ตำนาน
พระเจ้าเลียบโลก

ฉบับสิบสองปันนา

ตำนาน
พระเจ้าเลียบโลก

ฉบับสิบสองปันนา

วัดป่าเจ (เชตวัน) นครเชียงรุ่ง สิบสองปันนา
พิธียกยอสมเด็จและครูบาเมือง ๕ รูป
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

คำนำ
(ฉบับพิมพ์เนื่องในวาระ ๕๐ ปี เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา)

เอกสารใบลานคือเอกสารสำคัญเกี่ยวกับพุทธศาสนาซึ่งจดจารลงบนใบลาน มีแหล่งกำเนิดมาจากอินเดีย เป็นที่เข้าใจกันว่าตำนานเอกสารเหล่านั้นถูกเผยแพร่เข้าไปในศรีลังกา โดยพุทธศาสนาเถรวาท ราวศตวรรษที่ ๗ ต่อมาจึงเผยแผ่เข้ามาถึงสิบสองปันนา (ผ่านทางล้านนา ภาคเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน) จากการสำรวจ (ของนักวิชาการในรัฐบาลท้องถิ่นสิบสองปันนา) พบว่ามีเอกสารใบลานนับพันที่พบในพื้นที่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน คือสิบสองปันนา ซือเหมา หลินชาง ไต้คง และพื้นที่ใกล้เคียง นอกเหนือจากจะจดจารเป็นอักขระภาษาไท เอกสารใบลานเหล่านี้ยังพบในดินแดนลาว พม่า และภาคเหนือของประเทศไทย เอกสารใบลานอักขระไท คือมรดกทางภาษาและภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่า นอกเหนือจากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ตำนานประวัติศาสตร์ ศาสนา บ้านเมือง

ในเอกสารเหล่านั้นยังมีเรื่องราวความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ระบบปฏิทินไท ประวัติศาสตร์สังคม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี ตำรายา ความรู้ทางการแพทย์แผนโบราณ สถาปัตยกรรมศาสตร์การสร้างบ้าน วิถีชีวิต และศิลปะวรรณคดี

นับจากที่เอกสารใบลานได้เผยแพร่เข้ามาในพื้นที่ของคนไทในประเทศจีน (โดยเฉพาะในสิบสองปันนา ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙) พระสงฆ์ไทได้คัดลอก แต่งประพันธ์ จดจาร เอกสารใบลานขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่เชื่อมโยงกับหลักธรรมคำสอนที่บันทึกไว้ในเอกสารใบลานที่คัดลอก บางส่วนผสมผสานกับภูมิปัญญา วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวไทในสิบสองปันนา กล่าวได้ว่า ตำนาน

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ภูมิปัญญา และเอกสารเหล่านั้น (ในตัวของมันเอง) คือ อักขระภาษา ได้พัฒนากลายมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตวัฒนธรรมจารีต ประเพณีของชาวไทในสิบสองปันนา อย่างแนบแน่น

นานกว่าพันปี คนไทได้แสดงให้เห็นถึงความนิยมชมชื่นในเอกสารใบลานที่จดจารเป็นภาษาไทด้วยการให้ความหมายว่าเป็นประหนึ่งทรัพย์สมบัติที่ส่งมาต่อมาจากอดีต อุปมาดั่ง เรือศักดิ์สิทธิ์ ที่ส่งต่อประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทมาถึงตราบจนปัจจุบัน บันทึกต่างๆ ในเอกสารใบลานยังถูกอ่าน ศึกษา ใช้ประโยชน์เป็นบันทึกจารึกจดจำ เรื่องราวต่างๆ ดังที่วัฒนธรรมประเพณีการจารคัดลอกเอกสารและการถวายทาน "ตานธรรม" เอกสารใบลาน เป็นตัวยืนยันการดำรงอยู่ของความหมายและคุณค่าของมัน

ในเดือนเมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๔ รัฐบาลเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา ได้จัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการศึกษาเอกสารใบลานขึ้นเป็นครั้งแรกในนครเชียงรุ่ง มีผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เกี่ยวเอกสารใบลานกว่า ๒๐๐ คน รวมบทความที่นำเสนอประมาณ ๑๓๐ เรื่อง การประชุมดังกล่าวเป็นสิ่งยืนยันได้เป็นอย่างดี ถึงการที่คนไทให้ความสำคัญกับเอกสารใบลาน ซึ่งเป็นที่มาของอารยธรรมไท นับตั้งแต่การก่อตั้งประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน (ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๒) ตามนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน เรื่องความหลากหลายของชนชาติต่างๆ และเสรีภาพทางศาสนาในสิบสองปันนา รัฐบาลท้องถิ่นหลายระดับ ทั้งหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และเขตปกครองตนเอง ได้ร่วมกันอย่างแข็งขันและยึดมั่นด้วยใจศรัทธาที่จะปกปักรักษา และทำการสำรวจสืบค้นวัฒนธรรมเอกสารใบลาน

ประการแรก เราได้รวบรวมและจัดกลุ่มเอกสารใบลาน เพื่อที่จะไม่ให้สูญหาย หรือถูกทำลาย ต่อมาได้มีการจัดตั้งสถาบัน และมอบหมายให้ผู้เชี่ยวชาญจัดจำแนกลงทะเบียนและจัดทำเป็นฉบับรวบรวม ตลอดจนเขียนสรุปบทคัดย่อของเอกสารหนังสือแต่ละเล่มนั้น เรายังได้มีการแปลเอกสารใบลานบางส่วนออกมาตามที่มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมไทสิบสองปันนา และเรายังได้มีการตีพิมพ์หนังสือจากเอกสารใบลานเป็นภาษาจีน มากไปกว่านั้น บทความ

และเอกสารเหล่านี้ได้ถูกผลิตออกมาอย่างสม่ำเสมอในช่วง ๒-๓ ปีก่อนหน้านี้ โดยอาศัยเนื้อหาจากเอกสาร ตำนานต่างๆ ที่ปรากฏในเอกสารใบลาน แวดวงวรรณกรรมและศิลปะยังได้ประพันธ์ผลงานศิลปะใหม่ๆ ขึ้นมา เช่น การแสดงละคร เรื่อง "เจ้าสุทน นางมโนรา" (จาก "ปัญญาชาดก" ที่เดิมแต่งขึ้นในล้านนา) "ลังกาสิบหัว" (คือเรื่อง ทศกัณฑ์-รามเกียรติ์) จนไปถึง การจัดงานเทศกาลสงกรานต์ ดนตรีและภาพยนตร์ อีกทั้งงานจิตรกรรมและช่างฝีมือศิลปะ หัตถกรรมหลายอย่างก็ได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเชื่อมโยงกับวรรณกรรมที่ปรากฏในเอกสารใบลาน หลายผลงานได้รับรางวัลอันเป็นผลมาจากเอกลักษณ์เฉพาะของมันทั้งในประเทศและต่างประเทศ อิทธิพลของเอกสารตำนานใบลานภาษาไทจึงมีแต่งอกเงยและขยายออกมากขึ้นตามกาลเวลา

อย่างไรก็ตาม เราตระหนักดีว่าการรวบรวมจัดหมวดหมู่และการศึกษาเอกสารตำนานใบลานนั้นเป็นเพียงแค่การเริ่มต้น และยังต้องใช้เวลาอีกมากเมื่อเทียบกับเนื้อหาที่ลึกซึ้งและกว้างใหญ่ไพศาลของมัน มากไปกว่านั้น ส่วนที่สำคัญที่สุดของเอกสารใบลานยังแทบไม่มีการแปล หรือปริวรรต ด้วยเหตุนี้คุณค่าของมันจึงยังไม่เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ความยุ่งยากอีกส่วนหนึ่งก็คือ เอกสารตำนานเหล่านี้ จำนวนไม่น้อยยังอยู่ในมือของชาวบ้านชนบท หรือหมู่บ้านห่างไกล ซึ่งมีโอกาสที่จะสูญหายไปตามกาลเวลา

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว (โดยร่วมมือกับ) สำนักพิมพ์ประชาชนมณฑลยูนนาน เราจึงตัดสินใจที่จะตีพิมพ์เอกสารใบลาน ๑๐๐ ชุด โครงการรวบรวมปริวรรตและจัดพิมพ์ครั้งนี้ นับว่าสำคัญอย่างยิ่งและมีความหมายต่อประวัติศาสตร์วัฒนธรรมไท และประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และหนังสือปริวรรตและแปล "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก" คือเอกสารเล่มแรกที่เราเลือกตีพิมพ์ออกมา

เอกสารใบลาน ตำนานพุทธศาสนา ที่จดจารเป็นภาษาบาลี (ด้วยอักขระไท) อันเป็นหนึ่งใน ๓ ภาษาสำคัญที่ใช้ในพุทธศาสนาของประเทศจีน เอกสารภาษาบาลีมีลักษณะเฉพาะของมัน ทั้งคำสอน แนวคิด และวัตรปฏิบัติทางศาสนาต่างๆ ซึ่งถือว่าใกล้เคียงกับพุทธศาสนาในอดีตกาลมาก โดยการศึกษาผ่านเอกสาร

ตำนานศาสนาในภาษาบาลี เราจึงสามารถเรียนรู้รายละเอียดที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอน และประวัติพุทธศาสนาในยุคสมัยที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ด้วยเหตุนี้ เอกสารใบลานจึงมีประโยชน์ต่อการพัฒนา และเป็นหลักฐานอันทรงคุณค่าของศาสนาพุทธเถรวาท อันเป็นหลักศาสนาพุทธของคนไท

เอกสารตำนานที่จดจารด้วยอักขระภาษาไท จึงไม่ใช่แค่เอกสารทางพุทธศาสนา แต่คือผลงานวรรณกรรมที่รวบรวมเอาวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทไว้ด้วย เปรียบเสมือนเป็น สาราณุกรมของชนชาติไท

การพัฒนาวัฒนธรรมของชนชาติ มีลักษณะสำคัญตามจารีตประเพณีของชนชาตินั้น บันทึกทั้งหลายในเอกสารใบลานไม่ได้ขัดแย้งกับเป้าหมายของเราที่จะสร้างอารยธรรมเชิงจิตวิญญาณและสภาพวัตถุแนวสังคมนิยม ในทางกลับกันเป้าหมายสังคมนิยมกับเนื้อหาในเอกสารใบลานยังแสดงความเชื่อมโยงต่อกันในหลายกรณี ดังนั้นเราจึงควรให้ความสำคัญกับคุณค่าของมรดกทางภาษาวัฒนธรรมของชนชาติ และนำอดีตมารับใช้ปัจจุบัน

ดังได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า เอกสารใบลานนั้นเป็นวัฒนธรรมข้ามชาติข้ามภูมิภาค และข้ามชาติพันธุ์ การตีพิมพ์และศึกษาเอกสารตำนานจึงจะยิ่งสร้างความเข้มแข็ง ความรู้ความเข้าใจ และความร่วมมือกันระหว่างชนชาติ ระหว่างประเทศ และภูมิภาคระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ฉันมิตรที่มีต่อกันระหว่างประเทศจีนและบรรดาประเทศเพื่อนบ้านในอุษาคเนย์ เอเชียใต้ และเอเชียกลาง

การตีพิมพ์เอกสารตำนานจึงจะมีส่วนสร้างเสริมบทบาทอย่างสำคัญในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศจีนกับประเทศเพื่อนบ้าน

ประเทศที่มั่งคั่ง ประชาชนที่มั่งคั่ง ชาติที่มั่งคั่ง และสังคมที่มั่งคั่ง คือความปรารถนาร่วมโดยกลุ่มชนชาติทั้งหมดของสาธารณรัฐประชาชนจีน

เจ้าแสงเมือง (Dao Shuren)
ประธานพุทธสมาคม ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๖

พระธาตุหน่อ (บนม่อนดอยที่พระพุทธเจ้าประทับรอยพระบาท)
บ้านเฟยลง (ฟ้าวลุง) เมืองลวง สิบสองปันนา
ภาพ : สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสิบสองปันนา

บรรณาธิการต้นฉบับ: วสันต์ ปัญญาแก้ว
ปริวรรตจากภาษาไทล้านนาเป็นภาษาไทย: ดิเรก อินจันทร์
พิมพ์ครั้งที่ ๑: พฤษภาคม ๒๕๖๗
จำนวน: ๕๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดย: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๒๓๙ ถนนห้วยแก้ว ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๕๓๙๔ ๓๕๔๖ โทรสาร ๐ ๕๓๘๙ ๒๒๐๙
ออกแบบ/พิมพ์ที่: หจก.วนิดาการพิมพ์
๑๔/๒ หมู่ ๕ เทศบาลตำบลสันผีเสื้อ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๕๓๑๑ ๐๕๐๓-๔

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสิบสองปันนา.-- เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2567.
278 หน้า.

1. พุทธศาสนา -- ไทย (ภาคเหนือ). 2. พุทธศาสนา -- ตำนาน. I. ชื่อเรื่อง.

294.309593
ISBN 978-616-398-944-4

สารบัญ

บทนำ
ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสิบสองปันนา

วสันต์ ปัญญาแก้ว

ว่าด้วยที่มาขององค์พระธาตุหริภุญไชย

ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ เอกสาร ตำนาน ที่จดจารลงบนใบลาน และพับสา เป็นที่พอจะตกลงกันได้ว่า ความเป็นมาของพุทธศาสนาในอาณาบริเวณภาคเหนือของประเทศไทยนั้น พอจะกล่าวได้ว่า ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นต้นมา พุทธศาสนาได้แพร่กระจายขึ้นมาจากพื้นที่ตอนกลางของประเทศไทย ซึ่งในเวลานั้นเป็นที่ตั้งของ “ละว้าบุรี” (คือเมืองลพบุรี) ศูนย์อำนาจของอาณาจักรมอญ (ซึ่งครอบคลุมทั้งบริเวณตอนกลางของประเทศไทยและตอนล่างของพม่าในปัจจุบัน) การสถาปนาพุทธศาสนาขึ้นในดินแดนภาคเหนือ ที่ต่อมาจะกลายเป็น “ล้านนาประเทศ” นั้น นักประวัติศาสตร์ล้านนา มานุษยวิทยา โบราณคดี เห็นตรงกันว่า น่าจะเริ่มขึ้นในสมัยพระนางจามเทวี ซึ่งตามตำนานได้นำเอาอารยธรรม พุทธศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมความเชื่อของชาวมอญขึ้นมาจาก “ละว้าบุรี” เมื่อมาครอง “หริภุญไชยนคร” (คือเวียงลำพูน) ตามคำอัญเชิญของ “วาสุเทพฤาษี” ผู้เนรมิตสร้างนครหริภุญไชยขึ้นบนฝั่งตะวันตกของ “พิงคนที”

ตำนานหลายฉบับโดยเฉพาะ “ตำนานมูลศาสนา” และ “จามเทวีวงศ์” กล่าวถึง การเดินทางไกลของธิดาของกษัตริย์กรุงละโว้ หรือละว้า ซึ่งขณะนั้นทรงพระครรภ์อยู่ด้วย ออกเดินทางพร้อมบริวาร อมาตย์ข้าไพร่ และพระสงฆ์

ซึ่งสามารถรจนาพระไตรปิฎกได้ด้วยถึง ๕๐๐ รูป รวมเวลากว่า ๖ เดือน (จากลพบุรีขึ้นมาลำพูน) เพื่อขึ้นมาสถาปนาเป็นเจ้าครองนครหริภุญไชย อันจะกลายเป็นศูนย์กลางอำนาจและอารยธรรมของอาณาจักรมอญตอนเหนือ เสมือนเป็นภูมิธรรมความรู้ที่กลายเป็นแหล่งบ่มเพาะก่อเกิด "อารยธรรมล้านนา" ในเวลาต่อมา เมื่อพญามังรายขยายอำนาจลงมาจากเมืองเชียงรายทางเมืองฝางจนรบยึดหริภุญไชยนครไว้ได้ภายใต้การปกครอง (ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘)

การสถาปนาอำนาจของอาณาจักรหริภุญไชยและการแพร่กระจายของพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนที่ต่อมาเรียกว่า "ล้านนา" จึงแทบจะกลายเป็นกระบวนการเดียวกัน ว่าตาม จามเทวีวงศ์ แม้ว่าพุทธศาสนาจะพัฒนาขึ้นมาได้แล้วในดินแดนแถบนี้ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๓ สมัยพระนางจามเทวี ทว่ายังหาได้เป็นที่ยอมรับนับถืออย่างกว้างขวางไม่ พระนางและพระโอรสแฝดทั้งสอง คือพญาอนันตยศและพญามหันตยศ ต้องขยายอำนาจจากหริภุญไชยนครไปยังนครเขลางค์ ควบคู่ไปกับการสถาปนาอำนาจชอบธรรม ผ่านอารยธรรมศาสนาจนสถาปนาอาณาจักรหริภุญไชยขึ้นมาได้อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง กระทั่งมาถึงรัชสมัยของพญาอาทิตยราชย์ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ตำนานได้เน้นย้ำถึงการค้นพบองค์พระธาตุ ตามนิมิตของกษัตริย์หริภุญไชยเอง

ตำนานจามเทวีวงศ์ ได้เล่าย้อนถึงการค้นพบพระธาตุ ว่าเป็นไปตามคำทำนายของพระพุทธเจ้าที่ครั้งหนึ่งได้เคยเสด็จมา ณ ดินแดนแห่งนี้ และทรงทำนายไว้ว่า ในอนาคตจะกลายเป็นบ้านเมืองที่พุทธศาสนาของพระองค์จะเจริญรุ่งเรืองขึ้น จากนั้น (ตามพุทธทำนาย) ผ่านไปราว ๑,๕๐๐ ปี กษัตริย์ของนครหริภุญไชย คือพญาอาทิตยราชย์ จึงมีนิมิตตามบุญญาบารมีของพระองค์และค้นพบองค์พระธาตุ ก่อสร้างเจดีย์และสร้างวิหารครอบไว้ ปวารณาตนเป็นพุทธศาสนิกชนและสนับสนุนค้ำจุนพุทธศาสนาในฐานะองค์ "จักรพรรดิราชย์" และถือเอาพระธาตุเจดีย์นั้นเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ที่ทรงสถิต อันเป็นอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ในนครหริภุญไชย ตลอดรัชสมัยพญาอาทิตย์ราชย์ยังสถาปนากฎหมายพระธรรมศาสตร์ขึ้น เป็นรากฐานของอารยธรรมและการปกครองสร้างความชอบธรรมของอารยธรรมมอญหริภุญไชยเหนือชนเผ่าพื้นเมือง บ้านเมือง

น้อยใหญ่ในแถบลุ่มน้ำปิง (เชียงใหม่–ลำพูน) และลุ่มน้ำวัง (ลำปาง) ทำให้นครหริภุญไชยกลายเป็นราชธานีอันศักดิ์สิทธิ์ ในนาม "พุทธเทศา" หรือเมืองบุญหลวง

ต่อมาแม้จามเทวีวงศ์จะเสื่อมอำนาจลงไป พร้อมกับสถานะราชธานีของนครหริภุญไชย หลังพ่ายแพ้ต่อพญามังราย ฐานะความสำคัญของนครหริภุญไชยนครอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุหลวงอันศักดิ์สิทธิ์กลับไม่เคยเปลี่ยนแปลง ทว่ายิ่งเพิ่มความสำคัญมากขึ้น ว่ากันตามตำนาน ในสมัยแรก ๆ องค์เจดีย์พระธาตุกลางนครหริภุญไชยยังไม่น่าจะใหญ่โตเหมือนเช่นปัจจุบัน ต่อมาเมื่ออารยธรรมพุทธศาสนาพัฒนาเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นในยุคล้านนาราชวงศ์มังรายนี่เอง กษัตริย์ล้านนาได้บูรณะ ทำนุบำรุง สืบต่อ อีกหลายครั้ง โดยเฉพาะจากสมัยพญากือนาจนมาถึงพญาติโลกราช ซึ่งว่ากันว่าคือเวลาอันเป็น "ยุคทอง" ของพุทธศาสนาและวรรณกรรมล้านนา จนพระธาตุหริภุญไชยกลายเป็นพระธาตุเจดีย์องค์หลวงที่ตั้งอยู่กลางนครเก่าแก่ กลายมาเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์สูงสุดในคติของชาวล้านนาสืบมา

ความสำคัญ ความศักดิ์สิทธิ์สูงสุดขององค์พระธาตุและหริภุญไชยนครในฐานะ "พุทธเทศา" หรือเมืองบุญหลวง ยังถูกตอกย้ำผลิตซ้ำในตำนานศาสนาต่าง ๆ ที่พบในล้านนา ไม่ว่าจะเป็น ตำนานพระธาตุหริภุญไชย มูลศาสนาจามเทวีวงศ์ และตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ว่าด้วยที่มาของเถรวาทลังกาวงศ์ในล้านนา

พุทธศาสนาในดินแดนล้านนานั้น นักมานุษยวิทยาศาสนาและนักประวัติศาสตร์เสนอกันว่า อาจจะแยกพิจารณาออกเป็น ๓ ยุคสมัยด้วยกัน คือ

๑. พุทธศาสนายุคก่อนพญากือนา (ก่อนพุทธศักราช ๑๘๙๘) ซึ่งได้รับอิทธิพลสูงมากจากพุทธศาสนาที่มีพัฒนาการขึ้นอย่างเจริญรุ่งเรืองในหริภุญไชยนคร (ดังกล่าวข้างต้น) พุทธศาสนา "เถรวาทแบบมอญ" นี้มีลักษณะผสมผสานระหว่างหินยานและมหายาน พราหมณ์ ฮินดู จนไปถึงความเชื่อดั้งเดิมของชนพื้นเมือง เช่นเรื่อง การนับถือและเซ่นไหว้ "ผีเจ้าที่" และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ

ดังปรากฏร่องรอยสืบต่อมาในพิธีกรรม ความเชื่อ หรือประเพณี วัฒนธรรมในพุทธศาสนาของชาวล้านนา

๒. พุทธศาสนาลังกาวงศ์เก่า หรือ "เถรวาทแบบล้านนาเดิม" ที่เริ่มสถาปนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่สมัยพญากือนา (พุทธศักราช ๑๘๙๘–๑๙๒๘) จนมาถึงสมัยพญาแสนเมืองมา (พุทธศักราช ๑๙๒๙–๑๙๔๕) ซึ่งบางตำนานเช่นในตำนานพระเจ้าเลียบโลกเรียกว่า "พญาล้านนา" เป็นพุทธศาสนาเถรวาทที่พระสงฆ์เชียงใหม่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพระสงฆ์สุโขทัย คือ พระสุมนะเถระ ซึ่งพญากือนาได้สร้างวัดตั้งเป็นสำนักวิชาศูนย์การศึกษาพระธรรมคำสอนและเผยแผ่ศาสนานิกายนี้ที่ "วัดสวนดอก" โดยทั่วไปตำนานหลายฉบับจึงมักจะกล่าวถึงสำนักเถรวาทล้านนาที่พัฒนาขึ้นในยุคนี้ว่า "สำนักสวนดอก"

๓. พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ ที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นอย่างมากจากยุคพญาสามฝั่งแกน (พุทธศักราช ๑๙๔๕–๑๙๘๔) และโดยเฉพาะในสมัยพญาติโลกราช (พุทธศักราช ๑๙๘๔–๒๐๓๐) จนมาถึงสมัยพญาแก้ว หรือพระเมืองแก้ว (พุทธศักราช ๒๐๓๘–๒๐๖๘) ซึ่งเรียกกันว่า "ลังกาวงศ์ใหม่" เนื่องจากกษัตริย์ล้านนาเชียงใหม่ได้ส่งพระสงฆ์เดินทางไปศึกษาร่ำเรียนโดยตรง และนำอารยธรรมภาษาพุทธศาสนาจากศรีลังกานิกายสิงหล กลับมาศึกษาและเผยแผ่ สถาปนาพุทธศาสนาแบบล้านนาขึ้น กระทั่งแพร่กระจายออกจากล้านนาลุ่มน้ำปิง ไปตามเครือข่ายหัวเมืองต่าง ๆ ของชาวไท ในดินแดนลุ่มน้ำโขงตอนบน จนถึงล้านช้างและสิบสองปันนา

เถรวาทลังกาวงศ์ใหม่นี้ นักวิชาการเข้าใจกันว่ามีศูนย์กลางการศึกษาสำนักวิชาตั้งอยู่ที่วัดป่าแดง อันเป็นวัดที่พญาติโลกราชให้สร้างขึ้นและทรงออกผนวชที่วัดนี้ด้วย ตำนานศาสนาในล้านนามักจะระบุถึงลังกาวงศ์ใหม่ในอีกชื่อหนึ่งว่า "สำนักป่าแดง"

ตั้งแต่สมัยพญาติโลกราช วัดป่าแดงได้กลายเป็นศูนย์กลางสำนักวิชาพุทธศาสนาที่สำคัญ ขยายเครือข่าย เผยแพร่พุทธศาสนามีอิทธิพลสูง ในเขตนอกเมืองเชียงใหม่ (คือพะเยาและเชียงแสน) ออกไปไกลถึงเชียงตุง และหลายหัวเมืองในสิบสองปันนา ขณะที่สำนักสวนดอกก็ไม่ได้ถูกกีดกัน จึงขยายอิทธิพล

เผยแผ่ศาสนานิกายของตนอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่และเครือข่ายเมืองอื่น ๆ เช่นกัน

ในยุคสมัยของพญาติโลกราชซึ่งสถาปนาอำนาจกษัตริย์ขึ้นตามแบบอโศกมหาราช กล่าวกันว่า ด้วยเหตุที่ต้องผนึกและสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับอาณาจักรล้านนา แม้จะปวารณาตน สนับสนุน "สำนักปฏิรูป" คือวัดป่าแดงจากลังกาอย่างแข็งขัน พญาติโลกราชต้องดำเนินนโยบายที่เน้นการยอมรับความแตกต่างหลากหลายของนิกายสงฆ์ พระองค์คือกษัตริย์ผู้ที่สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับล้านนา อย่างปฏิเสธไม่ได้ และอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของพระองค์นั้นแผ่ขยายและได้รับความชอบธรรมอย่างกว้างขวางทั้งในล้านนาและสิบสองปันนาจากการเผยแผ่อิทธิพลของพุทธศาสนาเถรวาทล้านนาที่มีเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

พญาติโลกราชคือองค์กษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ของล้านนาที่สามารถสร้าง "ชุมชนศีลธรรม" ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นมา บนรากฐานของการนับถือพุทธศาสนาแบบเดียวกัน คือเถรวาทล้านนาลังกาวงศ์

ความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรและความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา อารยธรรมล้านนา ที่สถาปนาขึ้นในยุคพญาติโลกราชกลายเป็นรากฐานสำคัญของการก่อเกิดยุคสมัยแห่งภูมิปัญญาล้านนา ซึ่งมาบรรลุถึงจุดสูงสุดจนเรียกกันว่า "ล้านนายุคทอง" ในยุคสมัยของพระเมืองแก้ว

ในสมัยพระเมืองแก้ว พระองค์ได้ดำเนินการปกครองอาณาจักรและส่งเสริมพระพุทธศาสนาสืบต่ออย่างศรัทธาและดื่มด่ำ ในยุคทองของวรรณกรรมล้านนานี้ นอกจากจะอุปถัมภ์ค้ำจุนพุทธศาสนา สร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับคณะสงฆ์ และฝึกฝนอบรมกลุ่มนักปราชญ์ ผลิตผู้มีปัญญาความรู้ อย่างมากมายจนกล่าวได้ว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองสูงสุดของการศึกษาภาษาบาลี อันถือเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ว่ากันว่า วรรณกรรมภาษาบาลีที่เขียนขึ้นในล้านนายุคสมัยนี้ ล้วนแล้วแต่กลายมาเป็นงานวรรณกรรมพุทธศาสนาอันเป็นที่ยอมรับกันในระดับโลก เช่น "จามเทวีวงศ์" ซึ่งแต่งขึ้นโดยพระโพธิรังสี (ดังที่กล่าวถึงหริภุญไชยนครในตอนต้น) และ "เวชสันตระชาตะกะ" (หรือตำนานมหาชาติชาดก) และ "มังคละ" ซึ่งแต่งโดย พระสิริมังคลาจารย์ และตำนาน

สำคัญที่สุดชิ้นหนึ่งของล้านนาวรรณกรรม "ชินกาลมาลินี" ซึ่งประพันธ์ขึ้นโดยพระรัตนปัญญา และ "ชินกาลมาลินี" นี้นี่เองที่เชื่อว่าน่าจะเป็น "ต้นแบบ" มีอิทธิพลต่อแนวทางการเขียนวรรณกรรมล้านนาอีกหลายเรื่องในสมัยต่อมา และหนึ่งในนั้นก็คือ "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก"

ว่าด้วย ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสิบสองปันนา

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก แต่งขึ้นราวปลายสมัยของพระเมืองแก้ว (หากยึดตามที่ระบุไว้ท้ายตำนาน) ในปีพุทธศักราช ๒๐๖๖ (ก่อนพระเมืองแก้วสิ้นพระชนม์ ๒ ปี) เป็นที่เห็นตรงกันในแวดวงมานุษยวิทยาล้านนาคดีว่า ตำนานพระเจ้าเลียบโลก คือวรรณกรรมพุทธศาสนาเถรวาทล้านนา (ที่แม้ไม่ได้รจนาเป็นภาษาบาลีทั้งหมด) ที่มีอิทธิพลมากที่สุด มีการคัดลอกสืบต่อกันมามากครั้งที่สุด ยาวนานมากที่สุด (ดูเพิ่มเติมในบทอารัมภตำนาน ของสุดแดน วิสุทธิลักษณ์ ในส่วนต่อจาก "บทนำ" นี้ด้วย) ทั้งยังเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนาที่สะท้อนอำนาจของภาษาวรรณกรรมซึ่งมีผลต่อสังคม การเมือง ประเพณี ความเชื่อ และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนในล้านนาและสิบสองปันนา คงจะไม่เป็นคำกล่าวเกินเลยไปนัก หากจะสรุปว่า "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก" คือ มหากาพย์วรรณกรรม ที่ได้รับการเสกสรรขึ้นด้วยภาษาภูมิธรรมความรู้ของปราชญ์ปัญญาชนในล้านนา ทรงพลังมาอย่างยาวนานร่วม ๕๐๐ ปี นับจากที่ได้มีการเขียนขึ้น

ตำนานพระเจ้าเลียบโลกเอง และเรื่องราวในตำนาน เกี่ยวโยงพัวพันไปกับประเพณี ชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนทุกระดับ ทั้งสังฆะ ฆราวาส สามัญชน ชนชั้นปกครอง จนไปถึงชนเผ่าพื้นเมืองหลากหลายชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นคติการสร้างพระธาตุ การจาริกแสวงบุญของพระนักบวช การทำบุญไหว้พระธาตุ รอยพระบาท ตามสถานที่สำคัญซึ่งระบุไว้ในตำนาน ประเพณีการคัดลอกตำนาน และถวายตำนานเป็นกรรมบุญค้ำจุนพุทธศาสนา จนนำไปสู่การแพร่กระจายและการใช้ "ภาษา" ร่วมกันใน "ชุมชนศีลธรรม" ที่กล่าวได้ว่ามีมาแต่สมัยพญาติโลกราช การรอคอยการกลับมาของ "ธรรมิกราชา" ในนามของขบวนการ

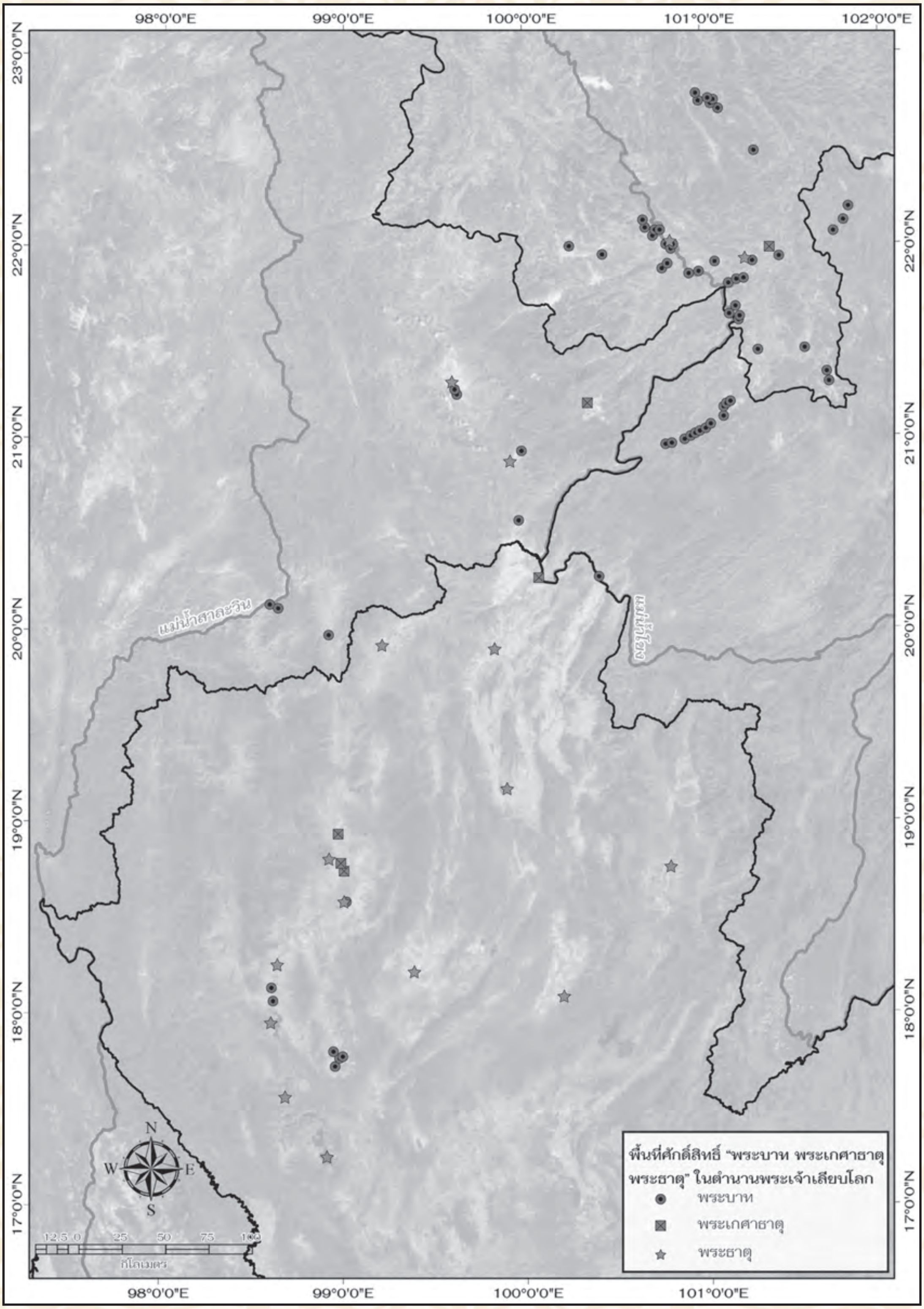
เคลื่อนไหวทางศาสนา และการปรากฏตนของ "ครูบา" ทั้งหมดล้วนแล้วแต่กลายมาเป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของพุทธศาสนาแบบล้านนาในปัจจุบัน

การปริวรรตตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับที่ท่านอ่านอยู่นี้ จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ ทั้งในวาระครบรอบ ๕๐๐ ปีของการคัดลอกแต่งตำนานขึ้นในภาษาล้านนา (พุทธศักราช ๒๐๖๖–๒๕๖๖) และเพื่อร่วมเฉลิมฉลองวาระครบ ๖๐ ปี ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (พุทธศักราช ๒๕๐๗–๒๕๖๗) การปริวรรตตีพิมพ์เผยแพร่ตำนานครั้งนี้จะว่าไปก็คงได้รับอิทธิพลมาจากประเพณี "การคัดลอก" ปริวรรต สืบต่อตำนานเพื่อสานต่อภูมิธรรมความรู้และเผยแพร่พระธรรมตำนาน แก่สาธารณชนตามธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ไม่มากก็น้อย

กล่าวถึง ต้นฉบับตำนานเอกสารซึ่งจดจารลงบนใบลานโดยอักขระภาษาล้านนา ที่นำมาปริวรรตเผยแพร่ครั้งนี้ ผู้ปริวรรต (คือ ดร.ดิเรก อินจันทร์) ได้รับมอบต้นฉบับ (จากผู้เขียน) และใช้ตัวเอกสารใบลานซึ่งถ่ายเป็นสำเนาภาพลงบนหนังสือที่ทางพุทธสมาคมสิบสองปันนาและนักวิชาการในรัฐบาลเขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ใช้เป็นเอกสารต้นฉบับ ดำเนินการแปล ปริวรรต และจัดพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือภาษาไทและภาษาจีนกลาง (ในเล่มเดียวกัน) จัดพิธีเปิดตัวไปในวันที่ ๑๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๖ เพื่อเฉลิมฉลองวาระครบรอบการสถาปนา ๕๐ ปี เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา (ซึ่งผู้เขียนได้เข้าร่วมและเป็นเหตุให้ได้รับหนังสือตำนานฉบับดังกล่าวนี้มา) ดังที่ เจ้าแสงเมืองได้เขียนคำนำอรรถาธิบายไว้บนหนังสือเล่มดังกล่าว (ดู "คำนำ" เจ้าแสงเมืองที่ผู้เขียนแปลสรุปเป็นภาษาไทย โดยได้ขออนุญาตจากท่านแล้ว ในหนังสือเล่มนี้ด้วย)

อนึ่ง เอกสารต้นฉบับ (ที่ตีพิมพ์ในหนังสือในปี ๒๕๔๖ ข้างต้น) ได้วางลำดับตำนานผูก ๖ กับ ตำนานผูก ๓ สลับกัน ในการปริวรรตและตีพิมพ์ครั้งนี้ เราได้สลับลำดับของผูกตำนานให้ถูกต้องตามตำนานสำนวนอื่นๆ ที่พบและมีการเผยแพร่กันออกมาก่อนหน้าแล้วด้วย

การปริวรรตตำนานจากเอกสารใบลานครั้งนี้ เรายังพบว่า อันที่จริงต้นฉบับเอกสารใบลานฉบับที่ใช้ปริวรรตนี้ เดิมทีได้มีการคัดลอกเพื่อถวายเป็นธรรมทานตามธรรมเนียมประเพณีของชาวไทที่เรียกกันว่า "ตานธรรม" โดยศรัทธาครอบครัวหนึ่งในบ้านเชียงจาม ถวายตาน ณ วัดจอมทอง หรือวัดพระธาตุจอมคำ เมืองเชียงตุง (ปีที่คัดลอกและถวายตาน ไม่ได้ระบุ หรือปรากฏบนเอกสาร) ในทางภาษา คณะทำงานได้ตัดสินใจที่จะพยายามคงสำนวนภาษา ตามที่เขียนบนเอกสารและการอ่านออกเสียงของภาษาต้นฉบับ ที่ใช้ร่วมกันทั้งในเชียงตุงและเชียงรุ่ง ให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุด เพื่อประโยชน์ที่อาจจะมีต่อการศึกษาตำนานวรรณกรรมของล้านนา ต่อไปในภายภาคหน้า และแม้จะเป็นเอกสารตำนานที่คัดลอกถวายตานในเชียงตุง ทว่าสำนวนภาษาและการจัดพิมพ์เผยแพร่เอกสารตำนานต้นฉบับนั้นมาเกิดขึ้นที่เชียงรุ่ง "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก" ฉบับปริวรรตเผยแพร่เป็นหนังสือในวาระครบรอบ ๕ ศตวรรษของตำนานนี้ จึงขอให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับสิบสองปันนา"

แผนที่ : สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

บทอารัมภตำนาน
ตำนานพระเจ้าเลียบโลก : ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนาและสิบสองปันนา

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก เป็นวรรณกรรมสำคัญทางพุทธศาสนาซึ่งระบุไว้ว่าคัดลอกขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๐๖๖ โดยพระมหาโพธิสมพาร วัดเชิงดอยเกิ้ง (ในเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่) จากต้นฉบับของพระมหาธรรมรโส เมืองหงสาวดี

หากเราเชื่อข้อความตามที่ระบุไว้ในตำนาน ตำนานพระเจ้าเลียบโลกนั้นก็มีอายุถึง ๕ ศตวรรษมาแล้ว และน่าสนใจว่า ถือเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่ได้รับความสนใจศึกษาอย่างกว้างขวาง มาเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งเป็นเอกสารที่คัดลอกสืบต่อกันมาไม่ขาดสาย แม้จนถึงปัจจุบันยังมีการจารตำนานลงบนใบลานเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในพุทธศาสนา ทุกวันนี้ ยังคงพบต้นฉบับคัดลอกตำนานพระเจ้าเลียบโลกซึ่งจารเป็นภาษาท้องถิ่น เช่น อักษรธรรมล้านนา ในวัดของจังหวัดทางภาคเหนือของไทยหลายแห่ง (ตำนานพระเจ้าเลียบโลกฉบับที่พบเก่าที่สุดตอนนี้ มีอายุ ๒๑๖ ปี ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพ จารลงบนใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนา ภาษาบาลีและไทยล้านนา) นอกจากนั้นยังพบ “ตำนานพระเจ้าเลียบโลก” (เขียนเป็นอักษรธรรมในระบบภาษาเขียนล้านนา) ในเขตพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลพุทธศาสนาแบบล้านนา ทั้งในสำนวนภาษาไทลื้อ สำนวนภาษาไทมาว ในเขตพื้นที่มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และพบในสำนวนภาษาไทขึน ที่เมืองเชียงตุง สาธารณรัฐสหภาพเมียนมา

นอกจากเอกสารลายลักษณ์แล้ว เรื่องราวเกี่ยวกับตำนานพระเจ้าเลียบโลกยังเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในเขตเมืองต่างๆ ของสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน แถบเมืองเชียงตุง เขตเมืองโต๋น–เมืองหางในเขตรัฐฉานของเมียนมา หรือในเขตพงสาลี ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ผู้คนในท้องถิ่นจำนวนมากยังสามารถเล่าเรื่องเกี่ยวกับการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า (โคตมะพุทธเจ้า) ที่เชื่อมโยงกับชุมชนของตนเองว่าพระพุทธองค์เสด็จมากระทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ฉันอาหาร สรงน้ำ ทรงช่วยแนะนำการสร้างกังหันน้ำเพื่อแก้ปัญหาความแห้งแล้ง ทรงประทับรอยพระบาท ประทานพระเกศาธาตุหรือทรงกำหนดว่า ณ สถานที่แห่งนี้จะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์ คนในชุมชนยังคงสามารถระบุถึงสถานที่ซึ่งพระพุทธองค์เสด็จมาถึงเสมือนกับว่าเป็นเหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านพ้นไปเมื่อไม่นานมานี้เอง

ตามความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชน เส้นทางการเดินทางของพระพุทธองค์และตำแหน่งแห่งที่ที่พระองค์เสด็จมาตามที่อ้างถึงในตำนานได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชุมชนและพระพุทธองค์อย่างแนบแน่น เรื่องราวที่กล่าวถึงในตำนานพระเจ้าเลียบโลกนั้นเป็นทั้งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเส้นทางแสวงบุญของพุทธศาสนิกชนมานานนับศตวรรษ

พระเจ้าเลียบโลก : เส้นทางและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของลุ่มแม่น้ำปิงและลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน

เนื้อหาของ "ตำนานพระเจ้าเลียบโลก" กล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกตามสถานที่ ตามเมืองต่างๆ โดยเฉพาะในล้านนา สิบสองปันนา (ในเขตยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และภาคเหนือของลาว) และดินแดนเกี่ยวเนื่อง (เช่น ต้าหลี่) เพื่อเทศนาสั่งสอน ประทับรอยพระบาท ประทานพระเกศาธาตุและมีพุทธทำนายเกี่ยวกับสถานที่ที่จะประดิษฐานพระสารีริกธาตุหลังปรินิพพาน ตำนานพระเจ้าเลียบโลกพรรณนาถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่และเรื่องราวของผู้คนในท้องถิ่น ที่พระองค์เสด็จผ่านความรุ่งเรืองและเสื่อมทรามของบ้านเมืองและพุทธศาสนา รวมถึงการมาถึงของพระศรีอริยเมตไตร

ในตำนานกล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่พระพุทธองค์จะต้องเดินทาง “เลียบโลก” เนื่องจากทรงเห็นว่า พระชนม์ชีพของพระองค์นั้นมีจำกัด คือ ๘๐ ปี เมื่อเทียบกับอายุขัยของอดีตพุทธเจ้าพระองค์ก่อน เช่น กัสสปพุทธเจ้า มีอายุขัย ๒๐,๐๐๐ ปี หรือพระพุทธเจ้ากกุสันโธ มีอายุ ๔๐,๐๐๐ ปี พระองค์จึงจำเป็นต้องเดินทางไปในบ้านเมือง ชุมชนต่างๆ อย่างกว้างขวาง เพื่อเร่งสั่งสอน ช่วยเหลือสัตว์โลก รวมถึงการย่ำรอยพระบาท ประทานพระเกศาธาตุ และกำหนดพื้นที่ที่จะเป็นที่ประดิษฐานพระสารีริกธาตุของพระองค์หลังปรินิพพาน เพื่อเป็นเนื้อนาบุญสำหรับกราบไหว้และบูชาเพื่อสั่งสมบุญกุศลของคนทั้งหลายจนกว่าจะสิ้นพระศาสนา

อาณาบริเวณที่พระพุทธองค์เดินทางไป ตามที่ระบุอยู่ในตำนานนั้นครอบคลุม ๔ ประเทศในปัจจุบันคือ ดินแดนภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย เขตพะโค–หงสาวดี และดินแดนตอนเหนือและฟากทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในสาธารณรัฐแห่งเมียนมา เขตสิบสองปันนาในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน และภูมิภาคตอนบนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยตำแหน่งเหนือสุดในภูมิศาสตร์ปัจจุบันคือเมืองต้าหลี่ (Dali) ตำแหน่งสถานที่ใต้สุดและตะวันตกสุดเป็นตำแหน่งเดียวกันคือพระธาตุตะโก่ง ร่างกุ้ง (Yangon) เมียนมา และตะวันออกสุดคือเมืองอูใต้ (Muang Ou Tai)

หากพิจารณาเนื้อหาของตำนานพระเจ้าเลียบโลกโดยรวม เส้นทางการเดินทางของพระพุทธเจ้าใช้อาณาจักรหริภุญไชยและลุ่มแม่น้ำปิง เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นจุดสิ้นสุดการเดินทาง โดยมีทิศทางที่มุ่งขึ้นไปทางทิศเหนือผ่านเมืองยองเชียงตุง และลุ่มแม่น้ำสาละวิน เข้าสู่ลุ่มแม่น้ำโขง เขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สืบเนื่องต่อไปดินแดนภายในตอนใต้ของยูนนาน เมืองมาวและแสนหวีในลุ่มแม่น้ำมาว เลยไปจนถึงเมืองเหนือสุดของตำนานคือเมืองต้าหลี่ (ในมณฑลยูนนานปัจจุบัน) ส่วนเมืองใต้สุดของลุ่มน้ำปิงที่กล่าวถึงในตำนานคือท่าสร้อย (เขตจังหวัดตากในปัจจุบัน)

เมื่อพิจารณาเนื้อหาในตำนานโดยละเอียด พบว่าตำนานกล่าวถึงบ้านเมืองและดินแดนในเขตสิบสองปันนามากที่สุด รองลงมาคือบริเวณล้านนา เชียงตุง–

เมืองยอง หงสา/มอญ เมืองมาว และน่านเจ้า (ต้าหลี่) ตำนานระบุตำแหน่งของบ้านเมืองหรือพื้นที่ซึ่งพระพุทธองค์ทรงประทับรอยพระพุทธบาทอยู่ในพื้นที่ของเมืองต่างๆ ในสิบสองปันนามากที่สุดคือ ๖๐ แห่ง และมักอยู่ในเขตพื้นที่ในป่าเขตชนบทหรืออยู่ระหว่างรอยต่อของชุมชน รองลงไปคือเขตล้านนา ๑๘ แห่ง และเชียงตุง ๓ แห่ง หงสา/มอญและเมืองมาวอย่างละ ๑ แห่ง ส่วนตำแหน่งที่ประทานพระเกศาธาตุ ส่วนใหญ่อยู่ในแดนดินล้านนา คือ ๒๓ แห่ง รองลงไปเป็นเชียงตุง–เมืองยอง ๒ แห่ง หงสาวดี และสิบสองปันนาอย่างละ ๑ แห่ง

น่าสนใจว่า ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกระบุว่าพื้นที่ที่พระพุทธองค์กำหนดไว้ว่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระสารีริกธาตุส่วนใหญ่อยู่ในอาณาจักรล้านนา คือ ๒๐ แห่ง (อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำปิง ๗ แห่ง เช่น ที่วัดสวนดอก, พระธาตุดอยเกิ้ง ของจังหวัดเชียงใหม่ ที่เหลือกระจายในเมืองอื่นๆ ของอาณาจักรล้านนา เช่น เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา เมืองละ ๑ แห่ง) อยู่ที่อาณาจักรสิบสองปันนา ๓ แห่ง เช่น พระธาตุดอยจอมตอง ที่เมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงตุง–เมืองยอง ๓ แห่ง เช่น พระธาตุจอมยอง และในมอญ มาวและน่านเจ้าอย่างละ ๑ แห่ง

ในขณะที่ตำนานแสดงให้เห็นว่า ตำแหน่งของพื้นที่ที่ทรงประทับรอยพระบาทนั้น ส่วนใหญ่อยู่ในสิบสองปันนาซึ่งเป็นพื้นที่ทุรกันดารห่างไกล ส่วนตำแหน่งที่ทรงประทานพระเกศาธาตุและกำหนดว่าจะมีพระสารีริกธาตุอยู่นั้นจะอยู่ในเขตเมืองและเมืองใหญ่ ซึ่งมีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ต้าหลี่ เชียงรุ่ง เชียงตุง เมืองยอง และเชียงใหม่ โดยในพื้นที่ของอาณาจักรล้านนาเป็นพื้นที่ที่มีพระสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่มากกว่าดินแดนอื่นๆ ล้านนาจึงเป็นดินแดนแห่ง "พุทธกายา" เนื่องจากเป็นที่ฝังกระดูกส่วนสำคัญของพระพุทธองค์ไว้มากที่สุดตามที่อ้างไว้ในตำนาน อาณาจักรล้านนาจึงดำรงสถานะเป็น "ศูนย์กลางของตำนานพระเจ้าเลียบโลก" โดยมีเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา คือ เชียงใหม่ เป็นเมืองที่มีความสำคัญสูงสุดในตำนาน โดยพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปจากศูนย์กลาง เช่น ในดินแดนของเมืองต่างๆ ในสิบสองปันนา หรือเมืองทางตอนใต้ของลุ่มน้ำปิงเป็นอาณาบริเวณรอบนอก

แผนที่ : สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก : มรดกวัฒนธรรมร่วมของสิบสองปันนาและล้านนา

แม้ว่า ตำนานพระเจ้าเลียบโลกจะยกให้ล้านนาเป็นศูนย์กลางของตำนาน แต่ในตำนานพระเจ้าเลียบโลกเองกลับบรรยายถึงพื้นที่และผู้คนในเขตสิบสองปันนามากกว่าที่อื่น ตำนานพรรณนาภูมิประเทศ ภูเขา แม่น้ำและเส้นทางการเดินทางอย่างละเอียดพิสดาร (เช่นกล่าวถึงภูมิสัณฐานของก้อนหินขนาดใหญ่ ที่เรียกว่าเป็น "พุทธบัลลังก์" ซึ่งอดีตพุทธทุกพระองค์ต่างเคยมาพักแรมที่นี่ รวมถึงพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปก็จะต้องเสด็จมาด้วย) รวมถึงเรื่องราวการเผชิญหน้ากันระหว่างพระพุทธองค์กับคนพื้นเมืองอย่างมีชีวิตชีวา ที่พระพุทธองค์ทั้งทรงกล่าวถึงอย่างตำหนิและสรรเสริญ ฝ่ายคนพื้นเมืองเองก็แสดงความรู้สึกต่อพระองค์ทั้งด้วยความกังขาหรือด้วยความศรัทธาอย่างสูงยิ่ง

ตำนานพระเจ้าเลียบโลกแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของผู้คนในเขตสิบสองปันนาทั้งคนกลุ่มน้อยและกลุ่มใหญ่โดยเฉพาะ ฮ่อ กับ ลื้อ ตำนานพระเจ้าเลียบโลกกล่าวถึงเมืองสำคัญเมืองหนึ่งว่าเป็นรอยต่อสำคัญของเขตแดนทางวัฒนธรรมระหว่างฮ่อ (ห้อ) กับ ลื้อ ขณะเดียวกัน ตำนานพระเจ้าเลียบโลกก็ระบุไว้ชัดเจนว่า เขตแดนของล้านนานั้นนับจากเมืองพยากลงมา ตำนานพระเจ้าเลียบโลกยังกล่าวถึงทรัพยากรสำคัญของสิบสองปันนา คือ ข้าว เกลือ ชา หมากและพลูที่ไหลเวียนอยู่ในพื้นที่ความสัมพันธ์ของผู้คนในทุ่งราบและหุบเขา

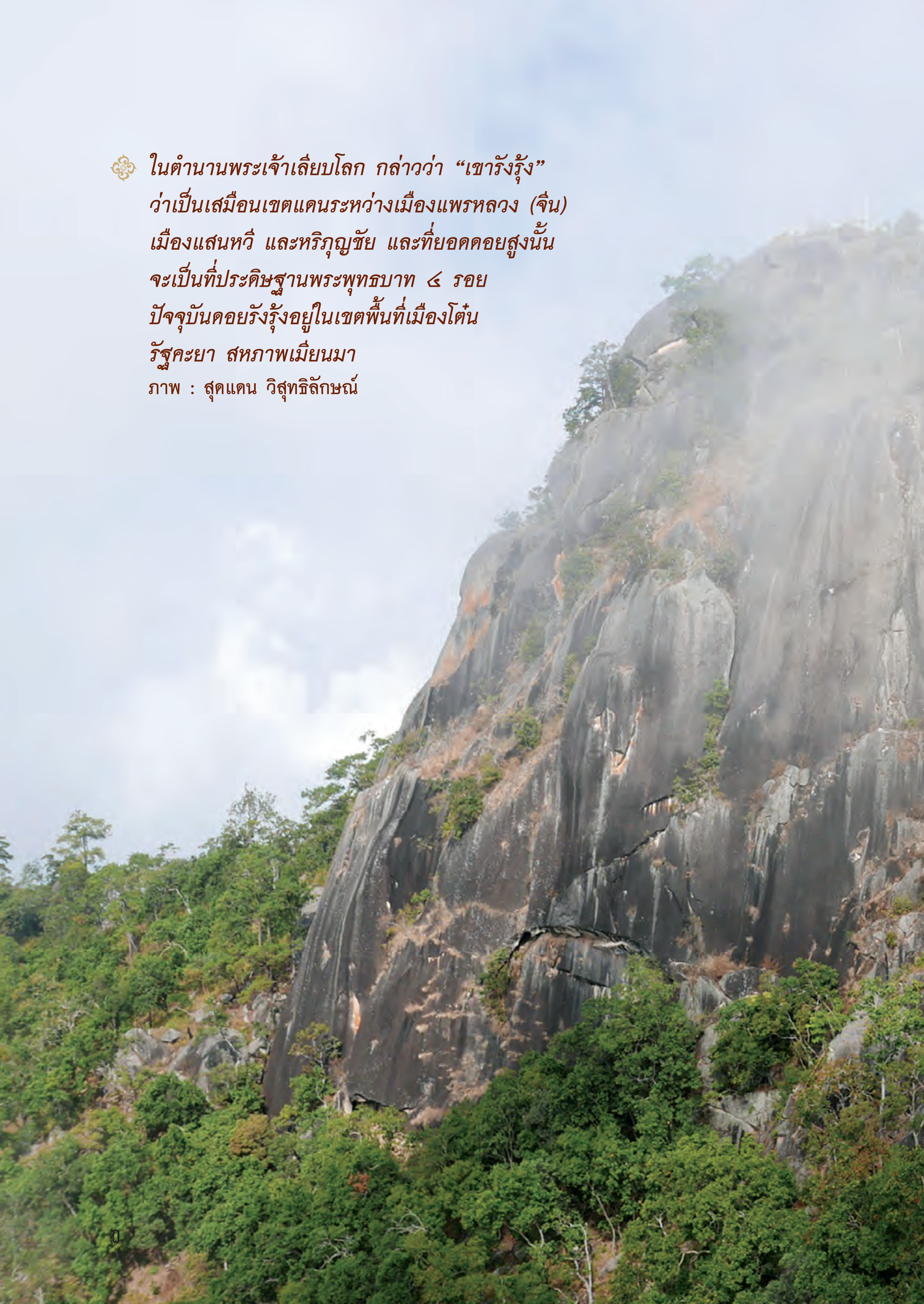
ตำนานพระเจ้าเลียบโลก จึงเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สำคัญของทั้งในเขตลุ่มแม่น้ำปิงและเขตลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ตำนานกล่าวถึงปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของผู้คนในเขตตอนบนของเอเชียอาคเนย์ที่เชื่อมโยงกับจีนทางตอนใต้ ตำนานพระเจ้าเลียบโลกคือบันทึกทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชุมชน การก่อตัวเป็นบ้าน–เมืองและความสัมพันธ์ในทางการค้า เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของผู้คนที่หลากหลาย ตำนานได้สถาปนาพื้นที่และเส้นทางศักดิ์สิทธิ์โดยเชื่อมโยงผู้คนต่างชาติพันธุ์ในอาณาบริเวณอันกว้างขวางให้อยู่ภายใต้กรอบโครงความเชื่อทางพุทธศาสนา และท้ายที่สุด ตำนานพระเจ้าเลียบโลกเป็นเสมือนขุมทรัพย์และ

มรดกทางวัฒนธรรมที่รอคอยให้ค้นหา ขุดค้น ตักตวงจากคนทุกรุ่นที่มาพร้อมกับเครื่องมือใหม่ๆ และความกระหายใคร่รู้ที่จะได้เดินทางเข้าไปสำรวจอาณาบริเวณนี้ด้วยตัวของเขาเอง

อ้างอิง

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และ วัลลภ ทองอ่อน. พุทธภูมิกายาและล้านนาประเทศ : อ่านตำนานพระเจ้าเลียบโลกผ่านระบบสนเทศทางภูมิศาสตร์. กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๔.

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และ ณัฐพงษ์ ปัญจบุรี. ตำนานพระเจ้าเลียบโลก ฉบับวัดพระเกิด ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ : คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๕.

ในตำนานพระเจ้าเลียบโลก กล่าวว่า "เขารังรุ้ง" ว่าเป็นเสมือนเขตแดนระหว่างเมืองแพรหลวง (จีน) เมืองแสนหวี และหริภุญชัย และที่ยอดดอยสูงนั้นจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธบาท ๔ รอย ปัจจุบันดอยรังรุ้งอยู่ในเขตพื้นที่เมืองโต๋น รัฐฉะยา สหภาพเมียนมา

ภาพ : สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ฐ

นครหริภุญไชย นครรัฐที่เก่าแก่ที่สุด บนแอ่งที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน (กลางภาพด้านขวา)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก
ผูก ๑

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ มหากรุณิ นาโถ หิตาย สพฺพปานินํ ปุเรตฺวา ปารมี สพฺพปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ[๑] ฯ

สาธโว ดูราสปุริสะ[๒] ทังหลาย *มหากรุณิ (โก นา) โถ* อันว่าพระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณาในสัตต์โลวก[๓] ทังหลายมากนัก *ปุเรตฺวา* ก็พ่ำเพง[๔] แล้วยังปารมีธัมม์เจ้าทังมวร อันได้ ๓๐ ทัด[๕] คือว่าปัญจมหาจาคะอันใหญ่ ๕ พระการ[๖] กับปริเยียด[๗] ๓ พระการ กับทังสุจริตธัมม์ ๓ พระการ ในกาละอันนานนักได้ ๒๐ อสงไขย ปาย[๘] แสนมหากัปป์ *หิตาย* เพิ่อ[๙] หื้อเปนประโยชนะ *สปฺปปานินํ* แก่สัพพะสัตต์ทังมวรแล ฯ หิ ด้วยมีแท้แล อธิบายอันนั้นพระพุทธเจ้าแห่งเราก็บังเกิดยังความอิดู[๑๐] ขุณณา[๑๑] ยังสัตตโลวกทังมวร แต่ยามเมิ่อ[๑๒] เจ้าพ่ำเพง

---

๑ บทชยปริตร ว่า "*มหากรุณิโก นาโถ หิตาย สพฺพปาณินํ. ปูเรตวา ปารมี สพฺพปตฺโต สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ*"

๒ สปุริสะ (สปฺปุริส) – สัตบุรุษ, คนดี, ผู้มีคุณธัมม์

๓ โลวก – โลก

๔ พ่ำเพง – บำเพ็ญ, ทำให้เต็ม

๕ ทัด – ถ้วน, เต็ม

๖ พระการ – ประการ

๗ ปริเยียด – ปริยัติ, การศึกษาเล่าเรียน (จากคัมภีร์หรือตำรา)

๘ ปาย – ปลาย

๙ เพิ่อ – เพื่อ

๑๐ อิดู – เอ็นดู

๑๑ ขุณณา – กรุณา

๑๒ เมิ่อ – เมื่อ

ยังโพธิญาณอันได้เปนมานวะผู้ ๑ ปรากฏชื่อว่ามาตุธรกมานวะ[๑] ว่าอั้น ก็ได้เลี้ยงดูแม่แห่งตน เจ้าก็ได้เอาแม่แห่งตน *[หน้าลานที่ ๒, น.๕]* ไปกับด้วยพ่อค้าสะเพลา[๒] ๕ ร้อยฅน นานได้ ๗ วัน ก็ไปรอดไปถึงกาง[๓] น้ำสมุทท์ เริอซะเพลาก็แตกกางแม่น้ำสมุทท์ที่นั้น อันว่าพ่อค้า ๕ ร้อยฅน ก็จิบหาย[๔] เปนเหยื่อปลา แลจักเข้มังกอรทังหลายหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น มาตุธรกมานวะผู้นั้น ก็ทรงกำลังอุสสหะ[๕] มากนัก ยินรักแม่แห่งตน เต้นไปไกลได้คาวุต ๑ คือว่าสองพันวาแล เจ้าก็ลอยกวักไกว้[๖] ด้วยมือแล้วกำลังแห่งตนไปวันนั้น แลขืนไปไจ้ๆ ได้ ๗ วัน แล้วเจ้าก็บ่ถอยจากเพียรแห่งตนหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น มหาฟม[๗] ตน ๑ อยู่ในฟมโลวกพู้น ก็เลงหันยังผู้ชายทังหลายในมนุสสโลวกทังมวรอันจักปราถนา[๘] เปนสัพพัญญูตัญญาณนั้น ก็บ่หันสักฅนก็เท่าเลงหันยังชายผู้เจ่[๙] แห่งแม่ตนลอยน้ำไปสิ่งเดียว เหียด[๑๐] ประกอบด้วยเพียรอุสสหะมากนักแล เหียดสันใด[๑๑] มหาฟมจิ่งสระเดจลงมาจากฟมโลวกแล้วก็บันรน[๑๒] เข้าหัวใจแห่งมาตุธรกมานวะ หื้อบังเกิดความอิดู *[หน้าลานที่ ๓, น.๖]* ขุณณา[๑๓] ในสัพพะสัตต์โลวกทังมวรมากนัก เพื่อหื้อความปราถนามักใค่[๑๔] เปน

๑	มาตุธรกมานวะ, มาตุธรักกมานวะ	– มาตุธารกมานวะ
๒	สะเพลา, ซะเพลา	– เรือสำเภา
๓	กาง	– กลาง
๔	จิบหาย	– ฉิบหาย
๕	อุสสหะ	– อุตสาหะ, ความบากบั่น, ความขยัน, ความพยายาม
๖	กวักไกว้	– กวักไกวแขนพยุงตัวในน้ำ, ว่ายน้ำ
๗	มหาฟม	– มหาพรหม
๘	ปราถนา	– ปรารถนา, ต้องการ
๙	เจ่	– แบก
๑๐	เหียด	– เหตุ
๑๑	สันใด	– ฉันใด
๑๒	บันรน	– บันดล, ทำให้เกิดขึ้น
๑๓	ขุณณา	– กรุณา
๑๔	ใค่	– อยาก, จะ

สัพพัญญูพระพุทธเจ้า ผวด[๑] ยังสัตตโลวกทังมวรมากนัก จิ่งจักหื้อเจ้าร่ำพึงในใจว่า *พุทฺโธ โพเธยฺยํ ปุโต โมเจย ติโก ตยนฺติ ดั่งนี้ พุทฺโธ* อันว่าพระพุทธเจ้าตนตรัสรู้ยังเยยยะธัมม์ทังมวร แลยังภวะทัง ๓ คือว่าสงสาร ได้ข้ามพ้นแล้วถึงฝั่งกล้ำหน้าคือนิพพาน *ตเรยฺยํ* ยังท่านผู้อื่นหื้อพ้นจากด้วยตนนั้นแลมีสันใดมานวะเจ้าก็มาร่ำพึงสันนี้ไจ้ๆ แล้วเจ้าก็เอาแม่แห่งตนลอยน้ำไปไจ้ๆ นานได้ ๗ วัน หั้นแล ฯ

ทีนั้นนางเมขลาเทวดาอันอยู่รักสาน้ำสมุทท์ก็กัว[๒] ได้คำติเตียนนินทาท่านผู้อื่น แลคำนินทาเทวบุตต์เทวดาอินท์ฟมทังหลายดั่งอั้น นางก็ไปเอาเจ้าทังสองแม่ลูกหื้อได้พ้นจากตกน้ำสมุททสาครวันนั้นแล มานวะเจ้าก็เอาแม่พ้นจากน้ำแล้วเจ้าก็มีใจชมชื่นยินดี แล้วจักมักใค่ ปราถนาเปนสัพพัญญูดั่งอั้น เจ้าก็ไหว้แม่แห่งตนแล้วเจ้าก็อทิฏฐานปราถนา *[หน้าลานที่ ๔, น.๘]* เปนสัพพัญญูตัญญาณการอันเปนพระด้วยอันคึด[๓] ในใจบ่ออกปากเทิ่อ[๔] ว่าเตชะบุญอันข้าได้เจ่เอาแม่ลอยพ้นตกแม่น้ำสมุทท์อันใหญ่หื้อได้พ้นนี้ ขอจุ่งหื้อข้าได้เปนสัพพัญญูตน ๑ ในอนาคตะอันจักมาพายหน้า หื้อได้ผวดสัตต์โลวกทังมวรแด่เทิอะ ร่ำพึงสันนี้แล้วก็อยู่อุปัฏฐากแม่แห่งตนด้วยเข้าน้ำประจัยอยู่ไจ้ๆ ตราบต่อเท้าอายุ คันจุติตายก็ได้เมิอ[๕] เกิดในชั้นฟ้าสวัรคเทวโลก[๖] พุ้นก็มีแล ฯ แรกแต่กาละนั้นไปพายหน้า ส่วนอันว่ามานวะผู้นั้นเกิดมาภวะชาติอันใด ก็ปรากฏได้ชื่อว่าโพธิสัตต์หั้นแล ฯ

โส โพธิสตฺโต อันว่าโพธิสัตต์เจ้าตนนั้นได้เกิดมาในภวะชาติอันใดก็ได้เกิดมาเปนเทวบุตต์เทวดา เปนอินท์ฟมก็ดี เปนคนก็ดี เปนสัตตริจสานตัวน้อยตัวใหญ่ก็ดี ประกอบด้วยประญาปัญญาอันตรัสรู้สัพพะกิจการทังมวรแล เจ้าก็หอมหยับ[๗] กะทำ[๘] เพียรพ่ำเพงปารมีไจ้ๆ นานได้ ๗ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์แล

---

[๑] ผวด, โผด – โปรด

[๒] กัว – กลัว

[๓] คึด – คิด

[๔] เทิ่อ – เทื่อ, ยัง

[๕] เมิอ, เมือ – ไป

[๖] สวัรคเทวโลวก – สวรรคเทวโลก คือสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของเทวดา

[๗] หอมหยับ – สะสม, เค็บรวบรวม

[๘] กะทำ – กระทำ

เจ้าก็ได้จวบพบ *[หน้าลานที่ ๕, น.๑๐]* พระพุทธเจ้าทั้งหลายได้แสน ปายสองหมื่น ๔ พันตน เจ้าก็ไหว้แลปูชาเสี้ยงชู่ตน เจ้าก็ปราถนาเปนพระด้วยอันคึดใจบ่ออกปากเทื่อหั้นแล ฯ

เมื่อเมี้ยน[๑] ๗ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ แล้วเจ้าก็ได้เกิดมาเปนพระญาจักกวัตติตน ๑ ชื่อ**มาครจักกวัตติ**ว่าอั้น ในสาสนาพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่า**โปราณะกัสสปะ**ว่าอั้น พระญาจักกวัตติตนนั้นก็มาส้างแปง[๒] ยังปราสาทหลัง ๑ แล้วด้วยไม้จันทน์แดงหื้อเปนทาน เพื่อหื้อเปนที่อยู่แก้วเจ้า ๓ พระการ แลเจ้าก็ตั้งคำปราถนาว่าหื้อข้าได้ปรากฏแก่หมู่คนแลเทวดาทั้งหลายแด่ว่าอั้น ฯ

แรกแต่นั้นมา เจ้าก็ได้เกิดภวะชาติอันใดก็ได้พ่ำเพงปารมีธัมม์ไปไจ้ๆ นานได้ ๙ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ ก็ได้จวบพบพระพุทธเจ้าได้ ๓ แสน ปายหมื่น ปาย ๔ พันตน ก็ได้ไหว้แลปูชาปราถนาออกปากแท้หั้นแล ในเมื่อเมี้ยนอายุอสงไขย ปายแสนมหากัปป์นั้น ก็ได้เกิดมาเปนพราหมณ์ผู้ ๑ ก็ไปบวชเปนรสี[๓] อยู่ในป่า ก็ปรากฏได้ชื่อว่าสุเมธรสี *[หน้าลานที่ ๖, น.๑๒]* ในสาสนาพระเจ้าตนชื่อทีปังกระ ก็ได้เอาตนนอนทอดเปนขัว[๔] หื้อพระเจ้าแลอรหันตาเจ้าทั้งหลายว่าได้แสนตนไต่ตางขัวไป เจ้าก็ปราถนาด้วยออกปากด้วยใจหั้นแล ฯ

ทีนั้น พระเจ้าทีปังกระก็ทำนายทวายว่าภิกขุทั้งหลาย ท่านสุเมธรสีตนนี้จักได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระตน ๑ ในภวะกัปป์พายหน้า ในเมื่อเมี้ยนอสงไขย ปายแสนมหากัปป์นั้น มีหั้นชาแล ชื่อแห่งท่านจักปรากฏชื่อว่า**โคตมะมหาราชาสัมมาสัมพุทธเจ้า**มีหั้นชาแล ฯ เมิง[๕] อันท่านจักมาเกิดนั้นจักได้ชื่อว่า**กัปปิลวัตถุนคร**ว่าอั้น ฯ พ่อแห่งท่านชื่อว่า**พระญาสรีสุทโธทนมหาราช** ฯ แม่แห่งท่านชื่อว่า**นางสรีมหามายา** ว่าอั้นมีหั้นชาแล ฯ นางเทวีได้ชื่อว่า**ยโสธราพิมพา** ว่าอั้นแล ฯ ลูกชายก็ได้ชื่อว่า**ราหุลกุมาร** ฯ ท่านก็อยู่ในราชสัมปัตติ

---

[๑] เมี้ยน – สิ้น

[๒] ส้าง, แปง – สร้าง, แปลง

[๓] รสี – ฤาษี

[๔] ขัว – สะพาน

[๕] เมิง – เมือง

อันเปนท้าวพระญานานได้ ๙ หมื่นปี แล้วก็จักละฅะวาส[๑] เสีย แล้วก็ออกไปบวชชาแล ฯ ท่านก็จักทรงยานชื่อว่า *[หน้าลานที่ ๗, น.๑๔]* **กัณฐกะ**แล ก็ออกไปกะทำเพียรในอรัญญะประเทส ก็จักได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเหนิอ[๒] แท่นแก้วอันสูงได้ ๘ สอก แทบเค้าไม้สบาแพง[๓] เปนไม้สรีมหาโพธิแล ก็จักสั่งสอนยังปันนสัตต์[๔] ทังหลาย ๔ จำพวก หื้อได้มัคคผละนิพพาน ผวดยังสัตตโลวกทังหลายเสมอดั่งกูตถาคตะนี้บ่หนีชาแล ฯ ตนอุปัฏฐากนั้นได้ชื่อว่า**มหาอานันทเถร** บ่หนีชาแล ฯ พระโคตมะตนนั้น จักมีอายุได้ ๘ สิบปีชาแล ก็จักนิพพานไป แล้วจักตั้งไว้สาสนา ๕ พันวัสสา บ่หนีชาแล ฯ พระทีปังกระเจ้าตนนั้นก็ทำนายทวายว่าดั่งนี้ ก็มีหั้นแล ฯ

สกิติสทฺทา อันว่าสัททะสำเนียงเสียงแห่งพระเจ้าตนนั้นก็ซลาบ[๕] ขึ้นไปถึงชั้นฟ้าทัง ๖ แล้วก็แปร่ไปทั่วหมื่นโลกจักรวาลทังมวรแล อันว่าเสียงสาธุการอันนั้นเกิดแต่แผ่นดินขึ้นไปตราบต่อเท้าถึงฟมโลวกพุ้นก็มีแล แสนโกฏิจักรวาลทังมวรก็หวั่นไหวไปมารอดทุกกล้ำทุกพายแล ห่าฝนดอกไม้ทิพพ์ทังหลายก็ตกลงมา *อาการวิชุรตา*[๖] อันว่าสายฟ้าบ่ใช่กาละเมิอแมบ[๗] *[หน้าลานที่ ๘, น.๑๕]* ก็แมบชู่กล้ำชู่พาย ห่าฝนชลเมฆาก็ไหลหลั่งลงมามากนัก *สมฺปนิ อจฺฉริยานิ* อันว่าอัจสริยะ[๘] ทังหลายต่างๆ ก็ปรากฏเกิดมี เมิ่อนั้นหั้นแล ฯ

ส่วนอันว่าเจ้าสุเมธรสีได้ยินคำทำนายแห่งพระเจ้าทีปังกระแล้วก็ตั้งอยู่ตามเขียด[๙] อายุแห่งตน คันเมี้ยนอายุจุติตายก็ได้เอาตนเมิอเกิดฟมโลวกพุ้นก็มีแล ฯ แต่นั้นเมิอหน้า เจ้าเกิดมาในภวะชาติอันใดดั่งอั้น ก็ได้กะทำเพียรพ่ำเพงปารมีไปไจ้ๆ นานได้สี่อสงไขย[๑๐] ปายแสนมหากัปป์ ก็ได้จวบพบพระเจ้าทังหลาย

---

๑ ฅะวาส – ฆราวาส, ผู้ครองเรือน
๒ เหิน – เหนือ
๓ สบาแพง – ผาแป้ง, ต้นดับยาง
๔ ปันนสัตต์ – (บาลี.) ปาณสัตต์, (สันสกฤต.) ปราณสัตต์ คือสัตต์ หรือสิ่งที่มีชีวิตที่มีลมหายใจ
๕ ซลาบ – แผ่ซ่าน
๖ อาการวิชุรตา – อกาลวิชุรตา
๗ แมบ – (ฟ้า) แลบ
๘ อัสริยะ – (บาลี.–อจฺฉริย) อัศจรรย์, แปลก, ประหลาด
๙ เขียด – เขต
๑๐ อสงไขย – อสงขัย

๑๓๒ ร้อยตน แต่นั้นไปหน้านานได้แสนมหากัปป์ ก็ได้พบพระเจ้าทังหลาย ๑๐ ตน ก็ได้ไหว้แลปูชาชู่ตน แล้วก็ตั้งคำปราถนาเปนพระด้วยปาก ด้วยใจแท้หั้นแล พระเจ้าก็ทำนายทวายมาชู่ตนเปนดั่งพระเจ้าทีปังกรหากทำนายทวายนั้นแล ฯ

ลำดับนั้นมาแต่พระเจ้าเราปราถนาเปนพระแต่หัวทีนั้นมาตราบต่อเท้าถึงที่แล้วแสนมหากัปป์นั้นได้อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ *[หน้าลานที่ ๙, น.๑๗]* ได้จวบพบพระเจ้าทังหลายได้ ๔ แสน ปายหมื่น ปายพัน ปาย ๗ ตน แล้วก็ได้เกิดเปนพระญาเวสสันตรราชราชาก็มีแล ฯ หิ ด้วยมีแท้แล พระเจ้าทังหลายพ่ำเพงปารมี ๓๐ ทัดนั้น ก็ได้สละหื้อทานอันเปน (ปถมะเบื้องต้น) แลหื้อทานดั่งอั้นเปนมัชฌิมะปานกลาง แลหื้อทานอันเปนอุคคัฏฐา[๑] ยิ่งนัก เปนถ้าน สันนี้แล แม่นรักสาสีล[๒]สีล ๘ แลจตุปริสุทธสีลถ้านเค้า แลสีลสิบ หื้อเปนอุคัฏฐายิ่งนักแล ก็จักบวชเปนรสี[๓] แลปริภาชิกะ[๔] บวชเปนถ้านเค้า ถ้านกลาง ถ้านปายยิ่งนัก แลประกอบด้วยปัญญา ภาวนา สมถวิปัสสนา ก็เปนถ้านเค้า ถ้านกลาง ถ้านปายยิ่งนักแล แม่นอยู่มัชฌตา[๕] เปนถ้านเค้า ถ้านกลาง ถ้านปายยิ่งนัก เหียดดั่งอั้นจิ่งได้ชื่อว่าปารมีถ้านเค้า ถ้านกลาง ถ้านปาย เพื่ออั้นแล ฯ ปารมี (สิบทัด) อุปปารมีสิบทัด ปรมัตถปารมี ๑๐ ทัด ทังมวรเปน ๓ สิบทัด เพื่ออั้นแล ฯ

พั่นดั่งพระเจ้าทังหลายได้พ่ำเพงยังมหาปริจาคะดั่งนี้ ๕ พระการ แม่นปริจาคะอันโพธิสัตต์เจ้าทังหลาย *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๑๙]* อันได้สละหื้อยังเข้าของงึนคำแก้วแหวน ช้างม้าวัวควาย ข้ายิงข้าชาย แลราชสัมปัตติเปนต้น หื้อทานมากนักนานได้ ๒๐ อสงไขยกัปป์นั้น แม่นจักรอมไว้บ่หื้อสิบหายเสียดั่งอั้น ก็ยังจักมากกว่าสัมปัตติแห่งคนทังหลายในโลกนี้ก่อนดาย ท่านก็บ่รักบ่แพงไว้ หื้อเปนทานก็เพื่อใค่ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระ เมิอกรุณาผวดสัตต์หื้อพ้นทุกข์สงสารนั้นแล ฯ

---

[๑] อุคัฏฐา – (บาลี.) อุกฺกฏฺฐ, (สันสกต.) อุตฺกฤษฺฏ คือ อุกฤษฏ์ (สูงสุด, สุดยอด, ยวดยิ่ง)
[๒] สีล – ศีล
[๓] รสี – ฤๅษี, นักบวชประเภทหนึ่ง
[๔] ปริภาชิกะ – ปริพาชก, นักบวชนอกพุทธศาสนา
[๕] มัชฌัตตา – ปานกลาง

พระการ ๑ ชื่อว่าอังคปริจาคะ คือว่าเจ้าได้สละองคะ คือว่าปาดเนื้อเถิอหนัง[๑] ตัดมือ ตัดหัว ตัดแขนเปนทาน นานได้ ๒๐ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ ดั่งจักรอมไว้ก็ยังจักมากกว่าแผ่นดินในมนุสส์โลกเมิงฅนนี้ก่อนแล ฯ

พระการ ๑ จักหื้อเลิด[๒] แลหัวใจเปนทานไจ้ๆ ดั่งจักรอมไว้ก็ยังจักมากกว่าน้ำแม่ ๕ แม่[๓] ก่อนแล ฯ

พระการ ๑ หัวใจก็ยังมากกว่าเมดหิน เมดซาย[๔] อันมีในน้ำใหย่ ๕ แม่ นี้ก่อนแล ก็เหียดเพื่อใฅ่ได้ประหญาสัพพัญญูผวดเอาสัตตโลวกทังหลายนั้นแล ฯ

พระการ ๑ เจ้าก็ขวักตาออกหื้อเปน *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๒๑]* ทานไจ้ๆ นานได้ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ ดั่งจักรอมไว้ก็ยังจักมากกว่าดาวอยู่ฟ้านั้นก่อนแล แม่นเจ็บปวดเวทนาเท่าใดก็ดี เจ้าก็อด เหียดใฅ่ได้ประหญาสัพพัญญูดวงยิ่งก็มักผวดสัตต์ทังหลายนั้นแล ฯ

ชีวิตํ ปริจาคํ พระการ ๑ คือสละชีวิตตนเปนทาน คือว่าตายตาง[๕] พ่อแม่ ตางญาติกาวงสา ตางท่านผู้อื่นดั่งอั้น แม่นจักรอมไว้ก็จักมากกว่าชีวิตแห่งฅนทังหลายในชุมพูทวีปนี้ก่อนดาย ก็เหียดใฅ่ได้ประหญาสัพพัญญูเพื่อจักผวดสัตต์นั้นแล ฯ

พระการ ๑ *ปุตฺตปริจาค* นั้นคืออันสละลูกยิงลูกชายหื้อเปนทานนั้นดั่งอั้น แม่นจักรอมไว้ก็ยังจักมากกว่าลูกยิงลูกชายแห่งฅนทังหลาย ๖[๖] เมิงนั้นก่อนแล แม่นรักปานใดเจ้าก็จักอุตสาหะสละหื้อเปนทาน เพื่อแลกเอาประหญาสัพพัญญูดวงประเสิฏ ผวดสัตต์โลกทังมวรนั้นแล ฯ

พระการ ๑ *ภริยาปริจาค* ก็สละเมียรักพรากเปนทาน แม่นมีสิเนหาเท่าใด เจ้าก็อุตสาหะสละหื้อเปนทาน ยังจักรอมไว้ก็ยังมากกว่า *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๒๓]* ผู้ยิงทังหลายอันมีในเมิงใหย่ทังหลาย ๖ เมิงนั้นก่อนแล ฯ

---

๑ ปาดเนื้อเถิอหนัง – ปาดเนื้อเถือหนัง
๒ เลิด – เลือด
๓ น้ำแม่ห้าแม่ – แม่น้ำใหญ่ ๕ สาย (คงคา, ยมุนา, มหิ, อจิรวดี และสรภู)
๔ เมดซาย – เม็ดทราย
๕ ตาง – แทน
๖ ในที่นี้ควรจะเป็น “๑๖” หมายถึงเมืองใหญ่ ๑๖ เมือง (โสฬสนคร) ในสมัยพุทธกาล

อันว่าพระเจ้าทังหลายพ่ำเพงจริยา ๓ พระการนั้น *พุทฺธจริยา* คือกะทำอันเปนประโยชนะก็จักหื้อได้เปนพระนั้นแล ฯ *ยานตตฺถจริยา* คือกะทำหื้อเปนประโยชนะแก่ญาติพี่น้องแห่งตนนั้นแล ฯ *โลกตฺถจริยา* คือกะทำอันเปนประโยชนะแก่โลกนั้นแล อันนี้ก็เปนจริยา ๓ พระการแล นานได้ ๒๐ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์บัวรมวณแล้ว จิ่งจักได้มาเกิดเปนพระญาเวสสันตระ กะทำสุจริต ๓ พระการแล คือว่า กายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต นั้นแล ปรมโพธิสัตต์เจ้าพ่ำเพงหอมหยับมายังสุจริตธัมม์ทังหลายฝูงก่าว[๑] มานี้ไจ้ๆ ทุกชาติแล เสี้ยงกัปป์น้อย กัปป์ใหย่ทังหลายสืบมาตราบต่อเท้าเสี้ยงกาละอันมีนนานนักได้ ๒๐ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์บัวรมวณแล้ว จิ่งได้มาเกิดเปนพระญาเวสสันตระ ซ้ำสละพ่ำเพงปารมี ทานปารมี สีลปารมี คือหื้อช้างแก้ว *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๒๔]* เปนทาน แล้วสละหื้อเข้าของเปนทาน แลวันแลแสนคำบ่ขาด บ่เท่านั้นก็หื้อสตมหาทาน[๒] คือช้าง ม้า รถ เกวียน แลนางทังหลาย แลเข้าของงืนคำ แก้ว ๗ พระการ แลข้ายิง ข้าชาย ลูกรัก เมียรักเปนทาน แล้วรักสาสีล ๕ สีล ๘ จำอุโปสถะสีลไปไจ้ๆ แล้วก็ได้กะทำเนกขัมมะ ปัพพชาออกบวชเปนรสี ปัญญาปารมี ขงขวายพ่ำเพงบุญไปไจ้ๆ วิริยะ นั้นได้มาก แลพ่ำเพงอุตสาหะกะทำบุญต่างๆ ขันตีอันว่าอดใจในคลองอันเปนบุญ สัจจปารมี อุตสาหะก่าวคำอันเที่ยงแท้สิ่งเดียว อธิฏฐานปารมี ก็อทิฏฐานไปไจ้ๆ หื้อตั้งหมั้นในอารมณ์อันเปนบุญเปนคุณไปไจ้ๆ เมตตาปารมี อันแผ่เมตตาไมตรีทุกค่ำเช้า อุเปกขา อยู่มัชฌัตตะในมัคคผล แลซ้ำถือเอายอดทานปารมี คือว่าเจ้าชาลีแลนางกัณหา แลนางมัทรีเมียมิ่งเปนทานวันนั้นแล เจ้าก็หอมหยับยังจริยา ๓ พระการไปไจ้ๆ ตราบต่อเท้าเมี้ยนอายุก็เหียดใค่ได้ประหญาสัพพัญญู ผวด *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๒๖]* สัตต์นั้นแล คันจุติตายจากอันเปนพระญาเวสสันตระนั้น ก็ได้เอาตนเมือเกิดในชั้นฟ้าตุสิดา ตั้งอยู่ ๕ พันปีทิพพ์นั้นแล ก็ลงมาเกิดเปนสิทธัตถะ แล้วเจ้าก็ออกบวช ลวดได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเหนือแท่นแก้วปัลลังการแทบเค้าไม้มหาโพธิ ก็ประจญแพ้หมู่มาร ๕ พระการ แล้วก็จระเดินไปบวชสั่งสอนยังสัตตโลวกทังมวร ด้วยลำดับ

---

[๑] ก่าว – กล่าว

[๒] สตมหาทาน – การให้ทานอันยิ่ง อย่างละ ๑๐๐

วัสสาแล้วก็อยู่สำรานในป่าเชตวันอารามแห่งอนาถปิณฑิกัสสะสัฏฐี อันมีที่ใกล้เมิงสาวัตถี หื้อแล้วพุทธกิจ ๕ พระการ ก็มีแล ฯ

เอกํ สมยํ ยังมีสมัยกาละคราบ ๑ *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณา ก็เอาอรหันตาสาวกะเจ้า ๕๐๐ ตน มีมหาสารีปุตตเถรเจ้าเปนประธาน ก็สระเด็จออกจากสังคหะผวดสัตต์ทังหลาย ก็ไปรอดไปถึงเมิงมหานครหลวงลุ่มฟ้า คือว่า**เมิงพาราณสี** อันมีที่จิ่มใกล้น้ำมหาสมุททสาคร พระพุทธเจ้าก็เทสนาสั่งสอนยังเวไนยสัตต์ *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๒๘]* ทังหลายหื้อได้ถึงสุข ๓ พระการ ตามบุญสมพารแห่งตนแล คันอทิฏฐานตั้งไว้ยังธาตุประบาท ในบ้านในเมิงทังหลาย คือว่าเมิงใหญ่เมิงน้อยทังหลาย ขึ้นมาด้วยลำดับมหานคร แลราชธานีทังหลาย ก็ขึ้นมาตามกระแสแม่น้ำ กับด้วยอรหันตาเจ้าทังหลาย ก็มารอดบ้านชนบทที่ ๑ ชื่อว่า**เมิงเวสาลี** อันมีทิสะหนใต้แห่ง**เมิงหริภุญเชยย์นคร**หั้น แลราชธานีทังหลาย ฯ

ในกาละนั้น ยังมีพระญานาคตัว ๑ ก็ออกมาไหว้ยังพระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ขอไว้ยังประบาทซึ่งพระพุทธเจ้า เพื่อจักไว้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าก็จิ่งย่ำผาก้อน ๑ ไว้หื้อแก่พระญานาคตัวนั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เจียรจาซึ่งมหาสารีปุตตเถียรว่า ดูราสารีบุตต์ ในเมื่อตถาคตะนิพพานไปในกาละเมื่อใด อันว่ารอยตีนพระตถาคตะก็จักปรากฏแก่คนทังหลาย บ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายทวายเท่านี้ แล้วก็สระเด็จขึ้นไปด้วยฝั่งน้ำแม่พิงเชียงใหม่หั้นแล ก็มา**ท่าหัวเคียนนา** มีที่ใต้เชียงใหม่ที่นั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำรอยประบาทไว้เหนือผาก้อน ๑ *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๓๐]* พายใต้น้ำนั้น ยังมีหมากผาก้อน ๑ เปนรูปอ่างสองอัน น้ำมีในอ่างอันนั้น ก็บ่แห้ง บ่บก[๑] สักเทื่อ ก็หากพ่ำเพงเตมทุกเมื่อแล ยังมีหินก้อน ๑ มีทิสะวันตกแม่น้ำคงนั้น พระพุทธเจ้าก็เจียรจาซึ่งมหาสารีบุตต์ว่า ดูราสารีบุตต์ ในเมื่อกูตถาคตะแลนิพพานไปได้ร้อยปีแล้วดั่งอั้น ก็จักมีภิกขุตน ๑ จักมาสำแดงหื้อปรากฏแก่คนแลเทวดาทังหลายแล ถึงปีรวายสีเมิอหน้า ซ้ำจักรุ่งเริง[๒] ในเมิงอันนี้ ก็มีชาแล ฯ

---

[๑] บก – แห้ง, แห้งเหือด

[๒] รุ่งเริง – รุ่งเรือง

ถัดนั้น พระก็เลียบขึ้นด้วยฝั่งน้ำแม่ระมิงมาถึงหินก้อน ๑ อยู่ประเทียดป่า ริมน้ำแม่ระมิง ทีนั้นพระเจ้าก็ขึ้นนั่งอยู่เหนือหินก้อนนั้น แล้วเทวดาก็นำเอามา *หริตผลํ* ยังลูกไม้หมากสมอ มาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้า *ปริภุญฺชิ* ก็กินยังหมากสมอ เหนือหินก้อนนั้นหั้นแล เหียดดั่งอั้นประเทสอันนั้นจักได้ชื่อว่า**หริภุญชะ** บ่หนีชาแล ฯ

คันพระเจ้าสัน[๑] แล้ว ก็ยอมือไหว้แลก็ก่าวว่า ดูราสารีบุตต์ พระตถาคตะนิพพานไปแล้ว สาสนา *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๓๒]* กูตถาคตะก็จักมาตั้งอยู่ในที่นี้ตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสา ประเทียดที่นี้จักปรากฏเปนเมิงมหานครอันใหย่ ๑ ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่า**อาทิตตราชา**ว่าอั้น ก็อยู่สวย[๒] เมิงที่นี้บ่หนีชาแล ฯ

พระตถาคตะก็ทำนายดั่งนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่อุตตรปัพพตา คือ**ดอยสุภะสุเทพ** ไปถึงสัณฐานที่ ๑ เปนอันราบเพียงเรียงงามนัก มีทิสะหนวันออกอิสาน แล้วพระพุทธเจ้าก็เล็งดู รู้แจ้งด้วยอนาคตญาณแล ก็บอกก่าวแก่มหาสารีบุตต์ว่า ดูราสารีบุตต์ พระตถาคตะ (นิพพานไปแล้ว สาสนา) ก็จักมาตั้งอยู่ในถานะที่นี้พึงมีชาแล ก็หว่าย[๓] หน้าเมิอทิสะหนวันออกสู่แม่น้ำระมิง แล้วก็ก่าวซึ่งมหาสารีบุตต์ว่า ดูราสารีบุตต์ ทิสะวันออกแห่งดอยอันนี้ จักมีท้าวพระญาเสนาอามาตย์ทังหลายจักมาตั้งเวียงอยู่ ถานะที่นี้จักเปนมหานครอันใหย่ สาสนาแก้วทัง ๓ จักมาตั้งอยู่รุ่งเริงปรากฏงามนัก เวียงอันนั้นจักปรากฏชื่อว่า**อภิวาหนคร** คือเวียงใหม่ว่าอั้น พายหน้าบ่หนีชาแล ฯ นับแต่เวียงนั้นมาไกลได้ ๔๐,๐๐๐ วา *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๓๔]* ถึงตีนดอยอันนั้น ยังมีมหาเถรตน ๑ จักนำเอาธาตุแต่เมิงลังกาทวีป จักมาถปันนะก่อมหาเจติยะไว้เปนที่อยู่แก้วทัง ๓ จักปรากฏชื่อว่า**บุปผาราม** คือว่า**วัดสวนดอก** ว่าอั้นก็มีแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่ดอยอัน ๑ งามนัก พระพุทธเจ้าก็นอนอยู่ หว่ายหน้าไปสู่หนวันออก ยังมีไม้ต้น ๑ อยู่พายหลังพระพุทธเจ้า มีกิ่งค่าอัน ๑ ก็หักค่านตกลงมาที่นั้นหั้นแล มหาสารีปุตตเถียรเจ้าก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า กิ่งไม้หักตกลงมาเหียดสันใดชา พระพุทธเจ้าก่าวว่า

---

[๑] สัน – ฉัน, ฉันภัตตาหาร

[๒] สวย – เสวย (สวยเมิง – ครองเมือง)

[๓] หว่าย, อว่าย – หันหน้าไป

สารีปุตฺต ดูราสารีบุตต์ กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ธาตุตถาคตะจักมาตั้งอยู่ในถานะนี้ จักรุ่งเริงเปนที่สักการะปูชาแก่คนแลเทวดา จักปรากฏชื่อว่า**ดอยพระนอน** อัน ๑ ชื่อว่า**ดอยพูเข้างาม** ว่าอั้น บ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปถึง**แม่น้ำระมิง** พระเจ้าก็ลงอาบชำระตน แล้วนุ่งผ้ายืนอยู่ ก่าวว่า ดูราสารีบุตต์ ที่นี้จักปรากฏชื่อว่า**ท่าพระเจ้าอาบ**ว่าอั้น พายหน้าจักแผ่ไปว่า**ท่าพระกว้าง** *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๓๖]* ว่าอั้นบ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายทวายสันนี้ แล้วก็เลียบฝั่งน้ำแม่ขึ้นไปถึงที่ ๑ ยังมีนกสองตัว ตัว ๑ ลุกแต่หนใต้มา ตัว ๑ ลุกแต่หนเหนือมา ประสบพบกันทัดที่พระเจ้ามารอดที่นั้น ก็ยินดีมากนัก แลก็ร้องซาซา ด้วยภาสาแห่งนกหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งทำนายว่า ถานะที่นี้พายหน้าจักปรากฏชื่อว่า**สบสา** ว่าอั้นบ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายทวายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปถึงไม้ยางต้น ๑ เปนหมอกเหมยก็ตกลงมามืดมากนัก มหาสารีบุตต์ก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า ในที่นี้หมอกเหมยตกนัก ขอพระพุทธเจ้าจุ่งยั้งอยู่ที่นี้ก่อนเทิอะว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็เข้าไปอยู่ใต้ร่มไม้ยางตนนั้น แล้วก็เจียรจาซึ่งสารีปุตตเถียรว่า ดูราสารีบุตต์กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ธาตุตถาคตะจักมาตั้งอยู่ในที่นี้ จักรุ่งเริงมากนัก พายหน้าไม้ยางต้นนี้ตายไปแล้ว ไม้มหาโพธิต้นนี้จักมาปรากฏเกิดทัดที่นี้ ถานะที่นี้พายหน้าจักปรากฏชื่อว่า**ยางหมอก** ว่าอั้น บ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ทำนายทวายสันนี้ แล้วก็ไปเอาเข้าปิณฑิบาต *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๓๘]* ในบ้านอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านกอน**ว่าอั้น คันว่าได้แล้วก็ไปสู่หินก้อน ๑ ในสบห้วยที่นั้น น้ำก็ไหลออกมาหั้นแล ยามนั้นยังมีหมูตัว ๑ ก็มายืนอยู่ช่องหน้าพระพุทธเจ้าหั้นแล ยามนั้นมหาสารีบุตต์ก็เอาฝาบาตรไปตักน้ำมาหื้อแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล เจ้าก็มาชำระเนื้อตนอาบองค์สรงเกสบัวรมวณแล้ว น้ำอันนั้นก็บ่เสี้ยง ก็ยังเท่าเก่าอยู่หั้นแล มหาสารีบุตต์หันอัจสริยะดั่งอั้น จิ่งไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า น้ำอันนี้ก็ยังมีสันเก่า[๑] เอามาฝาบาตร ๑ บ่ดาย พระพุทธเจ้าสันแล้วซ่วย ซ้ำอาบ ก็ยังบ่ (เสี้ยง) สันนี้ชา พระพุทธเจ้าก่าวว่า ดูราสารีบุตต์

---

[๑] สันเก่า – ดังเดิม

พระตถาคตะนิพพานไปแล้ว ถานะที่นี้จักเปนที่ตั้งธาตุ แลแก้วทัง ๓ พระการชาแล เมื่อใดสาสนาพระตถาคตะข้ามล่วงพ้นไป ๒ พันวัสสา ในกาละนั้นยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่า**สามิกราชา** ก็จักมาเลิกสาสนา ก็จักหื้อเสนาสองคน กับชาวเจ้าทังหลายมาปึกสาสนาหื้อเปนที่อยู่แก้วทัง ๓ ชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๔๐]* เทวดาอันรักสาที่นี้ก็เอาเข้าของออกมาหื้อแก่คนทังหลายมากนัก บ่หนีชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วเจ้าก็ลุกจากที่นั้น อันว่าแผ่นดินหลวงก็ร้องก้องหวั่นไหวไปมา เปนนิมิตอันสาสนาจักมาตั้งอยู่รุ่งเริงในที่นั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำหมากหินก้อน ๑ ไว้รอยตีนหั้นแล คันพระพุทธเจ้าลุกจากที่นั้นแล้ว เทวดาทังหลายกัวเปนสาธารณ์แห่งสัตต์ทังหลาย ก็มาบิดสะแคง[๑] ผาก้อนนั้นไว้ จักปรากฏได้ชื่อว่า**ผาสะแคง** อันมีใน**เมิงฝาง**หั้นแล พายหน้าพระญาธัมมิกราชาก็มาเลิกสาสนาหื้อปรากฏ มีหั้นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ไปด้วยลวงบนหนอากาส ก็เอามือชี้ยังหัวดอยที่ ๑ แล้วก่าวว่าสารีบุตต์ พายหน้าธาตุกูตถาคตะก็จักมาตั้งอยู่ในที่นี้ ก็จักปรากฏชื่อว่า**อาราม พระญาคำแดง** ในเมิงเชียงดาวที่นี้ บ่หนีชาแล ฯ

ถัดนั้น พระพุทธเจ้าก็ไปถึงเมิงสาลีที่นั้น ก็เอามือชี้ไปก่าวว่า ดูราสารีบุตต์พระตถาคตะนิพพานไปแล้ว มีดขูด[๒] พระตถาคตะจักมาตั้งไว้ในที่นี้ ลวดจักเปนที่อยู่แก้ว ๓ พระการ บ่หนีชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๔๒]* คนทังหลายอันอยู่ที่นี้ เขาจักมาปึกสาสนา มีดขูดไว้หน้าผากแห่งเขาไว้ชู่คนหั้นแล ฯ

ถัดนั้น พระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปด้วยบ้านน้อยเมิงใหญ่ ก็ไปรอดเมิงมหาอุมังคละ ใน**เมิงอุตตรนคร** ปางเมื่อท่านได้เกิดมาเปนมโหสถปัณฑิตะหากอทิฏฐานมีดขูดนั้น ก็เทสนาธัมม์ปิฏกะสังคหะสัตต์ทังหลายแล ก็สระเด็จไปสู่เมิงวิเทหะหั้นแล ฯ

ในกาละนั้นพระญาวิเทหะบ่รู้อัชฌาสัยหัวใจแห่งพระพุทธเจ้าเทื่อดั่งอั้น คันว่าได้ยินข่าวสารว่าพระพุทธเจ้ามาเมตตาดั่งอั้น ก็ยินดีมากนัก ก็หื้อเพิ่นแต่งแปงยังเข้าน้ำโภชนะอาหารใส่ในไตรคำ แล้วก็ยกขึ้นตั้งเหนือหลังช้าง แล้วก็ไปต้อน

---

[๑] สะแคง – ตะแคง, เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง

[๒] มีดขูด – มีดโกน

ไปรับพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าบ่พึงใจ ก็กล่าวว่าพระญาวิเทหะประกอบด้วยราชมานะมากนัก พ้อยว่าเอาเข้าใส่เหนือหลังช้างมาหื้อแก่กูนี้ชา เปนการปมาทะแล เมื่อพายลูนแต่นี้ไปหน้า ช้างก็บ่มีในเมิงที่นี้แลว่าอั้น แต่นั้นช้างก็บ่มีในเมิงตราบต่อเท้าในกาละบัดนี้แล ฯ

พระพุทธเจ้าจากับด้วยพระญาเท่านั้น *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๔๔]* พระพุทธเจ้าก็นอนอยู่ที่นั้นคืน ๑ แล้วคันรุ่งแจ้งก็ชำระอาบน้ำเสีย แล้วก็จระเดินเอาเข้าปิณฑิบาตมาสัน แล้วก็เจียรจากับด้วยมหาสารีปุตตเถรว่า ดูราสารีบุตต์ พระตถาคตะนิพพานไปแล้ว ธาตุเขี้ยวฝาง[๑] แลบาตรพระตถาคตะก็จักมาตั้งอยู่ที่นี้ จักปรากฏเปนที่ตั้งแห่งแก้วเจ้า ๓ พระการ บ่หนีชาแลว่าอั้น ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปสู่เมิงโกสัมพี สระเด็จเอาเข้าปิณฑิบาต แล้วก็ออกไปถึงแม่น้ำคงคา พระก็ชำระตนเหนือหินก้อน ๑ หัวท่าเข้าตอกหั้น น้ำที่นั้นก็พุ่งขึ้นพายบนเหมินดั่งเข้าตอกดอกไม้นั้น ลวดได้ชื่อว่า**ท่าเข้าตอก**ก็มีแล ฯ

ยังมีพระญานาคตัว ๑ ก็ออกมาไหว้พระพุทธเจ้า แลลวดขอเอารอยประบาทซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้าจักไปสันเข้าที่ใดชา พระพุทธเจ้าก็กล่าวว่า พระตถาคตะจักไปสันเข้าเหนือ**ดอยเวภาปัพพตา** คือว่า**ดอยรังรุ้ง** พุ้นว่าอั้น พระญานาคกล่าวว่า *สาธุ* ดีแลข้าก็ขอเอาน้ำมาหื้อได้สันชาแล ว่าอั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปสู่ดอย *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๔๖]* เวภารปัพพตา อันมีที่จิ่มใกล้**แม่น้ำพยัคฆะ**ที่นี้ คือว่า**น้ำตง**อันมีใน**เมิงโกสัมพี** แล**เมิงหริภุญเชยย์นคร** แลเมิงทังหลายมาสุมกัน เมิงหลวงอันมีที่ตีน**ดอยคิชกูฏ**นั้นแล ฯ

ดอยเวภารปัพพตะนั้นเปนอันราบเพียงเรียงงามมากนัก พระเจ้าก็นั่งอยู่สันเข้ากับด้วยหมู่อรหันตา ๕ ร้อยตน คันพระพุทธเจ้าสันเข้าแล้ว พระญานาคก็เอาน้ำแต่น้ำแม่ตง ออกมาอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า กับอรหันตาเจ้าทังหลายได้ ๕ ร้อยตนหั้นแล พระพุทธเจ้าชำระบ้วนปาก หว่ายหน้าไปหนใต้ แล้วก็ผู่น้ำตกไปทิสะหนใต้หั้นแล มหาสารีปุตตเถรจิ่งไหว้ว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า

---

[๑] เขี้ยวฝาง – ฟันที่อยู่ระหว่างฟันหน้ากับกราม (เขี้ยวหมา)

ดั่งรือผู่น้ำไปหนเหนิอบ่ดีแล พ้อยว่าผู่หนใต้นี้ชา พระพุทธเจ้าก่าวว่า ดูราสารีบุตต์ น้ำบ้วนปากพระตถาคตะอันนี้ ปุคละผู้ใดไปดำหัว แลได้อาบ ได้กินก็ดี พยาธิโรคาทังมวรก็ระงับกลับหายไปเสี้ยงทังมวรแล แม่นว่าปราถนาบ่มักใค่หื้อเขี้ยวหล่อน หูหนวก ตาบอด แลอย่าหื้อมีหงอกในหัวว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๔๘]* ก็ดี อันว่าพยาธิฝูงนั้นก็จักระงับกลับหายไปแก่คนทังหลายฝูงนั้นชาแล เหียดดั่งอั้น พระตถาคตะจิ่งบ้วนปากตกไปพายหนใต้ เพื่ออั้นแล ฯ

ในกาละนั้น พระญาไอสวรทังหลายก็มากั้งผ้าภิดานพายบนหัวพระพุทธเจ้าหั้นแล เทวดาทังหลายก็ไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล คันเจ้าก่าวเท่านี้แล้วก็เล็งดูรอยตีนพระพุทธเจ้า ๓ ตน อันล่วงแล้ว คือพระกกุสันธะ แลพระเจ้าโกนาคมนะ แลพระเจ้ากัสสปะ มีในที่นั้น พระพุทธเจ้าก็แย้มใค่หัวมากนักแล มหาสารีปุตตเถรหันก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้าแย้มใค่หัวเหียดสันใดชา พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูราสารีบุตต์ ถานะที่นี้แม่นเปนที่อยู่พระเจ้าทังหลาย ๓ ตน คือว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะ เจ้าทังหลายทัง ๓ ก็มาไว้ประบาทชู่ตน กูก็จักไว้ซ้อนประบาทแห่งท่านนี้รอย ๑ ชาแล แม่นอริยเมตไตรยเจ้าตนจักมาพายหน้า ท่านก็จักมาย่ำซ้อนเหนิอประบาททัง ๔ แห่ง *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๔๙]* แห่งตูทังหลายนี้หื้อได้เปนอันเดียวเสียชาแล พายหน้ามีดั่งนี้แล ตถาคตะจิ่งใค่หัวเพื่ออั้นแล ว่าอั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็ลงไปย่ำซ้อนกันไว้ มีปายตีนเพียงกันไว้ชู่ตน ปายส้นหยุดหย่อนกันด้วยลำดับไว้ แล้วอทิฏฐานว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว เทวดาจักเอาธาตุมาไว้ที่นี้ เพื่อบ่หื้อเปนสาธารณ์ชาแล ในเมื่อตถาคตะนิพพานไปได้สองพันวัสสานั้น พระธาตุเจ้าอันนี้ก็จักปรากฏแก่คนแลเทวดาทังหลาย บ่หนีชาแล คนแลเทวดาทังหลายจักมาไหว้มากนักแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่ป่าเชตวันอาราม อันมีที่ใกล้เมิงสาวัตถีวันนั้นแล ฯ

ตโต ปตฺถาย แรกแต่นั้นไปหน้า พระมหาสารีปุตตเถรเจ้าก็สำแดงยังอัตถะทังมวรหื้อแจ้งคือประเทสเหียดการณ์ทังมวร จิ่งก่าวว่า *เอกํ นครํ* เมิงอัน ๑ ชื่อว่า**เมิงพระหลวง** มีอุตตรทิสะหนเหนิอใกล้จิ่มเมิงโกสัมพี ใกล้ดอยอิสี คือดอยลินสองอัน มีในละแวกแคว่นเมิง *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๕๑]* หริภุญเชยย์นครแล

พระพุทธเจ้าก็สันเข้าเหนิอดอยเวภารปัพพตะที่นั้น ยังมีพระญาตน ๑ ก็เอาน้ำมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

พระเจ้าก็ไว้ประบาทที่นั้นแก่ไอสวรหั้นแล เทวดาก็มากั้งผ้าภิดานที่รอยตีนพระพุทธเจ้าแล เทวดาก็มาปูชามากนักแล ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปแล้วนั้น ยังมีเทวดาตน ๑ ชื่อว่ารัมมติว่าอั้น ก็เอาธาตุกูมาตั้งไว้เหนิอหมากหินอันพระเจ้ามาสันเข้านั้น แจ่งทิสะวันออกแจ่งเหนิอหินนั้น ยังมีไม้ทิพพ์เหล้ม[๑] ๑ มีกิ่งก้านอันแดง มีใบอันหอม สงสัณฐานเปนดั่งไม้สรีนั้น มีวันออกแจ่งใต้ ผู้ใดมีบุญสมพารจิ่งได้หัน เมิ่อเดินดับ[๒] เดินเพง[๓] นั้น ยังมีเทวดา ๕ ตน ก็มาอยู่รักสาดอยประบาทเจ้าอันนั้น ฯ

ตน ๑ ชื่อเมกขละ อยู่วันตกแจ่งหนเหนิอนั้น หื้อปูชาด้วยดอกไม้แดง ฯ

ตน ๑ ชื่อชนกะ อยู่วันออกแจ่งหนเหนิอ หื้อปูชาด้วยดอกไม้อันขาว ฯ

ตน ๑ ชื่อลเชยยะ อยู่หนเหนิอ หื้อปูชาด้วยดอกไม้อันเกิดมีในน้ำ คือว่าดอกบัว แลดอกพ้าน[๔] จังกร[๕] เปนต้นแล *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๕๓]* ฯ

ตน ๑ ชื่อคันธนะ อยู่หนใต้ หื้อปูชาด้วยดอกท้ายเหิน[๖] ฯ

ตน ๑ ชื่อจันทปติ อยู่วันตกแจ่งใต้ หื้อปูชาด้วยดอกไม้อันมีกลิ่นคันธะอันหอมบัวรมวณ ฯ

เทวดาสิบ ๕ ตน อยู่รักสาประบาทเจ้ากับทังธาตุ ตราบต่อเท้าเมี้ยน ๕ พันวัสสา ตราบถึงอริยเมตเตยยะเจ้าลงมาตรัสประหญาสัพพัญญูเปนครูแก่โลก ก็จักมาสันเข้าเหนิอดอยที่นี้แล ก็จักไว้ประบาทกวม[๗] รอยตีนพระเจ้าทังสี่ เตมงามเปนแท่งก็แท่งเดียวแล ก็จักค้ำสาสนธัมม์แก่เทวดาทังหลาย มีรัมมติเทวดาเปนต้น ก็จักถึงธัมม์วิเสส คืออรหันตาได้หมื่นตน ก็จักมีหั้นชาแล ฯ

---

[๑] เหล้ม – ต้น, ลำ

[๒] เดินดับ – วันแรม ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ

[๓] เดินเพง – วันขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือวันพระจันทร์เต็มดวง

[๔] พ้าน – บัวสาย

[๕] จังกร, จังกอร – ดอกบัวจงกล

[๖] ดอกท้ายเหิน – ดอกมหาหงส์

[๗] กวม – ครอบ, ทับ

ปุคละผู้ใดจักขึ้นไหว้สักการะปูชาธาตุ แลประบาทเจ้าอันประเสิฐนี้ดั่งอั้น เปนภิกขุก็หื้อชำระสิกขาบท แลจตุปริสุทธสีลหื้อบัววิสุทธิ์แท้เทิอะ คันเปน สามเณร ก็หื้อชำระสังวรสีลหื้อบัววิสุทธิ์แท้ ฯ

คันเปนปุคละยิงชายทังหลาย ก็ควรสังรอมรักสาสีล ๕ สีล ๘ หื้อบัววิสุทธิ์ บ่อั้นเทวดาก็บ่พึงใจ คนฝูงมีบาปมีโทสดั่งอั้น ผีเสื้อยักข์ก็ใส่พิสง้วน[๑] *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๕๕]* หื้อเปนอนทราย[๒] ต่างๆ มีต้นว่าเจ็บหัว เจ็บตา เจ็บท้อง เจ็บไส้ เปนเภยยะต่างๆ ชาแล ฯ

ผิว่านักบวชก็ดี คระหัฏฐ์ยิงชายผู้ใดหลอนหากบังเกิดอนทราย สันนั้น[๓] ก็หื้อสมมาคารวะ แล้วหื้อสมาธานเอาสีลบัววิสุทธิ์แท้ อุทิสะบุญไปรอดไปหา เทวดา หื้อปูชาที่ตีนดอยที่นั้น แล้วเย่[๔] ขึ้นเมิอไหว้แลปูชาเทิอะ บ่กะทำสันนั้น ก็บ่วุฒิ มีอายุก็บ่หมั้นบ่ยืนชาแล ฯ

เมิ่อจักขึ้นเมิอไหว้นั้น หื้อปูชาเทวดา ๕ ตนนั้น แล้วจิ่งขึ้นเมิอไหว้ยังธาตุ แลประบาทเจ้าเทิอะ คันว่าขึ้นเมิอรอดประบาทเจ้าแล้ว ผู้ยิงก็ (บ่) ควรเข้าไปใน ลำเวียง ฯ

อัน ๑ อย่าผาย[๕] เข้าตอกดอกไม้ใส่รอยตีนประบาท เทวดาก็บ่พึงใจ ฯ

พระการ ๑ อย่าเทียว[๖] ที่อรหันตาแลธาตุอยู่นั้นเทิอะ เหียดว่าธาตุแล อรหันตาอยู่ชู่ที่แล ฯ

พระการ ๑ อย่าเสียเหยื่อหย้าทังหลาย อย่าได้ถ่มน้ำลาย ศายขี้มูก อย่า เสียมุตตะกิเลด ตกในข่วงพายบน เทวดาบ่พึงใจ จักกะทำหื้อเปนอนทรายแก่มัน ผู้นั้นชาแล ฯ ปุคละผู้ใดแลได้ครบยำแยง[๗] ด้วยปาก ด้วยใจ ด้วยตน *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๕๗]* แท้ดั่งอั้น ฯ

---

[๑] พิสง้วน – ยาพิษ
[๒] อนทราย – อันตราย
[๓] สันนั้น – ฉันนั้น
[๔] เย่, เยียะ – ทำ, จึง, จึงกะทำ
[๕] ผาย – โปรย
[๖] เทียว – เดิน, เหยียบ
[๗] ครบยำแยง, ครบอยำแอยง – เคารพยำเกรง

พระการ ๑ ยังมีดอยอัน ๑ ชื่อว่ากินรี คันขึ้นสู่จอมดอยอันนั้น ก็จักหันเมิงโกสัมพีทังมวรแล ผิหันท่าสะเภาเมิงลังกาแล เจ้ารสี แลกินรี แลยักข์ทังหลายก็ลงมาจับจอมดอยที่นั้นแล จิ่งลงมาไหว้แลปูชาธาตุแลประบาทก็มีแล ฯ

พระการ ๑ ยังมีดอยหินอันใหญ่ ๑ ชื่อว่า**ผาหับธาตุ** ก็มีแล ประบาทเจ้าทังหลายฝูงนี้ ปุคละยิงชายคระหัฏฐ์[๑] นักบวชเชื่อใสยินดีแท้ดั่งอั้น บ่ประหมาทปฏิบัติตามคำสอนแห่งเราตนชื่อมหาสารีบุตต์หากก่าวนี้แท้ ก็จักสมริทธิด้วยบุญแลคุณอันยิ่ง ตราบเมี้ยนอายุนิพพาน มีหั้นชาแล ฯ

ปุคละทังหลายฝูงใดจักไหว้ประบาทเจ้าอันประเสิฏนั้น หื้อได้ว่าคาถาอันนี้เทิอะ *โต สมิยํ อวิทูเร โต ปพฺพโต กกุสนฺโธ โกนาคมโน กสฺสโป โคตโม ปาทเจติยํ ชินธาตุ จ ฐเปตฺวา อหํ วนฺทามิ ทูรโต* ดั่งนี้ชู่คนเทิอะ ฯ

มหาสารีปุตตเถรก่าวว่าเมื่อใดแลพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว อรหันตาแลเทวดาตนชื่อรัมมติ ก็จักนำเอาธาตุพระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๕๙]* มาถปนะ[๒] ตั้งไว้เสี้ยง ๕ พันวัสสาชาแล ในเมื่อล่วงพันสองพันวัสสานั้น ยังมีบ้านอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านยางตำ**ว่าอั้น ก็จักมีที่ใกล้ตีนดอยเวลาปัพพตาที่นั้นหั้นแล ยังมีเทวดาตน ๑ มักใค่หื้อปรากฏประบาท แลชินธาตุเจ้าดั่งอั้น เทวดาก็มาเนรมิตเปนรุ้ง[๓] ตัว ๑ ก็ลงมาเอาไก่ชาวบ้านอันนั้น ได้แล้วก็บินขึ้นเมิอสู่จอมดอยที่นั้นบ่ขาดสายหั้นแล ฯ

ยามนั้น ยังมีพรานป่าผู้ ๑ อยู่ในบ้านที่นั้นมันก็หันรุ้งเผิกตัวนั้นลงมาเอาไก่เมิอสู่จอมดอยที่นั้น มันก็เคียดมากนัก มันก็ตะนิงใจว่ารุ้งตัวนี้อยู่ที่ใด กูจักไปชอม[๔] ยิงหื้อมันตายเสียชาแลว่าอั้น แต่นั้นรุ้งตัวนั้นก็ลงมาเอาไก่เล่าหั้นแล พรานป่าผู้นั้นมันก็หันแล้ว มันก็แล่น[๕] ชอมไป ก็หันยังรุ้งตัวนั้นบินขึ้นเมิอสู่จอมดอยที่นั้นหั้นแล พรานก็ขึ้นเมิอรอด ก็บ่หันรุ้งสักตัว เท่าได้หันประบาท แลธาตุพระเจ้าถปันนะตั้งไว้นั้นชู่พระการแล พรานป่ามันก็ได้หันแล้วก็ไหว้นบครบยำแยงด้วย

---

[๑] คระหัฏฐ์ – คฤหัสถ์, ผู้ครองเริน, ผู้ที่ไม่ใช่นักบวช

[๒] ถปนะ, ถปันนะ, ถปันนา – (บาลี.–ฐาปน), ก่อตั้ง, ก่อสร้าง, ตั้งขึ้น

[๓] รุ้ง – นกเหยี่ยวขนาดใหญ่

[๔] ชอม – ตาม

[๕] แล่น – วิ่ง

หัวแห่งตน แล้วมันก็แล่นมาป่าวก่าวแก่คนทังหลายหื้อทั่วไปทุกบ้านน้อยเมิงใหญ่ทังหลายหั้นแล ตั้งแรกแต่ *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๖๑]*[๑] นั้นไปหน้า ประบาทเจ้าก็ปรากฏชื่อว่า**ประบาทรังรุ้ง** ว่าอั้นสืบมา ก็มีแล

แต่นั้นมา ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่า**มังราย** อยู่**เมิงเชียงใหม่** ได้ยินว่าประบาทเจ้ารังรุ้งประเสิฏฐมากนัก ก็มีปสทะสัทธา ใค่ไหว้แลปูชามากนัก ก็เอากัญญา แลเทวี เสนาอามาตย์ทังหลายหื้อเปนปริวาร ก็เข้าไปด้วยลำดับ ก็ไปรอดไปถึง แล้วก็ขึ้นเมิอไหว้แลปูชาประบาทเจ้า แลชินธาตุด้วยจิตใจใสสัทธายินดีมากนัก พระญาก็อัสจัรย์มากนัก จิ่งจักมีพระราชอาชฌาไสยแทก[๒] ตั้งแต่ตีนดอยแวดทุกกล้ำทุกพาย มี ๖๐๐ ปาย ๗ วา ฯ ตั้งแต่ตีนดอยขึ้นถึงรอยประบาท ได้ ๔๐๐ ปาย ๒๕ วา ฯ แทกแต่จอมหมอกลงมาหาประบาท ได้ร้อย ๒๕ วา ฯ แทกแต่จอมหมอกลงไปน้ำคง ไกลได้ ๕๐๐ วาแล ฯ แทกแต่สะเพาไปรอดประบาท ได้ ๒๔ วา ฯ รอยตีนพระเจ้ากกุสันธะ ยาววาปาย ๓ สอก ฯ พระเจ้าโกนาคมนะ ยาวได้วาอก ฯ รอยตีนพระเจ้ากัสสปะ ยาววาปายสอก ฯ รอยตีนพระเจ้าโคตมะ ยาววาศืบ *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๖๒]* ปายตีนเพียงกัน ส้นหยุดหย่อนกันก็มีแล ฯ

พระญามังรายตนนั้นก็ไหว้แลปูชา ก็เอายัสสปริวารแห่งตนลงมารอดระหว่างป่าไม้ที่ ๑ ก็เปนป่าเพียงมาก ว่าเปนกลางท่ง หาที่จักยั้งร่มก็บ่มี เท่าเปนแขม แลป่าเลา ป่าคา เปนหล่มเปนพนเสียเสี้ยง พายลูนลวดแผ่ชื่อเสียว่า**พูเลายางคำ** ว่าอั้น ฯ

แรกแต่พระญามังรายมาไหว้ประบาทแลธาตุ พอก[๓] มาถึงที่นั้น แล้วลุกแต่พูเลายางคำที่นั้นก็มาตั้งอยู่ระหว่างที่ ๑ หัวดอยที่นั้นก็ปรากฏชื่อว่า**บ้านมังราย**สืบมาถึงกาละบัดนี้แล ฯ

พระญาก็ย้ายจากที่นั้นไปตั้งอยู่เมิงเก่าเพื่ออั้นแล ตั้งแต่พระญามังรายไปไหว้ประบาทเจ้า แล้วพอกมาสู่เมิงเชียงใหม่นั้น พระญาก็ตั้งอยู่สวย[๔] ราชสัมปัตติตราบเมี้ยนอายุแห่งตน ฯ

---

[๑] ภาพใบลานซ้ำกับ หน้าลานที่ ๒๒, น.๔๒

[๒] แทก – วัด, วัดขนาด

[๓] พอก – กลับ

[๔] สวย – เสวย, ครอง

แล้วถัดนั้นยังมีลูกสวยราชสัมปัตติแทนพ่อ แลสืบหลานเหลนมาถึง **พระญาล้านนา เมิงเชียงใหม่**นั้นแล ได้ ๗ เช่นท้าว แล้วในกาละนั้นยังมีผ้าขาวผู้ ๑ อยู่บ้านมังรายที่นั้น ก็เทียรเทียวไปอุปัฏฐากประบาทเจ้าแลธาตุ *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๖๔]* อันประเสิฏนั้นหั้นแล ฯ

ยังมีในวัน ๑ เปนวันเดิน ๗ เพง ผ้าขาวผู้นั้นก็ร่ำพึงว่าจักเมิอไหว้ประบาทแลธาตุชาแลว่าอั้น มันก็เมิอแล้วคันว่ามันเมิอรอดแล้วก็ไหว้ประบาทแลธาตุเจ้าแล้วก็ภาวนาแลก็ร่ำพึงในใจแห่งมันว่า ดั่งรือฅนทังหลายบ่มาไหว้ประบาทแลธาตุอันประเสิฏนี้ชาว่าอั้น ในกาละนั้นเทวดาได้รู้ความร่ำพึงแห่งผ้าขาวสันนั้นก็มาเนรมิตเปนภิกขุตน ๑ ภาวนาอยู่เงิ้มผาหั้น ผ้าขาวก็ลงมาหันภิกขุป่าตนนั้นก็ถามว่าข้าแด่เจ้ากู ในวันนี้ชาวเจ้าสมณพราหมณ์ก็ดี เหียดดั่งรือบ่มาไหว้ประบาทอันประเสิฏนี้ชาว่าอั้น ฯ

เมิ่อนั้น เทวบุตต์กลับเพสตนนั้นจิ่งก่าวว่า ดูราผ้าขาว แต่ก่อนฅนทังหลายแลสมณพราหมณ์ทังหลายก็ขึ้นมาไหว้ประบาทเจ้านี้มากหลายแท้แล เท่าว่ารู้บังเกิดเปนอนทรายแก่เขามากนัก ก็ลวดพร่าน[๑] กัวเสีย ก็ลวดบ่มาเพื่ออั้นแล ผ้าขาวจิ่งถามว่า ฅนแลสมณพราหมณ์ทังหลายก็ไหว้แลหื้อเปนอนทรายแก่เขานั้นชา สัพพัญญูพระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๖๖]* ตั้งไว้ผวดสัตต์ทังหลายหื้อพ้นทุกข์ถึงสุขดาย ดั่งรือแลหื้อเปนสันนั้นดั่งอั้น ภิกขุตนนั้นจิ่งก่าวว่า ดูราอุปาสกะฅนคระหัฏฐ์แลนักบวชทังหลายขึ้นมาไหว้นี้เปนอันต่างกัน ลางพร่องก็มาด้วยปาก ด้วยใจด้วยตนอันซื่อแท้ ลางพร่องก็มาด้วยคดเลี้ยว บ่ซื่อบ่ใสในประบาทเจ้าเขาก็มักข้าสัตต์ลักท่าน เหล้นชู่สู่เมียท่าน ลางพร่องสนส่อ ก่าวคำผรุสวาจาหาประโยชนะบ่ได้ มักกินน้ำเหล้า น้ำเมา บ่ยินดีในประบาทเจ้าสักอัน เหียดดั่งอั้นอนทรายทังหลายก็ลวดเกิดมีแก่เขาเพื่ออั้นแล คันเขาตายพร่องก็ได้ไปเปนผีลางพร่องก็ไปเกิดเปนสัตต์ตัวถ่อย ลางพร่องก็ได้ไปตกนรกแลว่าอั้น ฯ

เมิ่อนั้น ผ้าขาวจิ่งถามว่า แต่นี้ไปพายหน้า ประบาทอันนี้ก็จักตั้งอยู่รุ่งเริงบ่ชา ภิกขุตนมาเนรมิตจิ่งก่าวว่า ดูราผ้าขาว ท่านจุ่งไปก่าวแก่ชาวเจ้า แลฅนคระหัฏฐ์ทังหลายเทิอะ ฅนทังหลายฝูงใด คือว่าคระหัฏฐ์แลนักบวชทังหลาย มีใจปสาทะ

---

[๑] พร่าน – เกรง, พรั่นพรึงใจ, กลัว, ขยาด

สัทธาแลจักไปไหว้ยังประบาทเจ้าแลธาตุอันนี้ดั่งอั้น หื้อได้ชวนกันรักสาสีล แล *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๖๘]* สังรอมอินทรีย์ทัง ๖ คือว่าหู ตา ดัง ลิ้น ตน ใจ หื้อดี อย่าได้ผิดเถียงกัน อย่าข้าสัตต์ตัดชีวิต อย่าลักท่าน อย่ามายาตาเหลือก อย่าได้เหล้นชู้สู่เมียท่าน อย่าล่ายอย่าพราง ผรุสวาจา แลอย่ากินเหล้ายาเมา อย่าเสียมุตตะกิเลส คือขี้ เยี่ยว น้ำมูก น้ำลาย พายดีนดอยประบาทวันตก หื้อไปวันออกประบาทพุ้นเทิอะ ฯ

พระการ ๑ ผู้ยิงทังหลายจักขึ้นไหว้ประบาทเจ้า อย่าล้ำล่วงเข้าไปพายในกำแพงอันล้อมไว้นั้น อย่าได้เทียวไปที่พระเจ้าสันเข้า อย่าตีกลองสะบัดชัย อย่ากางทุงช่อระ[๑] ที่ใกล้ประบาท ลมมาพัดใส่จับประบาทเจ้า มักใค่หื้อเปนบุญพ้อยเปนบาปชาแล อย่าปรายเข้าดอกใส่รอยประบาท ที่พระพุทธเจ้านั่ง อย่าปรายเข้าตอกใส่รูธาตุ หื้อปรายที่อรหันตาอยู่นั้นควรชาแล คันกะทำบ่ชอบ เทวดาก็บ่พึงใจแล ธาตุเจ้าก็บ่ผาย[๒] ปาฏิหารย์แล ฯ

พระการ ๑ อย่าถะ อย่าถากเอาเปือกไม้ขึ้นพายบน ใส่ใจว่าจักได้ของดีเทวดาบ่พึงใจแล เหียดว่าเทวดาหากรักสาชู่เหล้มไม้แล ผิผู้ใดบ่ฟัง *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๗๐]* ดั่งอั้น มันผู้นั้นก็จักสิบหาย เจ็บปวดเปนดั่งไม้ต้นนั้นแล คันว่าไม้ต้นนั้นแลตาย มันก็จักตายดั่งไม้ต้นนั้นแล ฯ คันไปไหว้แลปูชานั้น หื้อชำระกวาดเผี้ยวดีแล้วเยียะชวนกันลงมาไหว้เทิอะ คันว่าคนคระหัฏฐ์นักบวชยิงชายทังหลายไหว้แลกะทำสันนี้ ก็แดนเที่ยงจักสมคำมักคำปราถนาชู่อัน บ่อย่าชาแล ฯ

เวภารปพฺพตา ปาทธาตุกถา นิฏฺฐิตา ก่าวยังประบาท แลธาตุพระพุทธเจ้าอันมาตั้งไว้ในดอยเวภารปัพพตา คือว่าประบาทรังรุ้ง ก็แล้วเท่านี้ห้อง ๑ ก่อนแล ฯ

แต่นี้ไปพายหน้า จักสำแดงประบาทอันตั้งไว้ใน**เมิงฝางหลวง**นั้นก่อนชาแล ผู้มีประหญาพึงรู้ดั่งนี้เทิอะ ยังมีผาลูก ๑ ปรากฏชื่อว่า**ดอยผากบ**ดั่งอั้น พระพุทธเจ้าก็สระเด็จผวดสัตตโลกทังหลาย ก็มารอดมาถึงก็ทำนายทวายไว้ว่าพระตถาคตะนิพพานไปแล้ว ถานะที่นี้ก็จักเปนที่ตั้งไว้ยังธาตุกูที่ ๑ ชาแลว่าอั้น ฯ

---

[๑] ระ – พาด

[๒] ผาย – แสดง (ผายปาฏิหารย์ – แสดงปาฏิหาริย์)

มหาอานันทะ แลพระญาอโสกก็ขอเอาธาตุซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอามือลูบหัว *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๗๒]* แห่งตน ก็ได้เกสาเส้น ๑ ก็เอาหื้อแก่มหาอานันทเถรแลพระญาอโสกหั้น แล้วพระญาอโสกก็เอาจุไว้ใน**ถ้ำผากบ**ที่นั้นแล พระพุทธเจ้าก็นอนที่นั้นเสี้ยงคืน ๑ แลก็สระเด็จไปสู่ดอยป่าเชตวันอาราม ตั้งอยู่ในวัสสา ๑ ก็นิพพานไปในเมิงกุสินารายวันนั้นแล ฯ

แรกแต่นั้นพระเจ้าก็นิพพานไปได้ร้อยปี ปาย ๑๓ วัสสานั้น พระญาอโสกก็แจกธาตุพระพุทธเจ้า มาตั้งไว้ใน**ดอยผากบ เมิงฝาง**ที่นั้นหั้นแล ในถ้ำผากบที่นั้นยังมีอรหันตาตน ๑ ก็มานิพพานในที่นั้น พระญาอินท์ก็หื้อวิสุกัมมเทวบุตต์ลงมาเนรมิตแปงรูอุโมงค์ไว้ชินธาตุเจ้า แลเจาะ[๑] ประทีปปูชาไว้ในถ้ำพายทางแม่น้ำนั้นแล เทวดาก็เอาผาก้อน ๑ มาตึดประตูถ้ำเสียแล ธาตุก็ตั้งไว้ใน**ถ้ำผากบ**ที่นั้น ก็รุ่งเริงเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาทังหลาย ตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสามีหั้นชาแล ฯ

ก่าวธาตุตำนานประบาทใน**เมิงฝาง** ก็แล้วเท่านี้ห้อง ๑ ก่อนแล ฯ *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๗๔]*

เอกํ สมยํ ยังมีสมัยคราบ ๑ *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ตนมีมหากรุณาก็อยู่สถิตสำรานในนิโครธอาราม อันมีในเมิงโกสัมพี ก็เล็งหันยังสองคนผัวเมียอยู่ในบ้านอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านรุคคะ** มีใน**ดอยยางจก**ที่นั้นแล สองคนผัวเมียนั้นก็มีบุญสมพารได้ส้างพายหลังมามากนัก ควรได้ถึงธัมม์วิเสสอันเปนพระพุทธเจ้าจิ่งเอาผ้าแลบาตรแห่งตนแล้วก็เข้าไปสู่เค้าไม้ต้น ๑ คือว่าไม้นิโครธ มีอยู่ในดอยที่นั้น พระพุทธเจ้าก็เปล่งฉัพพัณณรังสี ๖ พระการ คือว่าขาว เขียว เหลิง[๒] ดำ แดง หม่น ส้อ[๓] ลางพ่องมีวัณณะเปนดั่งแก้ววิทูรย์น้ำตำนั้น ก็มีในที่ใกล้หนทางอันสองขาผัวเมียจักมานั้นแล ฯ

อุโภ อันว่าสองขาผัวเมียก็มาถึงนั้น ก็หันพระพุทธเจ้าเปล่งฉัพพัณณรังสีหลาย พระการต่างๆ ซลาบออกมาแต่ทิสะทังมวร ก็รุ่งเริงงามมากนัก สองขา

---

[๑] เจาะ – จุด

[๒] เหลิง – สีเหลือง

[๓] ส้อ – สีเทา

ก็ลวดบังเกิดจิตปสาทะสัทธาเชื่อใสยินดี ก็เอากันเข้าไปไหว้พระพุทธเจ้าแล ก็หื้อเข้า *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๗๖]* ห่อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาเข้าอันนั้น แล้วก็เทสนาตามทัมมิละภาสาแก่สองขาผัวเมียด้วยอริยสัจจ์ธัมม์ทังสี่หั้นแล ขาก็ลวดได้ถึงมัคคผลธัมม์ ก็บังเกิดอจละปสาทะสัทธาในสาสนาพระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาเข้าห่ออันนั้น แล้วก็นั่งอยู่สถิตสำรานเหนือผาก้อน ๑ ก็สับเพราะหน้าสู่ยางจก เพื่อจักสันเข้าหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น พระญาอินท์ก็รู้แล้วก็ลงมาอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า แล้วก็เอาดาบแก้ววชิรเพ็กแห่งตนแทงเข้าผาก้อนนั้น ในทิสะกล้ำหนเหนือ น้ำก็บุออกมา แล้วก็เอามาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าสันเข้าแล้วก็ชำระเนื้อตนเสีย แล้วก็ทำนายไว้พายหน้า ยางอันนี้จักได้ชื่อว่า**ยางจก**เพื่อหั้นแล เหียดว่ายางอันนี้งามมากนัก กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ธาตุตถาคตะจักมาตั้งอยู่ในที่นี้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสา *[หน้าลานที่ ๔๑, น.๗๗]* ก็มีแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็ไปสำแดงประบาทย่ำไว้เหนือผาก้อน ๑ สงสัณฐานเปนดั่งช้างทังหลายแล เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ประบาทพระตถาคตะอันนี้ในทิสะวันออกแห่งยางที่นั้นแล พระเจ้าก็สระเด็จไปสู่เมิงโกสัมพี พระเจ้าก็อยู่ในนิโครธอารามที่นั้น ก็มีวันนั้นแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปแล ยังมีอรหันตา ๕ ร้อยตน จักนำเอาธาตุมาจุไว้ในยางจกที่นี้ ดั่งพระเจ้าหากทำนายไว้แล พร้อมกับด้วยท้าวพระญาทังหลายแลเสนาอามาตย์ชาวบ้านชาวเมิงทังหลายมากนัก ก็ขุดยังขุม[๑] อัน ๑ ลึกว่าได้ ๗ สิบวา แล้วก็จุธาตุเจ้า แลก็มาก่อเปนมหาเจติยะ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาหั้นแล ยังมีเทวดาตน ๑ ชื่อวาหกะ ก็อยู่รักสาธาตุแลประบาทเจ้าหั้นแล เทวดาตนนั้นก็เปนหลานแห่งพระญาธัมม์อโสกราชานั้น ท่านตายจากอันเปนหลานพระญาอโสกก็ลวดมาเปนเทวดาอยู่รักสา *[หน้าลานที่ ๔๒, น.๗๙]* ธาตุแล**ประบาทยางจก** ปัลลังการผ้าภิดานที่นั้นก็มีหั้นแล ฯ

---

[๑] ขุม – หลุม

ธาตุกณฺฑํ นิฏฺฐิตํ ก่าวยังตำนานประบาทผูกต้น ก็สระเด็จบัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ เจตนาผู้ข้าดวงแก้ว บ้านเชียงจาม ภริยาชื่อว่านางบัวคำเปนเค้าลูกเต้าพ่อแม่พันธวงสาทังมวร ชวนกันมาส้างทานค้ำชูพระโคตมะ ๕ พันวัสสาทานกับวัดจอมทอง ฯ ผู้ข้าทังหลายก็ขอหื้อได้ถึงสุข ๓ พระการ มีนิพพานเปนที่แล้วแด่ ๑ แด่ ฯ

เจดีย์ชเวดากอง หรือ "พระธาตุตะกอง" เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก
ผูก ๒

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ เอกํ สมยํ สตฺถา ธมฺโม วนชปฺปทฺท จาริกํ จรมาโน ฯ

ดูราสัปปุริสสะทังหลาย *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ตนเปนครูแก่คนแลเทวดาทังหลาย อันยังธรมานตั้งอยู่หื้อแล้ว พุทธกิจ ๕ พระการ *เอกํ สมยํ* ยังมีในกาละคราบ ๑ พระพุทธเจ้ามีมหากรุณาอันมากนัก ก็เอาอรหันตากับทังมหาอานันทะ แม่นพระญาอินท์แลพระญาอโสก ตนเปนเจ้าเมิงกุสินารายก็เปนอุปาสักกะพระพุทธเจ้า ก็จระเดินไปผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับนิคมราชธานีก็เข้าไปรอดไปถึงเมิงระแวก อันควรเปนที่ตั้งเจติยธาตุหลัง ๑ ไว้จำเรินหมายพุทธสาสนาหั้นแล ฯ

ในเมื่อพระพุทธเจ้าไปรอดแล้วนั้น สถิตสำรานในที่นั้น ยังมีพระญานาคตัว ๑ ก็ออกมาจากแม่น้ำ ก็เข้ามาอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าที่นั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าแห่งเราหันถานะที่นั้น มักใค่หื้อปรากฏ จิ่งสำ *[หน้าลานที่ ๒, น.๘๑]* แดงอันแย้มใค่หัวหื้อปรากฏแก่มหาเถียรเจ้า[๑] หั้นแล มหาเถียรเจ้าหันอัจสริยะ[๒] แย้มใค่หัวเยิ่งนั้น[๓] จิ่งไหว้แลถามดูยังเหียดเยิ่งนั้นว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้าแย้มใค่หัวด้วยเหียดการณ์เยิ่งใดชา ขอพระพุทธเจ้าจุ่งเทสนาแก่ผู้ข้าแด่เทิอะ *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณาอันมาก ก็จักสำแดงอนาคตะวิเสียด

---

๑ มหาเถียรเจ้า – มหาเถรเจ้า
๒ อัจสริยะ – อัศจรรย์ใจ
๓ เยิ่งนั้น – เยี่ยงนั้น, อย่างนั้น, เช่นนั้น

จิ่งก่าวว่า ดูราอานันทะ อันว่าสัณฐานที่นี้ก็จักเปนที่กฎหมายสาสนาพระตถาคตะ อันเปนอดีตะ ปัจจุปันนะ แลอนาคตะ ตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสา มีชะแล ฯ

เมื่อนั้น มหาอานันทเถียรรู้แล้ว ยังเหียดอันนั้น ก็ไหว้แลขอเอาธาตุซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้า ตนเปนครูแก่คนแลเทวดาทังหลาย ก็เอามือลูบสิสังอุตมังคละ ก็ได้เกสาธาตุเส้น ๑ แล้วก็หื้อแก่มหาเถียรเจ้า เจ้าก็รับเอาด้วยครบยำ แล้วก็เอาไปหื้อแก่พระญานาค *[หน้าลานที่ ๓, น.๘๓]* ตัวนั้น อุปปัฏฐากเกสาพระพุทธเจ้าที่นั้น แล้วพระญานาคก็รับเอาด้วยสัจจคารวะคบยำ[๑] แล้วพระพุทธเจ้าก็เทสนา (ว่า) ดูราอานันทะ ในเมื่อพระตถาคตะนิพพานไปแล้ว ได้ ๔ พันปาย ๕๐ วสานั้น ยังมีพระญาธัมมิกะตน ๑ ชื่อ**อโสก** อยู่สวยเมิงปาตลีบุตต์ จักมีอิทธิริทธีผาบ[๒] สักกละชุมพูทวีป[๓] ทังมวรแล จักแรกยังชินธาตุพระตถาคตะมาถปันนะ[๔] ตั้งก่อมหาเจติยะใหญ่ ๕ หลัง หื้อเปนที่ไหว้แลสกระปูชาแก่คนแลเทวดา อินท์ ฟม ตุด[๕] นาค ยักข์ คันธัพพะ จักเปนสักขีจำหมายสาสนา พั่นดั่งปถมะหัวที หลังถ้วน ๒ ถ้วน ๓ ถ้วน ๔ ได้พันวสาถ้วน ๕ แล ฯ

มักว่ากูตถาคตะนิพพานไปแล้วได้พันวสาเตมยามใด เจติยะหลังปถมะจักจมลงไปในวังน้ำ อันเปนที่อยู่พระญานาค หมื่นชาแล ฯ

ในเมื่อสาสนา ๒ พันวสาเตมแล้ว เจติยะหลังถ้วนสองก็จมลงไปแล ฯ

ในเมื่อสาสนา ๓ พันเตมแล้ว เจติยะหลังถ้วน ๓ ก็จมลงไปแล ฯ

เมื่อสาสนาได้ ๔ พัน *[หน้าลานที่ ๔, น.๘๖]* เตมแล้ว ก็จมลงไปทัง ๔ หลังชาแล ฯ

ในเมื่อสาสนา ๕ พันเตมยามใด เจติยะถ้วน ๕ จักลมลงไป หมื่นชาแล ฯ

คนแลเทวดาทังหลายก็รู้ว่าสาสนากูตถาคตะล่วงไปแล้วมีเท่านี้ก็ดี อันจักมาพายหน้าก็ยังเท่านี้ ตั้งอยู่ในกาละบัดนี้ วัสสามีชื่อดั่งนี้แล รู้ว่าอั้นชาแล

---

[๑] คบยำ – เคารพยำเกรง (ล้านนา. ครบอยำ)
[๒] ผาบ – ปราบ
[๓] สกลชุมพูทวีป, สักกละชุมพูทวีป – สากลโลก
[๔] ถปันนะ – สถาปนา, แต่งตั้ง, ประดิษฐาน
[๕] ตุฑ – ครุฑ

เหียดเกสาธาตุกูหลังนี้เปนสักขีหมาย หมื่นชาแล ว่าอั้นแล้วพระญานาคแล มหาอานันทเถียรก็เอาเกสาธาตุ ๕ เส้นนั้นมาถปันนะตั้งไว้ในสัณฐานที่พระเจ้าสำแดงไว้นั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าก็จระเดินไปผวดสัตตโลวกทังหลายด้วยลำดับตราบต่อเท้าถึงนิพพานแล ฯ

ปรินิพฺพุโต ภควาติ ในเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานไปได้ร้อย ปาย ๘ วสา มีในกาละเมื่อใด ธัมมอโสกราชาจักปรากฏแล จักมาเปิกสา[๑] ชินธาตุหื้อก้านกุ่งรุ่งเริงทั่วชุมพูทวีปทังมวรแล จักรู้แจ้งกว่าสัณฐานเมิงเจ้าระแวกที่นี้เปนอุตตมถานะเปนที่ปรากฏรุ่งเริงตราบเมี้ยน ๕ พันวสา *[หน้าลานที่ ๕, น.๘๘]* สันนี้ พระญาอโสกราชก็มีพระราชอาญญา[๒] ปลงยังราชวัตถุ คือว่างน[๓] คำ แก้วแหวน วัตถุอาภารณะอลังการต่าง ๆ หื้อแก่มหาเสนาอามาตย์ แลยสปริวารทังมวร มาปึกสาสนา ก่อเจติยะ ๕ หลัง ตั้งไว้แทนที่พระพุทธเจ้านั่งนั้นเทิอะ เพื่อหื้อเปนที่กฎหมายสาสนาอันเปนอตีตะ แลอนาคตะ ตราบเมี้ยน ๕ พันวสา หื้อตั้งท่ำกลางเวียงละแวกที่นั้นหั้นแล เวียงระแวกนั้น พระญาอโสกราชาหื้อมาส้างแปงหมั้นคุง เพื่อหื้อเฝ้าแหนรักสายังธาตุ ๕ หลังนั้น หื้อหาเภยยะบ่ได้แล มหาเจติยะ ๕ หลังนั้น ก็ลวดเจือปู[๔] ด้วยแผ่นคำ แต่ช่อฟ้า ดวงปลี ลงถึงตีนธรณีขึ้น ๗ ชั้นแล ชั้นกางได้ ๓ สอก นับแต่ระบอม ขึ้นหน้าชาก ได้ ๓ วา มีรูปเทวดาอยู่ ๔ แจ่งเจติยะชู่หลัง เทวดา ๒ ตน ถือหอยสังข์เป่าอยู่ เทวดาสองตนนั้น นบไหว้อยู่ที่ใกล้เจติยะระหว่างเจติยะ ๕ หลังนั้น ตั้งอยู่ที่ไกลกันสิบวาชู่หลัง มีปะตูขง[๕] ๔ ด้านชู่หลัง *[หน้าลานที่ ๖, น.๘๙]* มีรูปนกยูงคำแวดจอดชุหลัง เมียก[๖] เวียงธาตุ แลด้านมีรูปพระเจ้าอยู่สิบองค์ เจติยะแลหลังมีรูปพระเจ้าอยู่เฝ้าในขงสี่อัน แลขงแลตน ประดับด้วยแก้วแลคำงึน เคิ่งมกุฎลังการต่าง ๆ เปนอันส่องแจ้งเหมินดั่งเทวดาอันเปนทิพพ์นั้นแล มหาเจติยะ ๕ หลังนั้น พระญาอโสกธัมมราชาได้ปลงปันสมบัติ มาหื้อส้างปราการ

---

๑ เปิกสา – ปฏิสังขรณ์, ทำนุบำรุง
๒ อาญญา – อาชญา
๓ งน, งึน – เงิน
๔ ลวดเจือปู – ลาด, เท
๕ ปะตูขง – ประตูโขง, ประตูที่มีซุ้มอยู่ด้านบน
๖ เมียก – เมก, กำแพงดิน

เมียกเวียงหื้อหมั้นคุง ลวงยาวได้ ๓ พันปาย ๕ ร้อยซาววา ลวงกว้างได้พันปาย ๕ ร้อย ปายสิบวา ตั้งแต่ปลงราชทานแก่คน ทังฝูงมาเติ่มช่อย[๑] ส้างนั้น เสี้ยงคำหมื่น ๘ พัน.. เสี้ยงงืนหมื่น ๑ แล้วก็ปันเสื้อผ้าบัวรโภค เข้าน้ำประไจยทังมวร มีปราการได้สองชั้น ชั้นนอกเตมด้วยน้ำ แลประกอบไปด้วยจักเข้ มังกรทังมวร ปราการแล้วด้วยหินก็มีแล ปราการชั้นในนั้นแล้วด้วยดินละอิด ระหว่างเมียกทังสองนั้น เตมไปด้วยเปิกตม แลดอกทังหลาย คือว่าดอกพ้าน จังกอรทังหลาย มากนักก็มีแล ก็เหียดเพื่อว่าจักไว้รักสาธาตุ ๕ หลัง บ่หื้อเปนกังวลอนทราย ตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสา ก็มีแล ฯ

ในเมื่อ *[หน้าลานที่ ๗, น.๙๑]* พระญาอโสกธัมมราชาตั้งอยู่เสี้ยงอายุจุติไปสู่ปรโลกพายหน้า ถึงเมื่อสาสนาข้ามล่วงพ้นไปได้พันวัสสาเตมวันใด อันว่ามหาเจติยะหลังปถมะหัวทีนั้นก็จมลงชาแล ฯ

ตโต ปฏฺฐาย แรกแต่นั้นสืบมาตราบเมี้ยน ๕ พันวัสสาดั่งอั้น ธาตุหลังถ้วน ๕ ก็จมลงไปชาแล ฯ

ตโต ปรํ แต่นั้นมาสาสนาพระพุทธเจ้าพ้นไปได้ ๒ พันวัสสานั้น มหาเจติยธาตุเมิงระแวก หลังถ้วนสองก็จมลงแต่ตีนธรณีด้วยลำดับปีเดินวันยามไจ้ๆ แล ฯ

ตทนฺตเร ถัดนั้นลำดับมาด้วยวัสสาได้ ๓ พันนั้นมาถึงปีกัดไส้ จุพสักราชได้ ๙๓๑ ตัว อตีตสาสนาข้ามล่วงพ้นไปได้ ๒๓๒๑ ตัวนั้นแล ยังมีมหากระสัตรตน ๑ ชื่อว่า**มังทรา** เปนพระญาสวย[๒] ราชสัมปัตติใน**เมิงหังสาวตินคร** ได้ยกเอาจตุรังคพละโยธาลงไปยุทธกัมม์รบเอา**เมิงสรีอโยธิยาล้านช้าง**วันนั้น มันเปนหลาน**แสนเชียงแลง** มันเปนผู้สลาด[๓] พิจจรณา *[หน้าลานที่ ๘, น.๙๓]* ยิ่งนัก ก็ได้ลงรบกับโยธาแห่งพระญาหังสาวติ ได้ไปรอดไปถึง**เมิงละแวก** ก็ไปเอาวัสสาในเมิงละแวกที่นั้น มันก็ได้ไปรู้ไปหันครระบวนบ้านเมิงที่นั้น แลได้ไหว้แลปูชามหาเจติยธาตุเจ้าอันประเสิฏ ก็ได้อ่านดูยังจาริด[๔] อันพระญาอโสกธัมมราชา แลอรหันตาเจ้าทังหลาย

---

[๑] ช่อย – ช่วย

[๒] สวย – เสวย (สวยราชสัมปัตติ คือ ครองราชสมบัติ)

[๓] สลาด – ฉลาด

[๔] จาริด – จารึก

ต้อง[๑] ไว้ในหน้าหินนั้น มันก็อัสจัรย์ มันก็ไปพิจรณาดูชู่แห่ง แล้วมาเผียบหาจาเริก ทำคระบวนทังมวรแห่งเจติยธาตุฝูงนั้นได้ชู่อันแล พั่นดั่งเจติยธาตุ ๕ หลังนั้นก็ผุดจมลงมาในน้ำเสียสองหลังแล ก็รู้ว่าเปนสาสนาพันไปแล้วได้สองพันวัสสาแล้วแล ฯ

ในปีกดไส้ สักราชได้ ๙๓๑ ตัว ที่บ้านนั้นลงไปสู่เวียงละแวกที่นั้น มหาเจติยะหลังถ้วน ๓ นั้น ก็จมลงไปในน้ำคอมพอ[๒] ถ้วมตีนธรณี จมลงในปีกดไส้นั้นอตีตสาสนาข้ามล่วงพันไปได้สองพันปายร้อยวัสสา ปาย ๒๐ วัสสา ในปีนั้นแลเจ้าภิกขุทังหลายได้พันตน ก็อยู่อุปัฏฐากในเจติยเกสาธาตุ ฯ *[หน้าลานที่ ๙, น.๙๕]*

ทีนั้น สามเณรมี ๕ ร้อยตน อยู่รักสามหาเจติยธาตุเจ้าที่นั้นแล ฅนคระหัฏฐ์อุปัฏฐากมหาเจติยะที่นั้น นับแต่ผู้ชายมี ๒ พันฅนแล ฅนเถ้าบ่นับเทื่อหั้นแลปัณฑิตะนักปราชญ์เจ้าทังหลาย มักใค่รู้สาสนาอันข้ามล่วงพันไปแล้วนั้นได้ ๒ พัน ๘๐๐ วัสสา มาตั้งไว้ นับเอาสักราชสืบแต่ ๙๓๑ ตัว มักว่าอตีตสาสนานั้นพ้นได้เท่าใด ก็พึงรู้ว่าสาสนาอตีตะอันล่วงแล้วเท่านั้น เสสะหลอกว่านั้นก็เปนอนาคตะสาสนาแห่งพระพุทธเจ้า ฯ

ปญฺจมหาเจติยกณฺฑํ ก่าวยังมหาเจติยะ ๕ หลัง อันตั้งไว้ท่ำกลาง**เมิงละแวก** อันมีในโขง**เมิงอโยธิยาทวารปตินคร** ก็แล้วเท่านี้ห้อง ๑ ก่อนแล ฯ

อฏฺฐเกสา พุทฺธา หํสาวตินคเร สิงฺคุตฺตรถมฺภ ปกฺขามิ ฯ

สาธโว ฟังดูราสัปปุริสสะทังหลาย เราจักก่าวตำนานมหาธาตุเกสาอันถปันนาตั้งไว้ในดอยสิงคุตตระ อันควรสัทธาปสาทะชมชื่นยินดี อันมีใน**เมิงหังสานคร**นัย ๑ **ธาตุทะคู่ง**นั้น หื้อ *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๙๖]* แจ้ง ผู้มีประหญาพึงรู้ดั่งนี้เทิอะ ฯ

หิ ด้วยมีแท้แล *วิสาขาปุณฺณมาสํ* ในเมื่อเดินวิสาขะเพง[๓] นั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูตัญญาณ พระจญ[๔] แพ้มาร ๕ พระการ เหนือแท่นแก้ว

---

[๑] ต้อง – สลัก, สะกัดให้เป็นรอย

[๒] คอมพอ – ถึงขั้น

[๓] เพง – วันเดือนเพ็ญ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ

[๔] พระจญ – ประจญ

ปัลลังการ แทบเค้าไม้มหาโพธิได้ ๗ วันหั้นแล ยามนั้นคำสลั้ง[๑] สงสัยก็เกิดมีแก่เทวดา อินท์ ฟมทังหลายว่า เจ้าสิทธัตถะนี้ รอยว่าบ่ได้เปนพระเทื่อชาแลว่าอั้น พระพุทธเจ้ารู้ใจแห่งเทวดาทังหลายแล้ว ก็สยอง[๒] ขึ้นสู่ปตุลอากาส เทียวจมขม[๓] ในอากาส เนรมิตเปนพุทธรูปได้ ๒ ตน ๓ ตน ๔ ตน ๕ ตน ๑๐ ตน ๒๐ ตน ร้อยตน พันตน เพื่อจักตัดเส[๔] ยังความสันเทหะแห่งเทวดาทังหลายอันลงมานั้นแล ฯ

ยามนั้น เทวดา อินท์ ฟม ก็หาความสังกา[๕] บ่ได้ ก็รู้ว่าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูตัญญาณเปนพระแท้ ก็ชวนกันเข้ามาไหว้แลปูชาอุปปัฏฐากพระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ *ตทา* อานันทะเริย ถัดนั้นพระพุทธเจ้าก็ย้ายจากเค้าไม้มหาโพธิ แล้วไปยืนอยู่ทิสะหนอีสานแห่งมหาโพธิ ไกลประหมาณ ๒๐ สอกแล ก็เลงแลดูไม้มหาโพธิแล้ว *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๙๘]* อยู่ดูอันบ่พรับตา นานได้ ๗ วันหั้นแล เทวดา อินท์ ฟม ก็มาก่อเจติยะที่พระเจ้ายืนอยู่นั้น ลวดปรากฏชื่อว่า**อนิมิสสเจติยะอีสาน**หั้นแล ฯ

ตทานนฺตรํ ถัดแต่นั้นพระพุทธเจ้าก็ละมาจากที่นั้น แล้วก็ไปเทียวรัตนจมขมแก้ว[๖] ในทิสะหนวันตกไม้มหาโพธิ ไกลประหมาณ ๒๐ สอก พระก็เทียวจมขมไปมาด้านวันตก ระหว่างไม้มหาโพธิ แลอนิมิสสเจติยะ นานได้ ๗ วัน ก็ย้ายจากที่นั้นไปอยู่เรินแก้ว อันเทวดาหากมาเนรมิตไว้ทิสะวันตกแจ่งเหนือไม้มหาโพธินั้น ไกลอัพภันตระ[๗] ๑ จมขมแก้ว นานได้ ๗ วันแล ก็สระเดจจากที่นั้นไปรอดเค้าไม้ต้น ๑ คือว่ามุญจรินทะ[๘] ริมสระอัน ๑ ลึกได้ ๑๒ วา มีทิสสะหนใต้อาคเนย์แห่งไม้มหาโพธิ ไกลประหมาณอัพภันตระ ๑ *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๑๐๐]* อยู่ได้ ๗ วัน พระพุทธเจ้าก็ย้ายจากที่นั้นไปอยู่แทบเค้าไม้ม่วงราชายตนะ อันมีทิสะหนใต้ไกลประหมาณอัพภันตระ ๑ อยู่ที่นั้น ๗ วันแล ฯ

---

๑ สลั้ง – สงสัย, กังขา, เคลือบแคลงใจ

๒ สยอง – เหาะ

๓ เทียวจมขม – เดินจงกรม

๔ เส – เสีย

๕ สังกา – สงสัย

๖ จมขมแก้ว – รัตนจงกรม

๗ อัพภันตระ – อัพภันดร (มาตรา ๑ อัพภันดร เท่ากับ ๗ วา หรือ ๒๘ ศอก หรือ ๑๔ เมตร)

๘ มุญจรินทะ – มุจลินทร์

เหียดดั่งอั้น โปราณอาจารย์เจ้ากฏเปนคถาไหว้สัตตมหาปถนะ ทัง ๗ ว่า *โกปิปปุโปติ โพธิยา ยสปุเร ชิโน นาโถ ปโต สมฺโพธิมุตมํ นมามิ สิรสา โพธิชินํ สนฺตนนฺตรํ ปถมํ สตหํ ภควา ยถถิเต ปตํ กเปกฺขเตโพธิ มหาภนฺตเร โกเนตํ นมามิ นิปิสกํ วิสหเตจ โพธิมหาถานํ โพธิมนฺตเร ปุพพมชฺฌิมตายา นมามิปกํ มํ วรํ จงฺคม โพติยํ ถาเน จิตฺต สิคมฺหิรํ โพธิหา ภนฺตเร พย นมามิ รตนฆรํ มชฺฌิเม นยสา มุลลมฺหิ อชฺฌปารํ มหาถาน ภนฺตเร ปุพฺเพอชฺฌปารานิสเย อาคเนยฺย โพธิมหา ทฺวาชกฺก สรตเน ทเกน จ ภนฺตภานมฺหิ นมามิ มุริ ทกํ ปณฺฑิเน [หน้าลานที่ ๑๓, น.๑๐๑] โพธิ ปุรโต ราชายตน ภญฺชถานา กํ ปิสฺสส ภนฺตเร ถนมฺหิ มา สุคตา ลย* ฯ อันนี้เปนคาถาไหว้ *สตฺต มม มิ มุจลินฺทา มหาถานํ สตห ๗* แห่งไหว้แลบท ว่าไหนแลบทไจ้ๆ แลแห่งแล ๗ วัน สังรอมนานได้ ๔๐๙ วัน[๑] พระเจ้าก็ได้สันเข้าน้ำโภชนะอาหารหั้น สิ้นยามนั้น ฯ

ฟมจิ่งไหว้ว่า พระญาเจ้า ยามนั้นพระญาอินท์ จิ่งเอาหมากสมอทิพพ์มาทานหื้อแก่พุทธเจ้าได้สัน แล้วก็เอาไม้หนอนเน่า เปนไม้อันอ่อนดั่งยวงฝ้ายมาหื้อพระพุทธเจ้าจิ แล้วก็ไปเอาน้ำอโนมตสระมาหื้อพระพุทธเจ้าซ่วยหน้า ชำระบ้วนปากแล้ว ในเมื่อยั้งอยู่แทบเค้าไม้ม่วงราชายตนะนั้น ยังมีพ่อค้าเกวียนสองคนพี่น้อง ผู้พี่ชื่อว่า**ตปุสสะ** ผู้น้องชื่อว่า**พลิกะ**หั้นแล ขาทังสองพี่น้องก็เปนพ่อค้าเกวียน ๕ ร้อยเหล้ม กับหมู่พ่อค้าทังหลายเปนปริวาร ลุกแต่**เมิงอุตตรนคร**เข้าไปสู่**เมิงเชตุตรนคร** เหียดเขาได้ยินว่าเข้า**เมิงปนหนคร** เปนอันแพงมากนักว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๑๐๓]* ตางเข้าต่อตางคำ ก็หาผู้จักขายบ่ได้แลว่าอั้น ฯ

พ่อค้าเกวียนทังหลาย ๕ ร้อยคนนั้น ก็ชวนกันเอาเข้าสารใส่เกวียน ๕ ร้อยเหล้ม แล้วก็ไปกับด้วยหมู่ปริวารออกแต่เวียงอุตตรนคร ไปสู่เมิงเชตุตรนคร ก็ไปด้วยลำดับหนทาง ก็ไปรอดไปถึงท่ำกลางที่ ๑ ยังมีเทวดาตน ๑ อยู่รักสาไม้นิโครธต้น ๑ ก็หากเปนญาติพี่น้องแห่งพ่อค้าทังสองแต่ชาติก่อน หันขาทังสองมารอดมาถึงที่นั้น ก็มักใค่สังคหะหื้อเปนประโยชนะแก่ญาติพี่น้อง จิ่งจักแต่งบ่หื้อเกวียนไปได้ ลวดจิ่งตั้งอยู่ที่นั้นหั้นแล พ่อค้าทังสองหันอัสจัรย์เยิ่งนั้น จิ่งจัก

---

[๑] ๔๐๙ วัน – ในที่นี้หมายถึง ๔๙ วัน (๔๐+๙)

มาจาซึ่งกันว่า ดูราเจ้าทังหลาย บัดนี้เกวียนทังหลายก็บ่ไปสันนี้ รอยว่าเทวดาอารักข์ผีเสื้อหากมากะทำบ่หื้อไปชาแลว่าอั้น ฯ

แล้วขาทังสองก็เลงดูพายบน ก็หันเทวดาสำแดงตนหื้อปรากฏหันสันนั้น ขาทังสองก็ก่าวว่า *เทว* ข้าแด่เทวดา เจ้ากูจักกะทำสันใดชาว่าอั้น เทวดาจิ่งก่าวว่า ดูราพ่อค้าทังสอง กูก็มักใค่หื้อเปนคุณเปน *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๑๐๕]* พระโยชนะแก่เขือทังสอง จิ่งจักชักเกวียนไว้ ดูราพ่อค้า บัดนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูตัญญาณเปนพระใหม่นี้ได้ ๔๙ วันนี้ ก็บ่ได้สันเข้าน้ำโภชนะอาหารสักเทื่อ ก็มาอยู่สำรานที่เค้าไม้ม่วงราชายตนะในป่าที่หนี้แล สูเจ้าทังหลายจุ่งเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารไปหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าบัดนี้เทิอะว่าอั้น พ่อค้าทังสองได้ยินเยิ่งนั้นก็บังเกิดปสาทะสัทธายินดีด้วยคำว่า *อโห* อวยหนอ *สาธุ* ข้าแด่เทวดาเจ้า *สาธุ* เปนอันดีแท้แล ว่าอั้นแล้วจิ่งจักสูน[๑] เข้าสะดุก้อนมีประหมาณ ๔๙ ก้อน ใหย่เท่าหมากชุมพูนั้นแล ก็เอาใส่ในภาชนะแล้วไปหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าด้วยสัจจะคารวะยิ่งนักหั้นแล ฯ

อถ ในกาละนั้น พระพุทธเจ้าก็รับเอาด้วยง่าย พระพุทธเจ้าก็รำพึงถึงพุทธปเวณี พระพุทธเจ้าฝูงอันข้ามล่วงแล้วรับเอาด้วยบาตร หากเปนพุทธปเวณีแล ฯ

ในกาละนั้นท้าวจตุโลกทัง ๔ ก็รู้แจ้งยังเหียดอันคระนิงแห่งพระพุทธเจ้านั้นก็เอาบาตร *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๑๐๖]* หิน แก้ว แลตนแลลูก ก็น้อมมาเปนทานแก่พระพุทธเจ้า อันเปนกับด้วยฝาบาตร แลสนุกบาตร ฟ้อม[๒] ทังมวรหั้นแล พระพุทธเจ้าก็รับเอา แล้วพระพุทธเจ้าระนึกรู้พุทธปเวณี บ่ควรทรงบาตรหลายลูกเท่าควรทรงบาตรลูกเดียวแลว่าอั้น ก็เอาบาตร ๔ ลูก เข้าซ้อนกัน อทิฏฐานหื้อเปนลูกเดียวชาแล มีขอบสี่อัน เปนบาฬีว่า *ภควโต ปจเสตํ* ดั่งนี้ พระพุทธเจ้าได้บาตรแล้ว ก็รับเอาเข้าแห่งพ่อค้าทังสองพี่น้อง คือว่าตปุสะ แลพลิกะเปนประธานกว่ายัสสปริวารทังมวร ก็ฟ้อมกันถือเอายังสรณาคมน์ทัง ๓ ว่า *อชฺตเค*

---

[๑] สูน – ผสม
[๒] ฟ้อม – พร้อม

ทานุเปตพฺุพํ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ดั่งนี้ แล้วสัมมาธาน[๑] เอาสิกขา รักสาสีลอันมีองคะ ๔ พระการ คืออภิญาณเปนอุปาสักกะ คือ *เอตทํ* ก็มีแล ฯ

พระพุทธเจ้าตนมีมหากรุณา ก็เอามือลูบอุตมังคละหัว ก็ได้เกสาธาตุ ๘ เส้น ก็เอาหื้อแก่พลิกะผู้น้องหั้นแล พ่อค้าทังสองได้ธาตุ ๘ เส้น ก็ยอเอาขึ้นตั้งหัวแห่งเขาแล้วมียามใด ในกาละยามนั้น *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๑๐๘]* อัสจัรย์ก็เกิดมีน้ำสมุทท์ก็ข้ำเขิกเยิกตีฟองนองตีฝั่ง ก็สนั่นหวั่นไหวไปมา เขาสเนโรราช[๒] ซ้ำก็อ่อนน้อมค้อมลงมา เทวดาทังหลายก็ผายเข้าตอกดอกไม้ทิพพ์ ปูชาสการะมากนักหั้นแล ฯ

เมื่อนั้น พ่อค้าทังสองก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้าเกสาธาตุฝูงนี้ จักหื้อเขิอข้าทังสองพี่น้อง เอาไปถปันนาก่อไว้ในที่ใดชาว่าอั้น ในกาละนั้นพระพุทธเจ้าก็ก่าวว่า ดูราสปุริสะพลิกะ ยังมีดอยอัน ๑ ชื่อว่า **สิงคุตตรปัพพตา** มีในเมิง**อุปปลนคร** คือว่าเมิง**หังสาวดี** เปนอุตมถานะอันประเสิฏแล ดูราตปุสสะ พลิกะ เขิอทังสองจุ่งเอาเกสาธาตุ ๘ เส้นนี้ไปจุก่อไว้ในดอยสิงคุตตระที่นั้นเทิอะ พ่อค้าทังสองก็รับเอาคำสอนพระพุทธเจ้าว่า *สาธุ* ดีแลว่าอั้น แล้วก็ไหว้ด้วยคำว่า เขิอทังสองบ่แกวดกฏหมายรู้ยังดอยสิงคุตตระอันนั้นสังสักอันแล พ่อค้าทังสองคันว่าได้เกสาธาตุ ๘ เส้นอันนั้นแล้ว ก็ไหว้พระพุทธเจ้า แล้วก็เข้าไปสู่เกวียน *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๑๑๐]* แห่งตนหั้นแล ฯ

อถ ในกาละนั้น พระญาอินท์ก็รู้แล้ว ก็มาเนรมิตเกวียนใหย่เหล้ม ๑ มีปราสาทแก้วอันจักใส่เกสาธาตุนั้น ก็ประดับประดาด้วยแก้ว แลเคิ่งสักกระปูชาทังหลายมวร มาตั้งไวในท่ำกลางหมู่เกวียน ๕ ร้อยเหล้มนั้นแล พระญาอินท์ก็ไข[๓] โกฏแก้วเอาเกสาธาตุ ๘ เส้นนั้นใส่ แล้วก็ปูชาด้วยอันฅบยำแยงมากนักแล แม่นว่าเทวดาทังหลายอยู่ในชั้นฟ้าทัง ๖ ก็ลงมาปูชามากนักหั้นแล พระญาอินท์ก็หื้อวิสุกัมมเทวบุตต์ลงมาแต่งหนทางหื้อมารอดมาถึงแม่น้ำอัน ๑ เกวียนไปบ่ได้ดั่งอั้น พระญาอินท์จิ่งมาเนรมิตสะเพลา ๗ เหล้มไว้ หื้อพ่อค้าทังหลายหั้นแล พ่อค้าทังหลายก็เอาเกวียนไป ปราสาทแก้วอันใส่เกสาธาตุนั้นขึ้นใส่เหนือสะเพลา

---

[๑] สัมมาธาน – สมาทาน

[๒] เขาสเนโรราช – เขาสุเมรุ

[๓] ไข – เปิด

๗ เหล้มนั้น แล้วก็ไปด้วยอานุภาพแห่งพระญาอินท์ ก็ *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๑๑๒]* ไปถึงเมิงเชตุตรนครหั้นแล ฯ

ราชา อันว่าพระญาเชตุตรนคร ก็รู้ข่าวสารว่าพ่อค้าทังหลายฝูงนั้นมา ก็มีราชร่ำพึงว่า พ่อค้าทังหลายฝูงนี้แต่ก่อน เขามาเทียรย่อมเดิน ๑ จิ่งมารอดเมิงที่นี้ดาย เขามาประหมาณ ๗ วัน พ้อยมารอดสันนี้ รอยว่าจักมีเหียดอัน ๑ แก่เขาพึงมีชาแล ว่าอั้นแล้วพระญาก็ปงหื้ออามาตย์ทังหลายไปนำเอาพ่อค้าทังสองมาถามดูว่า ดูราพ่อค้าทังสอง สูท่านทังหลายมารอดบ้านเมิงสันนี้ ด้วยอันรีบแลพลัน มาตรา ๗ วัน แลมารอดสันนี้ชา ติดด้วยเหียดการณ์เยิ่งใดนั้นชา พ่อค้าทังสองก็ร่ำพึงว่า ผิจักก่าวคำล่าย ก็กัวโกลาหลเกิดมีในหมู่ท่านมากนักว่าอั้น บ่ควร กัวเปนบาป พ่อค้าทังสองก็ล่ายบ่ได้ ก็ไหว้พระญาด้วยอันซื่อว่าดั่งนี้ ข้าแก่มหาราชเจ้า ผู้ข้าทังสองได้ของค่าอันประเสิฏมาดาย เขิอทังสองก็ได้ประสบพบพระพุทธเจ้าอยู่เค้าไม้ม่วงราชยตนะที่นั้น เขิอเขาก็ได้หื้อเข้าเปนทานแก่พระพุทธเจ้าแล พระพุทธเจ้าก็หื้อเกสา *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๑๑๔]* ธาตุ ๘ เส้น แก่เขิอข้า[๑] แล ข้าทังสองก็นำมาเพื่อจักนำเมิอถปันนาไว้ในดอยสิงคุตตระ อันมีในเมิงอุปปลนคร ตามคำแห่งพระพุทธเจ้าชาแล ฯ

พระญาเชตุตรนคร คันได้ยินคำอันนั้น ก็บังเกิดปสาทะสัทธายินดีมากนัก พระญาก็ปลงยังลาภสการมากนักแก่พ่อค้าทังสองหั้นแล ก็ก่าวซึ่งพ่อค้าว่า *ตาต* ดูราพ่อค้าทังสอง เราพระองค์ก็ใค่หันเกสาธาตุพระพุทธเจ้ามากนักว่าอั้น แล้วพ่อค้าทังสองก็ไปนำเอาเกสาธาตุพระเจ้ามาหื้อพระญาหันแล พระญาก็มีปีติยินดีมากนัก ก็บังเกิดปสาทะสัทธาว่า จัดตัดหัวปูชาธาตุเจ้า เมื่อนั้นนางเทวีก็ไหว้แลห้ามเสว่า *เทว* ข้าแด่มหาราชเปนเจ้า อันราชะเจ้าผิแลยังมีชีวิตยืนยาวไปพายหน้า ก็ยังจักอุปปถากเกสาธาตุพระพุทธเจ้าพายหน้าดีหลีว่าอั้น พระญาได้ยินคำเยิ่งนั้น ก็ฟังคำนางเทวีว่า *สาธุ* ดีแลว่าอั้น แล้วพระญาก็ถอดเอาคะจุมหัว[๒] อันประดับแล้วด้วยแก้วแลคำ ก็ *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๑๑๕]* ปูชาเกสาธาตุ ก็ก่าวซึ่งพ่อค้าทังสองว่า เขิอทังสองก็ได้ของค่าอันประเสิฏมาสันนี้ เราราชะหันดาย บ่ควรแล

---

[๑] เขิอข้า – เขือ, ข้า

[๒] ตะจุมหัว – พระราชมงกุฏ

เราราชะจักเอาธาตุไว้อุปัฏฐากสององค์ชาแล พ่อค้าทั้งสองจิ่งก่าวว่า ผู้ข้าทั้งสองจักวางธาตุไว้บ่ได้แล เหียดคำพระพุทธเจ้าหากสั่งสอนเขิอข้าทั้งสองเปนคุรุภาวะอันหนักนักแลว่าอั้น พระญาก็บ่ฟัง พระญาก็ลวดเอาเกสาธาตุไว้สององค์แล พ่อค้าทั้งสองก็น้อยใจมากนัก ก็ร้องไห้มากนัก ก็หนีไปหั้นแล ฯ

พระญาเชตุตรนคร ก็ส้างแปงปราสาทหลัง ๑ แล้วก็ตั้งไว้เกสาธาตุในท่ำกลางเวียงแล ก็เหล้นมโหสรพ[๑] ปูชามากนักแล พ่อค้าทั้งสองก็ขี่สะเพลาไปด้วยน้ำสมุทท์นานได้ ๖ คืน แล้วถึงวันถ้วน ๗ ก็ไปเกาะที่ ๑ ก็จอดเกาะที่นั้นแล ถึงยามเที่ยงคืนดั่งอั้น เกสาธาตุก็ผายปฏิหารย์ หื้อรุ่งเริงส่องแจ้งดั่งกางวันนั้น ยามนั้นยังมีพระญานาคตัว ๑ ก็จระเดินมาแอ่วเกาะที่นั้น ก็ได้หันอัสจัรย์เยิ่งนั้น จิ่งตะนิงใจว่าของวิเสียดรอยมีที่นี้ชาแล ว่าอั้นแล้วก็ละเพียด[๒] อันเปน *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๑๑๗]* พระญานาคนั้นเส แล้วก็ขึ้นสู่สะเพลา ก็หันเกสาธาตุพระพุทธเจ้า มันก็ลักเอาสององค์ แล้วก็หนีไปอยู่เมิงนาคหั้นแล ธาตุก็เท่ายังหลอ[๓] ๔ องค์หั้นแล พ่อค้าทั้งสองบ่หันธาตุ ก็ฟ้อมกันตือกร้องไห้ว่า พระญานาคก็หื้อฅนมาลักเอาธาตุไปสององค์แล้ว เท่ายังหลอธาตุ ๔ องค์ นี้ชาว่าอั้น แล้วเขาก็เอากันไปตามคะแสแม่น้ำ ก็ไปรอดดอยอัน ๑ ชื่อว่า**ดอยของ** ว่าอั้น ฯ

ในกาละนั้น ยังมีชายผู้ ๑ ไปด้วยสะเพลา ก็เสสะเพลาแตก ก็ไหลน้ำไปรอดดอยอันนั้น หาสังจักกินก็บ่ได้ ก็ลำบากมากนัก มันก็หันสะเพลาเหล้มนั้นมาก็ไปขอกินเข้ากับด้วยพ่อค้าทั้งหลายหั้นแล มันก็ถามว่าพ่อค้าทั้งหลาย เอาของค้าทั้งหลายเยิ่งใดมานั้นชา ตปุสสะ พลิกะก็ก่าวว่า ตูข้าได้ของค่าอันประเสิฐบ่ดาย ว่าอั้น ชายผู้นั้นก็บังเกิดปสาทะสัทธายินดีด้วยคำ (ว่า) ข้าก็ได้ที่พึ่งบัดนี้แล ว่าอั้นแล้วมันก็แก้ผ้านุ่งแห่งมัน อันยาวว่าได้สองสอก ก็ปูชาเกสาธาตุเจ้าหั้นแล พ่อค้าทั้งสอง *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๑๑๙]* ก็สังคหะเอาชายผู้นั้นมาหื้อพ้นจากทุกข์ แล้วก็มารอดเมิงธัญญวตินคร อันมีในละแวกแคว้นเมิงหังสานครหั้นแล พระญาตนสวยเมิงนั้นชื่อว่า**อุปปลราชา**แล พ่อค้าทั้งสองนั้นก็มารอดแล้ว ก็เข้าไปสู่สำนักพระญาแล้วก็ไหว้ว่า *เทว* ข้าแด่มหาราชเปนเจ้า ผู้ข้าทั้งหลายไปค้า ก็ได้

---

[๑] มโหสรพ – มหรสพ, งานรื่นเริง

[๒] ละเพียด – ทิ้งความเป็น, แปลงกาย

[๓] หลอ – เหลือ

ไปประสบพบพระพุทธเจ้าอยู่เค้าไม้ม่วงราชายตนะที่นั้น ข้าทังหลายก็ได้ไปแต่งเข้าน้ำโภชนะอาหารเปนทาน แล้วผู้ข้าก็ขอเอาเกสาธาตุซึ่งพระพุทธเจ้า พระเจ้าก็หื้อเกสาธาตุ ๘ องค์ แก่เขิอข้าทังสองพี่น้อง แล้วก็สั่งเขิอข้าทังสองว่า หื้อเอาเกสาธาตุ ๘ องค์นี้ ไปถปันนะตั้งไว้ในดอยสิงคุตตระพุ้นเทิอะว่าอั้น ข้าทังสองก็ปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธเจ้า ก็นำเข้ามาถึงเมิงเชตุตรนครที่นั้น พระญาเชตุตรนครก็ครุบชิงเอาธาตุสององค์ก่อนแล เท่ายังหลอ ๖ องค์ ผู้ข้าทังสองก็นำมาถึงเกาะที่ ๑ พระญานาคก็จิ่งซ้ำมาลักเอาสององค์เล่า ก็เท่ายังหลอธาตุ ๔ องค์ผู้ข้า *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๑๒๑]* ก็นำมาถึงมหาราชเจ้าบัดนี้แล ล้ำท้าวพระญาทังหลายในสักกละชุมพูทวีปทังมวร แลจักมีปสาทะสัทธาในสาสนาพระเจ้าเสมอดั่งมหาราชเจ้านี้บ่มีแลว่าอั้น ฯ

อถ ในกาละเมิ่อนั้น พระญาอุปปละราชาได้ยินคำเยิ่งนั้น ก็มีปฏิโสมนัสสะยินดี แล้วก็ปงราชอาชญาหื้ออามาตย์ใหย่ผู้ ๑ มาตกแต่งเสนา ๔ จำพวก คือว่าเสนาช้าง เสนาม้า เสนารถ เสนาไปตีน มาแล้วก็หื้อพ่อค้าทัง ๒ พี่น้องขึ้นขี่โยยานคำ แห่แหนแวดล้อมเปนปริวารไปก่อนหน้าตามหลัง แล้วพระญาก็ไปด้วยยัสสปริวารไปรอดที่จอดพ่อค้าทังหลาย ที่ไว้เกสาธาตุแล้วก็กะทำปทักขิณะ ๓ รอบแล้วก็ไหว้นบสักการะปูชาด้วยปรมิสะต่าง ๆ แล้วก็ยอมืออทิฏฐานว่า พระพุทธเจ้าเมตตาแก่ข้าทังสองหื้อเอาธาตุอันนี้ไปปูชาไว้แท้หั้นแล ขอหื้อข้าได้ไหว้ยังธาตุทังหลาย ๘ เส้นนั้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ไขยังโกฐแก้วก็ลวดได้หันยังเกสาคำทัง ๘ พระองค์นั้นแท้ พระญาก็สาธุยินดีมากนัก แล้วลวด *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๑๒๓]* จาว่าจักตัดหัวปูชาหั้นแล ฯ

ในกาละเมิ่อนั้น นางราชเทวีก็ขอซึ่งพระญาว่า *เทว* ข้าแด่มหาราชเปนเจ้าผิว่ามหาราชเจ้ายังมีชีวิตยืนยาว ก็ยังจักได้ไหว้นบอุปัฏฐากพระพุทธเจ้ามากหลายดาย พระญาได้ยินคำเยิ่งนั้นก็ยินดี แล้วก็ถอดเอากระจุมหัวคำปูชาเกสาธาตุแล้วก็ก่าวซึ่งตปุสสะ พลิกะ สองขาพี่น้องว่าดั่งนี้ ดูราพ่อค้าทังสอง เขิอเจ้าทังสองว่าเกสาธาตุยังหลอ ๔ องค์ว่าอั้น บัดนี้เกสาธาตุเจ้ายังบังเกิดหันมาทัง ๘ เส้นสันนี้ชา ตปุสสะ พลิกะก่าวว่า ดีนักแล หากเกิดด้วยบุญมหาราช เปนเจ้าแท้แลว่าอั้นก็มีแล ฯ

ในกาละนั้น พระญาอุปปลราชาก็ปงรางวัลแก่พ่อค้าทังสองมากนัก แล้วก็นำเอาธาตุสงเสพปูชาแล้วก็แห่เข้ามาสู่เวียงธัญญวดินคร ด้วยหมู่ปริวารมากนักหั้นแล คันมารอดแล้วก็ตีกลองนันทเภรี ป่าวคนทังหลายว่าได้ ๗ วัน หื้อประชุมมายังคนทังหลายมากนัก ก็ถามคนทังหลายฝูงแก่ก็ดี ฝูงยังหนุ่มก็ดี ปุคละผู้ใดผู้ ๑ ก็บ่มา *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๑๒๕]* รู้ที่อยู่สิงคุตตระสักคนหั้นแล พระญาอุปปลราชาแลพ่อค้าทังสอง ก็น้อยใจมากนัก ก็ร้องไห้อยู่หั้นแล ฯ

อถ ในกาละนั้น พระญาก็เล้าโลมพ่อค้าทังสองว่า เราก็หาที่สิงคุตตระบ่ได้ จักเอาธาตุไปถปันนาหั้นไว้ที่ใดที่ ๑ ควรชาแลว่าอั้น พ่อค้าทังสองก่าวว่า ผู้ข้าก็บ่ข้ามล่วงคำพระพุทธเจ้าได้แลว่าอั้น แล้วก็น้อยใจมากนัก ก็ร้องไห้อยู่หั้นแล ฯ

อถ ในกาละนั้น *ปฐวิ* อันว่าแผ่นดิน ก็ร้องก้องสะท้านหวั่นไหวไปมามากนักแล เขาสิเนโรราชาก็อ่อนน้อมลงมา น้ำสมุททสาครก็ขร้ำเขริอกเยิกตีฟองเปนโกลาหลตราบถึงอกนิฏฐาพรหมโลกพุ้นก็มีแล ฯ *สกฺโก* อันว่าพระญาอินทาธิราชก็ร่ำพึงดูรู้แจ้งแล้ว ยังสภาวะอันพระญาแลพ่อค้าทังสองหาสิงคุตตระบ่ได้ จิ่งใช้วิสุกัมมเทวบุตต์กับทังปริวารว่า ดูราวิสุกัมมเทวบุตต์ ท่านจุ่งเอายังยัสสะปริวารลวงไปเผี้ยวแปงที่สิงคุตตระหื้อราบเพียงเรียงงาม แล้วจุ่งจักหื้อคืนมาเทิอะว่าอั้นหั้นแล ทีนั้นวิสุกัมมเทวบุตต์ก็รับ *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๑๒๖]* เอาอาญญาแล้วก็ลงมาเนรมิตดอยสิงคุตตระหื้อราบเพียงเลียงงาม แล้วก็เข้าไปสู่พ่อค้าทังสองพี่น้องแล้วก็ถามว่า ดูราพ่อค้า เขิอทังสองร้องไห้เหียดสันใดชาว่าอั้น พ่อค้าทังสองก่าวว่าข้าแด่เจ้ากู พระพุทธเจ้าก็หื้อเกสา ๘ องค์ แก่เขิอข้าทังสองว่า หื้อไปจุไว้ดอยสิงคุตตระพุ้นเทิอะว่าอั้น ผู้ข้าทังหลาย มีพระญาอุปปราชาเปนประธาน ก็หากที่สิงคุตตระบ่ได้ ก็ร้องไห้ แลเปนทุกข์มากนักสันนี้แล เมิ่อนั้นพระญาอุปปราชาก็จือถอดเอาคะจุมหัว อันมียอดแล้วด้วยคำ ออกมาปูชาธาตุเจ้า แล้วก็ร้องไห้มากนักหั้นแล วิสุกัมมเทวบุตต์อันเนรมิตลงมานั้น จิ่งก่าวซึ่งพ่อค้าทังสองว่า *ตาต* ดูราเจ้าทังสอง อย่าได้น้อยใจเทิอะ ในวันฟูก[๑] ลางทีปุคละผู้ใดผู้ ๑ มาบอกก่าวที่สิงคุตตระแก่ท่านทังหลายชาแล ว่าอั้นแล้วก็กลับหายไปหั้นแล ฯ

---

๑ วันฟูก, วันพรูก – วันพรุ่งนี้

ในกาละนั้น จักใกล้รุ่ง พ่อค้าทังสองพี่น้องก็หันยังนิมิตความฝันว่า ยังมีปุคละผู้ ๑ จือเอาดอกบัวดอก ๑ เข้ามาแต่ทิสะหนวันออกหั้นแล ผู้น้องฝันว่าตนได้ลงไปพื้นแผ่นดิน แล้ว *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๑๒๘]* เอามือทังสองตุ้ม[๑] แผ่นดินไว้ แล้วสะดุ้งตื่นมาหั้นแล ถึงกาละเมิ่อรุ่งแจ้งแล้ว ขาทังสองก็แก่นิมิตแก่กัน ผู้น้องก่าวว่า *ตาต* ดูราพี่เปนเจ้า ในกาละอันจักมาพายหน้า เตมอันว่ากุสลบุญอันราได้ส้างมานี้ก็จักได้ผวดสังคหะสัตต์ทังหลาย หมื่นชาแลว่าอั้น ฯ

ในกาละนั้นพระสุริยอาทิตต์คันสระเด็จขึ้นมา ในชินธาตุกล้ำวันออกนั้นแล พ่อค้าทังสองพี่น้องก็ผ่อหันสัณฐานที่สิงคุตตระนั้น ด้วยอานุภาวะแห่งวิสนุกัมม์เทวบุตต์ที่นั้นแล แผ่นดินที่นั้นก็เปนอันลาบเพียงเลียงงามมากนักหั้นแล พ่อค้าทังสองก็ก่าวว่า ข้าแด่มหาราชเปนเจ้า ความฝันแห่งราทังสองก็เปนอันแม่นแท้แลอันว่าดอยสิงคุตตระอันนั้นชาแล พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ แลพระเจ้ากัสสปะ พระเจ้ากกุสันธะ รอยว่าไว้ธาตุที่นั้น พึงมีชาแล พระญาอินท์ก็ก่าวว่า เราราชะนี้เท่ามีอายุพันปีทิพพ์บ่ดายแล จักนับเปนปีในเมิงฅนเท่าได้ ๓ โกฏิ ปาย ๖ ล้านปีแล เราก็บ่รู้บ่หันแล ปุคละผู้ใดได้หัน หากเนรมิต *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๑๓๐]* แท้แลบ่อย่าชาแลว่าอั้น ฯ

แล้วพระญาอินท์ ก็เรียกหาเทวบุตต์ตน ๑ อยู่ไม้เดิ่อเกี้ยง[๒] มีอายุมากนักก็เรียกหาเทวบุตต์ตนนั้นมา ร่ม[๓] อาสนาตนแล้วก็ถามว่า *ตาต* ดูราเจ้า ธาตุ (พระ) เจ้าอันล่วงแล้วไปนั้น มาจุไว้ที่ใดชา เทวบุตต์ตนนั้นก็ไหว้พระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าแด่มหาราชเจ้า มหากัปป์อันนี้ผ่าเปน ๔ ส่วน (เรา) เท่ามีอายุได้ส่วน ๑ บ่ดายแล ยังมีเทวบุตต์สองตน ตน ๑ ชื่อ**อินทะ** ตน ๑ ชื่อ**โกวินทะ** มีอายุยืนยาวกว่าข้าแลว่าอั้น ทีนั้นพระญาอินท์ก็เรียกหาเทวบุตต์สองตนนั้นมา แล้วก็หื้อร่มอาสนาแห่งตน แล้วก็ถามดูหั้นแล เทวบุตต์สองตนนั้น ก็ไหว้พระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าไหว้มหาราชเจ้า อายุแห่งเขิอข้าเท่ามีกึ่งกัปป์ ๑ สิ่งเดียว เขิอข้าก็บ่รู้บ่หันแล เท่าว่ายังมี

---

[๑] ตุ้ม – รองรับ
[๒] เดิ่อเกลี้ยง – มะเดื่อเกลี้ยง, มะเดื่ออุทุมพร
[๓] ร่ม – ร่วม

เทวบุตต์ ๔ ตน ตน ๑ อยู่ไม้ทุ่ม[๑] ตน ๑ อยู่ไม้ส้มสุก[๒] ตน ๑ อยู่ไม้หมากพิน[๓] ตน ๑ อยู่เขาสเนโรแล เทวบุตต์ ๔ ตนนี้ มีอายุก็ยืนยาวกว่าข้าทังสองแล เทวบุตต์ ๔ ตนนี้ แดนเที่ยงว่าจักรู้จักหัน ยังที่อยู่ธาตุพระพุทธเจ้าแลว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้น *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๑๓๒]* พระญาอินท์ ก็เรียกหามายังเทวบุตต์ ๔ ตน นั้นมา แล้วก็หื้อนั่งร่มอาสนาแห่งตน แล้วก็ถามซึ่งเทวบุตต์ตนชื่อ**อมิตรา**นั้นว่า ดูราเจ้าตนหาทุกข์บ่ได้ ท่านมีอายุเท่าใดชา อมิตราเทวบุตต์ ไหว้พระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าแด่อินทธาธิราช อายุข้ายืนได้มาตรากัปป์ ๑ แล พระญาอินท์ถามว่า ดูรา ท่านยังรู้ ยังหันสัณฐานที่ธาตุพระพุทธเจ้าทัง ๓ องค์ ในที่สิงคุตตระที่นั้นอั้นชะรฤ[๔] เทวบุตต์ตนนั้นก็ไหว้พระญาอินท์ ว่า *เทว* ข้าแด่อินทาธิราชเจ้า ข้าก็ยังได้รู้ได้หันแล ข้าก็ได้ไหว้พระพุทธเจ้าตนชื่อกกุสันธะแท้แล พระญาอินท์ถามว่า ดูราท่านได้รู้ ได้หันด้วยเหียดการเยิ่งใดชา เทวบุตต์ตนนั้นก็ไหว้พระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าแด่ อินทาธิราชเจ้า เมื่อปถมกัปป์อันนี้ พระพุทธเจ้ากกุสันธะเกิดมาเปนศูแก่โลวกวันนั้น ข้าก็ได้เกิดเปนยักข์ผู้ ๑ อยู่ในพระเทียด[๕] ที่นี้ ยามนั้นข้าก็ได้กินชิ้นช้าง แลวันแลตัว จิ่งอิ่มแล ข้าก็แอ่วแสวงหากินในที่ใดก็บ่ได้สักตัว ข้าก็หันพระพุทธเจ้าจระเดิน *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๑๓๔]* มาปิณฑิบาตเข้า ข้าก็ขับไล่กินพระพุทธเจ้า ข้าก็ยินอวนหิว มากนัก ข้าก็บ่เอาพระเจ้าตนนั้นได้ พระพุทธเจ้าจิ่งถามว่า มึงบ่รู้จักกูชะรือ ข้าก็ว่า บ่รู้แลว่าอั้น พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูรายักข์ กูจักใส่ทัณฑกัมม์หื้อแก่มึงชาแลว่าอั้น ข้าก็ถามว่าจักใส่ทัณฑกัมม์แก่ข้าเยิ่งใดนั้นชา พระพุทธเจ้าก่าวว่า กูจักหื้อมึง รักสาสีล ๕ ชาแลว่าอั้น ข้าว่าคันผิจักหื้อข้ารักสาสีลตราบต่อเท้าชีวิตก็บ่ได้แล พระพุทธเจ้าก่าวว่า จักหื้อข้ารักสา ๗ ปีชาแล ข้าก็ว่าบ่ได้ พระเจ้าก็ก่าวว่า จักหื้อข้ารักสาปี ๑ ชาแล ข้าก็ว่าบ่ได้ จักหื้อข้ารักสา ๗ วันชาแล ข้าจิ่งรับเอา (ด้วย) คำว่า *อาม ภนฺเต* ดั่งนี้ ในขนัด[๖] บัดเดียว งาสองเหล้มอันยาวพอพ้นปากแห่งข้า ก็หล่นตกเสียบัดนั้นแล ฯ

---

[๑] ทุ่ม – กระทุ่ม
[๒] ส้มสุก – โศก, อโศก
[๓] พิน – มะตูม
[๔] ชะรฤ – หรือ
[๕] พระเทียด – ประเทศ
[๖] ขนัด – ขณะ

พระเจ้าจั่งเอาธัมมขก[๑] มาหื้อแก่ข้า ข้าก็เอามาจุไว้ที่นี้แล ที่อันข้าหันพระพุทธเจ้านั้น ชื่อว่า**ดอยหมียาด** คำไทยว่า**ดอยหันพระพุทธเจ้า**แล ที่อันข้ารับเอาสีลนั้น ชื่อว่า**เกบหิน** ว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๑๓๖]* คำไทยว่า **พระเจ้าบวชข้า** ว่าอั้น ตราบถึงกาละบัดนี้แล ที่อันข้ารับเอาธัมมขกนั้น ชื่อว่า**กังลือา** คำไทยว่าที่รับเอาธัมมขก ว่าอั้น พระญาอินท์ได้ยินคำอันนั้นแล้ว ก็ยินดีก้อมกัน[๒] สาธุการมากนัก ฯ

แล้วพระญาอินท์ก็ถามซึ่งเทวบุตต์ตนอยู่หมากพินตำนั้นด้วยพระการดั่งก่าวแล้วนั้น เทวบุตต์ตนนั้นจิ่งถามพระญาอินท์ว่า ข้าแด่อินทาธิราช ในเมื่อพระพุทธเจ้าโกนาคมนะนั้นเกิดมาเปนครูวันนั้น ข้าก็ได้เกิดมาเปนยักข์ตัว ๑ ข้าจระเดินไปหาอาหาร ข้าก็หันพระพุทธเจ้าอยู่ที่ดอยหิน ข้าก็หนีเสดอยอันนั้นไปสู่ดอยอัน ๑ ข้าก็คึดว่าจักเอาพระพุทธเจ้าไปกิน ข้าก็ย้ายเสดอยอันนั้นไปสู่ดอยอัน ๑ ข้าก็ว่าบ่รู้แลว่าอั้น ยามนั้นขนแห่งข้าก็สยองลุกชู่เส้น ข้าก็ขาบไหว้พระพุทธเจ้าที่นั้น พระเจ้าก็สอนว่า หื้อข้ารักสาสีล ๕ ยามนั้นเขี้ยวแลขนแห่งข้าก็หล่นตกไปเสี้ยง ข้าก็อิงดอยอันนั้นอยู่ ดอยอันนั้นได้ชื่อว่า**กาละสิ** คำไทยว่า**ดอยอิง** มาถึงกาละบัดนี้แล ฯ ดอยอันพระเจ้าอยู่นั้น ชื่อว่า**ขอชาง** คำไทยว่า**ดอยพระเจ้าอยู่** ว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๑๓๘]* ตราบถึงกาละบัดนี้ พระเจ้าโกนาคมนะ ก็หื้อไม้เท้าเหล้มคันตำ หื้อแก่ข้าแล ข้าก็เอาจุไว้ในที่นี้แลว่าอั้น คนแลเทวดาทังหลายก็หื้อเสียงสาธุการมากนักหั้นแล ฯ

ถัดนั้น พระญาอินท์ก็ถามวิสุกัมมเทวบุตต์ตนชื่อโลหิณี อันอยู่ไม้ส้มสุกนั้นด้วยพระการดั่งก่าวแล้วนั้นแล เทวบุตต์ตนนั้นก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *เทว* ข้าแด่อินทาธิราช ในเมื่อพระเจ้ากัสสปะเกิดมา ก็มาสั่งสอนว่าหื้อข้ารักสาสีล ๕ บ่หื้อข้าสัตต์ว่าอั้น ข้าก็บ่เหลือคำพระพุทธเจ้าได้ ข้าก็ฟังคำพระพุทธเจ้าชู่อัน พระเจ้าก็เอาผ้าจีวระหื้อแก่ข้า ข้าก็รับเอาแล้วมาจุไว้ ธัมมขก แลไม้เท้าตำแห่งพระพุทธเจ้าฝูงนั้นแลตั้งไว้ในที่นี้แล้ว คนแลเทวดาทังหลายก็หื้อเสียงสาธุการมากนักหั้นแล ฯ

---

[๑] ธัมมขก – ธรรมกรก, ที่กรองน้ำ

[๒] *ก้อมกัน* – พร้อมกัน

พระญาอินท์ก็ถามซึ่งเทวบุตต์ตนชื่อ**ทักขิณา** อันอยู่เขาสเนโรนั้นว่าดั่งนี้ ดูราท่านตนหาทุกข์บ่ได้ ท่านยังรู้ที่อันตั้งไว้แห่งธาตุพระพุทธเจ้าทัง ๓ คือว่า กกุสันธะ *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๑๓๙]* โกนาคมนะ กัสสปะ อั้นชะรฤ ผิว่าท่านยังรู้จุ่งบอกแก่เราบัดนี้เทิอะ ฯ

เมื่อนั้นเทวบุตต์ตนชื่อ**ทักขิณะ** นั้น ก็ไหว้พระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าแด่อินทาธิราช พระเจ้า ๓ ตน คือว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะนั้น ข้าก็ได้ไหว้แท้นั้นแล ข้าก็ได้ทันได้หันที่ (จุ) ธาตุ ในดอยสิงคุตตระที่นี้แล เท่าว่าเมื่อพระเจ้าโคตมะเอาเกสาธาตุหื้อแก่ตปุสสะ พลิกะ สองพี่น้องวันนั้นก็หากรู้อยู่แล แม่นว่าพระอริยเมตเตยยะ ตนจักมาพายหน้า ก็เอาธาตุดูกหน้าผากมาไว้ในที่นี้ กับด้วยพระเจ้าทังหลายฝูงนี้แล ข้าก็จักได้อุปถากรักสาตราบเมี้ยนกัปป์หมื่นชาแล ว่าอั้นก็มีแล ฯ

ถัดนั้นเทวบุตต์ตนถ้วน ๔ ตนชื่อ**โลตเย** นั้น ก็ก่าวว่า ข้าแด่อินทาธิราชเจ้าส่วนอันว่ามหาเจติยะอันนี้ พายหน้าข้าก็จักได้อยู่รักสาเกสาธาตุเจ้าอันนั้นตราบต่อเท้าเสี้ยงกัปป์ หมื่นชาแล ฯ

สุตฺวา พระญาอินท์ได้ยินคำแห่งเทวบุตต์ฝูงนั้น ก็บังเกิดโสมนัสสะชมชื่นยินดีมากนักแล *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๑๔๑]* ปสังสะโถมนาเทวบุตต์ฝูงนั้นว่า บัดนี้เทวบุตต์ตน ๑ รู้ที่ถปันนาธาตุพระเจ้ากกุสันธะ ฯ ตน ๑ รู้ธาตุพระเจ้าโกนาคมนะ ฯ ตน ๑ รู้ที่พระเจ้ากัสสปะ ฯ ตน ๑ รู้พระเจ้าโคตมะ ฯ ตน ๑ รู้ธาตุอริยเมตเตยยะตนจักมาพายหน้าสันนี้ ก็เที่ยงจักสมริทธีชาแลว่าอั้น แล้วยังเทวบุตต์ทังมวรก็ถือเอาไม้แลหลั้ว[๑] แลเสียมทุกตน ส่วนตนพระญาอินท์ก็ถือเอาเสียมขุดที่อันนั้นลึกได้ ๑๕ สอก กว้างก็ได้สิบ ๕ สอก ขุมอันนั้นก็หื้อราบเพียงเรียงงามมากนัก ฯ

พระญาอินท์ก็มาเนรมิตก้อนดินกี่[๒] ๔๒ ก้อน หนาได้ ๔๔ สอก ก้อน ๑ รองพื้น ๔ ก้อนเอาเปนฝา ก้อน ๑ เอาปกพายบน แล้วเอาแก้ว ๗ พระการลงใส่ไว้ในพื้นมากนัก แล้วตั้งแผ่นแท่นแก้วไว้ท่ำกลาง แล้วเนรมิตจักกวุธไว้ทังสี่ด้าน แล้วด้านไหน ๗๐ วา แวดล้อมทุกพาย แล้วก็เอาโกฐแก้วอันใส่ธาตุนั้น

---

[๑] หลั้ว – พลั่ว

[๒] ก้อนกี่ – ก้อนอิฐ

ตั้งไว้ในท่ำกลางเหนือแท่นแก้วที่นั้น แล้วก็เนรมิตตนกับทังนางสุชาดา เทียรย่อมแล้วด้วยคำทังมวร อยู่แวดล้อมแท่นแก้วนั้น แล้ว *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๑๔๓]* ก็เนรมิตรูปเทวบุตต์เทวดา กับนางอัคคมเหสีไว้ในที่นั้น แล้วก็เนรมิตรูปตปุสสะ พลิกะทังสองพี่น้องไว้ในที่นั้น แล้วก็เท่ามาเนรมิตเทวบุตต์เทวดา อักขระไว้ในที่นั้นมากนัก ก็บ่อาจจักคณนาได้ก็มีแล ฯ

ในกาละเมื่อนั้น พระญาอินท์ แลพระญาอุปปลราชานคร แลตปุสสะ พลิกะก็มาเจียรจากันว่า เราจักนำเอาน้ำแต่ถานะที่ใดมา สมควรชาแล เท่าจักไปเอาน้ำอโนตัตสระมาสรงเกสเกสาธาตุ ก็ยังจักบัวริสุทธิ์เทิอะว่าอั้น พร่องก็ว่าจักไปเอาน้ำสมุทท์มาสรงเกส ก็ว่าบ่ควร จักไปเอาน้ำสระใหย่ ๗ อัน อันมีขอบแลพื้นแล้วด้วยแก้วก็จักบ่ควรแล เหียดพระเจ้าบ่อนุญาต เหียดสิงคุตตระนั้นก็เปนอันประเสิฏกว่าที่ทังมวรแล *สกฺโก* อันว่าพระญาอินท์อันจักหาน้ำมาสรงเกสธาตุบ่ได้ก็มาเนรมิตสระใหย่ในที่ใกล้เกสาธาตุเจ้า ก็มาเนรมิตสระแลไหคำไว้แล้ว มีหั้นชาแล ก็มาเนรมิตไหแก้วได้ ๙๗ ลูก ไหงึน ๔๙ลูก *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๑๔๔]* เทวดาได้ ๔ โกฏิตน ก็มาถือเอาไหทังหลายฝูงนั้นแลตนแลลูก ก็เข้ามาอาบองค์สรงเกียด[๑] เกสาธาตุเจ้าแล ฯ

ในกาละนั้น ฅนแลเทวดาทังหลายก็ป่าวกันมามากนักแล้วดั่งอั้น เกสาธาตุก็ผายปาฏิหารย์สยองขึ้นพายบน สูงได้ ๗ เช่นลำตาล แล้วก็ลุกมาเปนสารูปพระพุทธเจ้า ๔ องค์ คือว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะ โคตมะ ตั้งอยู่ในทิสะทัง ๔ ชะแล ก็เป่งออกสัพพัณณรังสี ๖ พระการ คือว่าขาว เขียว เหลิง แดง ดำหม่น ส้อ ก็คระหมวดกอดเกี้ยวกัน ขึ้นไปพายบน ตราบถึงฟมโลวกพุ้น ก็มีแลบ่เท่าแต่นั้น ก็แปร่ซราบไปทั่วขอบจักขวาลทังมวร แล้วพ้อยไหลหลั่งถั่งตกลงมาฅอบงำไปถึงมหาอเวจีนารกพุ้น ก็มีแล ฯ

ในกาละนั้น ฅนแลเทวดาทังหลาย อินท์ ฟม นาค ไอสวร กุมภัณฑ์ คันธัพพะยักข์ ผีเผียด[๒] แลสัตต์นารกทังหลาย ก็ผ่อหันกันเสี้ยงเบ่เสสสะหลอแล ฯ พระการ ๑ หมู่ฅนหูหนวก ตาบอด ฝูงเปนเป้[๓] เปนค่อม เปนพยาธิต่างๆ ก็ระงับกับหาย

---

[๑] สรงเกียด – สรงเกศ, สระผม

[๒] เผียด – เปรต

[๓] เป้, เปี้ย – เปลี้ย, ร่างกายอ่อนแรง

ไปจากตนตัวเขาบัดเดียวนั้น ก็มีแล แม่นว่า *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๑๔๖]* ไฟนารก[๑] ก็เกิดเปนอันชุ่มเยน ไปด้วยเตชะบุญ แลอานุภาวะแห่งเกสาธาตุเจ้านั้นแล ฯ

มหาปถวี อันว่าแผ่นดินอันหนาสังขยาว่าได้สองแสน ๔ หมื่นโยชนะ ก็ร้องก้องหวั่นไหวไปมา เขาสเนโรราชาก็อ่อนน้อมค้อมไปมา ห่าฝนเมฆะก็ไหลหลั่งถั่งตกลงมาในขนัดบัดเดียวนั้นแล ส่วนอุปปราชาตนนั้น ก็บังเกิดจิตปสาทะสัทธามากนัก ก็ลวดปราถนาเอาประหญาสัพพัญญูตัญญาณอันประเสิฏ ก็มีวันนั้นแล ฯ

หิ ด้วยมีแท้แล พระญาอุปปราชาตนนั้น ก็บังเกิดปสาทะสัทธา ก็พร้อมกับด้วยตปุสสะ พลิกะสองพี่น้อง แลพระญาอินท์แลมเหสิกขาเทพพดาทังหลายก็ชวนกันอาบองค์สรงเกียดเกสาธาตุเจ้าแล พระญาอินท์ก็มาเนรมิตแผ่นคำแดง ๖ ขิบ[๒] แลขิบกว้างได้ ๔ สิบสี่สอก มาแปงอุมงค์ขงธาตุ ก็หล่อรูปพระเจ้าเข้าอยู่ในสัตตาหะชู่แห่งแล ก็เนรมิตรูปพระญาอินท์ กับทังนางสุชาดา มีน้ำหนักแลอันแลแสนคำชู่อันแล ฯ

ถัดนั้น ดิน *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๑๔๘]* กี่งน ดินกี่ทองแดง แลก่อแล้วด้วยดินกี่หื้อขึ้นพายบนเปนมหาเจติยะ แปงประจิตริจฉณาด้วยเคิ่งสักกระปูชา ฟ้อมบัวรมวณแล้วด้วยแก้วแลคำ มีต้นว่าช่อ ทุง พัดพ้าว ไม้ไล จามมร โคมไฟดอกไม้ประทีดน้ำมัน คันธะจวณจันทน์ มีวัณณะคันธะรัสสะทังหลายหลายพระการต่าง ๆ ถปันนะ ตั้งไว้ (เปน) ที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย ตราบต่อเท้า ๕ พันวสาหั้นแล ฯ

พระญาอินท์ก็มาร่ำพึงประโยชนะอันหื้อเปนอุปการแก่พุทธสาสนา ก็มาเนรมิตสระโปกขรณี แลน้ำบ่อ ไว้ชำระพยาธิแห่งคน ชาวเจ้าทังหลาย หื้อได้เจาะได้ดู พิจจรณาอักขรธัมม์คำสอน หื้อมีฟ้อมชู่พระการหั้นแล สละปูชาตามมโนสัทธาคนแลเทวดาทังหลายแล้วก็เมิอสู่ชั้นฟ้าสวัรคเทวโลวก อันเปนที่อยู่แห่งตนมันนั้นแล ส่วนอันว่ามหาเจติยะสิงคุตตระเจ้าดวงประเสิฏ ก็ปรากฏรุ่งเริงในเมิงอุตตรนคร คือว่า**เมิงหงสาวดี** ที่นั้นมากนัก หื้อเปนที่ประสุมชุ่มนุมแห่งเมิงทังหลายคือว่าพายทิสสะ *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๑๕๐]* วันออก มีเวียงอัน ๑ ชื่อว่า**ราชวตินคร**

---

[๑] นารก – นรก

[๒] ขิบ – ?

ก็ตั้งอยู่หั้นแล ฯ พายทิสะหนใต้นั้น ยังมีเวียงอัน ๑ ชื่อ่า**ธัญญวตินคร** ก็ตั้งอยู่หั้นแล ฯ พายทิสะวันตกนั้น ยังมีเวียงอัน ๑ ชื่อว่า**อวิกิชรนคร** ก็ตั้งอยู่หั้นแล ฯ พายทิสะหนเหนือนั้น ยังมีเวียงอัน ๑ ชื่อว่า**อุปลนคร** ก็ตั้งอยู่หั้นแล ฯ ถัดนั้น ยังมีเวียงอัน ๑ ชื่อว่า**กุ่งหม่า** ไทยภาสาแล (ว่า) **เวียงทะคุ่ง** ก็ตั้งอยู่ใกล้มหาเจติยะสิงคุตตระพันวา ๑ แล ฯ

พั่นดั่งอุปปราชานั้น ก็ตั้งอยู่สวยสัมปัตติเวียงอันชื่อว่า**ธัญญวตินคร** ที่นั้นแล อันว่าเวียงธัญญวตินครนั้น เปนเค้ากว่าฅนทังหลาย อันมีในเวียงทังมวรแล อันบัวรมวณพ่ำเพงเตมไปด้วยฅนทังหลาย แลเสนาอามาตย์ พราหมณ์ปโรหิตตะ สัฏฐิ์คหบดี กตุมพิกะ พ่อค้า ปชานราสฎร์[๑] สรีสัมปัตติยสลือซารุ่งเริงมากนัก ฅนทังหลายก็ประกอบด้วยสัทธา แลสักกระปูชามหาเจติยธาตุ ตราบต่อเท้าอายุจุติตาย ก็ได้เมิอเกิดในสวัรคเทวโลวก ก็มีแล ฯ

พระญาอุปปราชา คันจุติไปแล้ว แต่นั้นยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่า**มหาปัญญารัมมราชา** มหา *[หน้าลานที่ ๔๑, น.๑๕๒]* ตะสัตรเสวยราชสัมปัตติ มีราชสัทธามากนัก ก็มาส้างเจติยะ ก่อลูบขึ้นแถมที่ ๑ หั้นแล ฯ

พายลูนแต่นั้น มาถึงฅะสัตรตน ๑ ชื่อว่า**ปคันธราชา** นั้น สวยราชสัมปัตติ มีสัทธามากนัก ก็มาตกแต่งส้างแถมที ๑ เล่า เปนถ้วน ๓ ฯ

แต่นั้นไปหน้า ยังมีมหาฅะสัตรตน ๑ ชื่อ**ปัญญเตราชา** ก็สวยเมิงแทนเล่า ก็มีราชสัทธามากนัก ก็มารักสาส้างก่อพอกธาตุชั้นพายต่ำ หื้อเปนบักเปนห้าน[๒] ลงมาได้ ๗ ชั้น ตราบถึงดอยสิงคุตตระเจ้า ฯ

พายลูนแต่นั้นยังมีพระญามหาฅะสัตรตน ๑ ชื่อ**ธัมมเจติยราชา** ก็สวยราชสัมปัตติ ประกอบด้วยราชสัทธา ก็มาส้างหล่อเดง[๓] สองลูก ลูก ๑ เสี้ยงล้าน ๘ ลูก ๑ เสี้ยงแสนช้อย[๔] ทองแล ลูกเย่ช้อยนั้น มีสองพันเดง ลูก ๑ สูงได้ ๑๑ สอก คันต้องตีหื้อมีเสียงอันร้องก้องไปถึงทวีปน้อยพู้นก็มีแล เดงลูก ๑ เสี้ยง ๕ แสนทอง หื้อสูงได้ ๗ สอก ไว้ตีนธอระณีมหาเจติยะ สงเสียบปูชาเจติยเจ้าแล ฯ

---

๑ ปชานราสฎร์ – ประชาชน, ราษฎร

๒ ห้าน, ร้าน – ชั้น

๓ เดง – กังสะดาน

๔ ช้อย – มาตราชั่ง เท่ากับ ๑.๖ กิโลกรัม

ตั้งแต่นั้น ยังมีมหาคะสัตร *[หน้าลานที่ ๔๒, น.๑๕๓]* ตน ๑ สวยราชสัมปัตติประกอบด้วยราชสัทธามากนัก ก็มาตกแต่งส้างพายบนแถมเล่า หื้อสูงได้ ๗ สอก ตีนธอรณีมหาเจติยะอันนั้นใหย่กว้างได้สองร้อย ปายสิบเอ็ดสอก ลวงสูงได้ ๔ ร้อยปาย ๗ สอก แวดรอดลวงกว้างได้พัน ปายซาวสอก เปน ๓ ร้อยวา มานค่าลวงปี[๑] ใหย่ ๙ วา ลวงสูงดวงปีนั้นมี ๗ วา สอก กว้าง ๕ คืบ ลูกตุ่มดาวอันอยู่เค้าลวงปีนั้นใหย่นัก พอเปนเงิ้มเปนร่มคนเราอยู่แผ่นดินผ่อขึ้นไปหันใหย่เท่าบาตรลูก ๑ แล เหลก[๒] แกนใจธาตุ ใหย่ ๓ กำ ผ่อดูหันใหย่เท่าลำไม้ เท่าเปนเหลกนั้นแล วงสัตต์[๓] นั้นมี ๔ อัน แลวงสัตต์ถ้านเค้านั้น กว้างได้ ๑๑ สอก พอกด้วยแผ่นคำแดงแล มีลูกเดงแกวน[๔] ห้อยนั้น แล้วด้วยแก้วแลคำรอดซู่เบิ้ง[๕] ซู่พาย เมื่อลมมาพัดมีต่ำเนียงเสียงอันม่วนเพราะ ดั่งเสียงขับทิพพ์นั้น แลเสียงตุริยนนตรีนั้นแล แปงรูปพระเจ้าสีหนาทอยู่สี่แจ่ง มีรูปราชสีห์อยู่สองตราบข้าง ๓ ตัว รอมทังมวรมี ๒๒ ตัว ประดับแล้วด้วยแก้วแลคำ แล *[หน้าลานที่ ๔๓, น.๑๕๕]* ก็มาก่อเจติยธาตุใหม่ ไว้เหนิอมหาธาตุนั้น แวดจอดได้ร้อยปายสิบ ๒ ดวง เจติยะอันตั้งอยู่เหนิอบนนั้น ได้ ๖๙ ดวง สังรอมเจติยะอันก่อแวดล้อมนั้นทังมวรได้ร้อย ๘ สิบดวงแล ฯ

เจติยะอันก่อไว้ในขงหลวงมหาธาตุนั้น มีสิบดวงแล วิหารน้อยทังมวรมี ๙ หลัง ประดับแล้วด้วยแก้ว แลก่อหื้อเปนที่อยู่พระพุทธเจ้า พระสัทธัมม์เจ้า พระสังฆเจ้าแล เคิ่งปูชามีต้นว่าสัตต์คำ ตั้งอยู่แล้วมุงด้วยแผ่นแก้ว แผ่นคำ แผ่นฝ้าย มีผิวพรัณณ์วัณณะอันขาว เหลิง แดง หม่น ดำ มีลำนำลักขณะต่างๆ แวดระหว่างวิหารแล มหาธาตุก็รุ่งเริงงาม ควรอ่อนน้อมคบยำอัสจรัย์เหมินดั่งชั้นฟ้าเทวโลวกนั้น ก็มีแล ฯ

พระการ ๑ ในทิสะกล้ำวันออกแห่งเจติยธาตุนั้น ประดับไปด้วยรูปตปุสสะพลิกะ รูปหมอยาพระเจ้าอยู่ ชื่อว่า**กุมาระเพ็ก**นั้นแล รูปอินทา ฟม เทวบุตต์

---

[๑] ลวงปี – ดวงปลี
[๒] เหลก – เหล็ก
[๓] สัตต์ – ฉัตร
[๔] แกวน – แขวน
[๕] เบิ้ง – เบื้อง, ฝ่าย, ด้าน, ข้าง

เทวดา มเหสิกขะ แลรูปพระญาอุปปราชา แลนางเทวี แลรูปอารักข์ยักขิณี ช้าง ม้า วัว ควาย สัตต์สี่ตีน สองตีน แลสัตต์ตัวมีปีก มีหาง มี *[หน้าลานที่ ๔๔, น.๑๕๗]* มีกิณรี แลนกเขียน[๑] นกยูงทังหลายต่างๆ ตั้งไว้ระหว่างหนวันออก หื้อรักสาเฝ้าแหนเจติยะ ตราบ ๕ พันวสา ก็มีแล ฯ

ถึงกาละเมื่อเดิน[๒] ๔ เดิน ๕ เหมินดั่งจักขึ้นฟ้าทันใจ เหียดว่าทิสะหนใดก็ดีแล ฅนทังหลายก็ไหลเข้ามาไหว้ปูชาเจติยธาตุเจ้า รุ่งเริงมากนักแล เหียดดั่งอั้นอาจารย์เจ้าจิ่งก่าวคถาไว้ว่า *สิงฺคุตฺตเร มโนรมฺม กกุสนฺธ สตฺถา วา โห ธมฺมกรณํ ถเปสิ ฯ โกนาคมโน ธมฺมปวชาโต สุวณฺณทณฺฑํ ถเปติ ฯ กสฺสโป สิริสมฺปนฺโน สุวณฺณจีวรํ ถเปสิ ฯ โคตโม สาชฌ ปุ..กาโล พหิตาย อถเต สณฺช ถเปติ ฯ จา อาโลเก มหาราช ธาตุโย อหํ วนฺทามิ สิรสา เตส เย คุเณน สพฺพทุกฺขา ปมุญฺจิสามิ* ดั่งนี้ชู่วันชู่คืนไจ้ๆ ก็เที่ยงจักได้ถึงสุข ๓ พระการ มีนิพพานเปนที่แล้วบ่อย่าชาแล ฯ

กรียาสังวัณณนาก่าวยังอุปัตติแห่งสิงคุตตระ ดอยอันมีเมิงธัญญวตินครผูกถ้วนสอง ก็บัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

---

๑ นกเขียน – นกกระเรียน

๒ เดิน – เดือน

วัดเชียงทอง หลวงพระบาง
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

เชียงของ

ภาพ : สมหมาย เอี๋ยวประดิษฐ์

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๓

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ เอกํ สมยํ สตฺถาเนยฺย ปาทวริกุญฺจมโน ฯ

สาธโว ฟังดูราสัปปุริสะทังหลาย *เอกํ สมยํ* ยังมีสมัยตาบ ๑ *สตฺถา* สัพพัญญู พระพุทธเจ้าตนเปนครูแก่คนแลเทวดาทังหลาย ก็บังเกิดกรุณาใค่สอนผวด สัตต์โลวกทังหลาย ก็เอาหมู่ภิกขุแลอรหันตาทังหลาย มีมหาอานันทเถียรเปนต้น ก็มากับด้วยพระญาอินท์ ก็ถือเอาสัตต์กั้งพายบน ก็จระเดินไปสู่เมิงจันทปุรี แล้วก็ขึนมาสู่ขุนน้ำ คือว่า**เมิงสุวัณณภูมิ** แล้วก็ไปสู่**เมิงจามปานคร** แล้วก็ไปสู่**เมิงทวารวตินคร** ก็ลำดับด้วยเข้ามาด้วยบ้านน้อยเมิงใหย่ทังหลาย ก็ไปสู่**เมิงจันทปุรี** แล้วก็ขึ้นสู่ขุนน้ำ ก็มารอด**เชียงของ** แล้วก็ออกมาถึงคะลาง ก็สั่งสอนปันนสัตต์ทังหลายมาซู่ที่ซู่แห่ง ที่ควรหื้อเกสาธาตุ ก็หื้อเกสาธาตุ ที่ควรไว้ประบาท ก็ไว้ประบาท หื้อคนแลเทวดาทังหลายมาซู่ที่หั้นแล ในเมื่อพระเจ้ามารอด**เมิงคาง** ที่นั้น ก็ไว้ประบาท แลที่นั่งที่อิง ควรอัสจัรย์มากนัก ก็สระเด็จมารอด**เชียงคู่ม** ก็ไว้เกสาธาตุ แล้วก็ทำนายว่า *[หน้าลานที่ ๒, น.๓๙๙]* กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ก็ขอเอาธาตุแลประบาทพระตถาคตะมาไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วก็สระเด็จมาด้วยขุนแม่น้ำอัน ๑ ก็มารอดสถานริมน้ำที่ ๑ พระญานาค ก็ออกมาอุปัฏฐาก อารักข์ทังหลายก็มาไหว้นบ แล้วก็ขอเอาธาตุแลประบาทไว้ เปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขาทังหลายในที่นั้น แล้วก็ทำนายว่า ประบาทกูอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทผาโคม** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายไว้ แล้วเอาพระญาอินท์แลอารักข์ทังหลายก็เอาหิน ก้อนใหย่ ๑ มาถมถ้ำไว้ เพื่อบ่หื้อสาธารณ์แก่คนพาลา แลสัตต์ทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก็มาสู่ดอยทัมมิละทังหลายหั้นแล ก็พลันมาด้วยคำว่า ดูราชาวเรา

ทังหลาย พระพุทธเจ้าก็มาด้วยระหว่าง (ช่องดอย) อันนี้ ก็มาเมตตาเรานี้แล ว่าอั้นแล้วเขาก็ชวนกันเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารไปทานแก่พระพุทธเจ้า แลอรหันตาเจ้าทังหลาย แล้วเขาก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขา แล้วพระเจ้าก็ทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาทังหลาย *[หน้าลานที่ ๓, น.๔๐๑]* ก็มาจากันว่า พระเจ้ามาระหว่างช่องดอยอันนี้ มาเมตตาเราแลว่าอั้น ประบาทกูอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทจิกจ้อง** หมื่นชาแล ดอยอันนี้จักได้ชื่อว่า **ดอยจ้อง** หมื่นชาแล บ้านลัวะอันนี้ จักได้ชื่อว่า**บ้านชองว่อง** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไปสู่ประเทียดที่ ๑ ก็เรงหันยังอารักข์ที่ ๑ เกียดกล้าร้ายมากนัก ในหัวน้ำอันชื่อว่า**ปุตตนที** อันมีหนอติกัมมะประเทียดเขียดอาณารัฏฐะตีนดอย**เมิงสุง** ที่นั้น แต่ปถมกัปป์มาหาผู้จักสั่งสอนบ่ได้ พระเจ้าทังหลายฝูงล่วงแล้ว เขาเจ้าทัง ๓ ก็บ่อาจจักสั่งสอนได้สักตน ก็เท่าทำนายไว้แก่พระโคตมะเจ้า อาจจักสอนได้แท้สิ่งเดียวชาแลว่าอั้น ฯ พระเจ้าก็ตรัสรู้แจ้งแล้ว พระเจ้าก็เอาอรหันตากับทังพระญาอินท์ไว้ที่ ๑ แล้วเท่าตน ๑ ตนเดียว พระเจ้าหากเข้าไปสู่เขตแดนแห่งยักข์ตัวนั้น แล้วยักข์ตัวนั้นก็ปสาทะสัทธาในบุญคุณแห่งพระพุทธเจ้า ก็เข้ามาต้อนมารับพระพุทธเจ้า แล้วก็ก่าวคำห้ามพระเจ้าว่า *[หน้าลานที่ ๔, น.๔๐๒]* ท่านมหาสรมณ์อย่าได้เข้ามาในเขตแดนแห่งข้านี้เทิอะ ดอยอันปรากฏพายหน้าพุ้นนั้นแควนบัวรสุทธิ์สว่างใสมากนัก ท่านจุ่งแอ่วไปพายหน้าพุ่นเทิอะ ว่าอั้น พระเจ้าก็บ่ฟัง เท่าโงม[๑] เข้ามาแล้ว ไปสู่เขตแดนแห่งมันหั้นแล ยักขเสนาตัวนั้น มันก็ลวดเคียดแก่พระพุทธเจ้ามากนัก ก็กะทำอิทธิรัทธี มีต้นว่าหื้อห่าฝนเท่าร้อน แลห่าฝนไม้ค้อนก้อนดินตกลงมา แลห่าฝนหอกดาบ เคิ่งข้า อาวุธตกลงมา แลกะทำหื้อเปนไฟ เปนน้ำ เปนลมเข้ามาหาพระพุทธเจ้า กะทำกั้งบังเสหั้นแล ในเมื่อพระเจ้าแลคบงำ[๒] รัทธีแห่งตนมันเส แล้วเข้าไปดั่งอั้น มันก็กัวแต่รัทธีแห่งพระพุทธเจ้ามากนัก มันก็มากัมขาบแทบตีนพระพุทธเจ้า แล้วขออไภยซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าตนมีมหากรุณา ก็เล้าโลมยักขเสนาตัวนั้นหื้อยินดีแล้ว คือว่า อสาสสะ ปสาสสะ[๓] หื้อมันถ้วยใจเข้าออกได้แล้ว พระเจ้าก็เอาหินก้อน ๑ เปนรูป

---

[๑] โงม, งอม – รี่เข้าหา, ตรงเข้าไปหา

[๒] คบงำ – ครอบงำ, ปกป้อง, ป้องกัน

[๓] อสาสสะ ปสาสสะ – อัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก)

ช้างนอนมูบอยู่เรียงกัน อันมี *[หน้าลานที่ ๕, น.๔๐๔]* ที่ใกล้ฝั่ง**น้ำมุคตนที** ที่นั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าทังหลาย ๘ ตน ล่วงแล้วเทียวมาสำรานในที่นี้ชู่ตน พระพุทธเจ้าไปนั่งอยู่ที่นั้นหั้นแล อรหันตาแลพระญาอินท์ ก็รู้กาละอันควรแล้ว ก็เข้ามาแวดล้อมเปนปริวารแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล แม่นยักขเสนาแลอารักทังหลาย เขาก็ชวนกันมาไหว้แลปูชาพระพุทธเจ้าหั้นแล คันพระพุทธเจ้านั่งอยู่แล้ว ก็เหยียดตีนไปด้วยคระแสทิสะหล้าน้ำนั้น แลนอนหว่ายอุตมังคลสิสัง คือหัวไปทิสะหัวน้ำนั้นก็จือลุกนั่ง หว่ายหน้าไปทิสะวันออก แล้วพระเจ้าก็เทสนายังทานกถา สีลกถา สกกถา ภาวนากถา แก่ยักขเสนาตัวหยาบช้า แลอารักข์แลเทวดาหั้นแล ฯ

ในเมื่อยักขะแลเทวดาทังหลายได้ฟังธัมมเทสนาแห่งพระพุทธเจ้าแล้วก็บังเกิดใจปสาทะสัทธา แลเหลิ้มใสในคุณแห่งพระพุทธเจ้ามากนัก แล้วก็เอาสรณาคมน์ทัง ๓ ด้วยคำว่า *อชฺช เก ทานุเปตํ สรณํ คจฺฉามิ* ดั่งนี้ ๓ ที แล้วพระพุทธเจ้าก็หื้อสรณาคมน์แก่ยักขเสนา อันว่าคำหยาบ *[หน้าลานที่ ๖, น.๔๐๖]* ช้าละเสแล้ว พระเจ้าก็แย้มใต่หัวหั้นแล มหาอานันทเถียรเจ้า ก็ไหว้พระพุทธเจ้าขอธัมมเทสนาซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เทสนาว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ ส่วนว่ายักขเสนาผู้นี้แต่ก่อนเมื่อพระเจ้าตนชื่อกกุสันธะมาเมตตาสั่งสอนก็บ่ได้ ก็เท่ามานั่งแลนอนแล้วสำแดงหัตถบาท เอามือเท้าแลนั่งไว้หื้อเปนหัตถบาทสังเกียด[๑] ไว้ แลทำนายไว้ว่า กาละพายหน้ายังจักมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะว่าอั้น จักมาสั่งสอนยักขเสนาผู้นี้หื้อมีปสาทะสัทธาเหลิ้มใสไปพายหน้าหมื่นชาแล ทำนายสันนี้แล้วก็สระเดจไปสู่ทิสะอันควรหั้นแล ฯ

ในกาละนั้นไปหน้า พระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วนั้น ยังมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อโกนาคมนะ เกิดมาเปนครูแก่ลวกนั้น มาเมตตาสั่งสอนยังเสนาผู้นี้ก็ยังบ่ได้ จิ่งมาถปันนะตั้งไว้ในที่นั่งที่นอน หัตถบาท แล้วทำนายพายหน้ายังมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะว่าอั้น จักมาสั่งสอนยักขเสนาผู้นี้ *[หน้าลานที่ ๗, น.๔๐๘]* หื้อมีใจปสาทะสัทธาเหลิ้มในพุทธสาสนา หมื่นชาแล ว่าอั้นแล้วก็สระเดจไปสู่ทิสะอันควรหั้นแล ฯ

---

๑ สังเกียด – สังเกต

ในกาละพายหน้าแต่พระเจ้าโกนาคมนะนิพพานไปแล้วนั้น ยังจักมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่ากัสสัปปะว่าอั้น ก็เกิดมาเปนครูแก่โลวก ก็เข้ามาเมตตาสั่งสอนยักขเสนาผู้นี้ก็บ่ได้ พระก็มาถปันนาตั้งไว้ยังปัลลังการ คือที่นอน แลหัตถบาทไว้แล้วทำนายว่าพายหน้า ก็ยังจักมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะว่าอั้น จักมาสั่งสอนยักขเสนาผู้นี้หื้อเหลิ้มใสในแก้ว ๓ พระการ หมื่นชาแลว่าอั้น ฯ แล้วก็สระเดจไปสู่ที่อันควรหั้นแล ฯ

อิทาเนน จ อานนฺท ดูราอานันท์ ในกาละบัดนี้พระตถาคตะตนมีมหากรุณาก็เข้ามาเมตตาสั่งสอนยังยักขเสนาผู้นี้ ก็ได้ถอดถอนเส ยังพิสอันร้าย คือว่ามิจฉาทิฏฐิอันหยาบช้าทารุณนั้นเสแล้ว ยักขเสนาก็ถือเอาสรณา คือว่าแก้วทัง ๓ เปนอันรู้แล้ว ก็จักได้ถึงสุขพายหน้า บ่อย่าชาแล ว่าอั้นแล้วพระพุทธเจ้า ก็เอามือเท้าแล้วนอน *[หน้าลานที่ ๘, น.๔๐๙]* ซ้อนหัตถบาทแห่งพระเจ้าทัง ๓ ไว้ แล้วก็ทำนายว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ ในกาละพายหน้า พระเจ้าตนชื่ออริยเมตเตยยะเจ้าเกิดมาเปนตูแก่โลวก ก็ยังจักมาหาที่นอนแล้วก็จักไว้หัตถบาทฅบ[๑] รอยพระเจ้า ๔ ตนนี้ชาแล แล้วก็หื้อเปนรอย ๑ รอยเดียว หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย หมื่นชาแล ฯ

ดูราอานันท์ ยักขเสนาผู้นี้มันก็ได้ถือสรณาคมน์แล้ว คันมันตายก็จักได้เมิอเกิดในกามวจรเทวโลวก พุ้นชาแล *อานนฺท* ดูราอานันท์ หินก้อนนี้จักปรากฏได้ชื่อว่า**พุทธปัลลังการ**ชาแล ฯ ท่าน้ำอันนี้ ยักขเสนามาก่าวสกเสินยกยอ[๒] ว่าเปนท่าอันดีอันงามว่าอั้น พายหน้าจักปรากฏชื่อว่า**ท่าวังเหลิ้ม** หมื่นชาแล ฯ เมิ่อพระตถาคตะเอามือเท้าแล้วไว้หัตถะรอยฝ่ามือสิ่งเดียว บ่มีนิ้วมือ เทวดาอารักข์ทังหลายจากันว่า พระเจ้าเท่าพอไว้รอยฝ่ามือสิ่งเดียวแล (นิ้ว) มือบ่มีหั้นว่าอั้น พายหน้าในประเทียดที่นี้ จักได้ชื่อว่า**กุลีประเทียด เขียดนานิ้ว** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

เมิ่อพระตถาคตะ *[หน้าลานที่ ๙, น.๔๑๑])* เข้ามาแต่หัวที ยักขเสนาบ่พึงใจมันก็มาห้ามพระตถาคตะ จำหื้อไปพายหน้าว่า ดอยพายหน้าพุ้นเปนอันสูง

---

[๑] ฅบ – ครอบ, ทับ

[๒] สกเสินยกยอ – สรรเสริญเยินยอ

สว่างใสงามมากนักแล ท่านจุ่งไปเทิอะว่าอั้น ดอยอันนั้นพายหน้าจักได้ชื่อว่า **เวลาปัพพตา** ไทยภาสาว่า**ดอยพูสว่าง เมิงสูง** ว่าอั้น พายลูนจักแผ่ไปว่า **ดอยพูสะซาง เมิงสูง** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ ดูราอานันท์ กูตถาคตะนิพพานไปแล้วดั่งอั้น ในที่นี้กูจักหื้อตั้งสาสนา ๕ พันวัสสา เพื่อหื้อเปนที่พึ่งแก่สัตต์โลกทังหลาย หมื่นชาแล ฯ ในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปแล้วได้ ๒ พันวัสสาล่วงแล้ว เข้ามาเขียด[๑] ๓ พันวัสสามีในกาละเมื่อใด ยักขเสนาผู้นี้ก็จักเกิดมาในเมิงอันนี้ จักได้เปนพระญาใหญ่ในเมิงอันนี้ จักปสาทะสัทธาในแก้ว ๓ พระการมากนัก จักเข้ามาปึกสายังพุทธปัลลังการ แลหัตถบาทอันประเสิฏฐอันนี้ หื้อปรากฏลือซาทั่วไปในชุมพูชู่แห่ง หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาทังหลาย หมื่นชาแลว่าอั้น

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไป *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๔๑๓]* เมตตาอารักข์ทังหลายในเมิงสูงที่นั้น คันพระเจ้าไปรอดแล้ว เทวดาแลอารักข์ แลยักขะทังหลายก็มาไหว้แลปูชามากนักแล ก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำไว้ยังประบาทในถ้ำอัน ๑ มีในทิสะวันออกช้วยหนใต้ แก่ประเทียดที่นั้น เทวดาก็มาขอปูชาแก้ว ๗ พระการ พระญาอินท์ก็เจาะประทีด[๒] ปูชาไว้หั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปสู่**ดอยผาช่อ** ที่นั้น แล้วก็ย่ำประบาทไว้ในดอยผ่าช่อที่นั้น หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาอารักข์ทังหลาย ฯ แล้วก็สระเดจไปสู่ดอยที่ ๑ แล้วพระเจ้าก็นั่งอยู่เหนิดดอย ก็แย้มใค่หัวหั้นแล มหาอานันทเถียรเจ้าหัน ก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ขอพระพุทธเจ้าจุ่งเทสนาแก่ข้าแด่ว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็เทสนาว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ ดอยอันนี้วิเสียดแท้แล กูตถาคตะก็ได้มาเกิดเปนปูคำอยู่ในท้องดอยที่นี้เมื่อก่อนแล เลี้ยงชีวิตอยู่ในห้วยที่นี้เมื่อก่อนแล *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๔๑๕]* ดูราอานันท์ กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาธาตุกูตถาคตะมาจุไว้ที่นี้เทิอะ พายหน้าจักได้ชื่อว่า**ดอยคำ** พายลูนจักแผ่ไปชื่อว่า**ดอยธาตุปูคำ** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่**ดอยมหิยังคะ** ประเทียดเมิงวิเทหะหั้นแล ดอยมหิยังคะที่นี้เปนสัณฐานอันวิเสียดนัก ยังมีแม่น้ำอัน ๑ ชื่อว่า

---

๑ เขียด – เขต

๒ เจาะประทีด – จุดประทีป

มหิยังคนทีว่าอั้น ก็ไหลมาผ่าเมิงอันนี้ ก็ไหลไปตามครระแส แล้วสะเพราะน้อมเข้ามาสู่ตีนดอยมหิยังคปัพพตานั้นถ้วนสี่ทิสะ แล้วจิ่งไหลไปหั้นแล ดอยมหิยังคะลูกนั้นก็หันกางแม่น้ำอยู่เหมินดั่งหลังเริอคำนั้น เอาท้ายไปทิสะวันตก เอาหัวเมิอวันออกหั้นแล แม่น้ำมหิยังคะประเทียดที่กางใจแห่งดอยลูกนั้นเปนวังน้ำใหย่นักเปนที่อยู่แห่งพระญานาคหั้นแล ท่ำกลางดอยมหิยังคะ แจ่งทัดพายแม่น้ำนั้นยังมีอุททกุปปะ น้ำบ่ออัน ๑ กมมนเปนดั่งเดินเพง[๑] นั้น จักมีไม้ไผ่กอ ๑ ไม้ไล่กวางแลตั้งอยู่ทิสะวันตกแห่งน้ำบ่อ *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๔๑๗]* ที่นั้น มีข้อปิ้นลงพายต่ำ ไม้ไล่กอนั้น เหียดอรหันตาเจ้าตนชื่อ**คิลิมานเถียร** หากอทิฏฐานปลูกไว้มีที่ตีนดอยสุดเอาปายลง เอาเค้าขึ้นแล ยังมีไม้ซางกอ ๑ ตั้งอยู่จอมดอยที่นั้น ก็ปิ้นเค้าขึ้นปายลงดั่งเก่า เหียดอรหันตาเจ้าหากอทิฏฐานปลูกไว้ ก็มีหัวดอยสุดกล้ำวันออกหั้นแล ฯ

ยังมีสัตต์น้ำ ๓ อันตั้งอยู่หัวดอยที่นั้น ยังมีแมงดาสองตัวผัวเม[๒] ก็มาอยู่สระที่นั้น มีหัวกว้างเท่าผืนสาด[๓] แล ฯ บ่เท่าแต่นั้น ยังมีปลาไนคำสองตัวผัวเมใหย่เท่าลำเริอนี้แล ฯ บ่เท่าแต่นั้น ยังมีปลาช่อนคำสองตัวผัวเม ใหย่เท่าลำตาลก็อยู่ในสระที่นั้นหั้นแล ฯ บ่เท่าแต่นั้น ยังมีเหยี่ยนพอน[๔] สองตัว ใหย่เท่าลำตาลยาว ๗ วา ก็อยู่ในสระที่นั้นแล ฯ พ้อยมีงูสิงสองตัวผัวเม ใหย่เท่าลำตาลดั่งเก่าชื่อว่ามหาราชะ ก็อยู่ทิสะท้องดอยกล้ำวันออกหั้นแล ดอยอันนั้นก็เปนที่อยู่แห่งสัตต์ตัววิเสียดทุกเมื่อแล ฯ

สตฺถา วมาน กาเล ในกาละเมื่อพระพุทธเจ้าตนเปนครูแก่คนแลเทวดา *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๔๑๘]* ยังธอระมานตั้งอยู่ ไป่เข้าสู่นิพพานเทื่อวันนั้น ยังมีอรหันตาขีณาสวะเถียรเจ้าตน ๑ ชื่อว่า**คิลิมานเถียร**ว่าอั้น ก็เทียรย่อมอยู่สำรานส้างวิเวียกในดอยมหิยังคปัพพตะที่นั้น ดอยมหิยังคะที่นั้นก็บัวรมวณงามมากนักเหมินดั่งเริอคำนั้นแล ฯ

---

๑ เดินเพง – เดือนเพง, เดือนเพ็ญ

๒ เม – เมีย

๓ สาด – เสื่อ

๔ เหยี่ยนพอน – ปลาไหลเผือก

ภควา สปฺปติ ในเมื่อพระเจ้าตนมีภาคยะอันงาม แลสระเดจมารอดดอยมหิยังคปัพพตาที่นี้ มหาคิลิมานเถียรเจ้า ก็รู้ว่าพระเจ้ามาเมตตาในที่นั้น เจ้าก็เข้าไปต้อนไปรับ แล้วก็ไหว้นบครบยำแยง ปทักสิน[๑] คารวะแล้ว ก็ขอพรซึ่งพระพุทธเจ้า มักว่าขอเดินเทียด[๒] เอาก้อนเข้ามาทานแก่พระพุทธเจ้าตนนั้นพระเจ้าก็หื้ออนุญาตหั้นแล ตกวันลูนนั้นเจ้าก็ไปจระเดินเอาเข้าปิณฑิบาตมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าชู่วัน ด้วยอันครบยำแยงมากนักหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็รับเอาเข้าปิณฑิบาตแห่งคิลิมานันทเถียร แล้วพระพุทธจ้าก็สันเข้าปิณฑิบาตอันนั้น แล้วเข้าน้ำโภชนะอาหารอัน *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๔๒๐]* เสสเหลือนั้น พระเจ้าก็หื้อแก่สัตต์ทังหลายอันอยู่ในน้ำ ในบกที่นั้นกินเสี้ยงหั้นแล *เย สตฺตา* อันว่าสัตต์ทังหลายฝูงนั้น ได้กินยังเข้าอันพระเจ้าหื้อหั้น สัตต์ทังหลายฝูงนั้นก็มีอายุยืนยาวมากนักหั้นแล ฯ

ภควา อานนฺท อมนฺเตสิ ในเมื่อพระเจ้าสันเข้าแล้ว ก็ปากต้านเจียรจากับด้วยอานันทเถียรว่า อานนฺท ดูราอานันท์ *ยสฺมา คิลิมานนฺทเถโร* อันว่ามหาคิรินันทเถียรตนนี้ ท่านก็อยู่ส้างวิเวียก[๓] ในดอยมหิยังคะที่นี้ ก็เปนอันดีนักแล *มยิ ปรินิพฺพุเต อานนฺท* ดูราอานันท์ *มยิ* ในเมื่อกูพระตถาคตะแลตั้งอยู่นานเสี้ยง ๕ พันวัสสาบัวรมวณเตม *ปรินิพฺพุเต* นิพพานไปแล้วดั่งอั้น *อิทํ ฐานํ* อันว่าสัณฐานที่นี้เปนอันวิเสียดนัก ควรเอาธาตุพระตถาคตะตั้งไว้ในที่นี้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาทังหลายเทิอะ ฯ

พระการ ๑ เมิงมหิยังคะที่นี้ พระพุทธเจ้าทังหลายอันล่วงแล้วไปนั้นเขาเจ้าก็ย่อมมาเมตตาในดอยมหิยังครัฏฐะที่นี้ชู่ตนแล พระเจ้ากกุ *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๔๒๒]* สันธะ โกนาคมนะ กัสสัปปะ แลในเมื่อพระเจ้ากกุสันธะได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนตูแก่โลวกก่อนท่านทังหลาย ก็มาเมตตาในดอยมหิยังคะที่นี้ก็มาเทสนาธัมม์สำแดงทานกถา สีลกถา สกกถา ภาวนากถา แห่งคนแลเทวดาทังหลาย แล้วพระญาตนเปนเจ้าเปนใหย่ในเมิงที่นี้ ก็บังเกิดยังราชสัทธามากนักก็มาสละหื้อยังราชสัมปัตติแห่งตนเปนทานแก่พระเจ้ากกุสันธะด้วยปสาทะสัทธา

---

๑ ปทักสิน – ประทักษิณ, การเดินเวียนขวาเพื่อแสดงความเคารพอย่างสูง

๒ เดินเทียด – เดินเทสาตรี, เดินทาง

๓ วิเวียก – วิเวก, สถานที่อันเงียบสงบ

แม่นลาภะสักการอันนั้น มีเข้ากล้าไร่นาเปนต้น ก็เวียนหื้อทานแก่เจติยธาตุเจ้าตราบต่อเท้าเสี้ยง ๕ พันวสาเปนที่แล้วหั้นแล ฯ

ถัดนั้น พระโคตมะเจ้าเกิดมาเปนศูแก่โลวกทัง ๓ ก็เข้ามาเมตตาในดอยมหิยังคะนี้สิ่งเดียว พระญาตนเปนเจ้าเมิงที่นี้ ก็ได้ฟังธัมมเทสนาแห่ง *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๔๒๔]* พระโคตมะเจ้า ก็บังเกิดสัทธามากนัก ก็สละหื้อยังราชสัมปติแห่งตนเปนทาน ตราบเมี้ยนสาสนาหั้นแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้ากัสสปะเกิดมา ก็มาเมตตาในดอยที่นี้ พระญาตนเปนเจ้าเมิงที่นี้ ก็ได้ฟังธัมมเทสนาแห่งพระเจ้ากัสสปะตนนั้นแล้ว ก็มีใจชมชื่นยินดี ก็มาหื้อราชสัมปัตติบ้านเมิงแห่งตนเปนทานแก่พระเจ้าเล่าแล ตราบเมี้ยนสาสนา ก็มีแล ฯ

อานนฺท ดูราอานันท์ ในเมื่อพระตถาคตะได้ตรัสประหญาสัพพัญญูแล้ว ยังมีในกาละศาบ ๑ พระตถาคตะก็เข้ามาเมตตาในดอยมหิยังคะที่นี้ พระญาตนเปนเจ้าเมิงที่นี้ ชื่อว่า**นราสุมลราช**ตนนั้น ก็ได้ฟังธัมมเทสนาแก่กูตถาคตะดั่งอั้น พระญาตนนั้นก็บังเกิดราชสัทธา ก็สละหื้อยังเข้าของบ้านเมิงแห่งตนหื้อเปนทานพระตถาคตะ วันนั้นแล เหียดดั่งอั้น ลาภะสกการส่วยไร ก็น้อมหื้อเปนทานแก่กูพระตถาคตะเสมิอดั่งลาภะสกการอันพระญาหากหื้อได้ทานนั้นแล แต่กาละนั้นพระญาก็สละหื้อยังราชสัมปัตติ *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๔๒๕]* ปูชาพระตถาคตะ เมิงอันนี้จิ่งจักปรากฏชื่อว่า**มหิยังครัฏฐา** เพื่ออั้นแล ฯ ดอยอันนี้จักเปนที่พระตถาคตะมารับเอาทาน คือลาภะสกการบ้านเมิงที่นี้ จิ่งจักปรากฏชื่อว่า**ดอยมหิยังคปัพพตา** เพื่ออั้นแล แม่น้ำอันไหลเข้ามาในดอยมหิยังคะที่นี้ ก็จักปรากฏชื่อว่า**มหิยังคนที** เพื่ออั้นแล ฯ

อานนฺท ดูราอานันท์ ในเมื่อพระตถาคตะนิพพานไปแล ธาตุพระตถาคตะก็จักมาตั้งอยู่รุ่งเริงงามในดอยมหิยังคะที่นี้ เสมิอดั่งพระตถาคตะยังธอระมานตั้งอยู่บัดนี้แล แม่นลาภะสกการส่วยไรในเมิงอันนี้ ก็จักน้อมมาถึงชินธาตุพระตถาคตะในดอยมหิยังคะที่นี้ เสมิอดั่งส่วยไรแห่งท้าวพระญาตนเปนเจ้าเปนใหย่ในเมิงที่นี้ ตราบเมี้ยน ๕ พันวสา หมื่นชาแล กรียาอันทานสันนี้ ก็หากเปนปเวณีแห่งพระพุทธเจ้าแต่ก่อนชู่ตนแล ฯ

มหิยงฺครฏฺเฐ อโถ โจทโก คำโจทนาว่ามหิยังคราชมีรัฏฐะอั้นชะรถุนั้นชา *ปริหารโก* อันว่าปุคละผู้จักแก้ เพิงก่าวว่า *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๔๒๗]* ดั่งนี้ *มติสทฺทา* บอกอัตถคุณอันมาก เหียดแผ่นดินหนาได้สองแสน ๔ หมื่นโยชนะ มีน้ำสัทธารนสมุทท์เปนแดน เทียรย่อมทรงวัตถุทังมวร มีต้นว่าหินผาพูดอย ต้นไม้ ต้นหย้าแลเคือเขาเถาวัลย์ทังหลายแล สัตตคณา คนทังหลายไว้แล ทรงสัพพะพิชชะร้ายดีทังมวร บ่รู้หวั่นไหวหลุพังสักคาบ เหียดดั่งอั้น *มติทานิ* มีคุณอันมาก เพื่ออั้นแล *มหิ* อันว่าแผ่นดิน มีคุณอันมาก *มหิตลา* อันว่าแผ่นดินหนาสองแสน ๔ หมื่นโยชนะ เพื่ออั้นแล *อ* สัททา บอกอัตถะอังคทานอันประเสิฏ *องฺคทานํ* อันว่าหื้อทานอันประเสิฏ *องฺคทานํ* มักหื้อทานอันประเสิฏ *ยํ องฺคผล* อันมาก *องฺคทกฺขิเนยฺย องฺคทํ ทกฺขิเนยฺยํ* มีอัตถะอันเดียวกันแล *รตฺถ* สัททา มีอัตถะควรชมชื่น *ชร* สัททาบอกอันควรยินดี *สต* คนทังหลาย เหียดดั่งอั้น *รฏฺฐา* สัททาแลราชสัปปทา แลมีอันเดียวกันแล *รฏฺฐ* สัททา ในราชสัมภาระแลราช สับทา ได้ราชสัมปัตติอันเปนกิเลสกามแล วัตถุกามแล เหียดดั่งอั้นพระญานราชา สุมณราชา *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๔๒๙]* ร่ำพึงหันโทสในราชสัมปัตติ อันเปนกับด้วยกิเลสธัมม์ จักนำเอาตนเข้าสู่อบาย กัวเปนเภยยะพายหน้า จิ่งล่ำพึงหันสุขในชั้นฟ้า อันเปนแก่นเปนสารยิ่งนักจิ่งสละหื้อยังราชสัมปัตติเปนอุตตมทาน เพื่อปูชาธัมม์แห่งพระพุทธเจ้าอันเปนอรหันตา *อปริมาน* หาที่สุดบ่ได้ ก็มีแล ฯ เหียดดั่งอั้นอาจารย์เจ้า เอา *มหิ* สัททาบอก ประกอบด้วยอังคสัทธา มหิสัทธา เปนปุพพภาวะบั้นต้น เอา *องฺค* สัททา *มาต* เปนคุตบท กฏหื้อเปน สมัสสบาท ลุบวิภาติ[๑] เส ลงอาคม *ปุพพนยสุ* องคสัททา เปน *มหิยงฺค* แล พระกอบด้วยรัฏฐสัททา *อทฺธิตา* ลงวิภาตด้วยสูต ตาม *ทพฺพลิงฺค* อันควร ก็จักเปน *มหิยงฺครฏฺฐ* เพื่ออั้นแล *มหิยงฺครฏฺฐสทฺทา* เปนเมิงอังคทา ก็เปนอันประเสิฏนักแล ฯ

ดูราอานันทะ ในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปแล้วนั้น สูจุ่งเอาธาตุดูกตีนผมกูมาตั้งไว้ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชา แก่หมู่คนแลเทวดาทังหลายเทิอะ ว่าอั้นหั้นแล มหาอานันทเถียร *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๔๓๑]* ได้ยินธัมมกถาแห่งพระพุทธเจ้าแล้ว

---

๑ วิภาติ – วิภัตติ, ชื่อไวยากรณ์ภาษาบาลี สำหรับแจกศัพท์โดยเปลี่ยนท้ายคำให้มีรูปต่างๆ กัน เพื่อบอกการกและกาล เป็นต้น

ก็เอาเทสนาซึ่งพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าก็เอามือลูบสิสมังคละแห่งตน ก็ได้เกสาธาตุ ๔ องค์ หื้อแก่อานันทเถียร กับทังพระญาอินท์หั้นแล ทีนั้นมหาอานันทเถียรกับทังพระญาอินท์ ก็เอาจุไว้ในดอยมหิยังคะที่นั้น แล้วพระพุทธเจ้าก็เอาอรหันตาขีณาสาวกะ สระเดจเข้าไปสู่เมิงราชคหะ ก็มีวันนั้นแล ฯ

ตโต ปตฺถาย แรกแต่นั้นไปหน้า พระพุทธเจ้าก็ธอระมานตั้งอยู่ ผวดสัตต์ทังหลายไปไจ้ๆ ถึงเมิ่ออายุได้ ๘ สิบ ก็ปรินิพพานไป แล้วก็อทิฏฐานไว้ธาตุ แลชินเกสาธาตุ แลสาสนา น้ำธัมม์คำสอน แลสาวกะสังฆะ อันเปนลูกสิกข์อยู่เฝ้าผวดสัตต์ทังหลาย ตราบต่อเท้าถึง ๕ พันวสา ก็มีแล ฯ

สตฺตสตฺตมสฺส ปญฺจสาวสา วยน ปรินิพฺพุโต ภควาติ ในกาละเมิ่อพายลูนพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วนานได้ ๔ สิบปลี ปาย ๗ เดิน ปาย ๗ วัน แลมีในกาละเมิ่อใด ในกาละเมิ่อนั้น วันเดิน[๑] เจียงเพง ยังมีอรหันตาขีณาสาวกะมหาเถียรเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๔๓๓]* ๔ ตน ตนเปนแก่เปนประธานนั้น ชื่อว่า **อานันทิญาณเถียร** ฯ ตน ๑ ชื่อ**โสภิตเถียร ฯ** ตน ๑ ชื่อ**อณเถียร** ก็มีแล ฯ มหาเถียรเจ้าทัง ๔ ตนนั้น ก็ได้ฟังคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าสั่งไว้นั้น ก็ชวนกันเอาดูกตีนผม แลดูกหน้าผากแห่งพระพุทธเจ้า กับทังเกสา ๔ องค์ แล้วก็เข้ามารอดมาถึง**ดอยมหิยังคปัพพตะ**ที่นั้นหั้นแล ฯ

ส่วนมหาคิริมานันทเถียรตนอยู่ก่อนนั้น ท่านก็หนีจากที่นั้นไปอยู่ที่ ๑ ก็ลวดปรินิพพานไปตามบุญเขตแห่งตน ก็ละเสนาสนะที่นั้นหั้นแล มหาเถียรเจ้าทังสี่ ก็บ่หันคิริมานันทเถียรเจ้า เขาเจ้าทังสี่ก็เท่ามาหันที่อันคิริมานันทเถียรเจ้าอยู่ส้างเมตตาภาวนานั้น เหียดที่อันเจ้าอยู่เมตตาภาวนานั้น หากปูกไม้ไล่ไว้กอ ๑ ข้างน้ำบ่อพายวันตกนั้นแล มหาเถียรเจ้าทัง ๔ ตน ก็กฏหมายรู้ว่าเปนที่อยู่คิริมานันทเถียรเจ้า เหียดว่าไม้ไล่กอนั้นเปนสักขี เพื่ออั้นแล ฯ

พระการ ๑ *นราสุมโลปิ* แม่นพระญานราสุมราชาตนหื้ออังคทานอันประเสิฏปูชา *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๔๓๔]* พระเจ้าด้วยราชสัมปัตตินั้น ค่ำชราแล้ว คันเสี้ยงอายุจุติตายก็ได้เมือเกิดสวัรคเทวโลวกหั้นแล ฯ

---

[๑] เดิน – เดือน

ในเมื่อมหาเถียรเจ้าทังสี่ตนนั้นแลนำเอานลกธาตุ[๑] แลเกสาธาตุ มารอดที่นั้น ยังมีพระญาตน ๑ สวยราชสัมปัตติแทนเมิงมหิยังครัฏฐะที่นั้นหั้นแล พระญาตนนั้น ชื่อว่า**สุรังคปติราชา** แลพระญาสุรังคปติตนนั้น ก็หากเปนขัตติยราชวงสาแห่ง พระญานราสุมราชาตนนั้นแล ฯ

โส สุรงฺควติราชา อันว่าพระญาสุรังควติตนนั้น ก็มีบุญสมพารอันมาก มีสัทธาเหลิ้มใสในคุณแก้ว ๓ พระการมากนักหั้นแล มหาเถียรเจ้าทัง ๔ ตน นำเอาเกสาธาตุมารอดแล้ว ก็ขึ้นเมิอเมตตาพระญาสุรังคปตินคร หื้อไหว้หั้นแล ฯ

ราชาปิ ส่วนอันว่าพระญาสุรังควติ คันว่าได้รู้ได้หันแล้ว ก็มีใจชมชื่นยินดี แล้วก็ไหว้ธาตุพระพุทธเจ้า คือดูกตีนผมหน้าผาก แลเกสาสี่องค์นั้นแล ก็บังเกิด ปสาทะสัทธา โสมนัสสะมากนักแล ก็สักการะปูชา ปรมามิสสา *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๔๓๖]* ทังมวร ด้วยใจอันอ่อนน้อม แล้วก็ปกป่าวเสนาอามาตย์ปชานราสฏร์ทังมวร หื้อได้รู้ได้หัน แล้ว *สพเพรฏฺฐา* อันว่าชาวบ้านชาวเมิงทังมวร เขาก็รู้ว่าอรหันตาเจ้า นำเอาธาตุพระพุทธเจ้าเข้ามา เพื่อจักหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดา ทังหลายว่าอั้น คนทังหลายก็บังเกิดโสมนสา ชมชื่นยินดีมากนักแล เขาก็ชวนกัน ขงขวายหาวัตถุเข้าของงืนคำ เคิ่งอาภารณะ เข้าตอกดอกไม้ คันธะของหอมต่าง ๆ มาแต่ทิสสะ อนุทิสสะมากนัก ก็มาไหว้แลปูชานลาฏธาตุ เปนเกสาธาตุเจ้า มากนัก ก็มีหั้นแล ฯ

มหาเถียรเจ้าทัง ๔ ตน ก็ก่าวซึ่งพระญาสุรังควติดั่งนี้ว่า *มหาราชา* ดูรา มหาราช นลาฏธาตุ เกสาทัง ๔ อันนี้ พระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณา เมื่อท่านยังธอระมาน จระเดินผวดสัตต์ทังหลาย ก็ได้มาอยู่สำราน ในดอยมหิยังคะ ที่นี้ พระญานราชาตนเปนปิตุปิตาแห่งมหาราช ก็บัง *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๔๓๘]* เกิดปสาทะสัทธาก็มาสละอังคะทานอันประเสิฏ คือว่าสละยังราชสัมปัตติปูชา ยังอนันตาธิคุณแห่งพระเจ้าตนประเสิฏ บ่เท่าแต่นั้น เทวดาแลยักขะ อารักข์ แลคนทังหลายก็มีใจปสาทะสัทธาฟ้อมกับพระญามหานราสุมลราชาเจ้าตนนั้น แล้วก็ฟ้อมกันปูชาสการะไหว้นบคบยำแยงอุปปถากยังพระพุทธเจ้า ด้วยอันคบยำ มากนัก แล้วพระพุทธเจ้าตนมีมหากรุณาอันมาก ก็มาเลงหันดอยมหิยังคะที่นี้

---

๑ นลกธาตุ – นลาฏธาตุ, กระดูกหน้าผาก

วิเสียดนัก ควรตั้งสาสนาไปพายหน้า จิ่งจากับด้วยมหาอานันทเถียร ตนเปนภัณฑาริกะว่า ดูราอานันท์ ในสัณฐานดอยมหิยังคะปัพพตาที่นี้วิเสียดนัก เปนเหียดหื้อตั้งสาสนาแล ธาตุกูตถาคตะ มาถปนาตั้งไว้หื้อก้านกุ่งรุ่งเริงไปพายหน้าตราบเมี้ยน ๕ พันวัสสา หมื่นชาแล กูตถาคตะนิพพานไปแล้วดั่งอั้น ท่านทังหลายจุ่งจักเอา**ธาตุดูกหน้าผากตีนผม**แห่งพระตถาคตะ มาถปนาตั้งไว้ในดอยมหิยังคะที่นี้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดา *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๔๔๐] เทิอะ*ว่าอั้น พระมหาเถียรได้ยินแล้ว ก็มีใจชมชื่นยินดีมากนัก ก็ลวดไหว้แลขอเอาธาตุซึ่งพุทธเจ้า พระเจ้าก็เอาเกสาธาตุหื้อสี่เส้น เพื่อไว้พระจุกับนลาฏธาตุนั้นหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น พระพุทธเจ้าก็นิพพานไปหั้นแล คนทังหลายคันได้ยินคำสอนพระเจ้าเยิ่งนั้น ก็ชวนกันนำเอานาลาธาตุ[๑]แลเกสาธาตุสี่เส้นนี้ เขามายอสำแดงเมตตามหาราชเปนเค้า แก่อามาดแลราชมุนตรี ทังหลาย หื้อได้ฟ้อมกันไหว้แลปูชา ตามราชสัทธาแก่มหาราชแลเสนาอามาตย์ราชมุนตรีทังมวรเทิอะ แล้วเราทังหลายก็ชวนกันมาจุไว้ ก่อเปนมหาเจติยหัตถสรัสสะ ถปนะธาตุหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดาทังหลาย ตราบต่อเท้า ๕ พันวสาชาแล ฯ

ตํ สุตฺวา ราชา เมิ่อนั้นพระญาสุรังควติราชา ได้ยินคำมหาเถียรเจ้าเมตตาสันนั้น พระญาก็มีใจชมชื่นยินดี แล้วก็ไหว้มหาเถียรเจ้าทัง ๔ ตน ว่า *ภนฺเต* ข้าแห่งเจ้ากู *สาธุ* เปนอันดีนักแล *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๔๔๒]* ผู้ข้าก็จักปฏิบัตตามโอวาทะคำสอนเจ้ากู ก็จักบ่ได้กะทำกุสลบุญอันยิ่งนักชาแล เท่าจิ่งหื้อข้ากะทำสักกระปูชาด้วยวัตถุเข้าของเยิ่งใด หื้อสมควรแก่ชินธาตุเจ้านี้ชา ฯ เมิ่อนั้นมหาเถียรเจ้าทังสี่ตน จิ่งจักสำแดงบุญแลคุณแห่งพระพุทธเจ้าด้วยอันหย้อแลแควบ จิ่งก่าวว่า *ปสตํ อสงฺเขยฺโย เนวกปฺป สตสหสฺสา ปานิปารมิโย ปเรตฺวา สมฺมาสมฺโพธิ คตา อานนฺต ปิถารคุณํ นมสมฺมาสมฺพุทฺโธ มหนฺตํ คุณวํ* ดั่งนี้ ฯ

มหาราชา ดูรามหาราช *สมฺมาสมฺพุทฺโธ* อันว่าพระพุทธเจ้าแห่งเรา ตนตรัสรู้เญยยธัมม์ ๔ พระการ คือว่าสังขาราเญยยะ ๑ วิการเญยยะ ๑ ปนาหิเญยยะ ๑ นิพพานเญยยะ ๑ เปนถ้วนสี่ ด้วยดี *ปูเรตฺวา* ก็พ่ำเพงหอมหยับมาไจ้ๆ *ปารมิยา* ยังปารมี ๓๐ ทัด กับทังปัญจมหาปริจาคะ ทาน ๕ พระการ กับทังสุจริตธัมม์

---

[๑] นาลาธาตุ – นลาฏธาตุ, พระธาตุกระดูกหน้าผาก

๘ พระการ แลปราถนาไว้นานได้ ๗ *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๔๔๔]* สงไขย ปายล้าน มหากัปป์แล ปราถนาออกปากได้ ๙ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ แล้วปราถนาเปนพระด้วยตน ด้วยปาก ด้วยใจ ได้ลัทธพยากรณะ ได้ ๙ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์ทังมวร นับแต่ท่านปราถนาเปนพระหัวทีนั้น นับมานานได้ ๒๐ อสงไขย ปายแสนมหากัปป์แล้ว จิ่งได้ตรัสประหญาสัพพัญญูด้วยตน ด้วยดี แล้วจิ่งได้ชื่อว่าพระพุทธเจ้า ตนมีคุณอันกว้างขวาง หาที่สุดที่เมี้ยนบ่ได้ *สกฺการปูชา มหนฺตํ คุณสาวํ* พระเจ้าแห่งเราตนทรงคุณ หาปุคละผู้จักเผียบเทียมบ่ได้แล ฯ

ดูรามหาราช คนแลเทวดาทังหลายอันจักถมนาคุณ[๑] แลสักกระปูชาหื้อสมหื้อควรแก่คุณอันยิ่งโยดแห่งพระพุทธเจ้านั้น ก็จักมีในโลวกนี้แล คนแลเทวดาทังหลายก็ควรขงขวายหาตามอันควร ปูชาแลสการได้สิ่งเดียวแลว่าอั้น มหาเถียรเจ้าทังหลาย ก็สำแดงบุญคุณอันประเสิฏแห่งพระพุทธเจ้าด้วยอันหย้ออันแควบแล้ว เพื่อหื้อพระญาสุรังควติราชากดหมายรู้ยังหัดถกมุลละอันควร เปนที่ *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๔๔๖]* ตั้งสำราน อันประกอบด้วยเคิ่งปูชาสการทังมวรแก่พระญาสุรังควติราชาดั่งนี้ชู่พระการหั้นแล ฯ

โส ราชาปิ ส่วนว่าพระญาสุรังควติตนนั้น ก็รู้แจ้งกิจการทังมวรแล้ว จิ่งหานายเล้มนายสางฝูงจลาดมาแล้ว ก็หื้อมาสังรอมเอาวัตถุทังหลายต่างๆ แล้วพระญาก็นำมายังอูบแก้วนั้นใส่ธาตุนั้น ก็เอาใส่ในอูบคำนั้นเล่า จิ่งเอาใส่ในไหจีนลูก ๑ แล้วก็เอาแก้วแหวนงืนคำ ในใส่ไหหั้นเล่า เข้าของทังมวรอันควรค่าสี่แสนคำแลบ่เท่านั้น พระญาก็จือมาแต่งแปงเคิ่งปูชาทังหลายต่างๆ เปนต้นว่าเบ้[๒] หมื่นหมากหมื่น งืนคำ กับทังเคิ่งปูชาทังหลายต่างๆ แล้วก็หื้อเพิ่นขุดเผี้ยวถางซอนเชิกในดอยมหิยังคปัพพตาที่นี้ หื้อราบเพียงเลียงงามบัวรสุทธิ์ แล้วก็ขุดท่ำกางยอดดอยที่นั้น ลงลึกได้สีสิบ *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๔๔๗]* สอก แลกว้างตามอันลึก แล้วก็ชำระบัวรสุทธิ์แล้ว ก็เอาผ้าสังฆาฏิผืน ๑ ลงปูไว้ แล้วก็เอาเคิ่งปูชาสการทังมวร อันคนทังหลายมาสะเฟาะ[๓] ชินธาตุเจ้านั้นใส่ในไหทังมวร แล้วก็เอาอูบแก้วธาตุเจ้า แลตั้งไว้เหนือผ้าสังฆาในท่ำกางเคิ่งปูชาทังมวร แล้วเทวดาแล

[๑] ถมนาคุณ – ตอบแทน, บูชาคุณ

[๒] เบ้ – เบี้ย, หอยเบี้ย

[๓] สะเฟาะ – (ฉับเพราะ) เฉพาะ

ฅนทังหลาย แลอารักยักขะกุมภัณฑะทังหลาย เขาก็มาตีตุริยนุนตรีสงเสียบปูชา พร้อมกันเมิ่อเดียว เปนอุกขะหลุกมี่นันสนั่นก้อง สาธุการมากนัก ก็มีในกาละเมิ่อนั้นแล ฯ

เมิ่อนั้นพระญาอินท์ แลอรหันตาเจ้าทังหลาย ก็แปงยนต์ผ้า ไว้ทังสี่ด้าน แล้วก็แปงวิหารหลัง ๑ โกมไว้ แล้วก่อเจติยฆรัง โกมพายบนแห่งแผ่นหินอันนั้น เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลายก็มีแล ฯ

ในเมิ่อพระจุก่อแล้วดั่งอั้น อรหันตาเจ้าทังหลายก็มาเลงหัน *อนาคเตกาเล* อันจักมาพายหน้าแจ้งแล้ว ก็ทำนายทวายไว้ว่า *อติเต เทฺวสหสฺสา* ดั่งนี้ว่า ในเมิ่อสาสนาพระเจ้าแลข้ามล่วงพ้นไปได้ ๒ พันวสา มารอด *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๔๔๙]* มาถึงแลมีกาละเมิ่อใด ในกาละเมิ่อนั้น *อิทํ มหิยงฺครฏฺเฐ* อันว่าเมิงมหิยังครัฏฐ์ที่นี้ *อภิสุ* ก็จักเกิดเปนเภยยะ ฅนทังหลายก็อยู่บ่ได้ ก็จักห่างสูญเสีย หมื่นชาแล ฯ

พายลูนแต่นั้น นลาฏธาตุเจ้า ก็กะทำอิทธิรัทธีผายปฏิหารณ์รุ่งเริงปรากฏ แก่เทวดา ฅุด นาคทังหลายมากนัก หาเภยยะบ่ได้ ฅนทังหลายก็จักมาหันสันนั้น ก็จักมาตั้งอยู่ แล้วสักกระปูชาเอาธาตุเจ้าเปนที่จั้งที่พึ่งไจ้ๆ เล่า ยามนั้นบ้านเมิงก็จักก้านกุ่งรุ่งเริงมาเล่า ในกาละนั้น นาไร่หลวงกว้างประหมาน ๙ หว่างค้อน ยาวก็เท่ากัน เปน ๔ แจ่ง มีทิสะหนเหนิอช้วยวันตกแห่งดอยมหิยังคะที่นั้น มีอ่างคำลูก หนักน้ำมี ๔ แสน ก็ตั้งอยู่กางนาที่นั้นแล ยังมีไหคำสี่ลูก มีน้ำหนักแสนชู่ลูก ก็ตั้งอยู่ ๔ แจ่งนาไร่นั้นแล ฯ

ในกาละเมิ่ออั้น ยังมีนักปราชญ์เจ้าตน ๑ มีสติประหญาปัญญามากนัก ก็มีสีลปริสุทธ์ยิ่งนัก ตั้งอยู่ในที่นั้น ปรากฏลือชา เปน *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๔๕๑]* ที่สการะปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลายมากนักแล ในกาละเมิ่อนั้น บ้านเมิงมหิยังครัฏฐะที่นี้ ก็จักสมริทธีด้วยเข้าของสัมปัตติมากนัก อยู่เยนเปนสุขในกาละนั้น หมื่นชาแล ฯ

ในกาละนั้น พระยานาคก็จักเอาเข้าของทังมวร อันอยู่ในน้ำ ในดินทังมวร ออกมาหื้อปึกสา ส้างมหาเจติยะเจ้า หื้อรุ่งเริงมากนัก หมื่นชาแล พุทธสาสนาก็จักก้านกุ่งรุ่งเริง หมื่นชาแล เจ้าทัง ๔ ตน ก็ทำนายไว้ด้วยพระการดั่งนี้ ก็มีวันนั้นแล พ้นดั่งพระญาสุรังควดิราชาตนนั้น ก็มีลูกสี่ฅน ตนพี่ชื่อว่า**มริสารกุมาร**

ตน ๑ ชื่อ**กุตสิริวิราสกุมาร** ตน ๑ ชื่อ**พรหมสิหาพทกุมาร** ตน ๑ ชื่อ**ราชสโมธานกุมาร** นางเทวีชื่อว่า**ภาสิตาเทวี**แล ฯ

สพฺเพขตฺติย ส่วนว่าขติยะทัง ๘ พ่อแม่ลูก ก็ประกอบด้วยราชสัทธาปสาทะเหลิ้มใสในแก้ว ๓ พระการ สักกระปูชาคารวะคบยำพระชินธาตุเจ้า หื้อเสมิอกันเทียรย่อมพ่ำเพงกุสลบุญต่างๆ คือหื้อทาน รักสาสีล ฟังธัมม์ เมตตาภาวนาไปไจ้ๆ ตราบ *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๔๕๓]* เมี้ยนอายุจุติแล้ว คันส้างพระชินธาตุแล้วบัวรมวณก็เอากันคารวะอุปถากนลาฏธาตุเจ้า แลเกสาธาตุด้วยอันชอบแล้ว พระการ ๑ ก็มาตกแต่งราชสัมปัตติส่วยไร คือว่าเข้ากล้าถั่วงา ลูกส้มหมากหวาน ขึ้นปูชามหาเจติยเจ้าชู่ปลี ชู่เดิน ตามอันหล้างอันพึงอันควรชู่ปลี ตามราชปเวณีบ่ผ่อนเสดั่งอั้น เทียรย่อมกะทำบุญในสำนักพระเจติยะเจ้าในดอยมหิยังคนั้น ตราบเมี้ยนอายุชู่ตน คันจุติจากอัตตภาวะอันเปนคน ก็เอาตนไปเกิดในชั้นฟ้า สวยสัมปัตติทิพพ์ชู่ตน ก็มีแล ฯ

พระการ ๑ พระญาสุรังควติราชา มักใค่หื้อเปนอุปปการณ์อันยิ่งไปพายหน้าก็ซ้ำมาแต่งไว้ยังคนหื้ออยู่อุปถากรักสากับมหาเจติยเจ้านั้นสี่ขวบ แลมี ๖ คนเพื่อหื้อเขาอยู่เปนกับธาตุ อยู่รักสามหาเจติยธาตุเจ้า ตราบต่อเท้า ๕ พันวสาก็มีแล ฯ

ตโต แรกแต่นั้นไปพายหน้า นานประหมาณ ๗ เดิน ส่วนอรหันตาเจ้าตั้ง ๔ ตนนั้น ก็นิพพานไปในดอยมหิยังคปัพพตะ *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๔๕๕]* ที่นั้นทัง ๔ ตนนั้นแล ฯ

ราชาสุรงฺควติ อันว่าพระญาสุรังควติเปนประธานกว่าเสนาอามาตย์ทังหลาย แลชาวบ้านชาวเมิงทังมวร ก็มาฟ้อมกันสการะปูชา แล้วเลิกซากส่งสการอรหันตาเจ้าเส แล้วก็เอาธาตุเจ้าเข้าใส่ในออมจีน ลูก ๑ แล้ว น้ำหนักมีพัน ๑ ก็โกมดีแล้วจีดติดหื้อหมั้นคุง แล้วก็มาปีกสาส้างก่อหื้อเปนเจติยธาตุอรหันตาไว้ในที่ใกล้มหาธาตุเจ้า ประหมาณ ๑๒๖ วา ในทิสะวันตกหั้นแล พระญาก็ว่าหื้อเพิ่นเผี้ยวถางดีงามแล้ว ก็ขุดลงลึกวาปาย ๓ สอก แล้วแต่งหื้อเลียงเพียงดี แล้วก็มาปูด้วยผ้าแผ่นขาว แล้วก็เอาเคิ่งปูชาสการะใส่ดี แล้วก็เอาไหธาตุลงตั้งไว้ใน

ท่ำกางหั้นแล ก็เอาหมากหินก้อน ๑ มาทำ[๑] ปากขุมไว้ แล้วก็ปกเสาคันธะสี่เหล้ม กับด้วยดอกบัวคำ ๔ ดวง ปูชาหั้นแล ฯ

ตโต ปถาย ตั้งแรกแต่กาละนั้นไปพายหน้า ฅนแลเทวดาทังหลาย แลฅุตนาคกุมภัณฑ์คันธัพพะแลอินท์ฟม ท้าวจตุโลวกทังสี่ก็ดี เขาก็มาไหว้ *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๔๕๗]* แลปูชาธาตุเจ้าทุกเมื่อแล พระญาสุรังควติเปนประธานกว่าฅนทังหลาย ก็กะทำบุญแลปูชาสาธุการธาตุเจ้า อยู่ในดอยมหิยังคะที่นั้นแล คันจุติตายก็ได้เอาตนเมิอเกิดในชั้นฟ้าสวัรคเทวโลวกพู้น ก็มีแล อันว่าฅนทังหลายฝูงอยู่รักสาธาตุเจ้าที่นั้น แลพระญาสุรังควติทังสองผัวเม คันจุติตายก็ได้เมิอเกิดสวัรคเทวโลวกพุ้นก็มีแล ฯ

มหาธาตุเจ้าอันนั้นประเสิฏมากนัก ปุคละผู้ใด คือชาวเจ้า สรมณพราหมณ์แลฅนยิงชายทังหลาย ฝูงใดก็ดี มีใจปสทสัทธาแลจักขึ้นไหว้แลปูชายังธาตุเจ้าดั่งอั้นคันสมณะพราหมณ์ก็หื้อกำสิกขาบทหื้อบัวรสุทธิ์ก่อน คันสัมมเณียร[๒] ก็หื้อรักสาสีลหื้อบัวรสุทธิ์ก่อน คันเปนฅะหัฏฐ์ยิงชายทังหลาย ก็หื้อชำละสีล ๕ สีล ๘ หื้อบัวรสุทธิ์แท้ก่อน จิ่งควรขึ้นเมิอไหว้ยังชินธาตุเจ้าแล คันปุคละผู้ใด อนาตระคือกายทุจริตตะ กะทำด้วยตีน ด้วยมือ แห่งตน วจีทุจริตตะ กะทำบาปด้วยปากด้วยใจแห่งตน คันว่าก่าวคำล่าย คำพราง ผรุสวาจา คืออ้างข้า *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๔๕๙]* อ้างฟัน อ้างบุบ อ้างตี อ้างลัก อ้างเลิด บ่ดีแล *สปฺปผลวาจา* ก่าวคำเยาะใยเหล้นม่วน สนส่อหย้อทอ มโนทุจริต คือกะทำร้าย หันท่านมีใค่ได้ คันท่านไร้ดูแควน ลวบอำ *พฺยาปาโท* อย่ามีคำเขิ้งขวดกัวธา[๓] ผูกเวียร[๔] หมายหมั้นแก่ท่าน *มิจฺฉาทิฏฺฐิ* อย่ามีใจถือทิฏฐิผิด เอาลัทธิคลองวัตรอันผิดธัมม์ บ่ฅบยำในคำสอนพระเจ้า เท่าเอามิจฉาทิฏฐิผีมด ผีหมอเปนอารมณ์ ปุคละทังหลายฝูงนั้นกะทำสันนี้ ได้ชื่อว่ากะทำทุจริตตะ ว่าเปนผู้กะทำผิดธัมม์ เปนผู้รักสาบาปสิบจำพวกแล กะทำทังหลายฝูงนี้ บ่หื้อเกิดมี ได้ชื่อว่าสัปปุริสสะ เข้าในคลองอริยปุคละผู้ดีมีประหญาแล ฅนทังหลายฝูงก่าวมานี้ ได้ชื่อว่าอนาทระซึ่งพระชินธาตุเจ้าแล

---

[๑] ทำ – วาง, ปิด

[๒] สัมมเณียร – สามเณร

[๓] เขิ้งขวดกัวธา – เคืองโกรธโกรธา

[๔] ผูกเวียร – ผูกเวร, อาฆาต

เทวดาบ่พึงใจ ก็จักกะทำหื้อเปนเภยยอุบาทว์ พยาธิโรคาอันร้ายแก่มันผู้นั้นแล เปนนักบวชพายลูนจักกะทำคลองอันเปนคันถธุระ แลวิปัสสนาธุระ บ่วุฑฒิจำเริน แก่เจ้าตนนั้นแล เปนฅนคระหัฏ *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๔๖๑]* พิทธีเลี้ยงชีวิตเยดส้าง กินด้วยกัมมกิจจะ ๓ พระการ ก็บ่วุฑฒิจำเรินแก่มันผู้นั้นชาแล เหียดมันได้ อนาตระประหมาทยิ่ง มีที่พึ่งแห่งตนสันนั้น เทวดาก็เคียด ลวดแต่งหื้อบ่วุฑฒิ จำเรินแก่เขาสันนั้น เพื่ออั้นแล ฯ เหียดดั่งอั้น ปุคละทังหลายฝูงใดแลจักขึ้นไหว้ มหาเจติยะเจ้าดวงประเสิฏดั่งอั้น หื้อชวนกันสังรอมอินทรีย์แห่งตนหื้อดี หื้อมี สีลกับตน อย่าได้ประหมาทสักอันเทิอะ แม่นพระญาอินท์ก็ลงมาไหว้แลปูชา อุปถากเสี้ยงดาย พระญาอินทาธิราชกัวเปนมลมุลทินแก่มหาเจติยเจ้า จิ่งแต่ง เทวบุตต์ตน ๑ ชื่อ**สุรังคพิทธิวรลักขณเทวตา**นั้น ด้วยคำว่า ท่านจุ่งไปอยู่รักสา ธาตุเจ้าตราบต่อเท้า ๕ พันวสาเทิอะ คันปุคละผู้ใดมาไหว้แลปูชาคารวะด้วย ครบยำแท้ จิ่งแต่งผู้นั้นจำเรินรุ่งเริงด้วยโภคสัมปัตติ รั่งมีเปนดีแล อัมพกรักสา เขาหื้อหาเภยะกังวลบ่ได้เทิอะ พระญาอินท์ก็แหนปันสันนี้หั้นแล ฯ

คันว่าปุคลผู้ใดได้ขึ้นไหว้แลปูชายังพระชินธาตุเจ้าดั่งอั้น *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๔๖๓]* หื้อปูชาเทวดา แลเทวบุตต์ตนอยู่รักสาธาตุเจ้านั้นเสก่อน แล้วก่าว มคธะภาสาคถา ดั่งนี้ว่า *วสุล มหิยงฺค อิทฺธิปลกฺขณเทวตาน ปูชาสกฺกร โหมิ* ฯ ดั่งนี้ ๓ ที แล้วเอาเข้าตอกดอกไม้ปูชาเสก่อน แล้วเย่ชวนกันขึ้นไหว้มหาธาตุเทิอะ คันขึ้นเมิอเถิงธาตุอรหันตา ก็จือเอาเข้าตอกดอกไม้ผายปูชา แล้วก่าวคถาว่า *อินทธญฺญาโกจ อุปฺนนฺท วจป โสภิโต สุภโณ มหาขีณาสโว พุทฺธสาวโก มคุณปโร วจตุนํ ธาตุอรหนฺตํ นํ วนฺทามิ ปุชิตํ* ฯ ดั่งนี้ ๓ ที แล้วผายเข้าตอก ดอกไม้ปูชา แล้วขึ้นเมิอไหว้มหาธาตุเทิอะ คันขึ้นเมิอถึงมหาธาตุเจ้าแล้ว ก็ไหว้ว่า ดั่งนี้ *วรเกสาธาตุ นลาฏธาตุ อหํ วนฺทามิ สกฺกรนุภาเวน ชินธาตุโย นลาตุวํ ปภิวนฺต จตุโส เกสาธาตุโย ปูชิตํ นเทเวหิ สนฺตุ เตสํ นมามิหํ* ฯ ดั่งนี้ ๓ ที แล้วไหว้ตามสัทธาเจตนาเราอันเกิดเทิอะ จักใค่กินทานสันใด ก็ตามเจตนาสัทธา เรา อัน *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๔๖๕]* เกิดมีนั้นแล ฯ

หิ ด้วยมีแท้แล มหาธาตุเจ้านี้ เปนอันวิเสียดนักแล พระญาอินท์ พระญา พรหม เทวบุตต์เทวดาทังหลายก็ลงมาไหว้นบฅบยำแยงชู่ปักขสีลบ่ขาดแล

คันหมู่อินท์ฟมมาไหว้แล้ว เทวบุตต์เทวดาทังหลายลงมาไหว้แลปูชาดั่งอั้น ก็หากยินแส่ว[๑] หอมทั่วเมิงแล ผิบ่อั้นก็ได้ยินเสียงตุริยนนตรีค้องกองพาทย์พิณอันเขาเจ้าหากเข้ามาสงเสียบ[๒] ปูชาธาตุเจ้านั้นแล ปุคละเจ้าทังหลายฝูงใดอย่าได้กะทำปมาทอนันตระ อย่าสั่งขี้มูกน้ำลาย ซ่วยหน้าสีไคลในที่ใกล้ริมน้ำบ่อนั้นเทิอะ เทวดาบ่พึงใจ ย่อมกะทำหื้อเปนอนทรายเภยยะแก่ปุคละผู้นั้นชาแล ปุคละเจ้าตนใดมาไหว้แลปูชาด้วยอันหาปมาทะบ่ได้ เปนดั่งก่าวมานี้ดั่งอั้นก็อาจหื้อแล้วยังสุข ๓ พระการ บ่อย่าชาแล ฯ

ธาตุกถาสมตา กรียาเทสนายังตำนานประบาทพระธาตุแห่งพระเจ้าตั้งไว้ผวดสัตต์ทังหลายด้วยอันลำดับผับชู่แห่ง ในเมิ่อพระเจ้านิพพานไปแล้ว อรหันตาเจ้าก็กับตาม เหียดเปนคำงามพระก่าว เปน (คุรุปเทส)[๓]

---

[๑] แส่ว – กลิ่น

[๒] สงเสียบ – สงเสพ

[๓] ยังไม่จบสมบูรณ์ ใบลานน่าจะหายไป ๑ หน้า

เมืองยอง รัฐฉานตะวันออก ประเทศพม่า
ภาพ : พระสภาวุฒิ อภิสิทธิ์

เชียงรุ่ง สิบสองปันนา (๒๕๕๑) ก่อนการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๔

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ วทิตฺวา สิรสา สทฺธมฺมํ ชนุตฺตมํ อิทมฺปิ ปาทสรีรเกสาธาตุ กตํ ปกฺขามีติ ฯ

สาธโว ฟังดูราสัปปุริสสะทังหลาย ทีนี้จักก่าวประบาทเจ้า แลสรีรธาตุพระพุทธเจ้า อันมาถปันนาตั้งไว้ในเมิงทังหลายมาหื้อแจ้ง ผู้มีประหญาพึงรู้ดั่งเราจักได้เทสนาไปพายหน้านี้เทิอะ ฯ

เอกํ สมยํ ยังมีสมัยคราบ ๑ พระพุทธเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระแล้วเทสนาสั่งสอนสัตต์ทังหลายไจ้ๆ นานว่าได้ ๒๕ วัสสาวันนั้น พระพุทธเจ้าสถิตสำรานในป่าเชตวันอาราม ในกาละเมิ่อจักใกล้รุ่งนั้น นอนอยู่ในคันธกุฎีก็มีความกรุณาร่ำพึงดั่งนี้ ฯ

อิทานิ ในกาละบัดนี้ อายุพระตถาคตะก็ได้ ๖๐ วัสสาเตมแล้ว แต่พระตถาคตะได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระตราบถึงวันนี้ได้ ๒๕ วัสสานี้แลแต่นี้ไปพายหน้า เท่ายัง ๒๐ วัสสาแล ฯ

พระการ ๑ พระตถาคตะผวดสัตต์หื้อได้ถึงมัคคผละนั้น ก็จักเตมประทัดตามดั่งพระเจ้าเทิ่อแล อายุแห่งกูก็จักพอ ๘๐ เตมแล *[หน้าลานที่ ๒, น.๒๔๓]* ก็จักนิพพานไป มีหั้นชาแล สัตตโลกทังหลายฝูงมีบุญสมพารกล้าแก่แล้ว ก็ได้เข้ามาในคำสอนกูตถาคตะ ก็ได้ถึงมัคคผลธัมม์แล้วแล สัตตโลกทังหลายฝูงมีบุญสมพารไป่แก่นั้น ก็ยังมีแล พระตถาคตะผวดสัตต์ทังหลายก็บ่พอ ๒๔ อสงไขยเทิ่อกูก็จักนิพพานไปชาแล ควรกูอทิฏฐานตั้งไว้ยังสาสนาแลประบาทธาตุแห่งกูเทิอะแลแก้ว ๓ พระการ ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย หื้อไว้อยู่เฝ้า

สัตต์ทังหลายหื้อได้เข้าสู่นิพพาน หื้อพอประหมาณ ๔ อสงไขย ตามพุทธประเวณีแห่งพระพุทธเจ้าทังหลายแล ฯ

พระการ ๑ พระตถาคตะนิพพานไปแล้ว แลตั้งไว้สาสนา ๕ พันวัสสาดั่งอั้น ชาวเจ้าทังหลายแลคนคระหัฏฐ์นักบวชทังมวร ก็จักบังเกิดจิตใจอันขร้ำเขริกในกุสลกัมม์อันเปนบาปมากนัก ก็จักได้เกิดมาท่ำกลางสาสนา ๕ พันวัสสานั้น คือว่าสาสนาล่วงพ้นไปแล้วได้ ๒ พันวัสสา เข้าสู่ ๓ พันวัสสา มีหั้นชาแล ฯ ปาปธัมม์เวร ๕ พระการ จิ่งจักมาครอบงำอยู่ ยังหื้อสัตต์ *[หน้าลานที่ ๓, น.๒๔๔]* ทังหลาย แลคนทังหลายในท่ำกางสาสนาพระตถาคตะที่นั้นมากนัก หมื่นชาแลเหียดดั่งอั้น กูพระตถาคตะควรไปอทิฏฐานตั้งไว้ยังประบาทแลธาตุไว้ในที่ควรเพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย หื้อเหมินดั่งตนกูตถาคตะยังธอระมานนั้นเทิอะว่าอั้น คำกรุณาร่ำพึงพระพุทธเจ้าก็ยินดีหื้อหมื่นคระสัตราก็เกิดมีในวันเดินเจียงเพงหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็เอาอรหันตา ๓ ตน ฯ ตน ๑ ชื่อ**สุนาเถียร** ฯ ตน ๑ ชื่อ**อุตตรเถียร** ฯ ตน ๑ ชื่อ**รัตนเถียร** กับทังเจ้าอานันทเถียร กับทังพระญาอินท์ ก็มาถือสัตต์กั้งร่มพระเจ้าแล ยังมีพระญาตน ๑ ชื่ออโสกราชา เปนเจ้าแก่เมิงกุสินาราย ท่านก็บังเกิดปสาทะสัทธา ก็มาอุปปถากพระพุทธเจ้าในป่าเชตวันอารามที่นั้นหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สระเดินไปผวดสัตต์ทังหลายว่าอั้น พระญาอโสกตนนั้นก็มาเปนอุปาสักกะ ก็ถือเอาเคิ่งคำ แลไม้เท้า ไปตามหลังพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอา *[หน้าลานที่ ๔, น.๒๔๖]* อรหันตา ๓ ตน กับทังมหาอานันทเถียร แลพระญาอินท์ และพระญาอโสก ก็ออกมาจากป่าเชตวันอาราม วันเดินเจียงแรมค่ำ ๑ ก็เข้าไปสู่เมิงกุสินาราย แล้วก็ไปสู่**เมิงคูลวา** แล้วก็ไปสู่**เมิงสวนตาล** คือเมิงละไว (ละโว) แล**อโยธิยาทวารวรี** ทังมวรแล ก็ไป**เมิงจีนหลวง** แล้วก็ไป**เมิงวิเทหะ** คือว่า**เมิงห้อ**ทังมวรแล ลุกแต่เมิงห้อลงมาถึง**เมิงโกสละ** คือ**เมิงริไท** ในวันเดิน ๓ เพงนั้น พระเจ้าก็มารอดเมิงซู่ที่นั้น ก็มานั่งอยู่เหนือหมากหินก้อน ๑ เปนกาละอันควรแล้ว ยังมีเทวบุตต์สองตน ตน ๑ เอาหมากลูก ๑ มาทานพระเจ้า ตน ๑ เอาปูนกับพู[๑] มาทานพระเจ้าหั้นแล ในวันนั้นก็เปนวันอุโปสถสีล เดิน ๓

---

[๑] พู – พลู, ใบพลู

เพงหั้นแล เมิงที่นั้นเปนเมิงขอบแดน**เมิงลื้อ เมิงห้อ**ต่อกันหั้นแล ฅนทังหลายรู้ข่าวว่าพระเจ้ามาเมตตาว่าอั้น เขาก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ก็สักกระปูชา (มาก) นัก ฯ

แล้วฅนทังหลายก็เอาหมากลูกใหย่นัก มาท้วงทักว่า อะเพิอ หมากลูกใหย่ก็มีแท้หนอ ว่าอั้นแล้วเขาก็เอา *[หน้าลานที่ ๕, น.๒๔๘]* หมากลูกนั้นไว้เปนเชื้อหั้นแล เขาก็มาหันพูใบใหย่นัก ก็มาท้วงว่า *อเว* พูนี้ใบใหย่ก็มีแท้แลว่าอั้น เขาก็ขอเอาไว้เปนเชื้อหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอาหมากกับปูนแลพูหื้อแก่เขา แล้วว่า สูอย่าปูกที่นี้เทิอะ อย่าปูกติดเนิอ พิชชะบ่แรงหลาย บ่เปนง่ายแล ผิจักปูกหมากพูดั่งอั้นหื้อขุดขุมลึก แล้วจุ่งเอาปูนรองพื้น แล้วเอาก้นหมาก แลเฅือพูลงปูก แล้วถมเสดีเทิอะ ต้นหมากทังหลายฝูงนั้นใหย่มา แล้วจุ่งปงลงสองทีเทิอะ จิ่งดีแล พายลุนเมิงอันนั้น จิ่งรดดู[๑] ร้อนมากนักชาแล เหียดปูนมารองพื้นดินนี้แล เขาบ่รู้จิ่งถามว่าเมื่อจักปูกหมากนั้นเยดดั่งรฤชาว่าอั้น แล้วพระพุทธเจ้าก็อาณัติหื้อมหาเถียรไปสอนเขาชู่อันหั้นแล เมื่อนั้นพระเจ้าก็อยู่บ่ปากหั้นแล มหาอานันทเถียรเจ้าก็หื้อเขาขุดลงพื้นถึงซาย แล้วเอาปูนปกไว้ชู่ที่ แล้วจิ่งปูกเทิอะ จิ่งเปนชาแล ว่าอั้นแล้วเมื่อนั้นฅนทังหลายก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาแล้วก็อนุโมทนาซึ่งทานแห่งเขาแล (เขา) ก็ขอราทธนา *[หน้าลานที่ ๖, น.๒๕๐]* เมตตา สอง ๓ วันหั้นแล พระเจ้าก็อยู่รับทานแล้วก็เทสนาธัมม์แก่เขาหั้นแล มหาอานันทเถียรก็ขอเอาเกสาธาตุซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูราอานันทะ เมิงอันนี้ฅนบ่หลาย บ่พอรักสาธาตุได้แล ถ้ำก็บ่มีว่าอั้น เขาก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำประบาทไว้เหนิอหินก้อน ๑ หื้อแก่เขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่าดูราฅนทังหลายมาหันหมากหินก็มาท้วงว่า อะพือ หมากหินใหย่แท้หนอ เขาหันใบพูก็ท้วงว่าอะวิ พระเอิย พูใบใหย่ก็มีแท้หนอว่าอั้น ว่าด้วยหมากหินนั้นว่า หื้อขุดด้วยเสียมต้องลง แล้วพ้อยปงลงปูก จิ่งเปนแลว่าอั้น ฯ พระการ ๑ เขาก็มาท้วงว่า เขาเจ้านี้นุ่งผ้าเหลิง ผ้าแดงสันนี้ เมิงตูข้าได้นุ่งอันแดง จิ่งว่าเปนผู้ดี ไผก็บ่มานุ่งเคิ่งดำเคิ่งแดง ก็ว่าเปนถ่อยแล ตูข้ามีเคิ่งนุ่งอันดำ เหมินดั่งกาจับอยู่เหนิอไม้นั้นแล

---

[๑] รดดู – ฤดู

พายหน้าเมิงตูข้าก็จักได้ชื่อว่า**เมิงเงิม**แล ฯ เมิง ๑ จักได้ชื่อว่า**เมิงสุม** เมิง ๑ จักได้ชื่อว่า**เมิงเบียด** *[หน้าลานที่ ๗, น.๒๕๒]* **เหนิอ** ฯ เมิง ๑ ชื่อว่า**อกิหมาก** ฯ เมิง ๑ ชื่อว่า**อะเว** ฯ เมิง ๑ ชื่อว่า**แสนไทอยู่** ฯ เมิง ๑ ชื่อว่า**เมิงแท** ว่าอั้นชาแล เมิงทังหลายฝูงนี้ เข้าหนาฟ้าเมิงไทยทังมวร กฏเข้ามาใน**เมิงอาฬวี** เสี้ยงแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจเลียบขงเขียด**เมิงลื้อ** ไปเซาอยู่ที่ ๑ หั้นแล ลัวะทังหลายก็มาหันพระพุทธเจ้านั่งอยู่ที่นั้น เปนที่จอมดอยสูงที่ ๑ ลัวะทังหลายรู้แล้วก็จากันว่า พระเจ้ามาเมตตาเราสันนี้ จิ่งคอมมารอดดาย เราจิ่งแปงของขับของกินไว้ ในวันนี้ก็จักหม่นหมองเสชาแล ผู้ ๑ ว่ายา ผู้ ๑ ว่าแปไว้ วัดนี้มูดเสดาย ผู้ ๑ ว่ายาเนิอ ฟังคำมันดีแล แม่นดั่งรฤก็จักแปง ถึงเมิ่อเราแลบ่แปงวันนี้ก็ดีแลว่าอั้น ถึงวันลูนรุ่งเช้า เขาก็มาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขาหั้นแล แลก็ทำนายว่า เราก็มารอดที่นี้ เขามาก่าวสันนี้ พายหน้าบ้านเขาอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านทิผา** บ้าน ๑ ชื่อว่า**บ้านปาแครน** อัน ๑ ชื่อว่า**บ้านทึง** หมื่นชาแลฯ

แล้วก็สระเดจไปนั่งอยู่ *[หน้าลานที่ ๘, น.๒๕๔]* ที่ ๑ หั้นแล ฅนทังหลายก็มาราทธนาพระพุทธเจ้าอยู่เมตตา แล้วเขาก็มาหื้อเปนทาน แล้วก็ขอไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อแล ก็ทำนายว่า เมิ่อกูตถาคตะมารอดที่นั้น เขาก็จากันว่า ตั้งแต่กูมาต้อนทอดรับลวนขนาด บ่เหียดวานตก ก็เปนแต่บุญเคยได้ทานแท้แล คันว่าเขาได้แล้วก็เอามาผ่ามาเถิอ[๑] หื้อเปนทานว่าอั้น พายหน้าเมิงอันนั้นจักได้ชื่อว่า**เมิงแตปา**แล เมิง ๑ จักได้ชื่อว่า**ฝ้าปาแต** ว่าอั้นหมื่นชาแล แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**น้ำยุงยัน** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนาย**ประบาทผาแต** ดั่งนี้แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ฅนทังหลายก็มาหื้อทาน แลขอเอาประบาทเจ้าไว้ พระเจ้าก็ย่ำไว้เหนิอหินก้อน ๑ แล้วจิ่งทำนายว่า เมิ่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ ฅนทังหลายก็มาต้านว่า เมิงตูข้าทังหลายนี้ก็เปน**บ้านห้อเมิงแมน**แลว่าอั้น นิมิตคำปากเขาทังหลายก็ดี พายหน้าบ้านเขาก็ดี เมิงเขาก็ดี ก็จักเปนบ้านห้อเมิงแมน บ้านใดก็เปนห้อ จักมาอยู่มีนนานได้ก็จักกินเส จักอยู่บ่ได้ หมื่นชาแล ฯ

---

[๑] เถิอ – เถือ, แล่

พระเจ้าก็ทำนายดั่งนี้ แล้วก็สระเดจไป *[หน้าลานที่ ๙, น.๒๕๖]* เซาที่ ๑ ลัวะทังหลายหันพระเจ้าไปรอดที่นั้น ก็ป่าวกันมาต้อนมาทาน ตกวันฟูกเช้าก็มาทานเข้า แล้วก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำไว้ยังประบาทหื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาทังหลายก็มาจากันว่าพระเจ้าจิ่งเทียวเขียวค่ำมารอดที่นี้แล้วว่าอั้น พายหน้าบ้านอันนี้ จักได้ชื่อว่า **บ้านแวนค่ำ** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไปสู่ดอยอัน ๑ เปนรูปช้างนอนอยู่ที่นั้น พระเจ้าก็ไปแว่[๑] เซาอยู่ที่นั้นหั้นแล ยังมีลัวะสองฅน พากเอาบอกน้ำผึ้งล่องสันคองมา หันพระพุทธเจ้าอยู่ที่นั้น ขาทังสองจิ่งบิดเอาตองมาแปงสรวย[๒] ใส่น้ำผึ้งหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล แล้วสองขาก็ขอราทธนาหื้อเมิออยู่เมตตาเขา แล้วขาสองฅนก็เมิบอกแก่ลัวะทังหลาย หื้อมาไหว้แลปูชาพระเจ้าหั้นแล เมื่อนั้นยังมีรสีสองตน ตน ๑ ชื่อ**อตุลรสี** ก็หากเปนชาวลัวะที่นั้น ขาทังสองก็ชวนกันมาไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ท้วงว่า เขิอทังสองมา *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๒๕๘]* หากูตถาคตะก็เปนอันดีนักแล รสีทังสองก็ก่าวว่า *อาม* เอิอ ข้าทังสองก็มาไหว้พระพุทธเจ้าข้าแล ผู้ข้าทังสองนิเปนรสีชีปล่า ก็บ่ได้ถึงมัคคผลธัมม์สักอันแล ข้าทังสองก็มาขอบวชในสำนักพระพุทธเจ้า แล้วขออิดูข้าทังสองแด่เทิอะว่าอั้น เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าตนมีมหากรุณา ก็มาบวชยังรสีทังสองหื้อเปนภิกขุภาวะ แล้วพระญาอินท์ก็เอาผ้าทิพพ์มาหื้อแก่ขาทังสองบัวระพวก แล้วก็เปนปริวารแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล เมื่อนั้นลัวะทังหลายก็มาแปงเข้าน้ำโภชนะอาหารมาเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ขอราทธนาไว้ประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ในที่นี้หรินผาก็เปนอันน้อยแล บ่พอไว้ประบาทแลว่าอั้น พระญาอินท์จิ่งไหว้ว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้าไว้ทังน้อยหื้อเขาได้ไหว้แลปูชาเทิอะ แม่นว่าน้อยก็เปนประบาทน้อยแล ขอสัพพัญญูจุ่งไว้ตามอันน้อยเทิอะ เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าจิ่งอทิฏฐานยังหินอันหนาหื้อกว้างกว่าเก่า แล้วจิ่งมาเหงี่ยง[๓] พื้นตีนน้อย แล้ว *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๒๖๐]* จิ่งย่ำ

---

[๑] แว่ – แวะ

[๒] สรวย – กรวยดอกไม้

[๓] เหงี่ยง – ตะแคง

หื้อเปนรอยน้อย ๑ แล้วไว้หื้อแก่เขาได้ไหว้แลปูชา แล้วจิ่งทำนายว่า ประบาทกูตถาคตะนี้ พายหน้าคนทังหลายก็จักเรียกว่า**ประบาทผาน้อย** หมื่นชาแล เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงอาฬวี** ชาแล เมิงอันนี้จักเปนเค้ากว่าเมิงทังหลาย เหียดดั่งอั้นลัวะทังหลายจักมาพึ่งบุญมากนัก ประหมาณกึ่งเมิง ๑ ชาแล จักได้ชื่อว่า**เมิงอาฬวี** เพื่ออั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สั่งสอนรสีทังสองอันบวชเปนภิกขุนั้นด้วยอันหื้อปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน แล้วก็หื้อเฝ้าประบาทด้วยคำว่า เขิอเจ้าทังสองจุ่งอยู่อุปปถากรักสาประบาทแห่งกูที่นี้เทิอะ เขิออย่าได้ว่าจักไปกับด้วยกูเทิอะ เสมิอดั่งได้อุปปถากกูตถาคตะทุกเมื่อแล ว่าอั้นแล้วก็สระเดจไปสู่ที่ ๑ ภิกขุทังสองก็เอากันไปซอมพระเจ้าเล่าหั้นแล พระเจ้าก็ลุกแต่**เมิงเชียงไภเหนิอ** ไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็มาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าด้วยเข้าน้ำโภชนะอาหารมากนักแล *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๒๖๑]* ภิกขุทังสองคันว่ามารอดแล้ว ก็ไหว้พระพุทธเจ้าแล พระเจ้าก็ท้วง[๑] ภิกขุทังสองว่า ท่านทังสองมาซอมเราแลคาว่าอั้น ภิกขุทังสองก็ก่าวว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ข้าทังสองมักใค่ไหว้พระพุทธเจ้า จิ่งจักมาชาแล ว่าอั้นหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ก่าวว่า *สาธุ* เปนอันดีนักแล ว่าอั้นหั้นแล ก็หื้อภิกขุทังสองสันเข้า แล้วพระพุทธเจ้าก็เจียรจาซึ่งเจ้าภิกขุทังสองว่า *อาวุโส* ดูราอตุลยะ ท่านทังสองจุ่งเอากันพอกคืนเมิออยู่รักสา**ประบาทน้อย**ที่นั้นดั่งเก่าเทิอะ เมื่อใดท่านทังสองปฏิบัติจำเรินภาวนาได้ถึงผละแล้วดั่งอั้น เจ้าทังสองเยไปน้อมไหว้กูตถาคตในกาละบัดนี้เทิอะ กูตถาคตะจักไปทิสสะหนวันตก หนใต้พุ้นแลว่าอั้น ท่านทังสองจุ่งจักพอกเมิอแล้วสั่งสอนคนทังหลายหื้อกะทำบุญสักกระปูชาประบาทแห่งกูตถาคตะเปนดั่งเมื่อยังธอระมานสถิตสำรานนั้นเทิอะ พระมหาเถียรเจ้าทังสองก็ล่วงคำสอนพระเจ้าบ่ได้ ก็รับเอาด้วยคำว่า *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นแล้ว *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๒๖๓]* ก็เอากันคืน ขี้ค้านย่างทางแล ฯ

เมื่อนั้นลัวะทังหลายมาหันก็ท้วงว่า สิชิริ ว่าอั้น เหียดดั่งอั้นแม่น้ำอันนั้นไหลมาแต่ที่นั้น ได้ชื่อว่าแม่น้ำชิลิ จิ่งไหลเพื่ออั้นแล มหาเถียรเจ้าก็มารอดป่าวลัวะที่ ๑ เขาก็ท้วงว่า เจ้าทังสองพอกมาเปนอันค้านย่างนักนอว่าอั้น บ้านอันนั้น

---

[๑] ท้วง – ทัก, ห้าม

จิ่งได้ชื่อว่า**เชียงย่างต้าน** หมื่นชาแล มหาเถียรเจ้าทังสองที่ ๑ เขาก็ท้วงว่าเจ้าทังสองพอกมาเปนอันค้านย่างนักนอว่าอั้น บ้านอันนี้จิ่งได้ชื่อว่า**บ้านเชียงค้านย่าง** หมื่นชาแล ฯ

มหาเถียรเจ้าทังสองมารอดดีแลว่าอัน เขาจิ่งก่าวว่า ขอราทธนายังพระธัมม์เจ้าทังสองจุ่งหื้อได้อยู่พอหื้อข้าทังหลายได้ทานก่อนเทิอะ วันนี้ก็หล้าค่ำเสแล้วว่าอั้น บ้านอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**บ้านขางยางแดง** ว่าอั้นหมื่นชาแล แม่น้ำอันนั้นจักได้ชื่อว่า**น้ำหล้าแดง** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

มหาเถียรเจ้าทังสองก็มารอดแล้ว ก็อยู่อุปปถากประบาทเจ้าผาน้อยที่นั้นแล้วใส่ใจปฏิบัติกัมมัฏฐานภาวนาอยู่หั้นแล ก่าวยัง**ประบาท** *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๒๖๕]* **ผาน้อย** อันมีในเมิงลัวะ ในบ้านทัมมิละ ข่าห้อ อันมีทิสสะหนวันตกหนใต้**เมิงลา** ก็แล้วเท่านี้ก่อนแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สระเดจฟากจากที่นั้น ก็ไปรอดที่ ๑ พระเจ้าก็นอนอยู่ยาม ๑ แล้วลัวะทังหลายก็มาหัน ก็เมิอป่าวกันมาหื้อทานเข้าน้ำโภชนะอาหาร แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเขาได้ไหว้แลปูชา คนทังหลายก็ป่าวกันมา วันฟูกเช้าเราก็จักแปงเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าเมิ่อเช้าเทิอะ พระเจ้าว่ากูจักไปเช้าแท้ดายคันว่าถึงวันฟูกเช้าแล้ว พระเจ้าก็สระเดจฟากไปแล้ว บ่ได้หื้อทานหลายเทิ่อแลว่าอั้น พระเจ้าจิ่งทำนายว่า (บ้าน) อันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านขุนยานแอ** พระเจ้าก่าวว่า ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**แจนขุนยานแอ** ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วสระเดจไปที่นั้น ก็ไปสู่สันคองที่ ๑ ลวดมาหันหรินก้อน ๑ เปนรูปช้างนอนอยู่หั้นแล เมิ่อ (นั้น) ยังมีลัวะ ๗ คน ไปเข้ากาดพอกคืนมาก็มา *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๒๖๗]* หันพระเจ้านอนอยู่หั้นแล ลัวะผู้มาก่อนนั้นมาหันพระเจ้าก็ยินกัวนัก ก็ลวดสั่นสายอยู่หั้นแล ลัวะผู้มาชอมนั้นก็มาถามว่ามึงเปนสังนั้นชาว่าอั้น มันก็ปากบ่ได้ ลัวะผู้มาชอมนั้นแล่นไป ก็ไปหันพระเจ้านั่งอยู่ที่นั้นมันจิ่งก่าวว่า พระเจ้าเรามานี้ดาย เราควรเอาเข้าต้มมาทานก่อนเทิอะว่าอั้น ก็ใช้ลัวะผู้ ๑ เมิอบอกก่าวชาวบ้าน เราก็ควรรีบมาทานเทิอะว่าอั้น เขาก็บอกกันมาทานมากนักแล เขาจิ่งขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำ

ประบาทไว้รอย ๑ หื้อแก่เขาได้ไหว้แลปูชา แล้วก็ทำนายว่า ประบาทกูตถาคตะอันนี้ก็จักได้ชื่อว่า**ประบาทห้วยแม่อง** มีหั้นชาแล เหียดเขาได้เอาเข้าต้มมาทานแก่พระตถาคตะ เขาหันกูนั่งกินเข้าต้มสันนั้น ลัวะผู้นั้นจิ่งมีอายุ ๗ สิบปี มันมีประหญามากนักแล ย่าลัวะผู้นั้นจิ่งไหว้ว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าทังหลายนี้อันเปนข่าม่อนท่อนดอย ชวนกันไปเข้ากาดแต่เช้าเมื่อไก่ขันเลิย เคิ่งตูข้า *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๒๖๙]* ก็ได้แปก[๑] ตามแคร่[๒] ผู้จักไปก็รีบ ผู้จักซื้อจักขายก็รีบแลจิ่งไปไร่ไปนาไปสวน จิ่งได้กินเข้าต้มฝูงนี้ เข้าก็หากอุ่นเสียแล้วแล ขอราทธนาพระพุทธเจ้าเทิอะว่าอั้น จิ่งได้ชื่อว่า**ห้วยแม่อง** เพื่ออั้นแล ฯ บ้านอันเขาเอาเข้าต้มมาทานนี้ ก็ได้ชื่อว่า**บ้านลานอง** ฯ บ้าน ๑ ชื่อว่า**บ้านแกวนตม** มีหั้นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายว่า **ประบาทห้วยแม่อง** กับทัง**บ้านกลางแจ่งนาเพียง**สันนี้ พระเจ้าก็สระเด็จไปสู่ที่ ๑ คนทังหลายหันพระเจ้าจิ่งว่าดั่งนี้ *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า บ้านผู้ข้าทังหลายนี้ก็เปนเถิ่น[๓] เปนนาก็เปนนาขาน แลก็ได้ผันกันแต่งเทิ่อ ก็ได้เปลี่ยนกันด้วยหยาบช้ากล้าหาน จิ่งได้อยู่กับทังยากหั้นแล เหียดเขามาก่าวสันนี้แล เขาก็มาทานเข้าน้ำโภชนะอาหารแก่พระพุทธเจ้า แล้วเขาก็ขอราทธนาไว้ประบาท พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้แลปูชารอย ๑ หั้นแลพระเจ้าจิ่งทำนายว่า ประบาทกูอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทลีหาน** ฯ เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงหาน** มีหั้นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายประบาทเมิง *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๒๗๑]* หาน สันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่ประเทสที่ ๑ คนทังหลายก็มาหื้อทานเข้าน้ำโภชนะอาหารแก่พระพุทธเจ้าแล้วก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระเจ้าจิ่งกรุณาย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าจิ่งทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ คนทังหลายก่าวว่า บ้านเมิงตูข้าทังหลายนี้ ลวงกว้างเท่าใด เปนอันยาวดี ลุกแต่หล้าเมิงเมือหัวเมิง ก็เปนวัน ๑ จิ่งรอดจิ่งถึง ไปด้วยดอยเปนอันยากผานใจแท้แล เหียดดั่งอั้นเมิงอันนั้นได้ชื่อว่า**เมิงรี** ฯ เมิง ๑ ชื่อว่า**เมิงกาง** มีหั้นชาแล ฯ คนอันอยู่ในเมิงอันนั้นก็หยาบนักแลพระเจ้าก็ทำนายว่า ประบาทกูนี้ได้ชื่อว่า**ประบาทเมิงรี** มีหั้นชะแล ฯ

---

[๑] ไต้แปก – จุดคบเพลิง (แปก–เกียะหรือสนเปลือกแดง)

[๒] ตามแคร่ – จุดคบเพลิง

[๓] เถิ่น – เถื่อน, ป่า

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่บ้านที่ ๑ คนทั้งหลายก็ไปเถิ่นไปป่าเสียเสี้ยง เขาก็ไปบอกแก่กัน เขาก็มาด้วยอันรีบแลพลันมากนักแล เขาทังหลายฝูงไปเถิ่นนั้น ก็บ่รู้ถี่ เขาก็ฟ้าวมารีบ ผู้มาบอกนั้นก็ฟ้าวรีบ พอกมาหาพระเจ้าหั้นแล คันว่าเขามารอดบ้านแล้วก็จักรู้ว่าพระเจ้ามาเมตตา *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๒๗๒]* หั้นแล เขาก็ป่าวกันมาไหว้พระเจ้า แล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานพระเจ้า แล้วก็ไปจากันว่า พระเจ้ามาเมตตาแล ไปป่าวหื้อคนทังหลายดั่งอั้นเปนรีบ พายตูทังหลายก็บ่รู้ว่าพระเจ้ามาเมตตาสักคำแล สูทังหลายพ้อยหันพระเจ้ามาเมตตาแล ยินปรีบงานปากขานนัก ตูจักถามถี่ก็บ่ทันแลว่าอั้น เขาจากันสันนั้นก็บ่คึดรู้อันจักขอเอาประบาทสักอัน พระเจ้าจึ่งทำนายว่า เมิงอันนี้พายหน้าจักได้ชื่อว่า**เมิงคึดใจรีบ** ว่าอั้นหมื่นชาแล เขาปากคำก็เปนคำสั้น คำรีบ ก็จักมีพายหน้า หมื่นชาแล เขาก็ปากคำสั้น คำหมิ่น คำบ่อวนบ่อ่อน บ่เหมินหมู่คนแล ฯ พระการ ๑ เมิงอันนี้จักร้อนไหม้ด้วยพยาธิเภยยา กว่าท่านทังหลายฝูงอื่นชาแล ฯ

ว่าอั้นแล้วก็สระเดจไปสู่ประเทียด[๑] ที่ ๑ แล้วคนทังหลายหันพระเจ้ามาเมตตา เขาก็ฟ้อมกันแต่งแปงเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล เขาก็แต่งแกงจืดจางนัก เขาก็ติเตียนกันว่าสันนี้ พระเจ้า *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๒๗๔]* มาเมตตาเทื่อดาย เขาแปงแกงจักมาหื้อทานพ้อยใส่เกือ[๒] จาง[๓] สันนี้ชาว่าอั้นแล้วลางฟองก็ว่าแกงเกือจางหั้นแท้แล เขาก็เถียงกันสันนี้แล ก็ฟ้อมกันเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารไปทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็อนุโมทนาแล้วเขาก็ขอราทธนาเอาประบาทไว้หั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณา ก็ย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขาได้ไหวแลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล พระเจ้าก็ทำนายว่า ประบาทกูตถาคตะนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทเมิงจาง** หมื่นชาแล ฯ น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า **น้ำเมิงจาง** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วพระพุทธเจ้าก็สระเดจไป คนทังหลายฝูงเกิดมาเมื่อลูน เขาทังหลายก็จักน้อยบาง ด้วยเข้าของสัมปัตติ จักขับไพร่ฝ้าชาวเมิง

---

[๑] ประเทียด – ประเทศ

[๒] เกือ – เกลือ

[๓] จาง – จืด, ไม่มีรสชาติ

บ่มากคึด คนฝูงเปนนักปราชญ์ก็บ่รู้คุณวิเสียดแท้ก็หาบ่ได้สักคนแท้แล นาอันนี้จักได้ชื่อว่า**นาบ้านเกือ** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปสูที่ ๑ คนทังหลายก็มาแต่ง *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๒๗๖]* แปงเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วเขาก็มาจากันว่าผู้ข้าทังหลายก็มาขงขวายแช่ทองต้มหื้อขาวแล้วไปขาย แล้วเอาทองต้มนั้นมากินเลี้ยงชีวิต ก็จิ่งพออยู่สันนี้แล ว่าอั้นหั้นแล คันว่าหื้อทานสักกระปูชาแล้ว ก็ไหว้ขอเอาประบาทซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็มีใจกรุณาย่ำประบาทไว้หื้อรอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาแล ก็ทำนายว่า ในเมื่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ คนทังหลายก็มาจากันว่า ได้กินย้อนด้วยอันแช่ทองต้มเลี้ยงชีวิตว่าอั้นพายหน้าเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงแช่ทอง**แล ฯ บ้านอันอยู่หัวน้ำนี้ จักได้ชื่อว่า**บ้านต้มทอง** ฯ บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านจอมทอง**แล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทบ้านจอมทอง**แล หมื่นชาแล ฯ เมิงอันนี้พายหน้าก็จักมีเภยยาอันร้อนไหม้เสบ[๑] ใจแก่เขาทังหลาย หมื่นชาแล ฯ

(พระพุทธเจ้า) ทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไปสู่ประเทียดที่ ๑ ยังมีพระญาตน ๑ กินเมิงอัน (นั้น) ก็ได้ผูกมัดบ่าวชายสองคนด้วยอันใดอัน ๑ ใส่คอกไว้นานได้ ๖ วันหั้นแล *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๒๗๘]* คันว่าถึงวันถ้วน ๗ มา ก็จักเอาไปข้าเสชะแลว่าอั้น ยามนั้นพระพุทธเจ้าก็สระเดจไปสู่ที่ ๑ คนทังหลายก็บังเกิดความชมชื่นยินดี เขาก็ป่าวกันมาสักกระปูชาไหว้นบคบยำแยง แล้วเขาก็หื้อทานมากนักหั้นแล *เทฺวปุคฺคลา* อันว่าปุคละทังสองอันอยู่คอกนั้น ขาทังสองหันคนทังหลายชมชื่นยินดี แล้วนำเอาเคิ่งสักกระปูชาเพื่อจักไปไหว้แลปูชาพระเจ้าตนประเสิฏสันนั้นจวร[๒] ทัง ๒ ก็บังเกิดความสวก[๓] ทุกข์น้อยใจ เหียดเภยยะทุกขโมหาหากไหม้นั้นก็ลวดร้องไห้ตีอกแผ่ไปมาว่า อะหัว[๔] อวยนอฟ้าเหิย บัดนี้พระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณา เข้ามาเมตตาตามภาวะดีหลีแล บัดนี้คนยิงชายหนุ่มเถ้าก็เข้าไปไหว้แลสักกระปูชาฟ้อมชุปากนาๆ ดาย ตายทุกข์นอ ราทังสองนี้คึดว่าจักหื้อเปนคุณ

---

[๑] เสบ – แสบ, เสียบ
[๒] จวร – โจร
[๓] สวก – โศก
[๔] อะหัว – (ล้านนา.) อะโห

พ้อยว่าเปนทวด[๑] เกิดเปนรุเปนวายสันนี้นอ คนยิงชายอยู่ใกล้แลไกล เพิ่นก็เข้ามาไหว้แลสักกระปูชาเทวดาอยู่ชั้นฟ้าทิพพ์พายเหนือ เขาก็จดเจือกันลงมา ผายดอกไม้แลปูชาแล บัดนี้ *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๒๘๐]* ราทังสอง พ้อยบ่ได้เมิอไหว้แลปูชาด้วยเพิ่นทังหลายนี้นอ ราทังสองนี้รอยวิบากหนักหนาชาแล ฯ

สาธุ ภควา เจ้าข้า คนใต้ฟ้าไผก็บ่ควรเหมิน เทวดาอันอยู่ชั้นฟ้าพายเหนือก็มาไหว้ขาบพระเจ้า พระตนแผ่กรุณณาแด่เทิอะ ว่าอั้นอยู่ไจ้ๆ ร้องร่ำไห้ตามบุญก็มีแล เมิ่อนั้นพระพุทธเจ้าก็เลงดูด้วยทิพพญาณประหญาอันประเสิฏ ลวดบังเกิดกรุณา พระก็แผ่เมตตาไมตรีหื้อพระญามีใจอันมักกรุณณาในขาทังสองอันอยู่คอกนั้น คันพระญาพอกไปแล้ว ก็หื้อเพิ่นไปป่อยสองขาพ้นจากคังคา[๒] หื้อสองขาออกไปฟังธัมมเทสนาพระพุทธเจ้าหั้นแล พระญาเข้าใจว่า คันขาทังสองกะทำผิดไปพายหน้า เย่ค่อยหื้อเขาตายชาแล ว่าอั้นก็มีแล คันขาทังสองพ้นจากคอกคังคาแล้ว ก็เอากันไปฟังธัมมเทสนาแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล แต่นั้นไปหายหน้าขาทังสองก็ได้พ้นจากความตายก็มีแล คนทังหลายก็มาหื้อทานเข้าน้ำโภชนะอาหารแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ปูชาด้วยผ้าแผ่น *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๒๘๑]* ท่อนงึนคำมากนักแล ก็ขอเอารอยประบาทซึ่งพระเจ้าหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็เมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ เพิ่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ก็ทำนายว่า เมิ่อกูพระตถาคตะมารอดที่นี้ ปุตตะทังสองก็ใค่ไปไหว้แลปูชาแห่งพระตถาคตะ จักออกเสคอกก็บ่ได้ ก็ร้องไห้ว่า คนพายใต้ก็เมิอ เทวดาอยู่ชั้นฟ้าเหนือก็ยังลงมาไหว้ คนอยู่ใกล้แลไกลก็มาฟ้อมกันมาว่าอั้นแล้วแต่นี้เมิอหน้า เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงประบาทฟ้าร่มอูเหนือ** ว่าอั้น (เวียงอันนี้) จักได้ชื่อว่า**เวียงฟ้าร่มอูเหนือ** ชาแล ฯ นาอันนี้จักได้ชื่อว่า **นาฟ้าร่มอูเหนือ** หมื่นชาแล เขาทังหลายอยู่กินกับกัน จักมีวิวาทะผิดเถียงกันคำน้อยจักเปนคำใหญ่ คำไฟ่[๓] จักเปนคำขุน จักเกิดมีกังวลบ่ขาดสายแล ก็จักมีผู้ใหญ่มาคบงำเส หื้อระงับไปบ่ขาด เหียดเปนอุบาทว์แต่เมิ่อตถาคตะมานั้นแล ฯ

---

[๑] ทวด – โทษ
[๒] คังคา – เครื่องจองจำ
[๓] ไฟ่ – ไปร่

(พระพุทธเจ้า) ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ก็ไปจวบพบคน ๓ คน มาเฝ้าแร[๑] โกด[๒] พ่อค้าทังหลายหั้นแล *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๒๘๓]* พระเจ้าก็ไปรอดแล้ว เขาก็จักรู้ว่าเปนพระพุทธเจ้า เขาก็ใส่ใจว่าเปนพ่อค้า สูบ่วังอาญาตามประเทียดรีตแล อันว่าพระพุทธเจ้าแลอรหันตา ๓๖ ตน กับทังมหาอานันทเถียร กับทังพระญาอินท์ แลพระญาอโสกเปนประธาน ก็ล่วงแผวไปสันนั้น เขาก็ใส่ใจว่าเปนพ่อค้า สูบ่ทังอาญาเปนสันนั้นว่าอั้น เขาก็ชวนกันไปชอมว่าจักลู่เอาคัวเส ก็แล่นไปขึดทัน แล้วก็บ่อาจจักเอาได้ เขาก็ยกตีนยกมือบ่ได้ เปนอันอวนม่อยมากนัก ก็นอนมูบอยู่เหนิอดิน เปนดั่งหมูนอนแกลบนั้นแล ฯ

สตฺถา สัพพัญญูพระพุทธเจ้าหากตรัสรู้แจ้งแล้ว ก็แส้งปากจาถามดูซึ่งเขา ๓ คนนั้นว่า ดูราอุปาสกะ สูทัง ๓ มาชอมกูตถาคตะ แล้วมานอนมูบสั่นสายอยู่ใกล้จิ่มริมทางนี้ เหียดใดชา เขา ๓ คนจิ่งขานตอบว่า ข้าทังหลายได้อาญามาอยู่ที่นี้ เพื่อจักเฝ้าเกบเอางึนพ่อค้าดายว่าอั้น พระพุทธเจ้าจิ่งขานตอบว่า สูทังหลายบ่รู้จักกูพระ *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๒๘๕]* ตถาคตะอั้นชะรือ เขา ๓ คน จิ่งตอบว่า ตูก็บ่รู้แลว่าอั้น เจ้ากูเปนปุคละผู้ใดชา พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า กูตถาคตะ ชื่ออนุตตโรว่าอั้น เปนตนประเสิฏกว่าคนแลเทวดาทังหลาย ได้ชื่อว่าเปนเจ้าเปนใหย่กว่าโลวกทัง ๓ ชาแลว่าอั้น เขาทัง ๓ คน จิ่งจักรู้ว่าเปนพระพุทธเจ้าแท้แลว่าอั้น พระพุทธเจ้าหากกะทำอิทธิริทธีอานุภาพหื้อเปนสุขแก่เขา หื้อมีตนตัวตีนมืออันเบามีแรงลุกได้ แล้วก็เข้าไปไหว้พระพุทธเจ้า ขอขมาโทสแล้ว พระเจ้าก็ขมาโทสแลก่าวว่า สูจุ่งนำทางไปเทิอะว่าอั้น เขาก็จิ่งลุกไป แล้วก็นำทางพระพุทธเจ้าหื้อไปสู่ที่อยู่ทับนั้นแล จิ่งใช้ลัวะสองคนนั้นไปด้วยคำว่า ดูราเจ้าทังหลายเหิยพระพุทธเจ้ามาเมตตาเราที่ทับที่นี้ เขิอเจ้าทังสองจุ่งเมิอบอกคนทังหลายฝูงอยู่บ้านนั้น ก็มาไหว้แลปูชาพระพุทธเจ้าตนประเสิฏเทิอะว่าอั้นหั้นแล ฯ

เมื่อนั้นขาทังสองนั้นก็รับเอาคำว่า *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นแล้วขาทังสองก็รีบไปสู่บ้านแล้ว *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๒๘๗]* ก็บอกอาการอันมาแห่งพระพุทธเจ้า ว่าดูราชาวเราเหิยบัดนี้พระพุทธเจ้าตนเปนเจ้าแก่โลวกทังหลาย ก็จระเดินมาผวดสัตต์ แลคน

---

๑ เฝ้าแร – เฝ้ารักษา

๒ โกด, กวด – ตรวจตรา

แลเทวดาทังหลายลำดับด้วยบ้านน้อยแลเมิงใหญ่ทังหลาย เข้ามารอดบ้านเมิงแห่งเรา ก็ยั้งเซาอยู่ทับประตูเวียงแห่งเราทังหลายพุ้นแลดาย เพิ่นก็ใช้ข้าทังสองมาบอกแก่สูทังหลายหื้อเอาเข้าตอกดอกไม้เคิ่งสักการะปูชาทานวัตถุทาน เมิอหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้ารีบบัดนี้เทิอะ ว่าอั้นแล้วสองขาก็พอกคืนมาดั่งเก่าเล่าหั้นแล ฯ

ในกาลละนั้นชาวบ้านทังหลายเขาก็พร้อมกันไปแอ่วเถิ่น[๑] ไล่เนื้อทรายกวางฟานในป่า ลางพร่องก็ไปตกน้ำกินปลาหั้นแล กึดยังหลออยู่บ้านเท่าใด นายบ้านก็ร้องเรียกเอากันนำเอาเคิ่งสักการะปูชาผ้าแผ่นงืนคำเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแล้วก็ปูชาสาธุการ แล้วก็ไหว้นบพระพุทธเจ้า แล้วขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็เมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อได้เปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล ฯ

ในกาลละนั้น *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๒๘๘)* พระพุทธเจ้าก็เลงหันทิพพจักขุญาณรู้ในใจแห่งฅนทังหลายแจ้งแล้ว ก็ก่าวซึ่งมหาอานันทเถียรเจ้าว่า ดูราอานันทะ ท่านจุ่งเทสนาแก่เขาเทิอะ อานันทเถียรก็เทสนาธัมม์แก่เขาทังหลายด้วยลำดับวันคืนเมิงฅนเรา ตราบถึงวันคืนเมิงฟ้า แล้วลำดับลงไปทังวันทังคืนมาดั่งเก่าหั้นแล ฯ

ในกาลละนั้น ชาวบ้านทังหลายฟ้อมกันไปฟังธัมม์ แล้วเขาก็สะดุ้งตกใจกัวมากนัก ก็ฟ้อนกันไปร้องว่า เหิย สังแควนมานานนั้นชา พระเอิย ว่าอั้นชู่ฅน เมื่อนั้นนายบ้านจิ่งไหว้พระพุทธเจ้าว่า *สจฺจํ ภควา* ข้าแก่พระพุทธเจ้า คำอันนี้ก็มีเที่ยงแท้ชะรือ *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าก็ก่าวว่า ดูราอุปาสกะ คำอันมหาอานันทเถียรเจ้าหากก่าวนั้น ก็หากเปนธัมมเทสนาแห่งกูตถาคตะเสี้ยง ชาแลว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้น นายบ้านจิ่งก่าวซึ่งมหาอานันทเถียรเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่เจ้ากูอานันทเถียรเจ้า พั่นดั่งฅนฝูงนี้ ค่าอันเขาได้มาฟังธัมม์บัดนี้ เขาก็เปนฅนสอนง่ายบ่ร้ายสังแล *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๒๙๐]* ฅนทังหลายฝูงพาลาหยาบช้ากล้าแขงนั้นยังมากหลาย เขายังไปเถิ่นไปป่า ไป่ทันมาเทิ่อแล ขอราทธนาพระพุทธเจ้าเซายั้งถ้าฝูงหยาบช้ากล้าแขงนั้นเทิอะ คันเขามารอดชู่ฅนแล้ว จุ่งค่อยเทสนาธัมม์

---

[๑] เถิ่น, เถื่อน – ป่า

แด่เทิอะว่าอั้น มหาอานันทเถียรตนมีมหากรุณณาอินดูสัตต์ทังหลาย ก็ยั้งถ้าบ่เทสนาไปพายหน้าเทื่อหั้นแล เมื่อนั้นเขาก็ไปเป่าตูด[๑] ร้องกันมาหั้นแล ฯ

เมื่อนั้นฅนทังหลายฝูงไปเถิ่น ก็ได้ยินเสียงตูดร้องสันนั้น ไผอยู่ที่ใดได้ยินก็แล่นมาหาบ้านหั้นแล เหียดว่าแต่ออน[๒] สันนั้น เขาก็ได้ว่าแก่กันไว้ คันว่าเภยยะกิจะก็ดี ข้าสึก จวร เกิดมีในบ้านในเมิง หื้อได้ยินเสียงตูดอันนี้ หากจักเปล่าชาแล ไผรู้แลบ่มาจักเสสัจจปฏิญาน ก็จักหื้อเปนทวด[๓] ชาแล ว่าอั้นก็มีแล ลางฟ่องเขาใส่ใจว่า ข้าสึกจวรมาตกบ้าน เขาก็ร้องป่าวกันด้วยคำว่า ใจดีเราแท้แล จักได้รบสึกแท้แลว่าอั้น ชุมไปเอาน้ำ เข้าก็เกบเอาหมากหินมา ก็เอาตีน *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๒๙๒]* ถีบดินมา แล้วฅนฝูงเข้าเถิ่นนั้นก็ใส่ใจว่าเสิกตกเมิงว่าอั้น เขาก็หักกิ่งไม้ฟาย[๔] มา ฟ่องก็เอาตีนถีบก้อนดินมาหาบ้าน เขาก็เอากันมาแล้ว เขาก็ถามชาวบ้านว่า สูเป่าตูดสันใดชา ตูใส่ใจว่าข้าสึกมาตกบ้านตกเมิง ตูทังหลายก็ยินดีนักก็คองว่าจักได้รับสึกดาย ถึงเมื่อมารอดบ้านแท้ พ้อยว่าบ่หันสังสักอันนี้ชา สูเป่าตูดหาสัง ชาวบ้านก่าวว่า บ่มีข้าสึกสังแล บัดนี้สัตถาสัพพัญญูพระพุทธเจ้าจระเดินมาผวดสัตต์ทังหลาย ก็มาเมตตาบ้านเมิง เราจิ่งเป่าตูดป่าวสูทังหลายหื้อมาทานแลฟังธัมม์ หื้อได้ไหว้ได้สาพระพุทธเจ้าชู่ฅนดั่งกันดายว่าอั้น ฯ

ยามนั้น ฅนทังหลายคันรู้แจ้งแล้ว จิ่งร้องก่าวว่า เราทังหลายเหิย พระพุทธเจ้าก็มาเมตตาเราดาย เราก็ว่าข้าสึกมาตกเมิง ร้องป่าวเราทังหลายพอใจดีแล เขาก็ลวดปากขัว[๕] อยู่ชะกว้าย[๖] บ่ว่าจักชวนกันเมือไหว้พระเจ้าสักฅนหั้นแล ฯ

ผู้ยิงอยู่บ้านจิ่งจำ[๗] เขาไปหาพระพุทธเจ้าด้วยคำว่า เพิ่นเป่าหา *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๒๙๔]* สูมานั้น เพิ่นจักหื้อสูเมือไหว้แลปูชาคารวะรักสาสีลฟังธัมม์ แลหื้อได้ทานในสำนักพระพุทธเจ้า หื้อเราทังหลายได้ฟ้อมกันทานดาย สูเจ้ามารอดแล้ว

---

[๑] ตูด – เขาสัตว์, เป่าให้เกิดเสียง
[๒] แต่ออน – แต่เดิม
[๓] ทวด – โทษ
[๔] ฟาย, เฟือย – กิ่งไม้, ท่อนไม้
[๕] ขัว – (ไทขึน/ไทลื้อ) หัวเราะ
[๖] ชะกว้าย – อยู่เฉยๆ
[๗] จำ – บังคับ

พ้อยมาว่ากันสันนั้นสันนี้แล บ่ฟ้าวบ่รีบไปหาพระพุทธเจ้านั้นชา เขาทังหลาย จิ่งฟ้าวรีบขงขวายเอาปรมามิสปูชาเข้าตอกดอกไม้ ได้แล้วก็ฟ้อมกันเข้าไปสู่สำนัก พระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ปูชาแล้วก็ขอราทธนาธัมมเทสนาซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็หื้อมหาอานันทเถียรเทสนาธัมม์ จาด้วยวันคืนแลอายุในเมิงฅนแลชั้นฟ้า แลนารก หื้อเขาได้ฟังบ่เสสหลอหั้นแล คันเขาได้ยินแล้ว ก็สะดุ้งตกใจกัวมากนัก เขาก็ร้องแลตือกว่า พระญาเอิย บ่แฅวนมีเปนสันนั้นง่าย ว่าอั้นชู่ฅนหั้นแล ฯ

เมิ่อนั้น พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูราอุปาสกะอุปาสิกา ก็หากมีเปนดั่งอั้นแล ว่าอั้น พระเจ้าจิ่งอทิฏฐาน กะทำอิทธิริทธีปฏิหารย์อันควรอัสจรัย์มากนัก เขาได้ หันแล้ว จิ่งสะดุ้งตกใจกัวมากนัก จิ่งจักร้องก่าวว่า อวยนอ นิยายอันนี้ *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๒๙๕]* เราก็ว่าบ่มีเปนอั้นกี้ดาย แกนว่ามีแท้เสชาแล ว่าอั้นชู่ฅนหั้นแล ก็บังเกิด หิริโอตัปปะ มีสัทธาเหลิ้มใส ไผอยู่ที่ใดก็นบไหว้สักกระปูชาสาธุการชู่ฅนหั้นแล ฯ

ถัดนั้น พระพุทธเจ้าจิ่งทำนายว่า เมิ่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ ก็บังเกิดกรุณณา ก็ได้เทสนาธัมม์สองที เขาก็มาหั่วร้องด้วยเสียงอันหยาบช้าทารุณนักแล ถัดแต่นั้น ไปหน้า เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงใบ้** หมื่นชะแล แม่นน้ำอันนี้ จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำทางเริอ** ชาแล ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทอูใบ้** พายลูนจักแผ่ว่า **อูใต้ อูเหนิอ** ชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไปสู่ประเทียดที่ ๑ ฅนทังหลาย ก็มาต้อนมารับ ไหว้สักกระปูชาสัจจคารวะหื้อทาน แล้วเขาก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า บ้านเมิงแห่งข้าทังหลายนี้ เมิงอันนี้ ก็เปนอัน น้อยแล แม่นว่าปูกอ้อย แลปูกพิชชะผักเหยื่อแลเข้ากล้า ก็เทียรย่อมเหลิงแห้ง หดงอ บ่ทิดงอกแล แม่ผึ้งแลแมงพู่ ก็ *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๒๙๗]* มากินดอกเขาเส บ่ดี บ่มาก ก็เปนอันอึบหยาก ลำบากผานใจนักแลว่าอั้น แล้วเขาก็หื้อเข้าน้ำโภชนะ อาหารเปนทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ขอเอาประบาทซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็กรุณาเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅน แลเทวดาทังหลาย แล้วก็ทำนายว่า เมิ่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ ฅนทังหลายก็ก่าวว่า เมิงตูข้าทังหลายนี้ ก็เปนเมิงน้อยอ้อยเหลิง เพิ่นลักว่าอั้น เขาก็มาฅางทุกข์ฅางยาก สันนี้ พายหน้าเมิงเขาก็จักเขนใจ หาอันใดก็บ่ได้ เท่าใจบ่ขาด จักมีชีวิตเปนไป

แม่นจักเลี้ยงสบเขา ก็บ่พอเลี้ยงกุ้ม ก็เทียรย่อมอ้างว่าจักพ่ายจักหนีว่าอั้นชู่ปี ชู่เดิน ลวดบ่วุฑฒิจำเรินสังสักอัน ตามปากเขานั้น หมื่นชาแล ประบาทอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทเมิงน้อยอ้อยเหลิง** หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจจากที่นั้น ไปสู่ประเทียดที่ ๑ เปน เขียดลิมเมิงที่นั้น พระพุทธเจ้าก็เลงหันดอยผาลูกใหญ่ ๑ เปน *คม [หน้าลานที่ ๓๓, น.๒๙๙] วติ อุตมาทาน วิสาย* ดีนัก พระเจ้าก็เอาอรหันตา แลพระญาอินท์ พระญาอโสก เข้าไปรอดแล้ว พระเจ้าก็ยั้งเซาอยู่ที่นั้น แล้วก็ฝันว่าตนอยู่เหนิอ เสตปัลลังการ ที่นั้นหั้นแล ก็สะดุ้งตื่นแล้วก็ก่าวว่า *สาธุ* ดีแลว่าอั้น แล้วก็อยู่ บ่ปากหั้นแล ฯ

อถ โข อานนฺท ในกาละนั้นมหาอานันทเถรได้ยินคำอัจสริยกถาเยิ่งนั้น จิ่งจัก นมัสการไหว้ถามว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า *ตุมฺเห* อันว่าพระเจ้า *วิจรเณ* อันเปน *พรหมสทฺทํ* ยังสัททะสำเนียงเสียงอันม่วนหวาน มีอาการดั่งเสียง มหาพรหมนั้น *สาธุ ติ วจเน* ด้วยพุทธวาจา *สาธุกํ กสฺมา เณกลณ* เหียดการณ์ สันใดชา *สาธุ ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ตนมีภาคยะอันงาม *อหํ* อันว่าข้าตน ชื่ออานันทะ *ธมฺมภาคํ วจริเกณ* ตนเปนผู้รักสาเล้มธัมม์[๑] *ภควโต* แห่งพระพุทธเจ้า *สาธุ* มักว่า *ยาจามิ* ก็ขอด้วยดีแล *เทสิ [หน้าลานที่ ๓๔, น.๓๐๐] ตุํ เม ภควา* ข้าแก่ พระพุทธเจ้า *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้า *เทเสตุํ* จุ่งเทสนา อันเปนในอตีตหื้อแจ้ง แก่ผู้ข้าทังหลายแด่เทิอะ ว่าอั้นหั้นแล ฯ

อถ โข ภควา ปุพฺเพ ธมฺม อายสฺมโต อานนฺโท สเสนฺโต อาห ฯ อถ โข ในกาละเมื่อนั้น มหาอานันทเถียรเจ้า ขอธัมมเทสนาดั่งอั้น *ภควา* อันว่า พระพุทธเจ้าตนมีภาคยะอันงาม อันจักสำแดงปุพพธัมมเทสนาอันล่วงแล้ว แก่มหาอานันทเถียรตนมีอายุนั้น จิ่งกว่าว่าดั่งนี้ *อานนฺท* ดูราอานันท์ *อิทํ สยนสีล ปลฺลกํ* ยังสิลาปัลลังกะ ที่นอนอันใหย่นี้ เปนอัคคถานะอันประเสิฏฐมากนัก มีอารักข์คือว่ายักขเสนาตัวใหย่ ๑ อยู่รักสามาแต่ปถมกัปป์มา ก็มีแล แม่น พระพุทธเจ้าตนอันล่วงพ้นไปแล้ว คือว่าพระเจ้ากกุสันธะ พระเจ้าโกนาคมนะ พระเจ้ากัสสปะ ก็มานอนผวดอารักข์ใหย่ที่นี้ชู่ตนแล เปนถ้วนสี่ พระเจ้าตถาคตะ

---

[๑] เล้มธัมม์ – คลังหรือหอเก็บคัมภีร์ธรรม

นี้แล แม่นอริยเมตเตยยะเจ้า ก็จักมานอน *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๓๐๒]* แรมในที่นี้หมื่นชาแล *หิ* ด้วยมีแท้แล *อานนฺท* ดูราอานันท์ ปถมกัปป์คือว่ากัปป์แห่งภัททกัปป์เราวันนั้น ดอยผาอันนี้ก็หากปรากฏมีแต่กัปป์หัวทีนั้น ก็มีแล ฯ

ในเมื่อกัปป์หัวทีนั้น ฅนทังหลายเกิดมาในชุมพูทวีปที่นั้น มีอายุยืนได้อสงไขยปี แลถอยลงมาถึงสิบปีเปนเขียด[๑] นั้น สันตรกัปป์จักเกิดมา จิบหายคำ ๑ แล้วพ้อยมีมาซ้ำ อายุจำเรินขึ้นถึงอสงไขปีเล่า พ้อยถอยลงตั้งอยู่สิบปีเล่าแล พ้อยจือขึ้นถึงอสงไขยปีเปนเขต แล้วพ้อยจำลงมาได้สิบปี ชื่อว่ากิ่วอายุฅนแต่ปถมกัปป์ ถอยลงถึงแล้ว พ้อยซ้ำจำเรินขึ้นไปรอดอสงไขย ๓ ที แล้วถอยลงมาไจ้ๆ อายุฅนทังหลายได้ยิบหมื่นปี แลมีเมื่อใด ในกาละเมื่อนั้น พระเจ้ากกุสันธะก็จักเกิดมาเปนฅูแก่โลวกแล เดินผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับแต่ป่าไม้เชตวนอาราม ออกไปในวันเดินเจียง แรมค่ำ ๑ ไปถึง**เมิงกุสินาราย** แล้วไป**เมิงคูลวา** แล้วไป**เมิงสวนตาล** แล้วไปเมิง *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๓๐๔]* **ลังกาทวีป** แล้วไป**เมิงแกว** แล้วไปถึง**เมิงห้อ** แล้วมารอด**เมิงชูง** วันเดิน ๓ เพง ลำดับบ้านน้อยเมิงใหญ่มารอดมาถึง**ดอยผาแลม** ลูกนี้ ในวันเดิน ๓ ดับนั้นแล ก็มาสั่งสอนอารักข์อยู่ดอยที่นี้ หื้อเหลิ้มใสยินดี แล้วพระกกุสันธะเจ้า ก็นอนแรมในมหาสยนะปัลลังการที่นี้ แล้วก็ออกไปทิสะหนนั้น แล้วก็ลำดับตราบถึงมหาประหาร[๒] ก็ปุง[๓] อายุสังขารขึ้นถึงหมื่นปี ก็นิพพานไปแล้ว ฯ

ตั้งแรกแต่กาละนั้นไปพายหน้า อายุฅนถอยลงไปรอดสิบปีเปนเขียดแล พ้อยจือถึงอสงไขยปี แล้วถึง ๓ ป้อง ๓ กิ่ว แล้วพ้อยถอยลงไปไจ้ๆ มาตั้งอยู่ ๓ หมืนปีแล มีในกาละเมื่อใด พระเจ้าตนชื่อโกนาคมนะเกิดมาเปนฅูแก่โลวกก็สระเดจผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับมาถึง**เมิงชูง** วันเดิน ๓ เพง แลมีในกาละเมื่อใด ลำดับมาถึง**ดอยผาแลม** ที่นี้ ในวันเดิน ๓ ดับ สันนั้นเล่า ก็นอนเมตตาอารักข์ที่นั้น เหนิอ *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๓๐๕]* มหาสยนะปัลลังการอันนี้คืน ๑ แล้วก็จระเดินออกไปทิสะหนเหนิอ แล้วก็ลำดับมาถึงมหาวิหาร ตั้งอยู่ตราบถึง ๓ หมื่นปีแล ก็นิพพานไปแล้ว ตั้งแรกแต่กาละนั้นพายหน้า อายุฅนลงถึงสิบปี แล้วจำเดินขึ้น

---

[๑] เขียด – เขต

[๒] ประหาร – วิหาร

[๓] ปุง – ปลง

มาถึงอสงไขยปี ได้ ๓ ป้อง ๓ กิ่ว สันนั้นแล้ว ถอยลงมาตั้งอยู่สองหมื่นปี แล้วมีในกาละเมื่อใด พระกัสสปะเจ้าก็เกิดมาเปนคูแก่โลวก แล้วก็สระเดินมาผวดสัตต์ ลำดับมาถึง**เมิงชูง** วันเดิน ๓ เพงแล้ว ลำดับมาถึง**ดอยผาแลม** วันเดิน ๓ ดับ สันเดียวนี้แล ฯ

พระกัสสปะเจ้าก็มานอนอยู่ในมหาสยนะสิลาปัลลังการอันนี้คืน ๑ แล้วก็สระเดินไปสู่ทิสะ**ลวงงิม**นั้น ด้วยลำดับมาถึงมิคทาวิหาร คือป่าเชตวันที่นั้นตั้งอยู่ตราบต่อเท้าอายุสองหมื่นปี ก็นิพพานไปในเมิงพาราณสีที่นั้นแล้ว ตั้งแรกแต่กัสสปะเจ้านิพพานไปแล้ว อายุคนถอยลงมาตั้งอยู่สิบปี แลจำเดิน[๑] ขึ้นถึงอสงไขยปี *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๓๐๗]* ได้ ๓ ป่อง ๓ กิ่ว แล้วถอยลงมาถึงร้อยปีมีเมื่อใด กูตถาคตะก็ได้ลงมาตรัสประหญาสัพพัญญูเปนคูแก่โลวกนานได้ ๒๐๙[๒] วสานี้แล้ว พระตถาคตะก็สระเดินผวดสัตต์ทังหลายสันนี้ ก็ไต่ตามพุทธปเวณีแห่งพระเจ้าทังหลายแต่ก่อน คือกกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะ เขาเจ้าทัง ๓ เกิดมาเปนคูแก่โลวกวันนั้น ก็เทียรย่อมสระเดินมาผวดสัตต์ทังหลาย ก็เทียรย่อมมาทางนี้ชุตนตราบต่อเท้าถึงพระตถาคตะนี้ ก็มาชอมรอยทางเทียวแห่งพระเจ้าทังหลายแต่ก่อนมาแผวเมิงชูง เดิน ๓ เพง แล้วลำดับมาถึงดอยผาแลมอันนี้ วันเดิน ๓ ดับ พุทธปเวณีก็ได้มานอนแทบเหนิอมหาสยนะปัลลังการอันนี้คืน ๑ ตามทำนองคลองทางพุทธปเวณี บ่เสสะเหลือสักอัน คันรุ่งแจ้งแล้ว ก็จักออกไปด้วยหนลวงงิมนั้น ลำดับไปตราบถึงมหาวิหาร คือป่าเชตวันแล ก็ตั้งอยู่นานประหมาณ ๒๐ วสา แล้วอายุ *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๓๐๘]* พระตถาคตะ พอ ๘ สิบปี ใน ๒๐ วสานั้นแล้วก็จักนิพพานไปในเมิงกุสินาราย หมื่นชาแล ฯ

ตั้งแรกแต่พระตถาคตะนิพพานไปแล้วนั้น ก็จักตั้งอยู่ยังสาสนาไว้ผวดสัตต์ทังหลายได้ ๕ พันวสา ก่อนชาแล ในเมื่อสาสนา ๕ พันวสา เสี้ยงสุดไปแล้ว อายุคนทังหลายก็ถอยลงไปไจ้ๆ ตราบถึงสิบปีแล้ว สันตรกัปป์ก็จักเกิดมี ๗ วัน ๗ คืน แล้วก็จิบหายมากนักชาแล พายลูนอายุคนขึ้นถึงแสนปีเปนเขียดแล้วมีเมื่อใด พระอริยเมตเตยยะเจ้า ก็จักมาตรัสประหญาสัพพัญญูเปนคูแก่โลวก ๓

[๑] จำเดิน – จำเริญ, เจริญ
[๒] ๒๐๙ – ๒๙ (ยี่สิบ–เก้า)

เดินผวดสัตต์ทังหลาย บ้าน้อยเมิงใหย่ทังหลาย ก็มารอดเมิงชูง วันเดิน ๓ เพงเล่าแล ลำดับมารอดดอยผาแลมที่นี้ วันเดิน ๓ ดับ สันเดียวนี้แล ก็มานอนอยู่เหนิอมหาสยนะสิลาปัลลังการคืน ๑ แล้ว ถึงวันลูน เดิน ๔ ออกค่ำ ๑ ก็จักออกไปด้วยทิสะลวงงิมนั้นแล ตั้งอยู่นานประหมาณ ๘ หมื่นปี แล้วก็จักนิพพานไป หมื่นชาแล ตั้งแต่อริยเมตเตยยะเจ้า *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๓๑๐]* นิพพานไปแล้ว อายุคนแสนปีนั้น ก็จักถอยลงถึงสิบปีเล่า สันตรกัปป์ก็จักเกิดมี ซ้ำจิบหายที ๑ แล ก็จักจำเดินขึ้นไปไจ้ๆ ตราบถึงอสงไขยปีเล่าแล แลซ้ำจักถอยลงมาไจ้ๆ ตราบถึงสิบปีดั่งเก่าเล่าแล มีในกาละเมื่อใด จักได้กึ่ง ๑ ภัททกัปป์เรานี้นานนัก จิ่งได้ชื่อว่ามหากัปป์ ๑ แล ตั้งแต่กัปป์หัวที ลำดับมาถึงอายุคนตั้งอยู่เปนกึ่งมหากัปป์นี้แล้ว ตั้งแต่นี้ไปหน้า คนพอกไปหากัปป์หัวทีนั้น ตั้งแต่นี้ไปหน้าตราบถึงไฟม้างกัปป์นั้นนานเท่ากันแล คำอันนี้มีในอตุลกัมพีร์แล ในติกามังคลา พุ้นแล ควรเอามาสาธกะ อธิปายัตถะหื้อแจ้งแล้วแล ฯ

มหาสยนะสิลาปัลลังการอันนี้ พระพุทธเจ้าก็เทสนาแก่มหาอานันทเถียรว่า *อิทํ อานนฺท กกุสนฺธ สตฺถาวาโห นายโก โกนาคมโน รนญฺจโต กสฺสโป สิริสมฺปนฺโน มยาปิ อานนฺท โคตโม นาม สากย [หน้าลานที่ ๔๑, น.๓๑๒] ปุงฺคโว เมตฺเตยฺโย พุทฺโธ อนายเก มหาสยนสิลปลฺลงฺก สยนฺติ* ฯ ดั่งนี้ ดูราอานันทเถียร ดอยหินสิลาปัลลังการ อันพระเจ้าตนชื่อกกุสันธะ แลโกนาคมนะ กัสสปะ โคตมะเจ้า ก็บัวระพวกสำรานชู่ตนแล แม่นอริยเมตเตยยะเจ้า ได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระแล้ว ก็ยังจักมานอนที่นี้ หมื่นชาแล เหียดดั่งอั้น มหาสยนะอันประเสิฏนั้นจักปรากฏตั้งไว้ เปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายฝูงมีสัทธา ตราบเมี้ยน ๕ พันวสา หมื่นชาแล แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**น้ำพระเจ้า** หมื่นชาแล ฯ เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**พระเจ้านอนแลม** หมื่นชาแล เมิงอันนี้คนใจบาป หาสีลบ่ได้ แลบ่วุฒฑิจำเดินแล เทวดาอันรักสาแลอารักข์ก็บ่พึงใจนั้น ก็จักเปนอันตรายมากนัก หมื่นชาแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วตกวันลูนรุ่งเช้า ก็สระเดจไปสู่ทิสะหน**ลวงงิม**พุ้น ก็มีแล ฯ

จตุรปาทกถา [หน้าลานที่ ๔๒, น.๓๑๓] นิฏฺฐิตา ก่าวห้องตำนานธาตุ ผูกถ้วนสี่ ก็สระเดจบัวรมวณ กาละควรเท่านี้ก่อนแลแล ฯ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ปุพฺพงฺคเจตนา สัทธาข้าดวงแก้ว บ้านเชียงจ่า (จาม) ภริยาชื่อว่านางบัวฟอง พ่อชื่อพ่อทุ้ยแสนแลน เปนเค้า หมู่พี่ชุมน้องลูกหลานเหลนทังมวร ส้างทานค้ำชูพุทธสาสนา ๕ พันวสา ฯ

ผู้ข้าทังหลายมวร ก็ขอหื้อเปนผลอานิสงส์ค้ำชูชั่วนี้แลชาติหน้า ผู้ข้าก็ขอหื้อนาบุญคุณธัมม์อันนี้ นำเอาตนตัวหัวใจผู้ข้าทังหลาย หื้อได้เข้าสู่เวียงแก้วกู่มหาเนรัพพานแท้ ข้าแด่ ฯ

ผู้ข้าลิขิต ลุงชาย บ้านยางมวน ตัวข้าบ่งาม เจ้าตนใดได้เทสนา ก็ขอหื้อได้พิจรณาไปเทิอะ ขออย่าได้เตียนข้าแด่ ฯ

วัดเชียงหลวง เมืองหล้า สิบสองปันนา

ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

บ่อเกลือ (เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา)
บนหนทางสายเก่าไปเมืองอู พงสาลี (ปัจจุบันอยู่ในลาวตอนเหนือ)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก
ผูก ๕

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ ตตฺรโข ภควา พาราณสิยํ ยทา อภรนฺติ วิหรติ ฯ

ดูราภิกขุทังหลาย *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้า ก็อยู่สำรานในสิลาผาแรมที่นั้นตามกาละอันควร แล้วในวันเดิน ๔ ออกค่ำ ๑ เจ้าก็สระเด็จออกจาก**ผาแลม**ที่นั้นก็ไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็มาหัน แล้วก็ไหว้แลปูชาพระพุทธเจ้าก็ก่าวว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าทังหลายก็อยู่บ้านน้อยเมิงน้อย หาสังจักกินจักทานก็บ่ได้ น้ำก็บ่มี เข้าก็บ่มี ไร้ยากเข็ญใจหาสังจักกินก็บ่ได้ ผู้ข้าทังหลายก็เท่าอยู่แซซอมหอม กินดิบก็บ่ได้ ก็เอาต้ม มาหุงกินเลี้ยงคราบคิงหื้อเมี้ยนชาติ ตามวิบากหากมีว่าอั้น แล้วก็เอาผักน้ำหมี่ มาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ปาทะหั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณา ก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ แล้วก็ทำนายว่าเมิงอันนี้พายหน้าจักได้ชื่อว่า**ชาลาลวงงิม** ว่าอั้นมีหั้นชาแล คนทังหลายเกิดมาในเมิงอันนี้ จักมากหลายแล จักสุขสำราน *[หน้าลานที่ ๒, น.๓๑๗]* บานใจก็บ่มีแล ประบาทกูอันนี้ **ธาตุลวงงิม** ชาแล ว่าดั่งนี้ ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปสู่ที่ ๑ คนทังหลายก็มาหื้อทานเข้าน้ำโภชนะอาหารแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าบังเกิดกรุณาย่ำประบาทไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายแล พระเจ้าจิ่งทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ คนทังหลายลางพร่องก็ไปตกน้ำกินปลาพอกมาแล้วก็ร้องป่าวปกเติน[๑] กันว่าอั้น ฝูงอยู่ร้องตอบว่าทังบ้านทังเมิงก็ย่อม

---

[๑] ปกเติน – ปลุกเตือน, เตือน

เปนน้ำล่าเสี้ยง อันเปนผักเปนหน่อ เปนชิ้น ตัว หัว หนัง ก็บ่หันไหน อันจักเปนของกินของทาน ก็บ่มีสังนั้นชา ฯ

ยังมีผู้ ๑ ก่าวว่า บ่ต้มแลบ่แกง ก็ลำเหลือแล้วแล หื้อสูต้มใบลวบไว้หลายเนอว่าอั้น ฯ

แล้วผู้ ๑ ก็ก่าวว่า ทังบ้านทังเมิง ย่อมเปนลา[๑] เสี้ยง อันอื่นก็บ่มีสังชา ฯ

ผู้ ๑ จิ่งก่าวว่า บ่พอร้ายสังคา จักส้าก็บ่ทัน จักแกงก็จักหื้อทานแล ยังเช้าดายว่าอั้น เท่าว่าปลาทังหลายอันนี้บ่ยากสังแล จักเอาจี่ไฟ *[หน้าลานที่ ๓, น.๓๑๙]* ก็สุกแล้ว เท่าได้ปลาตัวใหย่ พอส้าพอแกงกินเล่า จิ่งหื้อเขาไปหาพายใต้ เพื่อจักหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าดายว่าอั้น ฯ คันว่าแปงถ้วนแล้วก็ยอไปทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็รับเอาแล้วก็อนุโมทนาแล้วทำนายว่า เมื่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาผิดกันมากนัก ด้วยอันแปงเข้าน้ำโภชนะอาหาร เปนอันนานสันนี้แล้ว แต่นี้เมิอหน้า เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงลา (หล้า)** มีหั้นชาแล ฯ แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำลา (หล้า)** มีหั้นชาแล ฅนทังหลายเกิดมาเมิงลาอันนี้ ฅนก็ดี ชาวเจ้าก็ดี ก็จักมีวิวาทะกับด้วยกัน มีคำคึดก็ต่างกัน พร่องว่าชอบ พร่องว่าบ่ชอบ ลางพร่องก็ว่าผิด พร่องก็ว่าบ่ผิด จักมีวาทะฟันกันแล หาอันจักแม่นกันก็หาบ่ได้ ลางคราบก็จักพาคำต่างกันชาแล ฯ

พระเจ้าทำนาย**ประบาทเมิงลา**สันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่ที่ ๑ ฅนทังหลายก็เข้ามาไหว้แลปูชา แล้วก็ก่าวว่า *สาธุ* พระเจ้าเข้ามาถึงเมิงที่นี้ก็เปนอันดีนักแล พระพุทธเจ้าก็ *[หน้าลานที่ ๔, น.๓๒๐]* ก็บังเกิดกรุณา แลมาเมตตาถึงบ้านถึงเมิงหื้อผู้ข้าทังหลายได้ไหว้แลปูชา ได้หื้อทาน ก็เปนอันดีแท้แลว่าอั้น แล้วเขาก็ปกป่าวกันหั้นแล ฅนทังหลายรู้แจ้งแล้ว ก็ขงขวายเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารเติ่งสักกระปูชา ผ้าแผ่นงืนคำแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าก็รับเอาทานมากนัก แลก็อนุโมทนาหั้นแล้วแล ฅนทังหลายก็ฟ้อมกันขอเอาประบาทไว้ว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณา ย่ำประบาทไว้หื้อเขารอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลาย แล้วพระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า กูพระตถาคตะมารอดที่นี้ ฅนทังหลายก็มาต้อนมารับ ไหว้แลปูชา แล้วก่าวว่า

---

[๑] ลา – ชา, ใบชา

สาธุ พระพุทธเจ้ามาเมตตา มาถึงบ้านถึงเมิง ก็เปนอันดีนักแลว่าอั้นหั้นแล *สา* ส่วนคนทังหลาย เทียรย่อมว่างบ้านเมิงว่าอั้น พายหน้าเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า **บ้านเมิง** หมื่นชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทบ้านเมิง** หมื่นชาแล คนในเมิงอันนี้ พายหน้าจักเกิดเปนอันน้อย เมิงจักกายเปนบ้าน *[หน้าลานที่ ๕, น.๓๒๒]* เข้าของสัมปัตติไร่นาคามเขตมากหลายแล้ว พายลูนกายเปนบ้านน้อย แม่นชาวเจ้าแลคนทังหลายในเมิงที่นี้ ได้ถึงลาภสการอันใหย่ แล้วพายลูนจือกาย เกิดเปนน้อย เปนต่ำ แล้วหมอหายไป หมื่นชาแล เปนดั่งคำปากเขาว่า เหียดดั่งอั้น นิมิตคำเขาว่า เปนใหย่แล้วพ้อยอันน้อยนั้นแล ฯ

พระเจ้าทำนายประบาทเมิงสันนี้แล้ว ก็เอาอรหันตา แลพระญาอินท์ พระญาอโสก แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ คนทังหลายเขาก็มาต้อนมารับ แล้วสักกระ ปูชา แลขอเอาประบาทไว้อุปปัฏฐากหนี้แล ก็สระเดจไปรอดที่ ๑ คนทังหลายเขา ก็มาต้อนมารับ แล้วก็ขอเอาประบาทอุปัฏฐากหั้นแล พระเจ้าผวดเมตตาย่ำ ประบาทไว้หื้อเขารอย ๑ เพื่อหื้อได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า เมื่อพระตถาคตะมารอดที่นี้ คนทังหลายก็ก่าวว่า *ภนฺเต* ข้าแต่พระพุทธเจ้า อันว่า บ้านแห่งผู้ข้าทังหลายนี้ ก็ตั้งอยู่ดงลึกที่นี้ เปนอึบเปนยาก ด้วยอาหารการกินนัก มีน้ำก็แควน้อย บ่เท่าอยู่เมิงเพิ่นได้ *[หน้าลานที่ ๖, น.๓๒๔]* ย้อนกินน้ำเมื่อเช้า ถึงเมื่อ ยามแลงก็แห้งกว่าราม ได้กินแล ฯ

พระการ ๑ ทัมมิลัวะชาวดอยทังหลายก็มีหลายนัก แม่น้ำนั้นน้อย บ้านซ้ำใหย่ ปลาก็บ่มี เท่าได้กินปลากี่ ปลาคังแล แลทัมมิละก็มาหากิน บ่รอดบ่หลอสังแล เขาก็ก่าวสันนี้ พายหน้าที่อยู่เขาทังหลายสันนี้ ก็ปรากฏชื่อว่า**บ้านลวงคัน ลวงแค** หมื่นชาแล ฯ น้ำหัวอันนี้จักได้ชื่อว่า**น้ำแค** คนทังหลายฝูงอยู่ในเมิงอันนี้ จักทุกข์ไร้ยากแล เตมว่ามีอันใด ท่านก็บ่จักมาร่มกินเปนดั่งคำเขาว่านั้น หมื่นชาแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า ประบาทแห่งกูอันนี้ ก็ปรากฏชื่อว่า **ประบาทลวงคัง ลวงแค** หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วพระพุทธเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้หื้อ แก่เขารอย ๑ แล้วเพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย แล้วก็ทำนายว่า เมื่อพระตถาคตะมารอดที่นี้ คนทังหลายมาแต่งแปงของกินเปนทานนั้น ก็มาติ

มาด่ากันว่า สูทังหลายมาตั้งเข้าแกง พ้อยเอาเกิอแร่[๑] มาใส่ ก็บ่ดีบ่ลำสังแล สูทังหลายสังบ่เมิอเอาเกิอกูมาใส่ *[หน้าลานที่ ๗, น.๓๒๖]* นั้นชา เกิอกูนี้ขาวงามนัก แลว่าอั้น ฯ

เมิ่อนั้นยังมีชาวบ้านผู้ ๑ พ้อยมาก่าวว่า แหนมว่าเมิอเอาเกิอตู ลวดหลง ใส่แกวนดีแลว่าอั้น เปนแต่นิมิตลาวฝูงเยิ่งนี้ อัน ๑ ชื่อว่า**บ่อหลวง** แม่นเขามี วัตถุสัมปัตติงึนคำก็ดี มีของค้าของขายก็ดี มีวัวควาย แลคนยิง คนชายก็ดี อันร้ายเปนอันถ่อย จักเปนของดี อันใหย่อันหลวงบ่ดีสักหน้อย ก็จักว่างาม ตาม คำปากเขาคู่อันแล ในฝูงนี้ ก็หากได้ชื่อว่า**บ่อแหร่** เพื่ออั้นแล แม่นคนทังหลาย เกิดมาในบ้านที่นี้ อันว่ายัสสสัมปัตติมีในฝูงลวงอันนี้ แม่นมีปานใด ท่านก็ติก็ว่า บ่ดี บ่เลา ว่าอั้นหมื่นชาแล จักติ บ่ชอบ บ่ใช่ จักลำลากด้วยคำติเตียนทังหลาย บ่ขาด บ่เมี้ยน หมื่นชาแล เขา ๓ ฝูงนี้ ก็จักบ่ลงกัน คันไผก็ว่าไปเอาเกิอหลวง กูมาใส่ทาน ส้างแล้ว พระเจ้าทำนายสันนี้แล ก็สระเดจไปสู่ที่ ๑ คนทังหลายก็มา ต้อนมารับ แล้วเขาก็จากันว่า พระพุทธเจ้ามาเมตตาเรา เราควรไปข้า[๒] *[หน้าลานที่ ๘, น.๓๒๘]* เปด[๓] มาทีน ฟ่อง[๔] ก็ว่าเราไปข้าหมา มาทีน ฯ

ยามนั้นยังมีลัวะผู้ ๑ อันเปน (ใหย่) แก่ลัวะทังหลาย จิ่งก่าวว่า ดูราเจ้า ทังหลาย บัดนี้พระพุทธเจ้ามาเมตตาเราเยเทื่อดาย สูทังหลายพ้อยจักข้าเปด ข้าไก่ หมู หมา มาทาน บ่สมแล เราจักแปงควายพอลือซาปรากฏแก่ตา เยดหื้อ เหลือเพิ่นเหลือท่านว่าอั้น แล้วเขาก็แปงยังเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่ พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็รับเอาแล้ว ก็อนุโมทนาทาน แล้วเขาก็ขอเอาไว้ ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเขาได้ไหว้แลปูชา หั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า ประบาทกูอันนี้ จักปรากฏชื่อว่า**ประบาท แปงลวงเตียน** หมื่นชาแล พายลูนผู้เปนแก่เรน[๕] ทานนั้น ก็ได้เปนแก่เปนเค้า กว่าลัวะทังหลาย บ้านที่อยู่นั้นจักได้ชื่อว่า**ลวงเตียน**นั้น หมื่นชาแล ฯ บ้านอัน ๑

---

[๑] เกลือแร่ – เกลือที่เป็นเม็ดและมีสิ่งอื่นปะปนอยู่มาก
[๒] ข้า – ฆ่า
[๓] เปด – เป็ด
[๔] ฟ่อง, พร่อง – บ้าง, บางคน
[๕] เรน – จัดเตรียม

จักได้ชื่อว่า**บ้านเปด** ฯ บ้าน ๑ ชื่อว่า**บ้านไก่ ฯ** บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านบ่อห่าน** หมื่นชาแล ด้าวลวงที่นั้น เขาอยู่กับกัน ก็จักมี *[หน้าลานที่ ๙, น.๓๓๐]* ถ้อยคำผิดกัน คำคึดคำพรองกัน ผู้ ๑ ว่าน้อย ผู้ ๑ ว่าใหย่ แถมไปสันนี้ พายหน้าจักวุฑฒิจำเรินดี การอันถ่อยยอบก็ดี ก็จักลำดับแต่น้อยไป ก็จักใหย่ไปตามนิมิตคำปากเถียงกัน เมื่อพระตถาคตะมารอดที่นี้ หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็มาราทธนายั้งเซาที่นั้น แล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงึนคำ มาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก็กะทำภัตตาอนุโมทนาแห่งเขา แล้วก็ขอราทธนาย่ำประบาทไว้หั้นแล พระเจ้าก็บังเกิดกรุณาย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล ฯ เมิอนั้น คนทังหลายจิ่งจากันว่า หล้าเมิงก็จักไว้ประบาท หัวเมิงก็จักไว้ประบาทแลว่าอั้น พายหน้าเมิงอันนี้จักปรากฏชื่อว่า**เมิงลัวะเหนิอ** ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดิจไปรอดดอยที่ ๑ คนทังหลายก็มาต้อนมารับ มาไหว้แลปูชา แล้วเขาก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงึนคำมาทานแก่พระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๓๓๒]* หั้นแล พระเจ้าก็กะทำภัตตาอนุโมทนา แล้วเขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทรอย ๑ แล้ว เพื่อหื้อได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ไว้ประบาท แล้วก็ทำนายว่า เมิงอันนี้เมิ่อพระตถาคตะมารอด คนทังหลายก็ก่าวว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ฝูงลวงอันนี้เปนกิ่วเปนแวนนัก คนก็บ่หลาย วัวควายก็บ่แพร่ แม่นแต่เข้าของงึนคำสัมปัตติ ก็เปนอันกิ่วอันแวนลึก เมิ่อพระพุทธเจ้าเข้ามาเมตตาก็ขอบุญค้ำรีบ หื้อมั่งมูนทุ่นเท้าแด่ว่าอั้น ฝูงลวงอันนี้พายหน้าจักได้ชื่อว่า**ลวงแวน** หมื่นชา อันจักมั่งมูนทุ่นเท้าด้วยเข้าน้ำโภชนะอาหารก็หาบ่ได้ จักเปนทุกข์ไร้เขนใจ เปนดั่งคำเขาปากนั้น หมื่นชาแล ฯ

พระการ ๑ ชาวบ้านใต้นี้ เขามาไหว้ ก็ปูชากูตถาคตะ แล้วเขามาก่าวว่าบ้านเมิงข้าทังหลาย ก็เปนอันสมริทธีจำเริน คำมักคำปราถนาว่าอั้นแล้ว เมิ่อพระพุทธเจ้ามาเมตตานี้ จุ่งหื้อสมดั่งคำมักคำปราถนาชู่เยิ่ง *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๓๓๔]* พระการแด่เทิอะว่าอั้น พายหน้าฝูงลวงนี้ จักได้ชื่อว่า**ลวงแคด** ฯ แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำแคด** ว่าอั้นหมื่นชาแล เขาสองเมิงนี้ ไปที่ใดเพิ่นถามว่าสูอยู่ที่ใดชา เขาก็จักก่าวว่า ตูอยู่ลวงแคด ลวงแวนพุ้นแล ประบาทกูตถาคตะอันนี้

จักปรากฏชื่อว่า**ประบาทลวงแคด**ชาแล เขาหากเปนฝูงลวงเดียวกัน พายหน้าเขาเกิดมาลวงอันนี้จักเยดส้างบ่ออกสัง กะทำอันใดก็บ่สมดั่งคำคึดสักอัน ตามคำปากเขาว่า หมื่นชาแล เขาทังหลายก็อยู่ไร้กินยากนัก เท่าพ้อยจักมีคำตางทุกข์ตางผาน ต่อเท้ารอดอันตาย หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็เอาหมู่อรหันตาทังหลาย แล้วก็สระเดจไปสู่ถานะที่ ๑ คนทังหลายก็มาราทธนายั้งเซา แล้วเขาก็ป่าวกันมาไหว้แลปูชาแล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ไหว้พระเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าทังหลายเท่าเปนบ้าน ๑ เมิงเดียวกันไผบ่ว่าเปนเจ้าเปนข้ากัน ก็บ่มีแล *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๓๓๕]* เขาเท่ากล่าวว่า ข้าทังหลายอยู่บ้านเมิงอื่นก็บ่มี ข้าทังหลายจิ่งเอากันล่องน้ำมา ด้วยแม่น้ำอันนี้ ลวดเอากันออกมาตั้งอยู่ริมน้ำที่นี้ ยังมีเตชะรัทธีสักหน้อยแล ผู้ข้าทังหลายแข้งออกมาอยู่ริมน้ำดอยหินผาที่นี้ เปนอันหลิ่งชันนักแล ว่าอั้นก็มีแล ฯ

กิร ดั่งจักรู้มานี้ บ้านเมิงอันนี้แต่ก่อนออนเสนี้ จักมีไผมาตั้งอยู่สักเทื่อแล ยังมีเมิงอัน ๑ ชื่อว่า**เมิงอาฬวี**แล ยังมีพระญาตน ๑ สวยราชสัมปัตติที่นั้น มีนางเทวีผู้ ๑ มีบุญสมพารมากนัก เปนผู้ประดับด้วยสีลวัตต์ชอบธัมมดายิ่งนักแล พระญาตนนั้นก็ไปเอานางผู้ ๑ มาเปนนางเลาหั้นแล นางอัคคมเหสีนั้น มีลูกสองชายหั้นแล นางก็จือซ้ำมาทรงคัพภะแถมเล่า จักดาใกล้ประสูตหั้นแล ยามนั้นยังมีคำตริมักใค่หิงสาแก่นางเทวีผู้นั้น ก็มาพิจจรณาหาทวด[๑] แก่นางเทวี ได้แล้วก็ส่อพระญาว่า นางเทวีแห่งมหาราชเจ้านี้มีทวดแล เปนกาลกิณีดาย พระญาก็ลวด *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๓๓๗]* บ่พิจจรณาฟังคำสนส่อ ลวดได้หื้อเพิ่นแต่งแพอันใหย่แล้วก็เอานางอัคคมเหสีเทวี กับทังลูกสองคน แลคนใช้สอยหื้อไปอุปปัฏฐากเจ้าทัง ๓ นั้น ขึ้นใส่เหนิอแพ ไหลเสด้วยคระแสแม่น้ำหั้นแล ยามนั้นเจ้าทัง ๓ แม่ลูก ก็เลิกอัญชุลีขึ้นตั้งสิสมังคละแห่งตน แล้วก็อทิฏฐานหาบุญ แลสีลแห่งตนอยู่ไจ้ๆ ยังเทพไธ้แลเทวดา อินทาตนวิเสียด หลายพระเพียด[๒] ฟ้อมนาคาทังนางธอรณีเนียด เทวดาตนวิเสียด จุ่งได้ประเทียดหน้าเลงดู ยังตูข้าทัง ๓ แม่ลูก

---

[๑] ทวด – โทษ

[๒] พระเพียด – ประเภท

ขออย่าได้ต้องทุกข์อยู่กางฟอง[๑] นี้แด่เทิอะ เมื่อนั้นเทวดา อินท์ฟมทังหลาย ก็อินดูท้าวทัง ๓ แม่ลูกนั้น ก็เอากันมารักสา บ่หื้อมีกิจอันใด ก็ไหลไปตามคระแส แม่น้ำ แพก็ไหลไปค้างเสที่นั้น ขัตติยะ ๓ แม่ลูก ฟ้อมกับด้วยปริวารใช้สอย ทังมวร ก็ชวนกันออกมาตั้งอยู่ที่นี้ จำเรินเลี้ยงชีวิตอยู่หั้นแล บ่นานเท่าใด *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๓๓๙]* นางก็ประสูติได้ลูกชายผู้ ๑ เล่าหั้นแล ฯ

จำเนียรแต่นั้นไปหน้า เขาก็แพร่ออกมาเปนมากเปนหลาย จิ่งเปนบ้านเปนเมิง แล้วเขาก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า แต่ก่อนข้าทังหลายอยู่ที่อื่นก็บ่ดี จิ่งมาด้วยกระแสแม่น้ำ มาตั้งอยู่ที่นี้เปนฝั่งแล **ดอยผาชัน**ที่นี้ ก็ยังมีเตชะริทธีสักหน้อย ก็แขงไว้ตั้งอยู่ที่นี้ข้าแล เขาก็ไหว้พระพุทธเจ้าตามบัวราณแห่งเขาหั้นแล พระเจ้าก็รู้นิมิตคำปากเขาสันนั้น จิ่งก่าวว่าดีแลว่าอั้น แล้วเขาก็ขอเอารอยตีนซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาไว้ประบาทรอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย แล้วเจ้าก็แย้มใต่หัว แล้วมหาอานันทเถรเจ้าก็ไหว้พระพุทธเจ้า แล้วขอธัมม์เทสนาหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็เทสนาว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ บ้านเมิงอันนี้พายหน้าเปนที่ชุ่มนุมแห่งคนทังหลาย ในเมิงอันนี้พุทธสาสนาธาตุแห่งกูจักมาตั้งไว้ในที่นี้ ก็จักรุ่งเริงไป *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๓๔๑]* พายหน้า มีหั้นชาแล เมิงอัน ๑ นี้จักปรากฏชื่อว่า**เมิงแขง** ฯ ประบาทอันนี้ก็จักปรากฏชื่อว่า**ประบาทเชียงแขง** มีหั้นชาแล ฯ พายหน้าคนอันอยู่ในเมิงอันนี้ ก็จักอยู่ไร้กินยาก เภยยะก็จักเกิดมี ก็จักมาบิบเบียนแต่ทิสะต่างๆ เท่าพอตัวบ่ตาย ก็ได้อุตสาหะเข็ญใจอยู่ทึงยาก เปนดั่งคำปากเขาว่านั้นมีหั้นชาแล คนทังหลายเกิดมาในเมิงอันนี้ ก็จักมีใจหยาบช้ากล้าแขงมากนักชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้แล้วก็สระเด็จไปสู่ที่ ๑ แล้วก็เข้าไปอยู่ในเงิ้มถ้ำที่ ๑ คนทังหลายก็ป่าวกันมาต้อนมารับ ไหว้นบครบยำแยงแล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ในเมื่อเขาทังหลายจักหื้อทานแก่พระพุทธเจ้านั้น หาขันอันจักใส่วัตถุทานก็บ่ได้ ผู้ ๑ ว่าขันแห่งข้าก็มีลูก ๑ จิ่งคอมซื้อใหม่แล คันเจ้ามีก็ไปเอาเทิอะ รีบมาเทิอะว่าอั้น เมื่อนั้นมันก็แล่นไป

---

[๑] กางฟอง – ท่ามกลางคลื่นใหญ่

เอาขันมารีบ แล้วก็ซ้ำว่าเปนขันขี้รักมุกเสียเสี้ยง ไผมาหันก็ว่าขันเก่าขันหมอง *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๓๔๓]* พ้อยเอามา พร่องก็ว่าบ่ดี พร่องก็ว่าเชดเสดีแลว่าอั้น แล้วก็เอาใส่มาทานพระพุทธเจ้าหั้นแล คันพระพุทธเจ้าสันแล้ว เขาก็ขอไว้ประบาทหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณาเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า พระตถาคตะมารอดที่นี้ เขาทังหลายก็เอาขันมาใส่เข้ามาทาน ก็มาติมาด่าแก่กันว่า เปนขันอันเก่าดั่งอั้น พ้อยเอามาใส่เข้าทานแก่พระพุทธเจ้านั้นชาว่าอั้น พายหน้าประบาทอันนี้ จักปรากฏชื่อว่า**ประบาทเมิงขัน** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ ดอยประบาทอันนี้เปนผารูปช้าง จิ่งปรากฏชื่อว่า**ประบาทผ้าช้าง** หมื่นชาแล เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงแห** ฯ เมิงอัน ๑ ชื่อว่า**เมิงขัน** มื่นชาแล ฅนเกิดมาในเมิงสองอันนี้อันว่าสรียัสสะรุ่งเริงก็หาบ่ได้ จักเปนหม่นหมองไป ก็หาเตชะรัทธีบ่ได้ จักตระหมอดหอดไร้เขนใจไป บ่เหลิ้มบ่ใส แม่นเหลิ้มใสปานใดก็ดี เมื่อพายลูนก็จักเปนเภยยะอนทรายจิบหาย หม่น *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๓๔๔]* หมองไปเส เปนดั่งคำปากเขานั้น บ่อย่าชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็เอาอรหันตา แลพระญาอินท์ พระญาอโสกก็สระเดจไปรอดที่ ๑ แล้วก็ยั้งเซาตามกาละอันควร แล้วฅนทังหลายก็ป่าวกันมาต้อนมารับ ไหว้สักกระปูชาด้วยวัตถุอาภารณะต่างๆ แล้วขงขวายเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้า พระเจ้าก็กะทำอนุโมทนา แล้วเขาก็ขอเอาประบาทไว้หั้นแล พระเจ้าก็บังเกิดกรุณาย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า เมื่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาถามซึ่งกันว่า สูทังหลายหากอยู่เงิ้มเงาดอย ที่ต่ำพุ้นดาย ดั่งรฤพ้อยหันพระพุทธเจ้ามานั้นชา ตูข้าคองว่าสูทังหลายจักรู้กี้ดายว่าอั้น เขาอยู่ทางนาพุ้นก็หันพระพุทธเจ้ามาแต่กางหาว[๑] ข้าทังหลายจิ่งจักได้เอากันขึ้นมาชอมไหว้พระพุทธเจ้าบัดนี้เพื่ออั้นแล เขาก็เจียรจากันสันนี้ แล้วพายหน้าก็จักได้ชื่อว่า**บ้านคอง** หมื่นชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๓๔๖]*

---

[๑] กางหาว – อากาศ, ท้องฟ้า

พระพุทธเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ แล้วคนทังหลาย ก็ป่าวกันมาไหว้สักกระปูชาพระพุทธเจ้าหั้นแล คนทังหลายรู้ว่าพระเจ้ามาเมตตา สันนี้แล้ว ก็สาธุยินดีนักแล พระพุทธเจ้าก็มาเมตตาเราทังหลาย จักได้กินได้ทาน ก็เปนอันดีนักแล เราทังหลายอยู่บ้านอยู่เมิงเปนกางทางผ่า ยินเหลือแรงด้วย อุปัฏฐากปิ้นปัว[๑] หัวมาเข้าออกชู่มื้อชู่วัน หัวพอหยุ้งพอนวน หาคำอันจักได้อยู่ บ้านก็บ่มีสักเทื่อ ลางฟ่องลากเมิอบก ลางฟ่องลากตกน้ำ หาที่จักเยนใจบ่ได้ สักอันแล เขาทังหลายก่าวคำบ่ดีสักอันหั้นแล เขาทังหลายจิ่งขงชวายหาเข้า น้ำประไจย ผ้าผ่อนงืนคำมาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ ประบาทหื้อแก่เขา หื้อได้ไหว้แลปูชาหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณา ย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้ปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ทำนายว่า พายหน้าเมิงอันนี้ คันว่าซ้ำชั่วเขาทังหลายฝูงมาหื้อทานแลนี้ *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๓๔๘]* ก็เกิดเปนดั่งคำ เขามาก่าวนั้น ก็จักเปนอันคั่งแค้นแหน้นใจ หาความสุขสำราญบ่ได้ แขกก็บ่มาผ่า ด้วยจักมาย่ำยีบิบเบียนคำราม ยามนั้นท่าน ยาม ๑ ท่านก็จักไป ลางท่านก็จัก ลากตกน้ำ ลางเทื่อท่านก็ชักไปหาด ลางเทื่อท่านก็ยาดไปวัง เขาเท่าจักคางเปน ผานลำบากยากใจ หัวพอหยุ้งพอนวน หมื่นชาแล เหียดวจีคำเขาหากก่าวซอง หน้าพระตถาคตะเปนอันหนักนักแล เมิ่อพายลูนจักตระหมอดหอดไร้ไป หมื่นชาแล ดอยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ผานวน** ว่าอั้น ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า **ประบาทผานวน** หมื่นชาแล ฯ บ้านอันอยู่ตีนดอยประบาทนั้น จักได้ชื่อว่า **บ้านนวน** หมื่นชาแล พายหน้าแต่นี้ไป เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงนุง** หมื่นชาแล ฯ

ดอยอันนี้พระเจ้าเลงหันอนาคตกาล แล้วก็ทำนาย**ประบาทผานวน**อันนี้ แล้วก็เอาอรหันตาทังหลาย ก็สระเดจไปตามแม่น้ำอัน ๑ ก็เข้าเมิอรอดท่าน้ำอัน ๑ แล้วลัวะผู้ ๑ ก็เอาลูกไม้มาทานพระพุทธเจ้าหั้นแล *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๓๕๐]* ผู้ ๑ เอาพู[๒] มาทานแล เขาก็รีบเมิอบอกแก่ชาวบ้านทังหลาย มาต้อนมารับแล้วไหว้สักกระ ปูชาแล ชาวบ้านคันว่ารู้แล้ว ก็เอากันมาไหว้แลปูชาหั้นแล ก็ตกแต่งเข้าน้ำโภชนะ อาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็อนุโมทนา แล้วเขาก็ขอเอาประบาท

[๑] ปิ้นปัว – ปรนนิบัติรับใช้

[๒] พู – พลู

ซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณาย่ำประบาทไว้รอย ๑ เหนือหน้าหินก้อน ๑ ใกล้ฝั่งน้ำที่นั้น หื้อเขาได้ไหว้แลปูชา แล้วจิ่งทำนายว่า ดูราอานันทะ ประบาทอันนี้พายหน้าจักปรากฏชื่อว่า**ประบาทพูลวง** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ ท่าน้ำอันนี้ชื่อว่า**ท่าน้ำพูลัวะ** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ บ้านลัวะอันมาทานนี้ จักได้ชื่อว่า **บ้านพูละ** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว พระก็เลงหันพระญานาคตัว ๑ เปนอันหยาบช้ากล้าแขงมากนัก มันก็อยู่จอมดอยหินที่นั้น มีทิสะหัวแม่น้ำกว้ำ[๑] หนเหนือ อันควรสั่งสอนด้วยอานุภาวะแห่งตน แล้วพระพุทธเจ้าก็จาก ก็ไว้อรหันตากับทังพระญาอินท์ พระญาอโสกไว้อยู่ที่นั้น แล้วพระเจ้าเท่า *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๓๕๒]* ตนเดียว ก็สระเด็จไปด้วยลวงบนหนอากาส แล้วก็หยาดลงมาในขงเขียดประเทียดดอยหินใหย่อันนั้น ก็ลงสถิตย์สำรานเหนือผาใหย่อันนั้นหั้นแล *ตํ ทิสฺวา นาคราชา* อันว่าพระญานาคตัวนั้นหันพระพุทธเจ้าอยู่ที่นั้น มันก็บ่รู้ว่าปุคคละผู้มีรูปอันงาม ควรอัสจัรย์แท้หนอ เท่าว่ายังควรเปนอาหารแห่งกู หากเกิดมีนั้นแล มาหากูชาแลว่าอั้น เมิ่อนั้นพระพุทธเจ้าก็ตรัสรู้ใจแห่งพระญานาคหื้อมีตัวแลใจอันอ่อน บ่หื้อมันท้วงติงได้แล ฯ

สา ปุเรตฺวา พระพุทธเจ้าก็เหยียดมือไปหื้อมันหันก่อนหั้นแล พระพุทธเจ้าก็กะทำปาฏิหารย์หื้อพระญานาค เปนอัสจัรย์มากนัก เปนประดุจดั่งดอกไม้อันเผิงงาม ผายตกลงมาหั้นแล พระญานาคก็หันยินอัสจัรย์มากนัก มันก็คะนิงใจว่าดอกไม้อันหันมาปานสันนี้ เมิงนาคแห่งกูก็บ่มีแลว่าอั้น พระเจ้าก็สำแดงหื้อเปนดอกบัว แล้วสำแดงหื้อเปนดอกพ้าน จังกอร แล้วผายตกลงมาหื้อมันหัน แล้วพระญานาคหันอัสจัรย์เยิ่ง *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๓๕๔]* นั้น มันก็ร่ำพึงว่า ดอกไม้อันหันสันนี้ ร้ายเสเมิงเราชาแล ดอกพ้าน จังกอรฝูงนี้ ก็มีมากนักแลว่าอั้น พระญานาคก็มาร่ำพึงสันนี้หั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็รู้ใจพระญานาคสันนี้แล้วพระเจ้าก็สำแดงผายปฏิหารย์หื้อเปนแก้วซู่พระการ ตกลงมาหั้นแล พระญานาคก็ว่าร้ายเสเมิงเรา ดอกไม้งน ดอกไม้คำ แก้ว ๗ พระการนี้ ก็บ่มีอั้นซะรฤ เมิงนาคแห่งกูก็ยังมีมากนักแล

---

[๑] กว้ำ, กล้ำ – ฝ่าย, ทิศ

มันก็ร่ำพึงสันนี้แล้ว มันจักปากก็บ่ได้ จักติงตัวก็บ่ได้ ก็เปนอันอวนม่อยมากนัก จักฟื้นคิงก็บ่ได้ เปนสันนั้น ก็สะดุ้งตกใจกัวมากนัก มันก็คะนิงใจว่า ปุคคละผู้นี้ พ้อยมีเตชะรัทธียิ่งกว่ากูนี้ รอยว่าเปนอรหันตาตนประเสิฏกว่าโลกทัง ๓ อั้นชะรือ มันก็คะนิงสันนี้ แล้วมันก็ยกตัวมันลุก ก็เปนอวนม่อยนัก บ่อาจจักท้วงติงได้ มันก็ปงไว้คำเคียด แลมานะเส ร่ำพึงว่ากูบ่แพ้เจ้าตนนี้ กูก็จักอ่อนน้อมสมพารมัน ชะแล ท่านสั่งสอนกูอันใดก็จักฟังด้วยคำสอนแห่งท่านชาแล กูพ้อยมืออ่อนยอบ อยู่สันนี้นอ ว่าอั้นแล้ว ฯ

เมื่อนั้น *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๓๕๖]* พระพุทธเจ้าก็รู้ว่าพระญานาคอ่อนน้อมแล้ว พระเจ้าจิ่งก่าวว่า *นาคราชา* ดูราพระญานาค มึงบ่รู้จักกูเปนพระเจ้าอั้นชะรฤ ว่าอั้นแล้วมันก็พอติงตัวได้ แล้วยอหัวได้หั้นแล พระเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูราพระญานาค มึงจุ่งคุบเข่า แล้วยอมือมาหากูเทิอะ ว่าอั้นหั้นแล ฯ

เมื่อนั้นพระญานาคก็รู้คำสอนอันวิเสส ว่าคุบเข่ายอมือเทิอะว่าอั้น มันก็มืนตาดี แล้วก่าวว่า ข้าแด่เจ้ากู ตนมีบุญอันประเสิฐ ข้าก็บ่รู้จักเจ้าแท้แล เจ้าลักเปนสัพพัญญูตนประเสิฏแท้ดีหลีแล ข้าก็ขอสุขกับบุญพระเจ้าแด่เทิอะว่าอั้น มันก็รู้จักบุญคุณพระเจ้า แล้วก็ขอราทธนาพระพุทธจ้าอยู่เมตตาในจอมดอยที่นี้ก่อนเทิอะ ฯ

ในกาละนั้นอรหันตาแลมหาอานันทเถียรเจ้า คันพระญาอินท์แลพระญาอโสก ก็รู้ว่ากาละบัดนี้ ก็ควรสระ เดจเข้าไปนั่งแวดล้อมพระพุทธเจ้าแล พระญานาค ก็ลงไปสู่เมิงนาค แลก็บอกก่าวยังสภาวะอันพระพุทธเจ้ามาผวดเมตตาสั่งสอนนั้น ชู่อันแก่นาคทังหลาย แล้วเขาก็ฟ้อมกันเอาเข้าตอกดอกไม้ คันธะของหอม *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๓๕๗]* แลเข้าน้ำโภชนะอาหารแต่เมิงนาคขึ้นมา แล้วก็ไหว้คบยำแยงสักกระปูชาพระพุทธเจ้าแล้ว *สกฺโกปิ* ส่วนว่าพระญาอินทาธิราช ก็ถือเอาเคิ่งมากั้งพายบนหัวแห่งพระพุทธเจ้าพายทิสะเหนิอวันออก แล้วส่วนว่าพระเจ้าก็นั่งอยู่ท่ำกางพระญาอินท์ แลพระญาอโสก แลพระญานาคหั้นแล ฯ

ในกาละนั้นนาคทังหลายก็ฟ้อมกันทังมวร บ่เท่าแต่นั้นชาวทัมมิลัวะทังหลายอยู่ด้าวลวงนั้นก็ดี เขาก็รู้ก็หันอัสจรีย์อันรุ่งเริงมากนักด้วยเตชะอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้า ได้ยกยอหัวใจเขาแล้ว เขาก็บังเกิดมีใจมักใค่เมิอไหว้แลปูชายังพระเจ้า ก็เข้ามาสู่ที่นั้น ก็ขึ้นสู่ปายดอยที่สูงพุ้นนับเสี้ยงแล เขาทังหลายมวร

ก็ฟ้อมกันรักสาสีล ฟังธำ[๑] แห่งพระพุทธเจ้าอันเทสนาทานกถา สีลกถา ภาวนากถา เปนต้น เสี้ยงวันคืนทังมวร แล้วเขาก็ตกแต่งเข้าน้ำโภชนะอาหารเปนทานแก่พระพุทธเจ้า เปนประธาน แลพระเจ้าก็กะทำภัตตา *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๓๕๙]* อนุโมทนา แล้วพระพุทธเจ้าจิ่งทำนายไว้หื้อแจ้ง จิ่งก่าวว่าดั่งนี้ ดูราอานันทเถียร ในเมื่อกูตถาคตะเข้ามาเมตตาเขาทังหลายที่นั้น เขาทังหลายก็มาอุปัฏฐากปูชา รักสาสีล ฟังธัมม์คำสอนแห่งพระพุทธเจ้า ก็เปนอันดีนักแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ก่าวสกเสิน[๒] ยกยอสันนี้ พระเจ้าก็สันเขาแล้ว ก็จักมักใค่สำแดงยังอริยสัจจะแก่นาคแลฅนทังหลาย จิ่งก่าวซึ่งมหาอานันทเถียรว่า *อุทกํ* อันว่าน้ำอันเขาหากตักมาทานพระตถาคตะที่ ๑ เปนอันร้อนนัก กูตถาคตะก็ใค่บัวรพวกอันควรกัดเยน[๓] นั้นแล ท่านมหาอานันท์จุ่งเอาสลอบงน[๔] แห่งพระญานาคอันนี้ไปหาน้ำอันกัดเยนนั้นมาเทิอะว่าอั้น มหาอานันทเถียรเจ้าจิ่งถามพระญานาคว่า ดูรามหาราช น้ำอันควรกัดเยนนั้น มีที่ใดชา พระญานาครู้แล้วก็ก่าวซึ่งพระญาอินท์ว่า *เทว* ข้าแด่อินทาธิราช *ตวํ* อันว่ามหาราชเปนเจ้า จุ่งไปแลเอามือชี[๕] ยังผาก้อนนั้นเทิอะ หากจักเปนน้ำบัวรพวกแห่งขาแล มีน้ำอันกัดเยน ก็อยู่ในผาก้อนนั้นแล หากจักเปนน้ำอันวิเสียด จักเกิดมีมาด้วย *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๓๖๑]* อานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าชาแล ฯ

เมิ่อนั้น พระญาอินท์ก็เอามือชีใส่กางผาก้อนนั้นหั้นแล *อุทกํ* อันว่าน้ำก็ไหลออกตกลงมาบัดเดียวนั้น ก็มีแล มหาอานันทเถียรเจ้าก็เอาสลอบไปตักเอาน้ำอันนั้นมาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็สันแล้วก็บ้วนปากตกน้อย ๑ เพิ่อหื้อเปนบวกสระอัน ๑ ไว้เหนิอจอมดอยที่นั้น เพิ่อจักผวดฅนอันฟ้อมกันมาไหว้ แลปูชาประบาทหั้นแล ฯ

พระการ ๑ *อานนฺท* ดูราอานันทะ ในเมิ่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ ลัวะทังหลายอันอยู่ด้าวลวงนี้ ก็มาปุจฉาโจทนากันว่าดั่งนี้ ยังมีพ่อลัวะผู้ ๑ มาหันกูตถาคตะ

---

๑ ธัมม์ – ธรรม

๒ สกเสิน – สรรเสริญ

๓ กัดเยน – หนาวเย็น

๔ สลอบงน – ขันเงินขนาดเล็ก

๕ ชี – แหย่, เจาะ

มารอดที่นี้ มันก็มีใจมักใค่ไหว้แลปูชาแห่งคุณตถาคตะหั้นแล มันก็มา ก็บ่ได้ด้วยง่าย เหียดว่ามีอารักข์ร้าย คือว่าพระญานาคตัวนี้เปนเค้า มันจักมาก็กัวตาย มันก็มาบ่ได้หั้นแล กูตถาคตะสอนหื้อรู้ด้วยทิพพจักขุญาณแล จิ่งอทิฏฐานไว้ผวดเมตตาบ่หื้อมันกัวแต่เภยยะอันได้หั้นแล มันจิ่งตะนิงใจว่าพระ *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๓๖๓]* สัพพัญญูเจ้าก็ยังเข้ามาเมตตาที่นี้ซู่เมื่อ ก็บ่หล้างว่าจักพอตายง่ายชาแล ร่ำพึงว่าอั้นแล้ว มันก็มีทางกินน้อย ๑ จิ่งไปเขาะขอดออกมา ปิ้งหื้อสุก แล้วเอาน้ำจิง[๑] ใส่บอก แล้วก็ขึ้นมาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก่าวว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าก็มักใค่มาแต่เช้ากี้แล ดอยหินอันนี้ก็มีอารักข์ใหย่ เกียดกล้าร้ายมากนัก คนขึ้นมาถึงที่นี้แล้ว พอกมาหาบ้านหาเริน ก็หากตายเสี้ยงแล บ่เท่าแต่นั้น วัวควายก็ตาย คันว่าสัตต์ก็ดี คนก็ดี ก็หากตายเสี้ยงแล ไผก็มาบ่ได้ง่ายเพื่ออั้นแล มักว่าอันอยู่เหนือดอยหินที่นี้อันชา ผู้ข้าก็มาสังกา[๒] อยู่แล ฯ

พระการ ๑ ก็รุ้งค่ำก็เทียรย่อมมาทางอากาส ก็มาจับอยู่จอมดอยผาที่นี้ ก็ร้องตาง มีเสียงดั่งฟ้าร้องนั้น มีรัสมีรังสีรุ่งเริงเปนดั่งเปียวไฟไหม้เท่าลำเรือนั้นเหมินดั่งจักมาเผาบ้านเผาเมิงเสนั้นแล ลักว่า[๓] มีพระญานาคตัวหยาบช้าแท้นอ พ่อลัวะผู้ ๑ ก็มาก่าวสันนี้แล ปุพพนิมิตคำปากพระญานาคก็มีแท้ หัวทีว่าดอยอันนี้ก็หาก *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๓๖๔]* เปนผาลวงคำแห่งกูแลว่าอั้น พายหน้า **ดอยผาลวงคู** ว่าอั้นชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทลวงคู** หมื่นชาแล ฯ บ้านอยู่ตีนดอยที่นี้ จักได้ชื่อว่า**ลวงคู** หมื่นชาแล ฯ พ่อลัวะผู้นั้นมาก่าวว่าจักมาด้วยง่ายบ่ได้แลว่าอั้น บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านงาย** ว่าอั้นชาแล ฯ พ่อลัวะผู้มาก่าวว่าไผแลขึ้นมาถึงที่นี้แลตาย แม่นวัวควายขึ้นมาถึงดอยผาที่นี้ พ้อยไปก็เที่ยงตาย บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านมาถึง** หมื่นชาแล ฯ ก่าวว่ามีผีสังอยู่ตีนดอยนั้นชาเขาทังหลายก็สังกา บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านมา** หมื่นชาแล ฯ พ่อลัวะผู้มาก่าวว่าผู้ข้าจักใค่ไปไหว้พระพุทธเจ้า มีส้มนกน้อย ๑ ก็จิ่งเขาะขอดปงมาทานแลว่าอั้น บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านเขาะ** หมื่นชาแล ฯ พายหน้าเขาทังหลายฝูงปูชาแล้วเขาทังหลายฝูงอยู่ด้าวลวงอันนี้ ก็จักมีคำหย้านกัวแต่เภยยะต่างๆ จักไปที่ใด

---

๑ น้ำจิง – น้ำเปล่า

๒ สังกา – สงสัย

๓ ลักว่า – ชะรอยว่า, รอยว่า

ก็กัวตาย จักอยู่ก็กัว จักเยดจักแปงอันใด ก็กัวท่านผู้อื่นติเตียน ถูกหนี้ท่านแล เภยยะเขาจักมาย่อมว่าต่อมคอไหว ใจคอน้อย *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๓๖๗]* ท่านจักมาแปงเวียกการหื้อเขาทังหลาย บ่ปากบ่เถียงได้สักอัน เปนดั่งคำปากเขาว่านั้น หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนาย**ลวงคู** ด้วยพระการดั่งนี้แล้ว ก็เอาอรหันตา กับทังมหาอานันทเถียร พระญาอินท์ พระญาอโสก ก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ก็ยั้งเซาอยู่หั้นแล ลัวะทัมมิละทังหลายก็มาต้อนมารับ แล้วก็ไหว้นบปูชาแล้ว ยังมีพ่อลัวะผู้ ๑ ไปแอ่วห้วยมา ก็ได้ปูมาจี่หื้อสุกแล้วก็เอามาทาน ทัมมิละผู้ ๑ ก็มาก่าวว่า ปูอันนี้บ่ดีดาย มันจิ่งก่าวว่า ปูอันนี้แควนลำแท้ดายว่าอั้น เมื่อนั้นยังมีพ่อลัวะผู้ ๑ ก่าวว่า ปูก็หากกินลำแท้แล ว่าอั้นแล้วเขาก็ขงขวายเอาเข้าน้ำโภชนะอาหารกับทังปูจี่มาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ก็กะทำภัตตาอนุโมทนากับด้วยเขา แล้วเขาทังหลายก็ฟ้อมกันราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรูณาย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขา เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า ดูราอานันทเถียร พระตถาคตะมารอด *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๓๖๙]* ที่นี้ เขาก็มาเอาปูจี่สุกแล้วมาทานกับเข้าหั้นแล พายหน้าประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทปูจี่** ว่าอั้น หมื่นชะแล เขาไปที่ใดเพิ่นก็ถามว่า สูอยู่ที่ใดชา ตูอยู่**บ้านจำจี่ปู** ว่าอั้นชาแล ดอยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ดอยดำ**ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ยังมีชาวทมิลัวะทังหลายก็เข้ามาไหว้แลปูชาคารวะ แล้วเขาก็ป่าวกันมาชุบ้านหั้นแล ยังมีบ้านอัน ๑ เขาได้ยินแล้ว เขาก็ลุกเช้า แปงเข้าจี่มาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วก็ไหว้ว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าทังหลายก็ฟ้าวรีบ บ่มีสังทาน ก็เท่ามีเข้าจี่มาทานแลว่าอั้น ยังมีบ้านอัน ๑ เขาได้ยินว่าพระเจ้ามาเมตตา ก็ยินดีมากนักแล ผู้เปนแก่เปนนายบ้าน กับทังลูกน้องนั้นบ่มาหลายแล เขาก็เอาเข้าเข้าน้ำโภชนะอาหารอันประหนีดดีลำหั้นแล วัตถุอาภารณะงืนคำมาปูชาแก่พระพุทธเจ้า แล้วก่าวว่า *ภนฺเต [หน้าลานที่ ๓๑, น.๓๗๑]* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าทังหลายก็ยินดีปสาทะสัทธามากนัก ก็ปกป่าวชาวบ้านทังหลายก็บ่ฟัง เขาทังหลายก็เปนผู้บ่ยิน บ่ฟัง ต่างคนก็ต่างไปหาเวียกหาการแห่งเขาพายหลายแล เท่ายังผู้ข้าทังหลายชวนกันมาทานพระพุทธเจ้าแล ว่าอั้นหั้นแล ฯ

พระการ ๑ ยังมีทมิลัวะผู้ ๑ ก็มาปูชา มาทานแล้วก็ก่าวว่า ผู้ข้าทังหลายอยู่ที่ไกลนัก ได้ยินว่าพระพุทธเจ้ามาเมตตาว่าอั้น ฟ่องก็ว่าพระพุทธเจ้ามาเมตตาเซาอยู่จอมดอยที่สูงนั้นแควนดีแล พ้อยมาเซาอยู่ที่จอมดอยน้อยที่ต่ำสันนี้นอว่าอั้นก็มีแล เขาก็ฟ้อมกันหื้อทานแลปูชา แล้วเขาก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ แลก็ทำนายว่า ดูราอานันท์ พระตถาคตะเข้ามารอดที่นี้ เขาก็แปงเข้าจี่มาทานพระตถาคตะ แล้วพายหน้าบ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านเทิงคะชี** เหียดเขามาทานเข้าจี่ บ่มีสังกับแล ฯ บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**จอมดอย** ชาแล ฯ บ้านลัวะอันใหย่นั้น ลัวะผู้เปนแก่นั้นคันมากะทำบุญ เขาก็บ่ยินบ่ฟังคำ ก็บ่ฟ้อมกันเข้ากับนาย พายหน้า *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๓๗๓]* บ้านอันนี้จักเกิดเปนใหย่ จักปรากฏชื่อว่า**บ้านบ่ยินบ่ฟัง** หมื่นชาแล พายลูนจักแผ่ไปบ้านอันนี้ชื่อว่า**บ้านยีพัง** หมื่นชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทเทิง**ก็มีชาแล ในละแวกแกว้นอันนี้ พายหน้าลูกน้องก็บ่ฟังคำนาย ลูกชายก็บ่ฟังคำพ่อแม่ ผู้เถ้าผู้แก่ ผู้รู้ผู้หลัก[๑] ผู้มียสสักดิ์ สั่งสอนก็บ่ฟัง เขาทังหลายก็พาละพาโลเอาตัวแต่งตัว เอาตัวแต่งใจ ลวดมีอนทรายวินาสจิบหายด้วยในยะหลายพระการต่างๆ ไผใค่อยู่ก็จักอยู่ ไผใค่หนีก็จักหนี จักละบ้านละเรินเส บ่เยดบ่ส้างหมื่นชาแล ก็เหียดวจีคำปากเขาหากมาก่าวนั้นแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้แล้วก็สระเดจไปสู่ถานะที่ ๑ ทมิละทังหลายเขาก็มาต้อนมารับ แล้วก็ไหว้นบคบยำแยงปูชา แล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานพระพุทธเจ้า แล้วเขาก็ขอราทธนาพระเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ทำนายว่า เมื่อกูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาทานแล้ว *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๓๗๕]* ถามกันว่าลูกหลานสูได้สังมาทานนั้นชาเขาฝูงต่างบ้านนั้นก็ก่าวว่า ข้าได้แววู คือว่าส้มชิ้นหนูแดงมาทานแล บ้านเขานั้นจักได้ชื่อว่า**แววูหนูน้อย** หมื่นชาแล ฯ เขาบ้าน ๑ นั้นมาก่าวว่า ตูข้าบ่มีสังมากินมาทานแล มีส้มชิ้นแดงโอ่ยาแลวาอั้น บ้านนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านแลวู** คือว่าลูกหนูน้อย หมื่นชาแล ฯเขาบ้าน ๑ ก่าวว่า ตูข้าก็บ่มีสังแล ลางฟ่องก่าวว่าอันใดเปนส้ม กินก็จักแสบไส้ไหม้ใจชาแล สูเจ้าทังหลายจุ่งแปงลาเยิงว่าอั้น

---

[๑] หลัก, หลวก – ฉลาด

พายหน้าเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านละเยิง** หมื่นชาแล พายหน้าแต่นั้นคนชาวบ้านฝูงนี้ จักเปนทุกข์เขนใจด้วยคองอยู่แลทางไป จักลำบากด้วยเยดส้าง หมื่นชาแล ฯ พระเจ้าทำนาย**ประบาทสวนเยิงลวงบาน** ก็แล้วเท่านี้ห้อง ๑ ก่อนแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้วก็สระเดจไปสู่ผาที่ ๑ ชาวทมิละทังหลายเขาก็ป่าวกันมาหื้อทานนั้นแล เขาก็มาจากันด้วยไนยะหลายพระการต่างๆ ลางฟ่องว่าไปใส่ห่าย[๑] นกหนูไว้กางกิ่วพุ้น นกแรก็มาถูก *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๓๗๖]* ลวดพาเอาตายเมื่อหันชองบ่ดายสหายเอิย ว่าอั้น ฯ

ยังมีลัวะบ้าน ๑ ก็มาจำกันว่า ดอยหินผาอันเปนแวนไว้นั้น เมื่อพายหน้าจักเปนบ้านตูแล สหายเหิยว่าอั้น ฯ

ลัวะบ้าน ๑ ก็มาจากันว่าตูอยู่บ้านพุ้น ผ่อหันรอดดอยผาที่นี้ยะยะ ข้าทังหลายหันแล้วจิ่งจักชอมมาทาน ท่านทังหลายเหิยว่าอั้น ฯ

ยังมีลัวะบ้าน ๑ เขาบ่ได้รู้ว่าพระเจ้ามาเมตตาแล เขาจิ่งใช้กันไปบอกเปนอันฟ้าวฟั่งคันใจ ลวดมาตัวบ่ดายแล เพิ่นซ้ำถามว่า สูเอาสังมาทานนั้นชาว่าอั้นจิ่งก่าวว่าตูก็ฟ้าวมา ถงพาก็ถิ้ม[๒] เส จักได้สังมาทานแลว่าอั้นหั้นแล ฯ

ยังมีลัวะผู้ ๑ บ้านเพิ่นใช้ไปบอกเขารู้ แล้วก็จากันกันว่า คนอยู่บ้านหัวทีต่ำจักได้รู้ได้หันสังนั้นชา สูเจ้าสหายไปบอกจิ่งรู้ชาแลว่าอั้น ฯ

ยังมีละผู้ ๑ อยู่บ้านอัน ๑ เขาก็มาจากันว่า สหายเอิย ตูขาทังหลายก็รู้ข่าวว่าพระเจ้ามาเมตตา ก็ใค่หันใค่ไหว้แล บ่ยาก บ่ได้ยินเสียงค้องตูก็รัดมา ก็ได้หันแท้แลก็ได้ไหว้แท้แลว่าอั้น

ยังมีลัวะบ้าน ๑ มารอดแล้ว *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๓๗๘]* ก็ก่าวว่า สหายเอิย ตูอยู่บ้านก็หันพระเจ้าย่างมาทางอากาสกางหาว ลงมาสู่ดอยผาที่นี้ ตูข้าจิ่งเข้ามาชอมทานแลว่าอั้น ฯ

ยังมีลัวะบ้าน ๑ มารอดแล้วจิ่งจากันว่า สหายเอิย ตูก็บ่รู้พระเจ้ามาเมตตาคนทังหลายก็ไปไร่ไปสวนเสเสี้ยง สหายพายนี้ใช้ไปบอกจิ่งรู้แล ก็เอากันลุกแต่บ้านแต่ไร่พุ่นมาแล ว่าอั้นแล้วทมิละทังมวร ก็ฟ้อมกันแต่งเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทาน

---

[๑] ห่าย – ตาข่ายดักสัตว์
[๒] ถิ้ม – ทิ้ง

แก่พระพุทธเจ้า พระเจ้าก็รับแล้ว เขาก็ขอเอาประบาทไว้หั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย แล้วพระเจ้าก็ทำนายว่า ดูราอานันท์ พายหน้า ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**ทองเหีย** ว่าตามคำปากเขาว่าตูข้าอยู่บ้านก็หันพระเจ้าว่าอั้นแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ ก็ได้ชื่อว่า **บ้านผ่อแย** ว่าตามคำปากเขา *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๓๘๐]* ว่าข้าทังหลายอยู่บ้านก็ผ่อหันพระเจ้าว่าอั้นแล้ว ฯ บ้านอัน ๑ ได้ชื่อว่า**บ้านผ่อแหย้** ตามคำปากเขาทังหลายว่าตูข้าทังหลายหันพระเจ้าแผวมา ผู้ข้าทังหลายก็ทงหัน จิ่งมาชอมหื้อทานนั้นแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ ก็ได้ชื่อว่า**บ้านยะเหีย** ตามคำปากเขาว่า ผู้ข้าทังหลายหันพระเจ้ามาทางอากาสว่าอั้นหั้นแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**หิน** เหียดเขาว่าตูข้าทังหลายอยู่บ้านลุ่ม บ้านต่ำ บ่หันพระเจ้ามาเมตตานั้นแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ ได้ชื่อว่า**บ้านจ่าคอง** เหียดคำปากเขาว่าตูข้าทังหลายอยู่คองหันพระเจ้ามาเมตตาดาย ว่าอั้นแล้ว ฯ ลัวะบ้าน ๑ ได้ชื่อว่า**สางไว้** เหียดคำปากเขาว่าลวดพาห่ายตกไปเมิอดงพุ้นละซองสางนั้นแล พายลูนก็แผ่ไปว่า**สางเสห่าย** หมื่นชาแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านมอง** เหียดคำปากเขาว่า ตูข้าได้ยินเสียงกองมอง[๑] จิ่งจักลัดมาหาว่าอั้นแล ฯ บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านยางมอง** เหียดคำปากเขาว่า หันพระเจ้าย่างมาทางอากาสกางหาวว่าอั้นหั้นแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านมอน** เหียดคำปากเขาว่า ข้าทังหลายรู้แล้ว *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๓๘๒]* จิ่งลัดม่อนลัดป่ามาว่าอั้นแล้ว ฯ ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านไร่** เหียดคำปากเขาว่า ทังบ้านก็เปนไร่เสเสี้ยงตูข้าทังหลายก็ลุกไร่มาว่าอั้นแล้ว ฯ ลัวะบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านแรม** เหียดคำปากเขาว่า ตั้งแต่ดอยมาหากเปนเขตเปนแดนตูแล ฯ บ้าน ๑ ก็จักได้ชื่อว่า **บ้านเหนิอ** เหียดคำปากเขาว่าดอยผาใต้ รูดอยผาเหนิอ บ่รู้ว่าอั้นนั้นแล ฯ ประบาทอันนี้จักปรากฏชื่อว่า**ประบาทผาน้อย** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็หื้อมหาอานันทเถียรเทสนาธัมม์สั่งสอนแทนหลายทีนั้นก่อนแล ส่วนว่าพระเจ้าก็เท่าตน ๑ ตนเดียว ก็สระเดจไปท้อง**ดอยพานฝาย** ไปรอดริมน้ำใหย่อัน ๑ ก็ได้จวบพบสิงห์สองตัวพี่น้อง ก็มาชิงเอาเขตเอาแดน เขาก็ผิดเถียงกันอยู่หั้นแล สิงห์สองตัวพี่น้องหันพระเจ้ามานั่งอยู่ที่นั้น ก็ไปไหว้พระเจ้า

---

[๑] กองมอง – กลองและฆ้อง

หั้นแล พระพุทธเจ้ารู้เหียดอันนั้น ก็เสง[๑] ถามว่าสูทั้งสองผิดเถียงกันด้วยเหียดสันใดชา สิงห์สองตัวจากันว่า ราทั้งสองขอไหว้สัพพัญญูพระพุทธเจ้าตัดแต่งหื้อสองราทึน ว่าอั้นแล้วก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่ *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๓๘๔]* พระพุทธเจ้า เขิอข้าทั้งสองผิดเถียงกันด้วยเหียดอันชิงเขตแดนที่กันนี้แล หากร้ายหากแผกแต่ผู้ใดนั้นบ่แจ้งข้าแล ผู้ข้าก็ขอไหว้สาพระพุทธเจ้าจุ่งเทสนาตัดหื้อเขิอข้าทั้งสองหื้อชอบหื้อแม่นทึน แม่นร้ายผ่อแต่ผู้ใดก็ขอหื้อสั่งสอนตัดแต่งหื้อเขิอข้าทั้งสองเสมิอเถือคิง อย่าหื้อแพ้พ่ายได้เทิอะ ว่าอั้นแล้วพระพุทธเจ้าจิ่งถามว่าดูราสิงห์สองตัว ตั้งแต่แดนพายหัวน้ำก็ดี พายหล้าน้ำขึ้นมาก็ดี พ้อยมาถึงที่ใดชาสิงห์สองตัวพี่น้องจิ่งไหว้พระพุทธเจ้า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ลุกแต่หัวน้ำลงมาก็ดี ลุกหล้าน้ำมาก็ดี ก็มาคึ่งที่อันเขิอข้ามาไหว้พระเจ้านี้แล พระพุทธเจ้าก็ตรัสแจ้งแล้วก็เอาไม้เท้าเหลกมาขีดแดนหื้อสิงห์สองตัวด้วยคำว่า ดูราสิงห์สองตัวพี่น้อง อย่าได้ผิดเถียงกัน จุ่งรักสากันต่อเท้ายาวชีวังเทิอะ แดนก็คึ่งเสมิอกันที่อันไม้เท้าเหลกพระตถาคตะหากขีดนี้แล ผู้ใดอย่าได้ผ่อนเหลือคำสอนแห่งกูทึนพี่จุ่ง *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๓๘๖]* กินพายเหนิอ น้องจุ่งกินพายใต้เทิอะว่าอั้นหั้นแลเมิ่อนั้นสิงห์สองตัวพี่น้อง ก็ยินดีมากนัก ก็ไหว้พระพุทธเจ้าแล้วต่างตนก็ต่างไพ้อยู่สุขสำรานแห่งตนก็มีหั้นแล ฯ

ในกาละนั้นมหาอานันทเถียรก็เทสนาแก่ชาวทมิลวะทังหลายแล้วก็เอาอรหันตากับทังพระญาอินท์พระญาอโสกมาชอมพระพุทธเจ้าหั้นแล ในกาละนั้นพระพุทธเจ้าก็ลงไปสู่ที่ริมน้ำหั้นแล ยังมีพ่อค้า ๙ คน เมิอขายพูพายหัวน้ำแล้วล่องเริอมาจอดยั้งเซาที่นั้นหั้นแล เขาหันพระเจ้าก็มาไหว้ พระเจ้ามักใค่อาบน้ำดั่งอั้น พ่อค้าก็เอาผ้าขาวหื้อพระเจ้านุ่งเปนผ้าอาบน้ำดั่งอั้นหั้นแล พระเจ้าก็ลงมาสู่แม่น้ำ ก็ย่ำผาก้อน ๑ ลึกเพียงกางขาพระเจ้าหั้นแล ยังมีพระญานาคตัว ๑ อยู่รักสาย่านน้ำที่นั้นแล พระญานาคก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้ที่นั้นหื้อแก่พระญานาค หื้อเปนเค้าแก่นาคทังหลาย ก็ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ออกมาแล้วก็มานุ่งผ้า แล้วก็เอาตีนคีบผ้าอาบน้ำซัดไปหื้อพ่อค้าหั้นแล ผ้าอันนั้นก็ลวดกายเกิดเปนแผ่นคำ *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๓๘๘]* ทังมวร

---

๑ เสง – ถาม, พูดจา (แส้ง – แกล้ง)

หั้นแล ยามนั้นพ่อค้าเขาหันอัสสจรัย์แล้ว เขาก็ซ้ำเอาผ้าห่ม ผ้านอน มาทบกับกัน หื้อเปนอาสนาหื้อพระเจ้านั่งหั้นแล ฯ พ่อค้าผู้ ๑ ก็เอาผ้าขาวมาปูไว้ที่รองตีนพระเจ้า หื้อพระเจ้าย่ำเชดตีนเสดี แล้วก็เอาตีนซัดไปหื้อพ่อค้า ก็กายเกิดเปนคำไปเล่าหั้นแล เขาหันอัสสจรัย์ก็ยินดีมากนัก ก็เอาหมากพูหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาแล้วก็หื้ออรหันตา แล้วพระญาอินท์ พระญาอโสกแล้ว ยามนั้นลัวะทังหลายเขาก็รู้ว่าพระเจ้ามาเมตตา บ่มาเมตตาในบ้านแล เราก็ลงไปสู่สาพระเจ้าเทิอะ ลัวะบ้านนั้นจิ่งจากันว่า บ้านเรานี้เปนบ้านเปียวน้ำ พระเจ้าลวดบ่มาแล เราก็ลงไปที่ท่าน้ำพุ้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็เอากันมาซอมแล ฯ ยังมีลัวะผู้ ๑ มันก็อยู่บ้าน ๑ ก็มาก่าวกันว่า สหายเหิย พระเจ้ามาเมตตาเราแล เราก็ชวนกันไปซอมที่ท่าน้ำพุ้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ลงไปหั้นแล ฯ ยังมีลัวะบ้าน ๑ จากันว่า พระเจ้ามาทังพานฝ่ายอองท่าน้ำพุ้นแล เรา *[หน้าลานที่ ๔๑, น.๓๙๐]* ก็ควรแล่นไปซอมเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ลงไปหั้นแล ฯ

ยังมีลัวะบ้าน ๑ เขาจากันว่า เราทังหลายก็มีสัทธาใค่ทานทุกเมื่อแล พระเจ้าพ้อยบ่มาทางนี้ บ่มาเมตตาเรานี้ชา เราก็ควรลงไปซอมเทิอะว่าอั้น เขาทังหลายก็ลงไปซอมหั้นแล ก็หื้อทานเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงืนคำมากนักแล เราก็ฟ้อมกันขอราทธนาไว้ประบาทหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า จักไว้ประบาทริมน้ำสันนี้ เปนที่น้ำโถม น้ำหลุสันนี้ ก็บ่ควรไว้แล สูใค่ไหว้แลปูชาดั่งอั้น จุ่งเอาผ้าขาวมา กูจักย่ำไว้หื้อแก่สูทังหลายชาแลว่าอั้น ทัมมิละทังหลายก็เอาผ้าขาวมาซักปั้นเสดีแล้ว ก็ปูหื้อพระเจ้าย่ำหั้นแล พระเจ้าจิ่งบอกหื้อเขารู้ว่า ประบาทพระตถาคตะอันนี้สูจุ่งเอาเมิอไว้จอมดอยสูง แล้วไว้สักกระปูชาเทิอะ ฯ ลัวะบ้าน ๑ หันสันนี้ เขาก็ใค่ได้ เขาก็มาจากันว่า เราจุ่งเอาผ้าขาวมาซัก แล้วหื้อพระเจ้าย่ำไว้หื้อเราเทิอะ ว่าอั้นแล้วเขาก็เอาผ้าขาวมีหื้อพระพุทธเจ้าย่ำไว้ แล้วเขาก็จากันว่า *[หน้าลานที่ ๔๒, น.๓๙๒]* สูทังหลายเอิย เราจักเอาเมิอไว้ที่สูงตามคำสอนพระเจ้าเทิอะว่าอั้น แล้วพระพุทธเจ้าก็ถามพ่อค้า ๙ คนนั้นว่า ดูราอุบานสก ลุกแต่เมิงหัวน้ำมารอดที่นี้ พายใดแควนไกลนั้นชาว่าอั้น พ่อค้าก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ลุกแต่เมิงหัวน้ำมาก็ดี ลุกแต่เมิงหล้าน้ำมาก็ดี ก็คึ่งกันที่หนี้แลว่าอั้นแล พระเจ้าก็ทำนายไว้ว่า ดูราอานันทเถียร ลัวะบ้าน ๑

ก่าวว่า พระเจ้าก็มาแว่[๑] เราเปนบ้านเปียวน้ำ พ้อยพายลูนจักแผ่ไปชื่อว่า **บ้านพอย** หมื่นชาแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ เขาก็ก่าวว่าพระเจ้าพัดฝายไปแลว่าอั้น พายลูนจักแผ่ไปว่า**บ้านฝาย** หมื่นชาแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ เขาก่าวว่า เสี่ยวเหิย พระเจ้าบ่มาเมตตาเราแล เราจุ่งล่องเริอไปชอมเทิอะว่าอั้น บ้านอันนั้นจักได้ชื่อว่า **บ้านเสี่ยว**ชาแล ฯ ลัวะบ้าน ๑ ว่าสัทธาเราก็ยังมีดาย พระเจ้าบ่มาแว่เรา เราก็ไปชอมเทิอะว่าอั้น บ้านอันนั้นจักได้ชื่อว่า**สัทธา** หมื่นชาแล ฯ ที่อันสิงห์สองตัวอวดกันว่า ราทังสองจุ่งไปไหว้พระเจ้า ขอหื้อพระเจ้าตัด *[หน้าลานที่ ๔๓, น.๓๙๔]* แต่งคำแห่งราทังสองทีนว่าอั้น ที่นั้นจักเปนบ้านอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านขอ** ว่าอั้นชาแล ฯ ในที่อันสิงห์สองตัวมาไหว้พระตถาคตะว่าผู้ใดร้ายผอก หื้อพระเจ้าสั่งสอนทีนว่าอั้น ที่นี้จักเปนบ้านอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านผอก** ชาแล ฯ ที่อันพระตถาคตะถามพ่อค้าลุกแต่ใต้เหนิอมา มาคึ่งที่นี้ว่าอั้น ที่นี้จักได้ชื่อว่า**เชียงคึ่ง** หมื่นชาแล ฯ ประบาทกูไว้ที่พระญานาคที่นี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทคำ** ด้วยนิมิตอันนุ่งผ้ากายเกิดเปนคำแก่พ่อค้านั้นแล พายหน้าจักแผ่ไปว่า**ประบาทผาคำ** ชาแล ฯ ประบาทในน้ำหาดผาคำแห่ง ๑ ประบาทย่ำผ้าขาวไว้สองรอย ไว้**บ้านเสี่ยว**รอย ๑ ไว้**บ้านฝาย**รอย ๑ แล ฯ

ฅนทังหลายจักล่องด้วยเริอแลแพก็ดี เทียวไปด้วยทางบกก็ดี คันมาถึงหาดผาคำที่นี้ หื้อได้ไหว้แลปูชาประบาทและพระญานาค แล้วจิ่งไปจิ่งมาดีแล คันบ่ปูชาก็บ่พึงใจอารักข์อันอยู่รักสาประบาทที่นี้ ก็จักหลุเริอหลุแพเสชาแล แม่นเทียวทางบกก็บ่มีพยาธิอันตรายต่าง ๆ ชาแล คันกะทำอนารทะ ผิดอารักข์ที่นั้น แลปูชาหื้อชอบหื้อดี แม่น *[หน้าลานที่ ๔๔, น.๓๙๖]* ไปเยียะ ไปส้างไร่นาค้าขายก็จักสมริทธิ เปนดีเพิ่ออารักข์บ่ไปบิบเบียนนั้นแล ฯ พระเจ้าทำนาย**ประบาทผาคำ ประบาทรอยตีนเสี่ยว บ้านฝาย** ไว้สันนี้แล้วก็มีวันนั้นแล ฯ

ปญฺจธาตุกถา นิฏฺฐิตา ฯ กรียาสังวัณณนายังตำนาน ผูกถ้วน ๕ ก็สระเดจบัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

---

[๑] แว่ – แวะ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ เปนสัทธาอุดวงแก้ว ภริยาชื่อนางบัวฟอง เปนเค้า พ่อแม่ยาติกาสัพพัทธกุลาพงส์วงสาน้องนุ่งทังหลายมวร ชวนกันส้างทานค้ำวรพุทธสาสนา ๕ พันวสา ทานกับวัดจอมทอง ผู้ข้าทังหลายก็ขอเปนผลอานิสงส์ชั่วนี้แลชาติหน้าข้าแด่บุญเหิย ฯ

วัดสุทธาวาส หรือ "วัดสวนมอน" เมืองฮำ สิบสองปันนา
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

สิงห์สองพี่น้อง วัดบ้านฝาย เมืองลวง สิบสองปันนา
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๖

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ ตตฺรโข ภควา พยากรณมากาสิ วตาโลเทวาน ชานวา ยํ อสนํ ปญฺญาเปตฺวา ภควนฺตํ อภิราธาสีติ ฯ

ดูราสปุริสะทั้งหลาย *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้า ก็ก่าวแล้วยังตำนายทวาย ยังประบาทเจ้าอันมีระหว่างผาตำ ดั่งนี้ก็มีแล *วตาปนชา* อันว่าพ่อค้า ๔ คนนั้น ก็เอาผ้ามาทบเปนอาสสนา ไปปูไว้ในเรินแห่งเขาหื้อดี แล้วก็ฟ้อมกันราทธนา พระพุทธเจ้าแลอรหันตา ขึ้นตั้งเหนิอเรินที่นั้น แล้วพระญาก็อยู่หลังแห่ง พระพุทธเจ้าแล สาวกะเจ้าทั้งหลายแวดล้อมพระพุทธเจ้า ก็ล่องเริอไปจุจอดท่าน้ำ ที่นั้น แล้วพ่อค้า ๔ คนนั้น ก็ใช้กันไปผู้ ๑ ไปสัญญาคนทั้งหลายว่า บัดนี้ พระพุทธเจ้าก็มาเมตตาเราทั้งหลาย ล่องเริอมารอดท่าที่นี้แล้วแล เจ้าทั้งหลาย จุ่งไปรับแล้วราทธนาพระพุทธเจ้ามาสำรานบานใจในบ้านเรา**สุทธาวาส**ที่นี้เทิอะ ว่าอั้นแล้ว เมิ่อนั้นคนทั้งหลายรู้แล้ว ก็ป่าวกันไปตกแต่งแปงที่อยู่สำรานแห่ง *[หน้าลานที่ ๒, น.๑๖๒]*[๑] พระพุทธเจ้ารีบพลันนัก แล้วลางพร่องก็เอาดอกไม้ เคิ่งปูชา ต่างๆ ฝูงคนเถ้าแก่นั้นก็มาจากันว่าพระพุทธเจ้าตนประเสิฏ แลมีมหากรุณา มาเมตตาเราหื้อได้ถึงสุขดาย เราทั้งหลายบ่พึงหื้อพระพุทธเจ้าเทียวเหนิอ[๒] แผ่นดินแลว่าอั้น แล้วเขาทั้งหลายก็ป่าวกันเอาเสิ้อผ้า[๓] แผ่นดำ แผ่นขาว มาปูแต่งดีแล้วมาถึงบ้านสุทธาวาสที่แต่งแปงที่อยู่แท่นเซานั้นแล ฯ

---

[๑] ภาพใบลานเป็นหน้า ๑ (ซ้ำ) พิมพ์ตามอักษรไทลื้อ

[๒] เหนิอ – เหนือ

[๓] เสิ้อผ้า – เสื้อผ้า

สมฺปเต ภควโตติ ในเมื่อพระพุทธเจ้าเข้าสู่ที่บ้านสุทธาวาส แล้วก็สถิตสำรานเหนิออาสนาอันคนหากปูไว้นั้นแล คนทังหลายก็มาแต่ทิสะต่างๆ ก็มาไหว้พระพุทธเจ้า แล้วก็ปูชาด้วยเข้าตอกดอกไม้คันธะของหอม แล้วขงขวายวัตถุงืนคำเสื้อผ้าแก้วแหวนทังหลายมาทานพระพุทธเจ้ามากนัก แล้วเขาก็แต่งแปงเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้า แลอรหันตาเจ้าทังหลายมากนัก พระเจ้าก็บังเกิด *[หน้าลานที่ ๓, น.๑๖๓]* กรุณารับทาน แล้วก็กะทำภัตตาอนุโมทนาสันเข้าแล้วดั่งอั้น คนทังหลายก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าหื้อไว้เกสาธาตุ หื้อได้ไหว้แลปูชาอุปัฏฐาก ก็มีหั้นแล ฯ

ภควา อันว่าพระพุทธเจ้าก็เมตตาด้วยคำว่า บ้านเมิงที่นี้ก็เปนดอยหินดอยแร่เสี้ยง จักขุด จักก่นหื้อเข้าลึกก็บ่ได้ หาที่จักแปงขั้นได ก็ยากนัก ดั่งจักไว้เกสาธาตุก็บ่ควรแลว่าอั้น ในเมื่อพระเจ้าแลจักเมตตาเกสาธาตุดั่งอั้น เขาก็ราทธนาพระพุทธเจ้าถปันนะไว้ประบาท เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เมตตาว่าดั่งนี้ อันว่าหมากหิน หมากผาอันใหญ่ ก็บ่มีในที่นี้ สูจุ่งเอาแผ่นขาว อันบัวรสุทธิ์มาซักเสดี แล้วเอามาหื้อพระตถาคตะเทิอะว่าอั้น แล้วพระตถาคตะหากจักย่ำไว้ ยังประบาทแก่สูท่านทังหลาย ได้ไหว้แลปูชาแลว่าอั้น คนทังหลายก็กะทำตามคำพระพุทธเจ้า แล้วก็หาผ้าขาวมาซัก แล้วก็เอาเข้ามาวางไว้แทบตีนพระพุทธเจ้า *ภควา* อันว่าพระพุทะเจ้าก็ย่ำ *[หน้าลานที่ ๔, น.๑๖๕]* ประบาทไว้ในแผ่นขาวนั้น ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล คนทังหลายก็จากันว่า หินผาก็บ่มีที่ใกล้หนอ เราก็เท่ามีแต่ไกลเรานั้นแล จักไปก็บ่รอดได้แล ฯ

เอโก ปุคฺคโล ยังมีปุคละผู้ ๑ ก่าวว่า หินแห่งข้ามีลูก ๑ ข้าก็ได้แต่ห้วยท่าอาบมาไว้ เพื่อว่าจักไว้ซักผ้าแล ลวงยาวมีอก ๑ เขาทังหลายก่าวว่า ผิว่ามีจุ่งเอามาดูเทิอะว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้นเขาก็ชวนกันไปเอาหมากหินก้อนนั้นมา แล้วก็ขอหื้อพระพุทธเจ้าย่ำปาทะไว้หั้นแล พระพุทธเจ้าก่าวว่า หมากหินหน่วยนี้น้อยสันนี้ พระตถาคตะก็จักย่ำไว้หื้อพอหันส้นตีน แลแคมตีน[๑] แจ่ง ๑ ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คน

---

[๑] แคมตีน – ด้านข้างเท้า

แลเทวดาทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก่าวว่า ประบาทพระตถาคตะสองอัน คือ **ประบาทผ้าขาว** แล**ประบาทหิน**อันนี้ ท่านทังหลายจุ่งเอาเมิอไว้ที่อยู่สูพุ้นเทิอะ ว่าอั้นแล พระพุทธเจ้าก็ทำนายไว้ ก็ก่าวว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงแผ่นดำ แผ่นขาว** ว่าอั้น เหียดว่าพระพุทธเจ้ามา *[หน้าลานที่ ๕, น.๑๖๗]* รอดนั้น เขาก็เอาแผ่นขาวมาปู จิ่งหื้อพระตถาคตะเทียวมาสู่บ้านสุทธาวาสที่นั้นแล ฯ

ส่วนว่าปุคละ ๔ ฅน อันเปนชาวบ้านสุทธาวาสที่นี้ ผู้เปนเค้านั้นแก่นมีประหญาอันกล้าฅมกว่าเขา ๓ ฅนนั้น ก็บ่เหลือ บ่ล่วงแห่งคำมันในอนาคตะหมื่นชาแล ผู้เปนแก่ชาวเขา ๓ ฅนนั้น ก็จักได้เกิดในเมิงที่นั้น มันก็บ่ได้เปนใหย่กว่าท่านทังหลาย ก็จักฟังคำสอนแห่งมันทังมวร บ้านเมิงที่นี้ก็จักสุขสำรานบานใจมากชาแล ที่พระตถาคตะมานั่ง พายหน้าแต่นั้นก็จักมีปุคละทังหลาย ๔ ฅน จักเปนใหย่ คึดล่ำไปพายหน้า บ้านเมิงก็จักสุขใจชาแล บ้านพ่อค้าเขา ๔ ฅนนี้จักได้ชื่อว่า**สุทธาวาส** ว่าอั้นชาแล ฯ ที่พระตถาคตะมานั่ง พายหน้าแต่นั้นก็จักเปนที่ตั้งอยู่แห่งแก้ว ๓ พระการ ก็จักรุ่งเริงมากนัก หมื่นชาแล ฯ บ้านสุทธาวาสที่นั้นฅนผู้มีประหญาปัญญารู้หลวกเทียรย่อมเกิดมาแล ย้อนอันได้หื้อทาน ได้ไหว้พระตถาคตะ เขาก็ได้เกิดมาในบ้านสุทธาวาสที่นี้ เทียรย่อมได้เปนเค้าเปนใหย่แก่ท่าน *[หน้าลานที่ ๖, น.๑๖๙]* รู้หลวกก็มีมากนัก ก็รุ่งเริงด้วยสัมปัตติมากนักชะแล เหียดชาวบ้านอันนั้นได้หื้อทานแลได้ไหว้พระตถาคตะ เมิ่อยังธอระมานนี้แล บ้านอันผู้ก่าวว่า หมากหินข้ามี ข้าก็เอามาไว้แต่โปกขรณีเมิ่อก่อนแลว่าอั้น บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**โปกขรณี** คือว่า**บ้านลาน** หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจลงไปสู่ห้องท่าน้ำ ก็ไปรอดที่ ๑ ลัวะทังหลายเขาก็มาหันพระพุทธเจ้า เขาก็ร้องป่าวก่าวกันว่า ชาวเราทังหลายเหิย พระพุทธเจ้ามาเมตตาเราแล เราทังหลายจุ่งไปต้อนไปรับ แลสกระปูชาไหว้สารับแลว่าอั้นหั้นแล เขาก็รีบชวนกันเอาดอกไม้คันธะของหอม แลเข้าของงึนฅำ ผ้าแผ่น เข้าน้ำโภชนะอาหาร มาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก็อนุโมทนา เขาก็ฟ้อมกันขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหื้อหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หั้นแล เพิ่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดา

ทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งเมตตาหื้อเขา เอา *[หน้าลานที่ ๗, น.๑๗๑]* เข้าของงึนคำ แก้วแหวนทังหลาย อันทายกะทังหลายหากหื้อทานนั้นไปไว้ในถ้ำ หื้อเทวดาอารักข์ทังหลายอันอยู่ดอยที่นี้ หื้อรักสาไว้เทิอะว่าอั้น เขาก็เอาเข้าของฝูงนั้นไปใส่ไว้ในถ้ำที่นั้นนับเสี้ยง แล้วพระเจ้าจิ่งตำนายทวายไว้ว่า ในกาละบัดนี้ บ้านทัมมิละอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านพิน** หมื่นชาแล ฯ ทัมมิละบ้านอัน ๑ ชื่อว่า**บ้านรองพาย** จักแผ่ว่า**บ้านล้อง** หมื่นชาแล ฯ ดอยอันพระเจ้ามาเซานั้น จักได้ชื่อว่า**ดอยพินลอง** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ ประบาทกูอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทพินลอง** หมื่นชาแลว่าอั้น ฯ

แล้วพระเจ้าก็เอาอรหันตา แลมหาอานันทเถียร กับทังพระญาอินท์ แลพระญาไอสวร ก็สระเดจขึ้นไปสู่เทิ้มดอยอัน ๑ ในทิสสะหนวันตก แล้วก็ไปรอดจอดที่ ๑ ก็ยั้งเซาอยู่ที่นั้น แล้วยามนั้นยังมีชายผู้ ๑ มาแอ่วดอยที่นั้น มันก็หันพระพุทธเจ้ามาเซาที่นั้น มันก็ไปบอกแก่คนทังหลายว่า ดูราชาวเราทังหลาย สัพพัญญูพระพุทธเจ้ามาเมตตาผวดเรา ก็มาเซาอยู่จอมดอยพุ้นแล เราทังหลายก็ควรเมิอไหว้นบแลปูชา หื้อทานเทิอะว่าอั้น คนทังหลายก็ก่าว *[หน้าลานที่ ๘, น.๑๗๓]* ว่าพระพุทธเจ้ามาเมตตา เซาอยู่จอมดอยที่ใดว่าอั้น แล้วเขาก็ฟ้อมกันขงขวายหาดอกไม้ ผ้าแผ่นงึนคำ เข้าน้ำโภชนะอาหาร หื้อทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ก่าวภัตตาอนุโมทนา รับทานแห่งเขา แล้วเขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทแก่เขาหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เจียรจาซึ่งมหาอานันทเถียรแลพระญาอินท์ว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ ในเมื่อพระตถาคตะแลนิพพานไปแล้วดั่งอั้น ท่านจุ่งเอาธาตุกูตถาคตะมาถปันนาตั้งไว้ในที่นี้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายเทิอะ ตั้งนี้ไปหน้า (จัก) ปรากฏชื่อว่า**ดอยจอมไกล** หมื่นชาแล เขาหันพระพุทธเจ้าก็ไปบอกก่าวแก่คนทังหลายว่า ข้าหันพระพุทธเจ้ามานั่งอยู่จอมดอยพุ้นแลว่าอั้น บ้านอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**บ้านทะ** หมื่นชาแล ชาวบ้านฝูงก่าวว่า พระเจ้ามาเมตตาเรา ก็มาอยู่ที่ไกลหนักแท้หนอว่าอั้น บ้านนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**บ้านไกล**ชาแล พายลูนแผ่ไปพายหน้าว่า**บ้านจอมไคล้** หมื่นชาแล เจติยธาตุที่นี้ จักได้ชื่อว่า**ธาตุจอมไคล้** หมื่นชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๙, น.๑๗๕]*

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจเมิอสู่ทิสะหนวันตก ก็ไปจุจอดยังดอยที่ ๑ หั้นแล คันว่าชาวบ้านหันพระพุทธเจ้าเข้ามาเมตตาเหนิอจอมดอย

ที่ใกล้บ้านนั้น เขาก็ร้องบอกกันไปต้อนไปรับ แลปูชาไหว้นบหั้นแล เขารู้แล้วก็ชวนกันขงขวายหาเข้าตอกดอกไม้ ผ้าแผ่นงืนคำ เขาเปือกเข้าสาร เข้าน้ำโภชนะอาหาร หื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาแล้วก็กะทำอนุโมทนา แล้วเขาก็ขอหื้อไว้ประบาท เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ฯ

พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาท เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็เทสนาตำนายทวายไว้ *อานนฺท* ดูราอานันท์ ในเมื่อเราตถาคตะสระเดจจาก **ดอยจอมไคล้** ข้ามมารอดจอมดอยที่นี้ อันอยู่พายหัวน้ำ คนทังหลายฝูงอยู่พายวันออก หล้าน้ำทังมวร เขาหันก็จากันว่า ชาวเราทังหลายเอิย พระพุทธเจ้าก็สระเดจเมิอพายหนเหนิอพุ้นแล้วแล บ่จักมา *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๑๗๗]* เมตตาเราพายใต้นี้แลว่าอั้น เมิงอันนี้แต่นี้ไปหน้า จักได้ชื่อว่า**ลวงเหนิอ** มีหั้นชาแล ฯ แต่นี้ไปหล้าน้ำ จักได้ชื่อว่า**ลวงใต้** มีหั้นชาแล พายลูนจักว่า**ลวงใต้ลวงเหนิอ** มีหั้นชาแล เหียดดั่งอั้น พระตถาคตะจิ่งย่ำประบาทไว้กึ่ง ๑ เพื่อหมายหื้อรู้ว่าตีนเบิ้ง ๑ เปนชื่ออัน ๑ ตีนเบิ้ง ๑ เปนชื่ออัน ๑ บ่เหมินกัน คันได้คึดดีก็ดี ลงล้ำกว่าท่านทังหลาย ได้คึดร้ายก็ร้ายกว่าท่านทังหลาย คนเกิดมาในเมิงอันนี้ แม่นสมริทธีเปนดีมีสุขก็จักยืนกว่าท่านทังหลายชาแล แม่นได้ถึงกายาจิบหาย ก็เปนทุกข์ลำบากกว่าท่านทังหลาย ผู้เกิดมาในเมิงอันนี้ ก็จักมีคำคึดคำพรอง ตกใต้ขึ้นเหนิอกัน มีสุขแท้ชาแล คนทังหลายอันมาทานแลมาไหว้แก่กูตถาคตะแล้ว คนทังหลายก็ฟ้าว[๑] รีบลงไปหาบ้านหาเมิงสันนี้ ประบาทอันนี้ก็จักได้ชื่อว่า**ประบาทฟ้าวลง**ว่าอั้น พายลูนก็จักแผ่ไปว่า**ประบาทเฟยลง**ชาแล ฯ บ้านอันเขาราทธนาพระตถาคตะเซาที่นั้นจักได้ชื่อว่า**นิมนต์** พายลูนแผ่ไปว่า**บ้านเชียงมูน** มีหั้นชาแล บ้านอันพระตถาคตะจักลง *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๑๗๙]* ไปตีนดอยนั้น จักได้ชื่อว่า**บ้านฟ้าว** ชาแล พายลูนจักแผ่ไปว่า**บ้านเฟยลง** มีหั้นชาแล ฯ

พระเจ้าตำนายสันนี้ ก็สระเดจเลียบตีนดอยไป ก็ไปรอดบ้านที่ ๑ ก็ไปจอดเซาตีนดอยที่ ๑ คนทังหลาย ก็ไปตกน้ำกินปลาเสียเสี้ยง เท่ายังหลอยังย่ากับหลาน

---

[๑] ฟ้าว – รีบ, รีบเร่ง

อยู่บ้าน ก็ยังหลอแต่เหลกน้อย[๑] ยิงผู้ ๑ ชายผู้ ๑ เขาเท่าละผู้เถ้าไปเสียเสี้ยงแล ปู่ย่าหลานเขาหันพระพุทธเจ้ามาเมตตาผวดสัตต์ทังหลายดาย เปนอันใบ้มากนัก พ้อยไปตกน้ำดำวังกินปลาตาพอแดงนี้ชาว่าอั้น ยามนั้นฅนทังหลายฝูงอยู่ไกลนัก ได้รู้ถี่แล้ว เขาก็ร้องป่าวก่าวกันว่า ดูราชาวเราทังหลายเหิย ฅนผู้เถ้ามาบอกเล่าว่า พระพุทธเจ้ามาผวดเมตตาเราทังหลายอยู่ปายดอยพุ้นแล หื้อเราทังหลายได้เมิอ ไหว้แลปูชาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าว่าอั้นดาย เมิ่อนั้นเขาก็รู้แจ้งชู่อันแล้ว ต่างฅน ก็ฟ้าวมาหาบ้านหาเรินแห่งเขาชู่ฅน แล้วก็มาห้างเฅิ่งสักการะปูชาเข้าน้ำโภชนะ อาหาร ผ้าผ่อนอาภรณ์งืนฅำทังมวรแล ก็นำขึ้นเมิอสู่จอมดอย แล้วก็ไหว้แลปูชา *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๑๘๐]* หื้อทานแก่พระพุทธเจ้าว่าอั้นดาย เมิ่อนั้นเขาก็รู้แจ้งชู่ฅนแล้ว เขาก็ไหว้แลปูชา ขอซึ่งพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าบังเกิดมหากรุณา ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ หื้อเปนที่ไหว้ แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวแก่อรหันตา คือ มหาอานันทเถียร แลพระญาอินทาธิราชว่า ดูราอานันทเถียร สูท่านทังหลาย จุ่งรู้เทิอะ ในเมิ่อพระตถาคตะนิพพานไปแล้วดั่งอั้น สูท่านทังหลายจุ่งเอาธาตุ ตถาคตะมาถปันนะตั้งไว้ในที่นี้ ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลาย เทิอะ ประบาทตถาคตะและธาตุนี้ติดเนื่องกับปู่ย่าหลานมาเปนเค้า นำเอาเกสา ธาตุพระตถาคตะที่นี้ตั้งไว้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่ฅนแลเทวดาทังหลายเทิอะ พระตถาคตะเปนปถมะหัวที จักปรากฏชื่อว่า**ธาตุ ๓ ปู่ย่าหลาน** หมื่นชาแล แม่น้ำอันเขาตักกินปานั้น จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำใบ้ แม่น้ำง่าว** พายลูน *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๑๘๒]* จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำงะ** บังเกิดเปนฅนพาลา คือว่าจักเจบไหม้ไข้หนาว ตามมติคำปาก ตามเขาด่ากันว่าใบ้ ว่าง่าวนั้นหมื่นชาแลว่าอั้น ฯ

พระพุทธเจ้าก็ตำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจเลียบไปพายทิสะวันตก ก็ไปรอด บ้านที่ ๑ แล้วเขาก็ไหว้นบสักกระปูชา แล้วก็หื้อเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าผ่อน ท่อนแร เข้าของงืนฅำ มาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็กะทำ ภัตตาอนุโมทนา รับเอาทานแห่งเขาหั้นแล เขาก็มาราทธนาไว้ประบาทหื้อหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตากรุณา ก็ย่ำประบาทไว้หื้อเขาได้ไหว้แลปูชาหั้นแล ฯ

---

[๑] เหลกน้อย – เด็กน้อย

พระพุทธเจ้าก็ก่าวว่า ดูราอานันทเถียร ในเมื่อเราตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาไหว้พระตถาคตะว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า เมิงตูข้าทังหลาย ก็หากเปนเมิงน้อย บ่ใช่เปนเมิงกว้างทางใหย่สัง เท่าเปนเมิงน้อยพอดีพองาม พออยู่พอกินทังเสี้ยงแล เท่ายังเสเราไปนั้น ตั้งของท่อนไม้ ก็มาย้อนเมิงข้านี้แล เมิงตูข้านี้ *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๑๘๔]* บ่มีที่ดีปูนอามก็บ่มีที่ใดแล แต่นี้เมิอหน้า ก็จักได้ชื่อว่า**เมิงน้อย** เมิง ๑ **เมิงงาม** หมื่นชาแล ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทเมิงน้อยเมิงงาม** หมื่นชาแล ด้วยวจีคำปากเขามาไหว้พระพุทธเจ้านั้นก็ดี ฅนก็ดี สัตต์ก็ดี มีวัวควายเปนต้น อันจักมากหลายแผ่ไปนั้น ก็บ่จักมีชาแล เท่าจักมีพอดีพองามแล แม่นสัมปัตติยสสักดิ์ก็ดี ความสุขสบายใจก็ดี ก็จักพอดีพองามแล ก็จักถ่อยลง ลวดจักตระหมอดหอดไร้ไปพายหน้ามากนัก แม่นฅนทังหลายเกิดมาในเมิงอันนี้ จักกะทำบุญแลบาป เลงตามใจใค่เยด[๑] อันใดก็หากเยดหากกะทำจักหื้อแล้วยังสัมปัตติสุข ๓ พระการ มีนิพพานเปนยอด ก็จักมี หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจฟากจาก**เมิงน้อย เมิงงาม** แล้วก็เทียวไปด้วยทวนคองป่าไม้จวง ที่ ๑ ก็ล่วงข้ามหลุก[๒] ที่ ๑ แล ก็เลียบตีนดอยแล้งน้อยอัน ๑ ไปจับป่าตองจิง[๓] จิ่งลงจากห้วยไปแล ก็หันหินก้อน ๑ เปนรูปเต่าสบ[๔] มันจมอยู่น้ำห้วย พระเจ้าหันเปนสันนั้น จิ่งนั่งอยู่หั้น บ่ย้ายไปเทิ่อ ยามนั้นยังมีลัวะสองฅนแม่ลูก *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๑๘๖]* เปนกำพร้าหาผัวบ่ได้ จักไปเอาตองจิงมาขายหั้นแล มันก็ได้หันหมากหาด[๕] สุกลูก ๑ ก็เอามาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล เขาก็พอกเมิอ[๖] บอกแก่ฅนทังหลายฝูงอยู่บ้าน ทังลัวะทังไทย เขารู้แล้วก็มาฟ้อมกันเอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ่าผ่อนทังมวร มาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าแล้วก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้เหนิอหินรูปเต่านั้น ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล แล้วจิ่งทำนายว่า ดูราอานันท์

---

๑ เยด, เย็ด, เร็ด – ทำ, สร้าง
๒ หลุก – กังหัน หรือระหัดวิดน้ำ
๓ ตองจิง – ตองข้าวต้ม
๔ สบ – ปาก
๕ หมากหาด – มะหาด, มะเดื่อหอม
๖ พอกเมิอ, พอกเมือ – กลับไป

ในเมื่อตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาก่าวว่า ผู้ข้าทังหลายรู้ข่าวว่าพระพุทธเจ้ามารอดดั่งอั้น ผู้ข้าทังหลายก็คองหันพระพุทธเจ้า ก็พอหลอตายกว่าทางใดเสแท้แลว่าอั้น บัดนี้พระพุทธเจ้ามารอด ยังจักมาเมตตาบ่ชาว่าอั้น แล้วแต่นี้ไปหน้าไผมาหันก็ว่า **เมิงหลอตายกว่าทางใด** ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ

พระการ ๑ อันเขามาถามพระพุทธเจ้ามาทางใดชา พระเจ้าก่าวว่า กูตถาคตะมาตามสันคุงแล้วพานฝาย มาเซาที่หนี้แลว่าอั้น เมิงอันนั้นชื่อว่า **พานฝาย** หมื่นชาแล ฯ

พระการ ๑ เขาป่าว *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๑๘๘]* กันว่า ดูราชาวเราเอิย พระเจ้ามาทางดอยพานฝายนั้นแล ไผอย่าขึ้นเมิอหัวดอยพุ้นเทิ่อ ย่ำรอยตีนพระเจ้าบ่ดีชา หวังใค่หื้อเปนบุญ ซ้ำจักเปนบาปชา บ่ดีแลว่าอั้น คนทังหลายไผก็บ่ฟังเหียดว่าบ่ได้ยินหั้นแล มันก็เคียดแก่คนทังหลายว่า สูเจ้าก็เปนเจ้าขุนอยู่...แลว่าหื้อไผก็บ่ฟัง เปนดั่งบ่รู้บ่หันนั้นชาว่าอั้น บ้านอัน (นั้น) จักได้ชื่อว่า**บ้านขุนคนเมิง** พายหน้าชาแล ห้วยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ห้วยแม่หาด** หมื่นชาแล อัน ๑ เมิ่อเขาจักเมิอทาน เขาก็มาด่ากันว่า เข้าบ่พอหลาย มันว่าไผบ่ด้อย[๑] ปุมพองสูคาว่าอั้นหื้อแก่กัน เหียดดั่งอั้น จักได้ชื่อว่า**ห้วยแชแล้ง ห้วยใต้** จิ่งได้ชื่อว่าน้ำ **ห้วยออนอ** น้ำแม่ ๑ ไหลแต่แชแล้งมาพายใต้ จักได้ชื่อว่า**น้ำปุมพอง** เมิ่อพายลูนจักได้ชื่อว่า**ห้วยจาไต้** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ทำนาย**ประบาทห้วยแม่หาด เมิงพาน** สันนี้แล ก็สระเดจไปสู่ที่ ๑ ยังมีพ่อลัวะผู้ ๑ ก็มาหันพระเจ้า มันจิ่งก่าวว่า พระเจ้ากูมาแล ไทเราเอิยว่าอั้น แล้วเขาก็เอากันเรียกร้องเอาเข้า *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๑๙๐]* ตอกดอกไม้ผ้าแผ่นงืนคำ เข้าน้ำโภชนะอาหาร มาทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วเขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทรอยตีน หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาขุณนา ก็ย่ำประบาทไว้หื้อเขารอย ๑ ไว้เปนที่ไวห้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย จิ่งทำนายว่าสันนี้ กูจักสระเดจฟากจากหั้นไปรอดที่ ๑ เขาก็หันพระตถาคตะมารอดที่นั้น เขาก็ก่าวว่า พระเจ้ากูมาแลว่าอั้น บ้านอันนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านกูมา** หมื่นชาแล ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทกูมา**ชาแล ฯ

---

[๑] ด้อย – กิน

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็ฟากจากหั้นไปรอดที่ ๑ ชาวทัมมิละทังหลาย ก็เอาดอกไม้คันธะของหอมทังหลายมาปูชาชู่คนหั้นแล ไทยทังหลายก็เอาดอกไม้ ของหอม แลผ้าแผ่นงืนคำ เข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็อนุโมทนาซึ่งทานแห่งเขาแล้ว เขาทังหลายอันเปนไทย ก็มาติมาด่าลัวะทังหลายว่า สูเท่ามีดอกไม้มาทานพระเจ้าสิ่งเดียว ว่าสูพายไปพายหน้า จักว่าเปน *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๑๙๒]* แม่ผึ้ง แมงพู่ ไปแอ่วกินรสะ[๑] ดอกไม้อยู่ชาแล เขาก็ราทธนาพระเจ้าไว้ประบาทแก่เขาหั้นแล พระเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขา หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ในกาละนั้น ไทเมิงทังหลาย ก็ไหว้พระเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า เมิงข้านี้มีแม่น้ำก็ไหลหนเหนือพุ้นเสเสี้ยง ไหลแต่วันออกมาแม่ ๑ ไหลแต่วันตกมาสองแม่ มารอมกันแล้วก็ไหลเมิอทิสะหนเหนิอแล ว่าอั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าไว้ประบาทแล้วอันจักทำนายก็ก่าวว่า *อานนฺท* ดูราอานันทะ ประบาทกูอันนี้จักได้ชื่อว่า**ผาดอกไม้** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ก็สระเดจฟากจากเมิง เมิ่อทิสะหนเหนิอก็มีหั้นแล คนชาวเมิงทังหลายเขาหันก็ก่าวว่า ชาวเราเหิย พระเจ้าเทียวผวดสัตต์ไปทิสะหนใต้แล้ว ซ้ำคืนมาทิสะหนเหนิอ เจ้าก็เมิอพายหนเหนิอพุ้นแลว่าอั้น พระเจ้าก็จาซึ่งอานันทเถียรว่า ดูราอานันท์ คนทังหลายมาก่าวจากันว่า พระเจ้าหนคืนเมิอ *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๑๙๔]* พายเหนิอพุ้นแลว่าอั้น บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านขานหน** หมื่นชะแล แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำหนคืน** หมื่นชาแล วันพายหน้า เมิงอันนี้ คนเกิดมา แม่นว่ามีคนมากหลายเท่าใดก็ดี จักมีเภยยะหิงสาบิบเบียน ลวดบางน้อย ถอยลงเสเก่า บ่บัวรมวณเตมไปพายหน้าได้ ด้วยวจีคำปากแห่งเขาหากมาก่าวสันนี้แล แม่นสัมปัตติอิริยายัสสะอันรุ่งเริงเกิดมีแก่เขาดั่งอั้นก็ดี ชาวเจ้าทังหลายก็ดี แก่ผู้น้อยผู้ใหญ่ก็ดี เกิดมีมากหลายแล้ว เมิ่อพายลูนจักถอยยอบไปเปนดั่งเมิ่อเก่าแต่พายหลังนั้นแล แม่นกิจเภยยะอันเกิดมี ได้ว่าได้จำนั้นอันใดก็ดี ก็บ่เปนที่แล้ว กายคืนสันเก่า บ่รู้แล้ว เปนดั่งคำปากเขาว่าหนคืนนั้นแล ว่าอั้นแล้ว ก็สระเดจไปหั้นแล ฯ

---

[๑] รสะ – รส

ยามนั้นคนทังหลายรู้ว่าพระเจ้ามาเมตตาที่ไกลนักแล เราควรแต่งคนไปราทธนาพระพุทธเจ้ามาเมตตาเราที่บ้าน ที่เมิงพร่องเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ป่าวคนมาแล้วหื้อแปงเขียงตูบ[๑] *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๑๙๕]* ที่จอดที่เซาแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

เมิ่อนั้นยังมีชายผู้ ๑ เปนอันจลาดด้วยโวหาร มันก็เอาคามา เพื่อว่าจักมามุงผาม[๒] หั้นแล คนทังหลายฝูงเปนแก่นั้น ก็ก่าวซึ่งมันว่า คิงอย่าแปงเทิอะจุ่งไปราทธนาพระเจ้ามาเมตตาเราที่หนี้เทิอะว่าอั้น ชายผู้นั้นได้ยินคำเยิ่งนั้นก็ยินดีมากนัก ก็ร้องก่าวคำอันเปนคำเหล้นว่า อะหายเจ้าชายทังหลาย ดีดีแลว่าอั้นแล้วมันก็เปนเค้ากว่าคนทังหลายไปนิมนต์พระเจ้ามาเมตตาหั้นแล ฯ พระเจ้าก็รับนิมนต์แล้วก็มาเมตตาเซา[๓] ผามหลวงที่นั้น แล้วคนทังหลายก็มาไหว้แลปูชามากนัก แล้วก็ชวนกันเอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่น งืนคำ มาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็กะทำภัตตาอนุโมทนา แล้วเขาก็ขอราทธนา พระเจ้าก็ก่าวว่า หินผาอันพอไว้ประบาทก็บ่มีแล สูจุ่งเอาผ้าขาวมาซักเสดี แล้วจุ่งเอามาเทิอะพระตถาคตะก็หากจักย่ำไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่สู่ท่านทังหลายชาแลว่าอั้นเขาก็เอาผ้าขาวมาซักเสดี แล้วมาหื้อพระเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๑๙๗]* ย่ำหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำรอยประบาทไว้ในผ้าขาว แล้วพระเจ้าก็หื้อเขาเอาไว้เหนือ**ดอยเวียงเผียว** เหนือหินเรียงมาเมิ่อก่อน ก็เอาช่อปักกางไว้ แล้วคนทังหลายฝูงอยู่บ้านก็ถามว่าช่อทุงอันเอาเมิอปูชาแล้วนั้นคาว่าอั้น เขาก็ก่าวว่า เปนหินผาก่อกองกัน เปนช่อเปนทุงเสี้ยงแล้วแลว่าอั้นหั้นแล เหียดดั่งอั้น พระเจ้าจิ่งทำนายว่า ประบาทกูตถาคตะอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทดอยหิน** หมื่นชาแล เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงราย** หมื่นชาแล ยัง**เชียงเถียง** ที่นี้ **ผีนราย** หมื่นชาแล ฯ

พระการ ๑ ยามเมิ่อเขาจักเอาผ้ามาทานพระเจ้านั้น เขาก็ก่าวว่า อี่ย่าเถ้านั้นว่าหื้อเอาผ้าผืนหลวงนั้นมาเทิอะว่าอั้น นางย่าจิ่งก่าวว่า ผืนใหม่นั้นมีเชิงเปนอันแควบ[๔] บ่แผวว่าอั้น เหียดดั่งอั้น เถียงยางอันนี้ จักได้ชื่อว่า**เถียงหลวง** ฯ บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านผืนหลวง** หมื่นชาแล ฯ บ้านเหนือจักได้ชื่อว่า**บ้านผืนหลวง**

---

๑ เขียงตูบ – กระท่อม, ที่พักชั่วคราว

๒ ผาม – ปะรำ, ที่พักชั่วคราว

๓ เซา – พัก, หยุด

๔ แควบ – สั้น, แคบ, ย่อ

หมื่นชาแล ฯ บ้านเหนิอจักได้ชื่อว่า**บ้านเหมินเชิง** หมื่นชาแล ฯ ยางอันนั้นจักได้ชื่อว่า**ผีนน้อย** หมื่นชาแล เขามาก่าวว่าบ้านหลาย สายบ่ยาว ว่าบ้านอันนี้จัก *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๑๙๙]* ได้ชื่อว่า**บ้านสาย** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ

ในเมิ่อพระเจ้าสันเข้าแล้ว ฅนทังหลายก็เอาน้ำมาซ่วยมือพระเจ้า ไปถอกเสที่ ๑ แล้วก็จือเอาน้ำมาบ้วนปาก ไปถอกเสที่ ๑ หั้นแล เมิ่อนั้นนาคตัวอยู่รักสาเมิงที่นั้น กัวฅนทังหลายได้ย่ำน้ำบ้วนปากที่นั้น เยาเปนบาปแก่เขา พระญานาคตัวนั้นก็หื้อนาคทังหลายมาเหนิอแผ่นดินที่นั้น สวดขึ้นสูงเปนเจติยะ ก็หื้อเปนดอย ๓ อัน อัน ๑ หื้อเปนเจติยะนาค ไพ้น้ำบ้วนปากตกที่นั้น คือน้ำซ่วยมือที่ ๑ คือผาพระเจ้านั่งที่ ๑ เปนคำอันบ่ดี เมิ่อจักแต่งแปงการอันใดก็ดี เขาก็บ่สู้ลงกันแม่นชาวเจ้าก็ดี วาทะบ่ลงกันสักอัน แม่นปุคคละผู้เปนเจ้าเปนใหย่ในบ้านในเมิงอันนี้ หาวาทะสันทะลงกันก็บ่ได้สักเทิ่อแล แม่นมีบ้านมีฅน ก็บ่แพร่บ่หลายเหียดวจีคำปากเขาว่า บ้านบ่หลาย สายบ่ยาว ว่าอั้นแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ลัวะทังหลายเขาก็มาต้อนมารับ นมัสการไหว้นบปูชา แล้วตกแต่งเข้า *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๒๐๑]* น้ำโภชนะอาหารจักมาทาน พ้อยหาหม้อจักมาต้มมาหุงบ่ได้ ผู้ ๑ จักไปเอาหม้อแห่งมันมา จิ่งได้ต้มได้หุง จักไปหาถ้วยหาจานก็บ่ได้ อันจักมาใส่เข้าใส่ผักนั้น เขาก็บ่ซ่างเยดดั่งรือได้ เมิ่อนั้นยังมีลัวะบุตต์สองตน ตน ๑ ก็สยองมากับด้วยพระญาอินท์ ตน ๑ สยองไปสู่ป่าหิมพานต์ ไปเอาแก้วบัวรกตมาสองลูก ลูก ๑ ใส่อาหาร ลูก ๑ ใส่เข้าแล ลัวะบุตต์ตน ๑ อุ้มเอาบาตรเข้า ตน ๑ อุ้มเอาบาตรอาหารแลก็สยองมาจุกไย[๑] กันอยู่ หื้อพระพุทธเจ้าสันเข้าหั้นแล อันว่าเทวบุตต์ทังหลายฝูงนี้นั่งก็ดีนั่งอยู่ก็ดี ลุกอยู่ก็ดี ก็บ่หันตีนแห่งเขาก็บ่หย่อน ตีนก็บ่ห่อนย่ำดินสักเทิ่อ เทียรย่อมแกวนอยู่ในอากาสกลางหาวสิ่งเดียวแล ฯ เทวบุตต์สองตน กับพระญาอินท์มักว่าไปชอมพระพุทธเจ้าสันนี้แล ตีนเขาก็บ่ห่อนย่ำดินสักฅาบนั้นแล ตราบต่อเท้าไปรอดป่าเชตวันอารามหั้นแล ฯ

ส่วนพ่อลัวะทังหลายหื้อทานแล้ว เขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๒๐๓]* ย่ำประบาทไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ผวดเมตตา

---

[๑] จุกไย – พักชั่วครู่

ย่ำประบาทไว้หื้อคนแลเทวดาทังหลายได้ไหว้แลปูชาหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็ทำนายทวายว่า ประบาทกูตถาคตะอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทตุมตม** ว่าอั้นมีหั้นชาแล ฯ บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**ลัวะตุมตม** ว่าอั้น มีหั้นชาแล ฯ พระพุทธเจ้าทวายประบาทตุมตม แดนที่**เมิงราย เมิงออ** จ้ำกัน[๑] สันนี้แล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สระเด็จไปรอดที่ ๑ คนทังหลายมาต้อนมารับแลปูชาไหว้นบครบยำ แล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงืนคำมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็กะทำภัตตาอนุโมทนา แล้วเขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าย่ำประบาทไว้ในที่นั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ผวดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย พระเจ้าก็ทำนายไว้ว่า เมื่อพระตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาก่าวว่าบ้านเมิงตูข้าทังหลายเท่าน้อย เปนเมิงบ่ดายแล ใหย่เท่าอองเตาข้าแล เมิงเสี่ยวเขาก็เท่าน้อยเท่าอองปู[๒] *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๒๐๕]* แลว่าอั้นเหียดดั่งอั้นเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงองเท่า** มีหั้นชะแล ฯ เมิง ๑ จักได้ชื่อว่า**เมิงเสี้ยว** ฯ เมิง ๑ จักได้ชื่อว่า**เมิงองปู** ชาแล คนทังหลายเกิดมาในเมิงอันนี้แผ่สัมปัตติบ่ได้ จักแผ่คำคึดคำพรองก็บ่เปน จักมีใจอันซ้อมแควบ ตามคำปากเขาหากเกิดเปนสันนั้น มีหั้นชาแล คนทังหลายเกิดมาอันจักมากจักหลายก็หาบ่ได้ ก็จักลำบากยากครางตาย ก็เปนด้วยนิมิตคำปากเขาว่านั้น มีหั้นชาแล ฯ

พระเจ้าก็สระเด็จไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็มาต้อนมารับสักการะปูชาไหว้นบพระพุทธเจ้านั้นแล เขาก็อาณัติกันว่า สูจุ่งไปแปงผักหม้อ ๑ เพื่อจักหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าว่าอั้น คนทังหลายลางพร่องก็เอาหม้อเก่ามา ลางพร่องก็เอาหม้อใหม่มายังไป่ทันล้างเทื่อนั้น เขาก็ก่าวว่าเอาหม้อเก่าดีแลว่าอั้น แม่นว่าเอาหม้อใหม่มาก็บ่ได้ตั้ง ยังมีชายผู้ ๑ เปนผู้ร่ำคึด ก็เอาหม้อใหม่ล้างเสียดี แล้วเอามาตั้งแลลางพร่องก็ก่าวว่า สันนี้ใดกว้าง จิ่งล้างหม้ออันเพิ่นว่านั้นได้สูนี้แล *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๒๐๖]* ว่าอั้นแก่กัน เหียดดั่งอั้นบ้านอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านกว้างล้าง** ฯ บ้านอัน ๑ ตั้งหม้อไว้พอแพงพอแห้ง ก็บ่ได้ใส่น้ำสักต่อม เหียดดั่งอั้นบ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านหลาแดง** หมื่นชาแล ฯ พระการ ๑ เขาว่าหื้อกันว่าหมู่เหนอล้างหม้อดายดั่ง

---

[๑] จ้ำกัน – ต่อกัน, ติดชิดกัน

[๒] อองปู – กระดองปู

อั้น เหียดดั่งอั้นบ้านเหนือนั้นจักได้ชื่อว่า**หมู่ล้าง** หมื่นชาแล ฯ บ้านอันอยู่หัวน้ำนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านลางแดง** ว่าอั้นชาแล ฯ น้ำอันนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านแดง** ว่าอั้น ยามเมื่อฝนตกน้ำนองนั้น อันว่าเฝือไม้ใบตองขอนไม้แลเหยื่อหย้าอันไหลมานั้นก็จักแดงใพ้ หมื่นชาแล เหมินต้มไฟ เชื้อเขาตั้งหม้อเก่านั้น ก็เย่น้ำแห้งไป เขาก็มาด่ากันว่าลุมดาไฟ พ้อยบ่ดูน้ำ พอแห้งเสซ้ำ ไฟก็ไหม้หม้อ บ่ดีกินดีทานแลว่าอั้น ถึงสุกแล้วเขาก็บ่ทันปงเทื่อ ลางฟ่องว่าสู่สังบ่เข่[๑] ถ่านไฟเสแต่เช้าดายว่าอั้น เหียดดั่งอั้นเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงงาด** มื่นชาแล แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**น้ำงาด** หมื่นชาแล แม่นฝนตกเสสักหน้อย ก็จักไหลมาก น้ำอันนั้นก็จักก่ำจักดำ เปนดั่งแถงไฟไหม้นั้นชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๒๐๘]* เขาก็หื้อทานแก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็อนุโมทนารับทานแห่งเขา แลเขาก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหื้อเขารอย ๑ หั้นแล พระเจ้าก็ทำนายไว้ว่า จักได้ชื่อว่า**ประบาทเมิงชาย** ว่าอั้นชาแล ฯ

ยามนั้นยังมีลัวะสองคน มาหาซื้อไก่จักเอาไปแต่งกวัน[๒] เขาหั้นแล ไทเมิงจิ่งถามสองขาว่า เขิอมาหาสังว่าอั้น ลัวะสองคนนั้นก็ก่าวว่า ข้าทังสองก็มาหาซื้อไก่เมิอเลี้ยงกวันเขาว่าอั้น ไทว่ายามนี้สูพ้อยมาหาซื้อไก่แต่งกวันเข้าดั่งรฤชา ลัวะสองคนจิ่งก่าวว่า ข้าดำก่ำกี้ ถือรีตมีเข้าเถิ่นเดิน ๓ ชู่ปีแล บัดนี้พ้อยดำเข้าเดินสี่ดายว่าอั้น แล่วแต่นี้ไปพายหน้า สู่อย่าฟังบัวราณ[๓] สันนี้เทิอะ คันว่าไว้ไร่หึงนาน[๔] เท่าใด นกก็จักมากิน หนูก็จักมาด้อยเสบ่ดาย แต่นี้ไปพายหน้า หื้อรีบเอาไว้เล้าไว้เย แล้วติดห่มไว้ดีเทิอะ อย่าฟังบัวราณ อันจักตายอึบตายอยากนั้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วจิ่งเรียกร้องข้ามากินเข้า จิ่งก่าวว่าสองเขิอจุ่งมากินเข้ากับด้วยไทตูข้าก่อนเทิอะ ฯ *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๒๑๐]* ว่าอั้น ๒ ขาก่าวว่า เขิอข้าก็เท่ามาบ่ดายแล ก็บ่มีสังมาฟ้อมกินกับด้วยท้าวพระญาเจ้าขุนแล ไทเมิงก่าวว่า จุ่งมาเทิอะ เข้าแลชิ้นปา ก็ยังมากหลาย กินแล้วแลไปล้างหว่านล้างหม้อล้างพากเสดี แล้วลัวะสองคนจิ่งมากินเข้าหั้นแล ไทก่าวว่า ดูราสหายอยู่ที่ไกล จักไปก็บ่เปน มารอดด้วยง่ายแล

---

๑ เข่ – เขี่ย

๒ กวัน – ขวัญ (แต่งกวัน คือทำขวัญ)

๓ บัวราณ – โบราณ

๔ หึงนาน – เนิ่นนาน

เขิอทังสองจุ่งเอาเสิ้อผ้ามาหื้อแก่พระพุทธเจ้าผวดย่ำประบาทไว้เพื่อไว้แลปูชาก็ควรชาแลว่าอั้น ลัวะทังสองก็เจียรจากันว่า ผ้าขาวราก็บ่มี เท่ามีเสิ้อขาวสิ่งเดียวแล เสิ้อนี้ก็ยังใหม่อยู่ เอาไปซักเสแล้วเอามา ขอหื้อพระพุทธเจ้าเหยียบย่ำเทิอะ แล้วเอาเมิอไว้อุปปถากเทิอะว่าอั้น สองขาก็เอาเสิ้อผ้าไปซักเสดี แล้วก็เอาหื้อพระพุทธเจ้าย่ำหั้นแล พระพุทธเจ้าก็กรุณาย่ำประบาทไว้เหนิอเสิ้อหื้อแก่ลัวะทังสอง ก็เอาเมิอไว้ป่าหกที่ ๑ ดีแล้ว ก็เมิอบอกก่าวชาวบ้านทังหลายมาไหว้แลปูชาหั้นแล ยามเมิ่อลัวะสองฅนไปเมิงแล้ว ก็ไหว้พระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๒๑๒]* ไทเมิงร้องสองขาเขาก็ตอบคำไปว่า เขิอข้าก็บ่เอาสังมาทานกับเขาทังหลายว่าข้ายินละอาย บ่กินแลว่าอั้น ไทจิ่งก่าวว่า เข้าแลคำกินกองกันมากินเติมกันกินด้อยเทิอะว่าอั้น สองขาก็จิ่งมากินหั้นแล เหียดดั่งอั้น ลัวะสองฅนนั้น บ้านอัน ๑ ได้ชื่อว่า**บ้านดอย** บ้าน ๑ ได้ชื่อว่า**บ้านหก** หมื่นชาแล ฯ ถึงเมิ่อประบาทบ้านหกบ้านดอย มาเติ่มกันแล ปรากฏพายหน้าจักหันรอยเสิ้ออยู่กางประบาทนั้นชาแล **ประบาทบ้านหก เมิงงาด** หากจักปรากฏหันรอยตีน เปนนิ้วทังสองชาแล เพื่อว่าย่ำผ้าขาวไว้นั้นแล ที่บ้านพระเจ้าเซานั้น ก็จักไว้รอย ๑ แล พระเจ้าไว้ประบาทแล้วทำนายแล้วก็สระเดจไปรอดดอยผาที่ ๑ ชื่อว่า**ดอยผาแดงหั้น**แล ฯ

กิร ดั่งจักรู้มานี้ อันว่าดอยผาแดง เมิงขางที่ ๑ ตั้งแต่ปถมกัปป์มาก่อนยังมีสิงห์สองตัวนั้นอยู่พื้นดอยเปนพี่น้องกัน สองขาใหย่มาแล้ว ต่างตัวก็ต่างไปอยู่แลที่หั้นแล ขาพี่น้องก็มาปันเขียด ปันแดนกันแล้วก็อยู่หั้นแล สิงห์ตัวพี่นั้นอยู่ถ้ำผาแดง เมิงขางแล สิงห์ตัวน้องนั้น *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๒๑๓]* อยู่พื้นดอยธนูฟ้า บ้านเชียงบานแล สิงห์สองตัวอันเปนหยาบช้ากล้าฅะนองมากนัก เทียรย่อมไปขับไล่กินสัตต์ตัวน้อยตัวใหย่ชู่ปีชู่เดินหั้นแล ในเมื่อพระเจ้ากกุสันธะเกิดมาในโลวกนี้วันนั้น เจ้าก็มาเลงหันยังสิงห์สองตัวพี่น้องนั้นเปนอันหยาบช้ามากนัก ยินอิดูขุณนา จิ่งจักสระเดจเข้ามาเมตตาสิงห์สองตัวพี่น้องนั้นแล ก็มาสั่งสอนด้วยอานุภาพแห่งตน สิงห์สองตัวนั้นก็มาฟังคำสอนแห่งพระเจ้ากกุสันธะ แล้วพระเจ้าก็ปันสีล ๕ หื้อเขารักสาหั้นแล สิงห์สองตัวนั้นก็บ่ลืมคำสอนพระพุทธเจ้า ก็บ่ข้าสัตต์ตัดชีวิตตราบต่อเท้าเสี้ยงชีวิตแห่งตนชู่อันแล บ่เท่าแต่นั้น มันก็เอาก้อนหินใหย่มาอึดปากถ้ำเส แล้วก็อยู่บ่หื้อสาธารณ์แก่สัตต์ฝูงอื่น แล้วก็อดกำสีลอยู่ในถ้ำ

ที่นั้นหั้นแล นานได้ ๗ วัน ลวดบ่กินยังอาหาร ก็จุติตายไป มีตาบ่หลับ เหียดระนึกคึดถึงสิงห์ตัวเปนน้องนั้น แลสหายแห่งมันอยู่ไจ้ๆ ว่า กูตายก็บ่ได้หันยังน้องชายแลสหายรักแห่งกู อันเปนพระญา *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๒๑๕]* เคล้าเมิงอยู่พายหนเหนือแลสหายผู้ ๑ ชื่อว่าศุชชสาร อยู่พายหนใต้ บัดนี้กูตายกูก็บ่ได้สั่งเขา ๓ คนแลหนอมันจักตายก็เท่าเวทนาสันนั้น คันมันตายก็ลวดบ่หลับตาเพื่ออั้นแล มันก็อุสสหะอยู่ได้ ๗ วัน ถึงวันถ้วน ๘ ก็ลวดตายไป ตัวมันก็ลวดกายเกิดเปนหินเปนผา เปนดินไปเสี้ยง แม่นชิ้น แลเลือดไตมัน ก็กายเกิดเปนน้ำเน่าออกมาแต่แผ่นดินพื้นดอยที่นั้น ไหลไปทางหนเหนือช้วยวันออก ไหลไปหา**แม่น้ำลางแดง**พุ้นก็มีแล อันว่าดาบสรีกัญไชยแลกงธนูทิพพ์ยังแกวนไว้ในถ้ำผาแดงที่นั้นแล เหียดดั่งอั้น แม่น้ำอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**น้ำแกวนดาบ** ว่าอั้น บัดนี้คนทังหลายจิ่งเรียกชื่อว่า**น้ำแกวน**นั้นแล ฯ พระพุทธเจ้ากกุสันธะ ก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ หั้นแล แต่นั้นไปพายหน้าพระเจ้าตนชื่อว่าโกนาคมนะเกิดมา ก็มาเมตตาในถ้ำผาแดงที่นั้น ก็ไว้ประบาทที่นั้น แล้วแต่นั้นไปพายหน้า พระเจ้ากัสสัปปะเกิดมา ก็มาเมตตา *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๒๑๗]* ในถ้ำผาแดงที่นั้น ก็ไว้ประบาทซ้อนรอยตีนพระเจ้าทังหลายแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้าโคตมะแห่งเราเกิดมาเปนครูแก่โลวก ผวดสัตต์ทังหลาย เจ้าก็มาเซา**ดอยผาแดง**ที่นั้น คนทังหลายรู้แล้วก็ชวนกันมาต้อนมารับ ไหว้สักการะปูชาแล ก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่น งืนคำมาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าแล้วเขาก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า บ้านเมิงตูข้าทังหลายนี้ มีน้ำใหย่ไหลมาผ่าเมิงเสียดายแล พ้อยหาน้ำใส่นาบ่ได้ ข้าทังหลายป้านฝาย[๑] ก็บ่หมั้น ป้านเมื่อใดก็หลัม[๒] เมื่อนั้นแล ป้านแจ่งป้านริมก็บ่ได้ ป้านที่ ๑ ก็หลุ[๓] ที่ ๑ ไจ้ๆ แล ทึงบ้านทึงเมิง ก็ได้น้ำห้วยออกมาใส่นาข้าแลว่าอั้น เขาก็มาก่าวสันนี้ พระเจ้าก็มาบังเกิดอินดูกรุณา จิ่งจากับด้วยอานันทเถรว่า ดูราอานันทะท่านจุ่งหื้อเขาไปเอาไม้มา แล้วหื้อเขาแปงควงยนต์น้ำ[๔] ผัดขึ้นใส่นาเขาเทิอะจิ่งดีชาแลว่าอั้น แล้วเขาก็ยินดีว่า แปงก็บ่ช่าง *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๒๑๙]* แปง ก็หื้อ

[๑] ป้านฝาย – ทำคันดินกั้นน้ำ, ซ่อมเหมืองฝาย

[๒] หลัม – พังทลาย

[๓] หลุ – พัง, เสียหาย

[๔] ควงยนต์น้ำ – ระหัดวิดน้ำ, หลุก

อานันทเถรเจ้าบอกเขาหั้นแล เขาทังหลายช่างแล้วก็แปงควงเอาน้ำใส่นา ก็ได้ดั่งใจมักแท้แล เขาก็ยินดีเหลิ้มใสในคุณพระพุทธเจ้ามากนักหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อแก่เขา ได้ย่ำซ้อนรอยตีนพระเจ้าทังหลายฝูงก่อนนั้น แลก็ทำนายว่า ดูราอานันท์ เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงครางหาน้ำ** เพื่ออั้นแล ฯ

พระการ ๑ เขาก็มาก่าวว่า น้ำก็มี เสียดายบ่ได้กินปลาสักตัวว่าอั้น อัน ๑ เขาก็ว่าน้ำตกปายผาว่าอั้น ตกน้ำเปนปายเขา น้ำแม่นี้ไหลหลอน ปลาขึ้นมาก็บ่ได้ ลวดลามกินลามว่า ดั่งบ่เปนสันนั้น ปลาแดงเทียรจักยิ่งมากหลายชาแลว่าอั้น เหียดดั่งอั้นบ้านอันอยู่หล้าน้ำแม่นี้ ก็จักได้ชื่อว่า**บ้านน้ำมาปายผา**ชาแล ฯ บ้านอันอยู่หล้าน้ำอันเหนือนั้น จักได้ชื่อว่า**บ้านน้ำตกนาปายเขา**ชาแล ฯ น้ำห้วยอันป้านใส่นาซู่ปีนั้น จักได้ชื่อว่า**ห้วยขาปา** มีหั้นชาแล พายลูนแต่นั้น จักได้ชื่อว่า**น้ำห้วย** มีหั้นชาแล ฯ

ในกาละนั้น ยังมีลัวะสองฅน มาจากันว่า *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๒๒๐]* เผียวหลวงใต้ก็บ่แพ้เผียวหลวงหนือ ก็บ่แพ้ทังหาดลึก อย่า..ก่าวว่าอั้น เหียดดั่งอั้น บ้านอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**เผียวหลวงใต้** ฯ บ้านอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**เผียวหลวงเหนิอ** ว่าอั้น ฯ บ้านอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านลึกปาดุก** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า **ประบาทดอยผาแดง** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าเทสนาทำนายสันนั้นแล้ว ก็เอาอรหันตาแลพระญาอินท์ พระญาภม พระญาอโสก ก็สระเดจจากดอยผาแดง เข้าไปตามทิสะหนใต้ แล้วก็ไปเซาอยู่ที่ ๑ ฅนทังหลายก็เอากันมาไหว้นบฅบยำแยง ปูชาแล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงืนฅำมาปูชาพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าก็กทำภัตตาอนุโมทนา แล้ว เขาทังหลายก็ขอราทธนาพระพุทธเจ้าไว้ประบาทหื้อหั้นแล พระเจ้าก็บังเกิด มหากรุณาอันมาก ก็ย่ำประบาทไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชารอย ๑ แล้วพระพุทธเจ้า ก็เทสนาปถมกัปป์ว่า ดูราอานันท์ ที่นี้เมื่อก่อนปถมกัปป์มา ยังมีสิงห์สองตัว พี่น้องนั้นอยู่ถ้ำผาแดงมาอยู่ที่นี้ พระเจ้า *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๒๒๒]* ก็มาสั่งสอนสิงห์ตัว เปนพี่ชายใน**ท่าผาแดง เมิงขาน**ที่นี้แล้วพระเจ้าก็มาสั่งสอนสิงห์ตัวเปนน้องนั้น อันอยู่ในถ้ำพื้นดอยอันนี้ พระเจ้ากกุสันธะมาเปนฅูสั่งสอนสิงห์ตัวเปนน้องนั้น ใค่หื้อพ้นจากสงสาร แล้วก็สัมมาทานเอาสีล ๕ บ่กินอาหาร อยู่หับปากถ้ำเสแล้ว

อยู่มืนนานได้ ๗ วัน ก็ลวดตายไป มันก็บ่ได้หันพี่ชายแลสหายแห่งมัน มันตายก็บ่หลับตาได้ ในวันถ้วน ๘ นั้น ลวดกายเปนผาไป อันว่าชิ้น เลิด ไขมันแห่งมันก็กายเปนน้ำไหลออกมาแต่พื้นดอยที่นั้น ลวดกายเปนแม่น้ำ ๑ แล น้ำอันนั้นชื่อว่า**น้ำห้วยทอง** ว่าอั้น พาย (หน้า) จักแผ่ไปว่า **แม่น้ำปิน** ว่าอั้นแล ฯ

พระการ ๑ คนทังหลายเอาหมูมาทาน เขาว่าหื้อแก่กัน เหียดยาหื้อร้อนๆ เขาก็ว่าหื้อแก่กัน ว่าเอาหื้อร้อนเนิอว่าอั้น เขาก็ไปกะทำลวดเสร้องวากๆ หั้นแล เหียดนั้นน้ำอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**น้ำหมูวาก** ว่าอั้นหมื่นชาแล ฯ แม่น้ำอัน ๑ จักได้ชื่อว่า**น้ำบ่าจา** ว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๒๒๔]* เหียดเขาจากันว่า อย่าหื้อร้องพ้อยเสร้องบ่ดีแลว่าอั้น ฯ บ้านไทบ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านเวียง** ฯ (เชียงคราน) บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านฝาง (ยาง)** ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล ก็เอาหมู่อรหันตาแลพระญาอินท์ พระญาอโสก ก็สระเดจจากที่นั้น แล้วก็เลียบไปด้วยเงิ้มดอย แล้วหวายหน้าสู่ทิสะหนใต้ ก็มาหันหินลูก ๑ เปนรูปช้างนอนเรียงกันอยู่ท่ำกางหั้นแล พระเจ้ามารอดที่นั้นแล้ว ก็สระเดจขึ้นสู่เหนิอหลังช้างหินตัวใหย่นั้น แล้วก็นอนอยู่ หว่ายหน้าพุทธมุกขะแห่งตนไปพายหน้าเมิง แล้วก็ลุกมานั่งอยู่ ก็เป่งออกยังพุทธวาจาว่า *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นหั้นแล ก็ทรงพิทธีหนัก อยู่บ่ปากหั้นแล ก็แย้มใค่หัวหื้อปรากฏหันแล มหาอานันทเถียรเจ้าก็ขอราทธนาธัมมเทสนาซึ่งพระพุทธเจ้า ก็ก่าว *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นแล้ว *วจนํ ปเรนฺโต กิ นิทานํ กิเหนฺตุกํ เตสิ ภควา* ดั่งนี้ *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า *เทเสตุํ* จุ่งเทสนา *ตํนิทานํ กรณํ* ยังเหียดการ *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๒๒๖]* เยิ่งนี้ *เม* แก่ข้า *อิทานํ* ในกาละบัดนี้แด่เทิอะว่าอั้นหั้นแล ฯ

สตฺถา สัพพัญญูพระพุทธเจ้า ตนเปนครูแก่คนแลเทวดาทังหลาย อันจักสำแดงยังคุณแห่งดอยช้างสานอันนั้น หื้อปรากฏแจ้ง แก่มหาเถียรเจ้า แลพระญาอินท์ พระญาอโสก ก็ก่าวว่า *ตํ สุตฺวา ธมฺเม วิเสสาคุณํ เทสิ สามิ* ดั่งนี้ว่า *อานนฺท* ดูราอานันท์ *สุณาถ* จุ่งจักฟัง *วิเสสคุณํ ยัง*คุณวิเสียด คุณแห่งดอยช้างอันนี้เทิอะ กูตถาคตะก็เทสนาแก่สูท่านทังหลายบัดนี้แล *อานนฺท* ดูราอานันท์ *อิทํ เสรปฺปรูปํ* อันว่าหินรูปช้างก้อนนี้ เปนรูปช้างแลนอนมูบ[๑] อยู่ หว่ายหน้าไปสู่ทิสะหนใต้ มันหากเกิดมาแต่เมื่อปถมกัปป์ ก็มีแล ฯ

---

๑ มูบ – ฟุบ, คว่ำหน้า

ในกาละเมื่อตั้งกัปป์นานประหมาณ ๖ ป้อง ๖ กิ่วอสงไขยปีแล้ว อายุฅนทังหลายตั้งอยู่ ๔ หมื่นแล มีในกาละเมื่อใด อันว่าพระเจ้ากกุสันธะลงมาตรัสประหญาสัพพัญญูตัญญาณแล้ว เปนครูแก้วแก่โลวกวันนั้น เจ้าก็สระเดินออกมาจากวิหาร มาผวดสัตต์ด้วยลำดับ *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๒๒๗]* นิคมราชธานีทังหลายมารอดมาถึงดอยช้างสารที่นี้ ในเมื่อเดิน ๔ ดับนี้แล จักมานอนอยู่เหนือหินรูปช้างมูบนี้ก่อนแล หว้ายหน้า *อุตฺตมมงฺคลสิสํ* คือเอาหัวไปสู่ทิสะหนวันออกหว่ายหน้าไปสู่ไม้เหียดใดชา เหียดพระพุทธเจ้าบังเกิดอิดูขุนณาในสัตต์ทังหลายแผ่เมตตาไมตรีในสัตต์ทังหลาย เพื่อหื้อสัตต์ทังหลาย ประกอบด้วยไมตรีแก่กันเพื่อจักหื้อเปนข้าสึกแก่กัน เพื่อหื้อหาอันบิบเบียนหิงสาแก่กันบ่ได้ พระเจ้าหว่ายหน้าไปสู่ดงไม้เพื่ออั้นแล พระเจ้ากกุสันธะอยู่เมตตาไว้สยนะปัลลังการในที่นั้นในวันเดิน ๔ ดับ เจ้าก็นอนอยู่เหนือหินสิลาบาตรูปช้างสานที่นั้น ประหมาณคืน ๑ แล้วสระเดจสู่ในทิสะอันอื่น ในเดิน ๕ ออกค่ำ ๑ แล้วก็สระเดจไปผวดสัตต์ทังหลาย ถึงเมื่ออายุได้ ๔ หมื่นปีเตมบัวรมวณแล้ว จิ่งนิพพานไปหั้นแล ฯ

ตโต ถัดแต่นั้นไปพายหน้า อายุฅนขึ้นลง ๓ ป้อง ๓ กิ่ว มีอายุตั้งอยู่ ๓ หมื่นปี ในกาละเมื่อใด พระเจ้าโกนาคมนะ *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๒๒๙]* เกิดมาเปนฅูแก่โลวก สระเดินผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับมารอดมาถึงดอยช้างสารนี้แลในวันเดิน ๔ ดับ ก็นอนอยู่เหนือหลังช้างหินตัวนั้น เหมินดั่งพระเจ้ากกุสันธะนั้นก็ลวดหว่ายหน้าไปสู่ทิสะดงไม้ดั่งเก่า เปนดั่งพระเจ้ากกุสันธะนั้นแล ก็เมิอแผ่เมตตาสัตต์ทังหลาย บ่หื้อบิบเบียนกันหั้นแล พระเจ้าโกนาคมนะนอนอยู่แล้วก็ร่ำพึงว่า อนาคตะอันจักมาพายหน้า ดอยทังหลายก็จักข้ำเขิกหลุพังไปแล้วจักกว้างขวางเปนบ้านเปนเมิงไป ก็จักมีหมื่นชาแล พระเจ้าโกนาคมนะก็ไปยั้งสยนะปัลลังการ สำรานเสี้ยงคืน ๑ ก็นิพพานไปหั้นแล ฯ

ตโต ถัดแต่นั้นไปพายหน้า อายุฅนทังหลายขึ้น ๓ ป้อง ๓ กิ่ว แล้วมีอายุถอยลงมาตั้งอยู่สิบหมื่นปี แล้วมีเมื่อใด ในกาละเมื่อนั้นพระเจ้าตนชื่อกัสสปะก็เกิดมาเปนฅูแก่โลวก แล้วก็สระเดินไปผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับนิคมนาราชธานีทังหลาย ก็มาถึงดอยช้างอันนี้ ในวัน *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๒๓๑]* เดิน ๔ ดับ แล้วก็นอนอยู่เหนือหินรูปช้างอันนี้ ก็หว่ายหน้าเมิอหาเมิง แล้วก็ร่ำพึงรู้ด้วย

ปัญญาประหญาแห่งตนว่า *อิทํ รฏฺฐํ* อันว่าบ้านเมิงอันนี้ตั้งแต่ปถมกัปป์เมื่อก่อน *เอโก โพธิสตฺโต* ยังมีโพธิสัตต์ตน ๑ เปนใหย่ในเมิงอันนี้ มีเตชะริทธีมากนัก ปราบแพ้สักกละชุมพูทวีปทังมวรหั้นแล ฯ *โส ราชา* อันว่าพระญาใหย่ตนนั้น คันไปสู่ทิสทางใดก็ดี คือว่าไปสู่ทิสะหนใต้หนเหนิอ วันตกวันออกก็ดี ส่วนอันว่าท้าวพระญาแลเสนาอามาตย์รัฏฐาปชานราสฏร์ทังหลาย คือว่าบ้านน้อยเมิงใหย่ก็ดี สัพพะสัตตาคณาทังมวรก็ดี อันมีในสักกละชุมพูทวีปทังมวรก็ดี ก็บ่อาจจักมาปราบแพ้ได้ เขาก็น้อมรัฏฐะบ้านเมิงแห่งเขา เข้ามาน้อมยื่นถวายนับเสี้ยงแล ฯ

ยสฺมา อิทํ โส ชาโต ในกาละนั้นพายหน้า โพธิสัตต์เจ้าอันเปนตนพุทธังกูรตนนั้น ก็บังเกิดมาในเมิงที่นั้นดั่งเก่าเล่าหั้นแล ในกาละเมื่อใด *โส ทิสฺวา* ตนโพธิสัตต์เจ้าตนนั้น *[หน้าลานที่ ๔๑, น.๒๓๒]* *ชินสติ* ก็จักมีสติเตชะรัทธีอานุภาพแพ้สักกละชุมพูทวีปดั่งเก่าเล่าหั้นแล พระเจ้ากัสสปะก็รำพึงสันนี้ แล้วจิ่งจักนอนอยู่เหนิอหินรูปช้างอันนั้น แล้วก็หว่ายหน้าสะเพราะซึ่งเมิง เพื่ออั้นแล พระเจ้ากัสสปะก็อยู่สำรานเหนิอหินอันนี้ ก็ไปสยนปัลลังการเสี้ยงคืน ๑ ในวันเดิน ๕ ออกค่ำ ๑ พระเจ้าก็สระเดจไปลำดับไปถึงมหาวิหารที่สำรานแห่งตน ก็ตั้งอยู่ตามเขตอายุแห่งตน อันได้ยิบหมื่นปีนั้นแล ก็นิพพานไปวันนั้นแล ฯ

ตทานนฺตรํ ถัดแต่นั้นไปพายหน้า อายุคนลงถึงสิบปีเปนเขต แล้วพ้อยซ้ำขึ้นถึงอสงไขยปีเล่า คืนลงเปน ๓ ป้อง ๓ กิ่ว แล้วพ้อยถอยลงมาไว้แสนปีหมื่นปีแล้ว ในกาละยามนั้น กูตถาคตตะก็ได้ยินหั่วร้องราทธนา พระญาอินท์พระญาฟม อันอยู่ในโลวกจักขวารทังมวร ก็เลงดูกาละ ปเทสะ กุละ ทิมกะ อายุบัวรมวณแล้ว ก็เปนกาละควรรับนิมนต์แล กูตถาคตะจิ่งจักลงมาเกิด แลได้ตรัสประหญาสัพพัญญู *[หน้าลานที่ ๔๒, น.๒๓๔]* เปนคูแก่โลวกทัง ๓ แล ยังธอระมานอยู่ผวดสัตตโลวกนานได้ ๒๕ วสา ก็เลงดูประหญาแห่งตนแจ้งแล ก็สระเดจลีลาสระเดินผวดสัตต์ทังหลาย เพื่อจักแผ่ผายตั้งไว้ยังปาทะ แลประบาท ชินธาตุแห่งตนไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่หมู่คนแลเทวดา อินท์ ฟมทังหลาย ตราบต่อเท้า ๕ พันวสา กูตถาคตะก็ลำดับนิคมนราชธานี ก็มารอดมาถึงดอยช้างสารที่นี้ ก็มาสถิตสำรานเหนิอหินสิลาบาตอันนี้ในวันเดิน ๔ นี้ ตามปเวณีแห่งพระพุทธเจ้าทังหลายแต่ก่อนแล กูตถาคตะก็จักสำรานนอนอยู่เหนิอหินรูปช้างสารนี้

หื้อเสี้ยงคืน ๑ แล้ววันฟูกเปนวันเดิน ๕ ออกค่ำ ๑ พระตถาคตะก็สระเดจออกไปผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับตราบต่อเท้าถึงป่าเชตวันอาราม ตั้งอยู่ตราบต่อเท้า ๕ พันวสา อายุพระตถาคตะก็จักถึง ๕[๑] สิบปีชาแล ก็จักได้เข้าสู่นิพพานชาแล *อานนฺท* ดูราอานันทะ เมื่อตถาคตะนิพพานไปแล้ว ก็ยังจักตั้งไว้ ยังสาสนา ๕ พันวสา *[หน้าลานที่ ๔๓, น.๒๓๖]* วสา เพื่อกรุณาผวดสัตต์ทังหลายฝูงมีสมพารบ่ทันแก่เทื่อจักหื้อเขาได้ปฏิบัตสมถะแลวิปัสสนา คันกล้าแก่แล้วก็จักได้ถึงมัคคผลนิพพานตามหลังพระตถาคตะ หมื่นชาแล ฯ

ในเมื่อสาสนากูตถาคตะ ๕ พันวสาเสี้ยงไปแล้ว ปะตูเวียงแก้วคือนิพพานก็บ่หับ[๒] เส แก่สัตต์ทังหลายแล อายุฅนทังหลายก็จักถอยจากร้อยปี ลงเถิงสิบปีส่วนอันว่าอกุสละบาปหนา เปนสันตรกัปป์ ก็จิบหายแล้ว ยังหลอเท่าใด ก็จักตั้งสมาธิปัญญาอันใหม่ จักใส่ใจกะทำบุญแล ฅนทังหลายก็จักมีอายุจำเดิน[๓] ขึ้นลง ๓ ป้อง ๓ กิ่วแล ก็จักมีอายุถอยลงมา ตั้งอยู่แสนปีแลมีในกาละเมื่อใด ในกาละเมื่อนั้น พระอริยเมตเตยยะเจ้าก็จักลงมาตรัสประหญาสัพพัญญู ตนเปนฅูแก่โลวกทัง ๓ ก็สระเดินผวดสัตต์ทังหลายลำดับบ้านน้อยเมิงใหย่ทังหลาย แล้วก็จักมาเมตตาสำรานสยนปัลลังการ เหนิอหินสิลาอาสน์รูปช้างที่นั้น ในวันเดิน ๔ ดับนั้นเล่า เหมินดั่งพระพุทธเจ้าทังหลายแล หมื่นชาแล พระอริยเมตเตยยะเจ้า *[หน้าลานที่ ๔๔, น.๒๓๘]* จักมาสำรานเหนิอผารูปช้างอันนี้คืน ๑ แล้ว ในวันลูนก็เปนวันเดิน ๕ ออกค่ำ ก็จักสระเดจไปแอ่วผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับ ตราบต่อเท้าถึงมหาวิหาร อันเปนที่อยู่แห่งตน ก็ตั้งผวดสัตต์ทังหลายตราบต่อเท้าอายุแห่งตน อันได้ ๘ หมื่นปี แล้วก็จักนิพพานไปชาแล ฯ

ในเมื่ออริยเมตเตยยะเจ้านิพพานไปแล้ว อายุสัตต์ทังหลายก็ถอยลงไปด้วยลำดับถึง ๑๐ ปีเปนฝั่งแล มีในกาละเมื่อใด ส่วนอันว่าภัททกัปป์อันนี้ก็จักคึ่งในยามนั้นแล มักว่าเปนกางคึ่งภัททกัปป์ที่นั้น แล้วอธิบายพระเจ้าเทสนาก็มีดั่งนี้แล พระพุทธเจ้าก็เทสนาแก่มหาอานันทเถียรเจ้า ก็มีด้วยพระการดั่งก่าวมานี้แล ฯ

---

[๑] ในที่นี้ ควรเป็น ๘ (๘๐ ปี)

[๒] หับ – ปิด

[๓] จำเดิน – จำเริญ

ทีนั้น มหาอานันทเถียรเจ้าแลพระญาอินท์ พระญาอโสก แลเทวดาทังหลาย ก็สระดับรับฟังยังธัมมเทสนาแห่งพระพุทธเจ้าสันนี้ แล้วก็กะทำสาธุการ ซึ่งธัมมเทสนา แล้วก็ปูชาตามกัมม์แห่งตน ก็มีแล ฯ

เจติยปาทธาตุกา นิฏฺฐิตา ฯ กรียาสังวัณณาเทสนายังทำนายประบาท ปาทะธาตุ ผูกถ้วน ๖ ก็บัวรมวณกาละเท่านี้ก่อนแล ฯ

นครเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองชนชาติไทสิบสองปันนา ปัจจุบัน (๒๕๖๑) มองผ่าน "๙ จอม ๑๒ เชียง" ด้านซ้ายบนเชิงดอยคือพระธาตุปางเยอ ด้านหลังคือดอยดงนั่ง (อยู่ด้านทิศตะวันตกของเมือง)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

พระธาตุปางเยอ บูรณะใหม่ ๒๕๖๔
ภาพ : เจ้าอาวาสวัดเชียงปอม นครเชียงรุ่ง สิบสองปันนา

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๗

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ *ปุพฺพทิป โส ภควา ยถาปิณฺฑาย จริปกํ วต วิวนมาทาย ปุพฺเพยฺห สมนยวา เสตฺวา สงฺฆติ จีวรํ* ฯ

ดูราสปุริสะทังหลาย *ปุนทิวเส* ในวันลูนนั้น เดิน ๔ ออกค่ำ ๑ *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าก็ลุกในกาละเมื่อเช้า แล้วก็มาคูมผ้าแลบาตร เพื่อจักจระเดินไปเอาเข้าปิณฑิบาต ก็ออกจาก**ดอยผาแรม** แล้วก็สระเด็จไปเอาเข้าปิณฑิบาต ลำดับไปถึงบ้านอัน ๑ ชาวบ้านนั้นหันพระพุทธเจ้ามาปิณฑิบาตเข้า ลางฟ่องก็เข้าสุกแล้วก็เอามาใส่บาตรพระพุทธเจ้าหั้นแล ลางฟ่องก็ลุกหล้า[๑] หนึ้งเข้าบ่ทันสุก ก็บ่ได้มาใส่บาตรแล เขาก็ติเตียนด่ากันว่า สูนี้ลุกหล้าลุกขวาย[๒] นอนตายอยู่ บ่ลูกเช้าลวดบ่ได้เข้ามาทานพระพุทธเจ้านั้นชา เหียดดั่งอั้น บ้านอันนี้ ก็จักได้ชื่อว่า**บ้านนอนหลับ**หั้นแล พายหน้าก็แผ่ไปว่า **บ้านเชียงตาย** ว่าอั้นหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็จระเดินไปปิณฑิบาตพายทิสะวันออก ก็ไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็ร้องป่าวกันเอาเข้ามาใส่บาตรหั้นแล คนทังหลายลางฟ่องก็ก่าวว่า พระเจ้า *[หน้าลานที่ ๒, น.๔๗๐]* จระเดินมาเมตตาเรารุ่งแจ้งแลงเช้ามากนักนอว่าอั้น แล้วเหียดดั่งอั้น บ้านอันนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านจิ่งรุ่งแจ้ง** ว่าหั้นหั้นแล พายลูนจักได้ชื่อว่า**บ้านเชียงแลง** หมื่นชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็จระเดินปิณฑิบาต ก็ไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็ร้องกันเอาเข้ามาใส่บาตรหั้นแล พระเจ้าก็เอามือลูบ *อุตฺตมงฺคลสิสํ* ยังหัวแห่งตน ก็ได้เกสาธาตุ

---

[๑] ลุกหล้า – ตื่นสาย

[๒] ลุกขวาย – ตื่นสาย

หื้อแก่มหาเถียรหั้นแล พระญาอินท์แลพระญาอโสก แลคนทังหลายก็มาพิจรณาที่ถปันนธาตุเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอามือลูบ *อุตฺตมงฺคลสิสํ* ยังหัวแห่งตน ก็ได้เกสาธาตุหั้นแล ลางพร่องว่าเอาธาตุเจ้าใส่ไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้น ลางฟ่องว่าถานะที่นี้เปนที่ต่ำ บ่สมควรแล เราทังหลายควรเอาเมิอไว้ปายดอยที่สูงพุ้นเทิอะว่าอั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ผวดเมตตาหื้อเกสาธาตุเส้น ๑ เขาก็ขุดขุมลึกสิบสองสอก แล้วเอาเกสาธาตุตั้งไว้ แล้วพระญาอินท์ก็เอายนต์มาไว้ ๔ ด้าน แล้วถมขึ้นพายบนก่อเจดีย์ไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ผวดเมตตา *[หน้าลานที่ ๓, น.๔๗๑]* หื้อเกสาธาตุเส้น ๑ แก่อานันทเถียร แลพระญาอินท์ แลคนทังหลาย ไว้ในที่นั้น แล้วก็เทสนาทำนายว่าดูราอานันทเถียร พายหน้าดอยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ดอยเยิอขึ้น** หมื่นชาแล พายหน้าแผ่ไปว่า **ดอยปางเยิอ** ธาตุอันนี้จักได้ชื่อว่า**ธาตุปางเยิอ** หมื่นชาแล ชาวเมิงอันนี้ พระตถาคตะลุกเช้าจระเดินไปเอาเข้าปิณฑิบาต เขาก็จากันว่าพระพุทธเจ้าเข้ามาเมตตาเปนอันเช้ารุ่งแจ้งแลงแท้นอว่าอั้น เหียดดั่งอั้น เมิงอาฬวี[๑] อันนี้ จักแผ่ไปชื่ออันเก่าเส ด้วยนิมิตเหียดอันคนมาว่านั้น ก็ได้ชื่อว่า**เมิงรุ่งเมิงแลง** หมื่นชาแล เมิงอันนี้จักก้านกุ่งรุ่งเริงด้วยเสนาอามาตย์ ยัสสสัมปัตติก็เปนที่ปรากฏแก่คนทังหลาย หมื่นชาแล คนทังหลายเกิดมาในเมิงอันนี้น้อยก็ดี ใหย่ก็ดี ก็มีคำฟองต่างกัน ลางฟ่องว่าบ่ควรเทิ่อแล จักว่าอั้น ไทยย่อมติเตียนเนียนทา[๒] ปองตกใต้ขึ้นเหนิอกันแล ในกาละเมิ่อใด ยามนั้นจักหาความสุขสำรานบ่ได้ หมื่นชาแล เมิ่อใดแลชาวเจ้าแลท้าวพระญาเสนาอามาตย์ผู้น้อยผู้ใหย่ ในเมิง *[หน้าลานที่ ๔, น.๔๗๓]* อันนี้ มีวาทะลงกัน เชิ่อใสตามสภาวธัมม์ซึ่งกันไปมาแท้ดั่งอั้น ในกาละนั้น บ้านเมิงอันนี้จักสุขสำรานบานใจ หมื่นชะแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจฟาก[๓] ดอยปางเยิอที่นี้ ก็ไปรอดถานะที่ ๑ อันเปนด้าวลวงน้ำหั้นแล คนทังหลายก็รู้แล้ว ก็ป่าวกันมาต้อนมารับปูชา แลเอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงืนคำมาทานหั้นแล พระพุทธเจ้าก็รับเอาแล้ว คนทังหลายก็ฟ้อมกันราทธนาพระเจ้าย่ำประบาทไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชา

๑ ต้นฉบับเขียน “อาลวี”, “อาฬวี” ในที่นี้จะปรับเป็น “อาฬวี”

๒ เนียนทา – นินทา

๓ ฟาก – พราก, จาก

หั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดเมตตาย่ำประบาทไว้รอย ๑ ก็เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ตรัสรู้คุณแห่งคุชชสาร[๑] อันมีในด้าวลวงที่นั้น อันเปนที่แล้วแต่ก่อน ก็แย้มใค่หัวหั้นแล มหาอานันทเถียรเจ้าก็ราทธนาธัมม์เทสสนาหั้นแล ฯ

สตฺถา สัพพัญญูพระพุทธเจ้าก็เทสนาอดีตธัมม์เทสนาแก่ภิกขุ แลอรหันตาแลเทวดา แลคนทังหลายหื้อแจ้ง ก่าวว่า *อติเต อานนฺท* ดั่งนี้ ดูราอานันทเถียร *อติเตกาเล [หน้าลานที่ ๕, น.๔๗๕]* ในกาละอันข้ามล่วงพ้นไปแล้ว ในภัททกัปป์อันนี้ แต่เมื่อปถมกัปป์หัวทีนั้น *เอโก คุชฺชสาโร* ยังมีคุชชสารตัว ๑ อยู่ในพื้นดอยอันนี้ มันก็อาไสรซึ่งอันเลี้ยงชีวิตเปนใหย่ในด้าวลวงอันนี้ ก็เปนสหายแห่งสิงห์ สองตัว อยู่**ถ้ำผาแดง เมิงขาง**ที่นี้แล คุชชสารตัวนี้ มีเตชะรัทธีอานุภาพหยาบช้ากล้าแขงมากนัก ปองหิงสาราวีบีบเบียนขับไล่กินยังสัตต์ทังหลายหื้อจิบหายตายเปนอาหารแก่มันมากนักหั้นแล ในกาละเมื่อนั้นพระพุทธเจ้ากกุสันธะเกิดมาเปนครูแก่โลวก มีพระองค์ตนสูงได้สิบสองสอก มีอายุยืนได้ ๙ หมื่นปีหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น พระพุทธเจ้าตนนั้นก็บังเกิดกรุณา จิ่งเอาอรหันตาสาวกะเจ้าทังหลาย จระเดินผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับคามราชธานี บ้านน้อยเมิงใหย่ทังหลาย ก็เข้ามารอดมาถึงในลวงที่นี้ ในวันเดิน ๕ แรมสองค่ำ พระกกุสันธะเจ้าก็ผ่อเลงหันยังคุชชสารตัวหยาบช้านี้ ก็บังเกิดกรุณา มักใค่สอน ถอนเสยังพิสร้ายแห่งมัน หื้ออยู่ในสุจริต *[หน้าลานที่ ๖, น.๔๗๗]* กัมม์ดั่งอั้น พระพุทธเจ้าก็เข้าเมิอสู่ที่อยู่แห่งมันหั้นแล ฯ

เมื่อนั้นคุชชสารตัวนั้น มันก็เคียดมากนัก ก็กะทำสีหนาทตามรัทธีแห่งสัตตริจสาน เสี้ยงรัทธีแห่งมันแล้ว มันก็มี (ใจ) อ่อนยอบแล้ว ก็ปงลงยังหัวแล้วก็เข้ามาไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ขออเภยยะซึ่งพระพุทธเจ้า พระเจ้าก็บังเกิดกรุณาเมตตาสั่งสอนไจ้ๆ มันก็บังเกิดจิตปสาทะสัทธาในคุณพระพุทธเจ้าก็หื้อมันรักสาสีล ๕ หั้นแล มันก็สระดับรับฟังคำสอนพระพุทธเจ้า แล้วร่ำพึงว่ากูได้กะทำบาปอันแหน้นหันหนามากนักแล มันก็ระนิงใจสันนั้น ก็สวก[๒]ทุกข์

---

[๑] คุชชสาร – คชสาร, ช้าง

[๒] สวก – โสก, โศก

ตกใจกัวมากนักแล มันก็สมาทานเอาสีล ๕ บ่ขาด บ่ข้าสัตต์ตัดชีวิตสักอัน เท่าไปอยู่ถ้ำ หับปะตูถ้ำด้วยก้อนหินอันใหญ่ แล้วก็อุตสาหะจำเดิน[๑] จำสีล บ่กินอาหารได้ ๗ วัน ก็ลวดจุติตายไปสู่สวัรคเทวโลวกหั้นแล ถึงวันถ้วน ๘ นั้น ก็ลวดกายเปนหินเปนดินไปหั้นแล เมื่อมันตายใจขาดนั้น ก็มาร่ำพึงถึงสิงห์ ตัวเปนสหายอันอยู่ใน**ถ้ำผาแดง เมิงขาง** พายทิสะหนเหนือ *[หน้าลานที่ ๗, น.๔๗๙]* ด้วยคำว่าดั่งนี้ พายหน้าสิงห์สองตัวพี่น้อง อันเปนสหายรักแก่กูนี้ คันสองขา มาหากู ก็จักมาหันกูตาย สองขาก็จักมาร้องไห้เวทนาลำบากมากนักแลว่าอั้น อยู่ไจ้ๆ คันมันตายแล้ว ตามันก็ลวดบ่ดับ[๒] ได้หั้นแล ฯ

ในวันถ้วน ๘ นั้น ก็ลวดกลายเปนหินเปนดินไป ลวดเกิดเปนรูปอัน ๑ มีสัณฐานเปนคุชชสาร มีหัว มีงา ก็ปรากฏแก่โลวกทังหลายหั้นแล เกิ่งพายหน้า ก็เปนน้ำแม่ ไหลมาแต่ท้องดอยอันนั้น เพื่อด้วยน้ำตาแห่งคุชชสารลำบาก ผานใจถึงสหายแลไห้ ถั่งตกไปด้วยคำร่ำไรว่า กูสังแควนมาทุกข์ผานใจด้วย สหายนี้ชาว่าอั้น คันมันตาย น้ำเลิด[๓] ลวดกายเปนแม่น้ำไหลรอมกัน ด้วย น้ำตาแก้ว ร่ำไรว่า แค่วนอ ว่าอั้น ลวดได้ถึงน้ำตาแก้วหั้นแล พายหน้าจักแผ่ไป ชื่อว่า**แม่น้ำแก้ว** หมื่นชาแลว่าอั้น แม่น้ำอันคุชชสารฟังคำสอนแห่งพระพุทธเจ้า ก็ลวดล่ำได้อุตสาหะกลั้นใจตาย ลวดกายเปนน้ำไหลมานั้น ก็เปนน้ำบวกหลวง บัดนี้แล พายหน้าจักแผ่ไปมว่า **แม่น้ำแก้ว** หมื่นชาแล ฯ

ในเมื่อ *[หน้าลานที่ ๘, น.๔๘๑]* คุชชสารอุตสหะกั้นใจตาย ตนคิงแห่งมันลวด เปนน้ำหู น้ำตาไหลตก ย้อยไปเปนห้วย เปนหาด ชั่วเสบัดนี้แล พายหน้าจักแผ่ ไปว่า**ดอยจุมลง** หมื่นชาแลว่าอั้น ฯ

คุชชสารบ่กินอาหารได้ ๗ วัน ก็เชียวรีบตายแท้นอว่าอั้น แม่น้ำอันเกิดด้วย เลิดคุชชสารนั้น ได้ชื่อว่า**แม่น้ำรีบตาย** บัดนี้แล พายหน้าจักได้ชื่อว่าแม่น้ำ หมื่นชาแล ฯ

เมื่อคุชชสารตายนั้น อารักข์มาหันก็ลวงทองว่า เมื่อมันตาย กายเปนตัว งามแท้นอว่าอั้น ที่อันเขาอยู่แลก่าวนั้น จักได้ชื่อว่า**ห้วยโลวก ห้วยยาย** ชาแล ฯ

[๑] จำเดิน – จำเริญ, เจริญ
[๒] ดับ – หลับ
[๓] น้ำเลิด – เลือด

แม่น้ำอันเลิดกายเปนนั้นจักได้ชื่อว่า**ตัวลาย** พายหน้าจักแผ่ไปชื่อว่า**น้ำต้ม** หมื่นชาแล ฯ

ลางฟ่องมาท้วงว่า ตอมันเปนสายสังวาลย์คำแต่ก่อนว่าอั้น น้ำอันเกิดเปนแม่น้ำไหลมานั้น จักได้ชื่อว่า**น้ำสังวาน** ชาแล พายหน้าแผ่ไปว่า**แม่น้ำหัวปา** (ว่า) อั้นแล ฯ

อัน ๑ เขาทังหลายจากันว่า เมื่อพระเจ้ามาเมตตาเราทังหลาย ก็มัวเมาบ่ได้กิน บ่ได้ทานนอว่าอั้น บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านทามัว** พายลูนจักได้ชื่อว่า**บ้านท่ามุก** หมื่นชาแล ฯ

ยามนั้นศุชชสารตายแล้ว *[หน้าลานที่ ๙, น.๔๘๓]* มันพ้อยมืนตาอยู่นัก ปูนกัวแท้นอ ไปใกล้บ่ได้นอว่าอั้น จักได้ชื่อว่าบ้าน**ไกลนาไค** ว่าอั้นชาแล บ้านอันนั้นจักได้ชื่อว่า**บ้านเหี่ยวใบ**แล คนทังหลายตั้งอยู่บ้าน แปงเรินกับด้วยแม่น้ำอันใดก็ได้ชื่อกับแม่น้ำอันใด ก็ได้ชื่อกับแม่น้ำอันนั้นชาแล ดอยอันนั้นจักได้ชื่อว่า**ดอยศุชชสาร** ชาแล ฯ

พระตถาคตะก็ย่ำประบาทไว้ในดอยศุชชสารอันนี้ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทดอยศุชชสาร** ชาแล ลวงหัวบ้านแก้วท่าเชี่ยว หมื่นชาแล พระพุทธเจ้าเทสนาดั่งนี้แล้ว ภิกขุแลอรหันตาเจ้าทังหลายได้ยินแล้ว ก็มีปีติโสมนัสสะยินดี แล้วก็สาธุมากนักแล ฯ

สตฺถา สัพพัญญูพระพุทธเจ้าก็เทสนาทำนาย**ประบาทท่าเชี่ยว**ดั่งนี้แล้วก็จระเดินไปเมตตาอารักข์ใหย่ คือว่าพระญาอาฬวกยักข์[๑] หั้นแล เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าแลรหันตา แลพระญาอโสกเมิอรอดแล้วดั่งอั้น อาฬวกยักข์เปนประธานกว่าปริวารทังหลาย ก็เอากันมารับสักการะปูชามากนัก แล้วก็เอาอ้อยหกอ้อยตาล มาทาน แล้วขงขวายเอายังเทียนหอม แลงึนคำ แลแก้ว *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๔๘๕]* แสง มาปูชาพระพุทธเจ้าที่สำรานมากนักหั้นแล พระญาอาฬวกยักข์เปนปสาทะสัทธาเหลิ้มใสในคุณพระพุทธเจ้ามากนัก ก็ราทธนาพระพุทธเจ้าเมตตาฟังธัมมเทสนาเสี้ยงคืน ๑ แล้วพระพุทธเจ้าก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ ซ้อนรอยตีน

---

๑ ต้นฉบับเขียน “อาลวกยักข์” และ “อารวกยักข์” ในที่นี้จะปรับเป็น “อาฬวกยักข์” (อา–ละ–วะ–กะ–ยัก)

แห่งพระเจ้าทังหลายเปนถ้วนสี่ เยดเหยียดซ้อนกันไว้ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ฯ

หิ ด้วยมีแท้แล ยังมีผู้โจทนาว่าสันนี้ พระญาอาฬวกะตนนั้นเหลิ้มใสในคุณพระพุทธเจ้าสันนั้น เหียดสันใดชา ส่วนพระญาอาฬวกะตนนั้นแต่ก่อนถือมิจฉาทิฏฐิหยาบช้ามากนัก เทียรย่อมกินคนเปนอาหารดาย มันนี้พ้อยมีใจเหลิ้มใสสัทธามากนักสันนี้ชา ผู้โจทนาว่าสันนี้ ผู้มีประหญาพึงรู้ตามปถมกัปป์ดั่งนี้ *เอตท* ก็มีดั่งนี้ ฯ

กิร ดั่งจักรู้มานี้ พระญาอาฬวกะตนนั้นปรากฏเปนใหย่ มีเตชะรัทธีอันเปนทิพพ์ยิ่งกว่าคนทังหลายอันอยู่ในชุมพูทวีปทังมวรก็มีแล พระญายักข์ตนนั้นเปนอันหยาบช้ากล้าคะนอง หิงสาราวีข้าสัตต์ ข้าคนกินเปนอาหารมากนักนับแต่ปถมกัปป์หัวทีหั้นแล *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๔๘๗]* ตั้งแต่ปถมกัปป์นั้น เมิงอาฬวีที่นี้ไป่เปนบ้านเปนเมิง บ่มีคนเทิ่อ เปนเถิ่นเปนดอย หาคนอยู่บ่ได้สักเมิงเทิ่อเท่าเปนด่านยักข์เสี้ยงทังมวรหั้นแล ในกาละนั้นพระพุทธเจ้ากกุสันธะเกิดมาเปนครูแก่โลวก ก็สระเดจผวดสัตต์ทังหลายมารอดที่นี้ ไป่เปนบ้านเปนเมิง บ่มีคนเทิ่อย่อมเปนเถื่อนเปนดอย หาคนอยู่บ่ได้สักเมิงเทิ่อ เท่าเปนด่านยักษ์เสี้ยงทังมวรหั้นแล ฯ

ในเมิ่อพระเจ้ากกุสันธะเกิดมาเปนครูแก่ลวก ก็สระเด็จผวดสัตต์ทังหลายก็มารอดที่นี้ เพื่อจักมาสั่งสอนอาฬวกยักข์หั้นแล พระพุทธเจ้าก็เข้ามาเมตตาสั่งสอนอาฬวกยักข์ ก็บ่ปฏิบัติตามสักอัน พระเจ้าก็เลงดูพายหน้า ตรัสรู้ด้วยประหญาสัพพัญญูว่า *อนาคเต* ในกาละอันจักมาพายหน้า ยังจักมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะสัมมาสัมพุทโธว่าอั้น ท่านก็จักมาสั่งสอนพระญายักข์ตัวนี้หื้อเหลิ้มใสในคุณแก้ว ๓ พระการ รู้รักสาสีลฟังธัมม์ เมตตาภาวนาหื้อได้ถึงเอกตถานันตระ อัน (เปน) โสดา (บัน) หมื่นชาแล กูบ่สั่งสอนได้เทิ่อ ว่าอั้นแล้วพระกกุสันธเจ้า ก็ย่ำประบาท *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๔๘๘]* หื้อเปนที่ไหว้แลปูชารอย ๑ แล้วก็จระเดินไปสั่งสอนสัตต์ทังหลาย ก็ไปรอดด่านทัมมิละ ข่าทังหลาย แม่นเมตตาเขาปานใด ก็บ่ละมิจฉาทิฏฐิได้ พระกกุสันธะก็ร่ำพึงว่า พระเจ้าตนใดจักมาสั่งสอนเขาทังหลายฝูงนี้ชาว่าอั้น พระเจ้าก็รู้ดูด้วยประหญาสัพพัญญูตัญญาณว่า ชาวทัมมิละเขาทังหลาย

ฝูงนี้ แม่นตนกูก็ดี แม่นพระเจ้าโกนาคมนะก็ดี พระเจ้ากัสสปะก็ดี พระเจ้าโคตมะก็ดี พระเจ้าเมตเตยยะเจ้าก็ดี ก็บ่อาจจักสั่งสอนได้ชาแล ว่าอั้น ฯ

ตโต ในกาละเมื่อนั้น พระเจ้ากกุสันธะเจ้านิพพานไปแล้วดั่งอั้น พายหน้าแต่นั้นพระเจ้าตนชื่อโกนาคมนะเกิดมาเปนครูแก่โลวกทังหลายหั้นแล เมิงอาฬวีก็หาคนอยู่บ่ได้ เท่าเปนป่าไม้แลด่านยักข์ทังหลายสิ่งเดียว พระเจ้าโกนาคมนะตนนั้น ก็จระเดินเทียวเข้ามาในเมิงอาฬวีที่นี้เท่าเปนเมิงยักข์ หาคนอยู่บ่ได้ แล้วพระเจ้าก็ผ่อดูพายหน้า เจ้าก็ไปอยู่สำรานในดอยช้างสารตัวนี้ ก็มาเลงดูสัณฐานที่นี้ ยังจักเกิดเปนบ้านเปนเมิงพายหน้าชาแล *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๔๙๐]* ว่าอั้น ฯ

แล้วก็สระเดจจากดอยช้างสาร เข้ามาสู่ดอยดงที่นั้น เพื่อจักมาสั่งสอนอาฬวกยักข์หั้นแล พระญาอาฬวกยักข์ก็บ่กับตามได้สักอันหั้นแล พระเจ้าก็ผ่อเลงดูพายหนาด้วยประหญาแห่งตน ก็รู่ว่ายังมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะมาสั่งสอนพระญาตนนี้หื้อเหลิ้มใสบุญคุณแก้วทัง ๓ หมื่นชาแล กูก็บ่ควรจักสั่งสอนได้ชาแลว่าอั้นแล ก็ไปย่ำรอยประบาทไว้ซ้อนรอยตีนกกุสันธะเจ้าไว้แล้วก็สระเดจไปผวดสัตต์ทังหลายด้วยลำดับ ก็เมิอรอดเมิอถึงบ้านทัมมิละทังหลาย ก็เมิอสั่งสอนเขาก็บ่ได้ ก็บ่ฟัง บ่ละมิจฉาทิฏฐิได้หั้นแล พระเจ้าก็เลงดูพายหน้า ก็รู้ว่าทัมมิละทังหลายฝูงนี้ แม่นพระเจ้ากัสสปะก็ดี พระเจ้าโคตมะก็ดีพระเจ้าอริยเมตเตยยะเจ้าก็ดี ก็บ่อาจจักสั่งสอนได้แล เขาเจ้าทังหลายก็จักถือมิจฉาทิฏฐิตราบเมี้ยนกัปป์ หมื่นชาแล ว่าอั้นแล้วก็จระเดินไปผวดสัตต์ทังหลายที่ ๑ ก็มีแล ฯ

ในเมื่อเจ้าโกนาคมนะนิพพานไปแล้วดั่งอั้น ยังมีในกาละศาบ ๑ ยังมีพระญาตน ๑ สวยราช *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๔๙๒]* สัมปัตติ อยู่ใน**เมิงสวนตาล เมิงอาฬโว**อันนี้ในระแวกแคว่น**เมิงอโยธิยาทวารวตินคร**นั้น พระญาตนนั้นก็มีใจมักใค่ไปขับไล่เนื้อในป่าบ่ขาดสายหั้นแล ในกาละเมื่อนั้นเทวดาอันรักสาอารักข์ทังหลายหมายมีพระญาอาฬวกยักข์เปนต้น ก็มีใจมักใค่ได้คนมาตั้งบ้านตั้งเมิงในขงเขียดประเทียดอาฬวีทังมวร หื้อเปนบ้านเปนเมิงดั่งอั้น เขาก็ฟ้อมกันแล้วก็อาณัติแต่งใช้เทวดาตน ๑ ไปแอ่วหาซอมรอยตีนแห่งคนทังหลายซู่บ้านซู่เมิงหั้นแล ฯ

เทวดาตนนั้นก็ไปหันพระญาอาฬโวไปขับไล่เนื้อสันนั้น เทวดาตนนั้นก็ไปยุยงยังหัวใจพระญาตนนั้นชู่พระการหั้นแล พระญาก็เอานางเทวี แลเสนาอามาตย์ราชบุริสะทังหลายอันเปนกับด้วยเม แล้วก็ไปตั้งตั้งทับอยู่กลางป่าไม้ ไปไล่เนื้อมากินบ่อิ่มบ่ค่ายหั้นแล เทวดาตนนั้นก็มาเนรมิตเปนละมั่งคำตัววิเสส หื้อหันเหียดอัสจัรย์ ก็หื้อปรากฏแก่พระญาแลเสนาอามาตย์ แลคนทังหลายหันแล คันว่าพระญากับทังคนทังหลายหันแล้ว ก็ฟ้อมกันขับไล่ไต่ซอม *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๔๙๔]* ยังกวางคำตัวนั้น แม่นเอาปืนยิงก็บ่จับ[๑] เทวดาตนนั้นก็ตริเยดเปนดั่งปืนจับนั้นเต้นไปเปนดั่งขาหักนั้น เยดท่าวลุกท่าวลุกไปหั้นแล คนทังหลายก็ว่าจับแท้ก็แล่นไปซอม เปนดั่งจักได้นั้นแล พระญาแลคนทังหลายก็จากันว่า กวางคำตัวนี้วิเสสแท้ เราบ่ได้ก็บ่ยอมแล ว่าอั้นแล้วก็เอากันตั้งทับอยู่แล ก็ไล่ขับซอมด้วยลำดับวันคืน คนทังหลายก็พออิดหอดเสแล้ว ก็ลวดนอนเสที่นั้น อันว่ากวางคำก็นอนอยู่ถ้าหั้นแล ฯ

ยามนั้นคนทังหลายก็กินเข้าน้ำโภชนะอาหารเมิ่อเช้าแล้ว ก็ยกทัพขับซอมหั้นแล พระญาก็กะทำเพียรขับไล่มาด้วยลำดับ นานประหมาณ ๓ ปี ก็มารอดมาถึงในประเทียดขงเขียดที่นั้น แล้วพระญาสวนตาลกับทังปริวารทังมวร ก็ชวนกันมาตั้งทับอยู่ในประเทียดเขียดน้ำที่นั้น แล้วก็เอากันขับกวางคำตัวนั้น ก็เข้าไปสู่ดอยที่นั้น ก็เข้าไปสู่ถ้ำที่ ๑ ก็ลวดกลับหายไปหั้นแล เหียดดั่งอั้น ถ้ำอันนั้นก็ปรากฏชื่อว่า**ผาคำ** ตราบเสี้ยงกัปป์ หมื่นชาแล ฯ

สพฺเพ ชนา อันว่าคนทังหลาย มีพระญาเปนต้น ก็ได้มาถึงประเทียดที่ *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๔๙๖]* ไกลนัก จักขืน[๒] ไปหาบ้านหาเมิงแห่งตนก็บ่ได้ ก็ลวดเอากันตั้งอยู่ข้างแม่น้ำที่นั้น ก็จำเรินเลี้ยงชีวิตด้วยอันแสวงหาหัวมันแลลูกไม้มากินหั้นแล เมิ่อนั้นยักขเทวดาก็เนรมิตตนเปนนกยาง ก็บินไปคาบเอารวงเข้าสาลีแต่เมิงคนพุ้นมาเร่ราย[๓] ผายตกไว้ในที่ทังหลายฝูงนั้น แต่ที่นั้นที่นี้ แล้วก็เกิดเปนต้นเปนกอมาทุกที่ทุกแห่งหั้นแล แรกแต่นั้นคนทังหลายก็ไปขงขวายเอาเข้าสาลีมากินแล้วเอาเปนเชื้อแต่นั้นมาหั้นแล บ่เท่าแต่นั้น เทวดายักข์ทังหลายก็เอาวัวควาย

---

[๑] จับ – ถูก

[๒] ขืน – คืน, กลับ

[๓] เร่ราย – เรี่ยราย

เป็ดไก่ หมูหมา ช้างม้า ในดอยที่นั้นหั้นมาหื้อฅนทังหลาย แล้วกลายเปนสัตต์กะทำคุ้นเคย หื้อฅนทังหลายได้เลี้ยงดูแพร่พอกออกมาแล ยักขเทวดาทังหลายก็เอาออกมายังบ่อเหลก บ่อทอง บ่องึน บ่อคำ บ่อแก้ว บ่แสง[๑] บ่อซืน[๒] บ่อเกลือ เปนต้น แล้วก็นำมายังของปลูกของแปงทังหลายมาเร่รายผายหื้อ ปรากฏออกมาชู่ที่ชู่แห่ง หื้อฅนทังหลายได้แต่งส้างกินเสี้ยงกาละมืนนาน ฅนทังหลายก็แพร่พอกออกมาหลวงหลาย เตมในประเทียดที่นั้น *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๔๙๘]* เขาก็ปึกสาส้างบ้านแปงเมิงหั้นแล เขาก็ฟ้อมกันใส่ชื่อเมิงหั้นแลว่า**อาฬวีนคร**หั้นแล เหียดว่าเวียงอันนี้ ตั้งอยู่ใกล้อาฬวกยักข์หั้นแล *โสฬส ชนปท ชโน* อันว่าชนบททังหลายอันเปนลูกทังมวร ก็หาฅนตั้งอยู่บ่ได้หั้นแล ในกาละนั้น ยักข์ทังหลายก็ดี เสิอ[๓] หมี ผีป่า ละมั่ง กวาง ฟาน วอก ค่าง นางนีก็ดี สัตต์ทังหลายอันอยู่ในประเทียดเขียดเมิงอาฬวีทังมวรนั้น ก็มาเลงดูชนบททังหลาย บ้านนอกฅอกนิคม ปัจจันตะทังหลายอันเปนเหล่า หาฅนจักอยู่บ่ได้ ตัณหาก็บังเกิด มักใค่เยดส้างกินดั่งชาวเวียงอาฬวีดั่งอั้น ก็มีใจติดข้องที่บ้านที่เมิงทังหลายฝูงนั้นอยู่ไจ้ๆ คันเขาตายจากอันเปนยักข์ โอปาติกะ ในเค้าไม้ฝูงลิงเกิดเปนยิงชายมา แม่นเสิอ หมี วอก ค่าง กวางฟาน คันตายก็ได้มาเกิดชู่ที่ชู่แห่ง ก็ปรากฏเปนฅนมาก็มีแล แม่นว่ายักข์ทังหลายสองผัวเมนอนด้วยกัน มีใจใค่เปนฅนดั่งอั้น ลวดเปนฅนบัดเดียวนั้นแล คราบตนเก่าก็เปนผาเสก็มีแล แม่นสัตต์ทังหลาย คือวอก ค่าง กวาง ฟาน มีใจมักใค่เปนฅนดั่งอั้น ก็กลายเปนฅนบัดเดียวนั้นแล ฅาบตัวเก่าก็กายเกิด *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๕๐๐]* ....ตนแล เขาทังหลายก็มาแอ่วแสวงหาที่อยู่ เข้าก็เยียะส้างเลี้ยงชีวิตแห่งตนเขาชุที่ชุแห่ง เขาก็เข้ามาพึ่งสมพารพระญาอาฬวีก็มีแล ฅนฝูงเปนลูกยักข์นี้ เขาก็อยู่เมิงฅน ฝูงเปนลูกเสิอ ลูกหมีวอกค่างกวางฟานนั้น เขาก็ตั้งอยู่ที่ห้วยสันดอย ตามใจเขาแลลัทธิอาจิณ เขาปากเขาจาซึ่งกันก็ดี เคิ่งนุ่งเคิ่งบัวระพวกแห่งเขาทังหลายก็ต่างกัน ฝูงเปนลูกยักข์นั้นอาจิณลูกยักข์ก็ลูกยักข์ติดแปกไป แม่นเคิ่งหย้องของประดับก็งามนัก ก็รู้ว่าเปนพระญายักข์แล ฝูงเปนลูกเสิอนั้นเขาทรงเคิ่งสงสัณฐานดั่งเสิอ คติลีลาก็บ่ห่อนละเสแล ฝูงเปนลูกกวาง

[๑] แสง – เพชร
[๒] ซืน – ตะกั่ว
[๓] เสิอ – เสือ

ฟาน เคิ่งนุ่งครัวใบก็มาเกิดเอาโอปปาติกะในเค้าไม้ ก็เกิดเปนฅนยิงชายมา แม่น เสือ หมี วอก ค่าง กวาง ฟาน คันตายก็ได้มาเกิดชู่ที่ชู่แห่ง หว่างห้วยดอยทังมวรที่ใดก็ดี ก็ปรากฏเปนฅนมาชุที่ชุแห่งแล แม่นว่ายักข์ทังหลาย คันสองผัวเมกัน นอนกับกัน มีตัณหาใค่เปนฅนดั่งอั้น ลวดกายเกิดมาเปนฅนบัดเดียวนั้นแล ฅาบตัวเก่าก็กายเกิดเปนผา *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๕๐๑]* เปนรูปวอก ค่าง กวาง ฟาน ไปในดอยดงที่นั้นหั้นแล เขาก็เกิดมาเปนฅนมากพวงหลวงหลาย มาแอ่วแสวงหาที่อยู่ เข้าก็เยดส้างเลี้ยงชีวิตตน เยดไร่ไถนา ฝั้นฟาย[๑] ทอหูก ไปตั้งอยู่บ้านชุที่ชุแห่ง เขาก็น้อมเข้ามาพึ่งสมพารพระญาอาฬวีชุที่ชุแห่งหั้นแล ฯ

ฅนฝูงเปนลูกยักข์นั้น เขาก็อยู่บ้านอยู่เมิงฅน ฝูงเปนลูกเสือ ลูกหมี วอก ค่าง กวางฟานนั้น เขาก็ตั้งอยู่ที่ห้วยสันดอย ตามพึงใจเขาแล ลัทธิอาจิณเขาปากจาซึ่งกันก็ดี เคิ่งนุ่งเคิ่งบัวระพวกแห่งเขาทังหลายก็ต่างกัน มีต้นว่าฅนฝูงเปนลูกยักข์นั้น อาจิณลูกยักข์ก็เทียรย่อมกินแปก[๒] ไป แม่นว่าเคิ่งหย้องของประดับก็งามนัก ก็รู้ว่าเปนลูกพระญายักข์แล ฝูงเปนลูกเสือนั้น เขาก็ทรงเคิ่งนุ่งสงสัณฐานดั่งเสือ คติลีลาคันอยู่ไปก็เหมินเสือ บ่ละเสแล ฝูงเปนลูกกวางฟานก็ย่อมมีลีลา เคิ่งนุ่งเคิ่งใบ ก็เปนดั่งกวางฟานนั้นแล ตั้งแต่นั้นมา เมิงอาฬวีก็เกิดเปนบ้านเปนเมิง ชื่อว่า**อาฬวีราชธานี** ก็มีแล ฯ

พระญาอาฬวกยักข์ก็เปนใหย่ อาณา *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๕๐๓]* รัฏฐะชุแห่ง กะทำหิงสาราวี ข้าสัตต์ ฅน มาเปนอาหารก็มีแล ทำเนียน[๓] แต่นั้นไปหน้า เสี้ยงกาละนั้นนานนัก ยังมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อกัสสปะ เกิดมาเปนฅูแก่โลวก ในกาละเมื่ออายุฅนได้สองหมื่นปีนั้น พระกัสสปะพุทธเจ้าก็จระเดินผวดสัตต์โลวกด้วยลำดับฅามราชธานี ก็เข้ามารอดมาถึงดอยหินรูปช้าง พระก็นั่งอยู่สำรานเหนือหลังช้างแล้วก็หว่ายหน้าไปสู่หาเมิง แล้วผ่อเลงดูยังฅนทังหลาย ก็หันยังอาฬวกยักข์กล้าแขงมากนัก มักใค่สั่งสอนหื้อตั้งอยู่ในคองสุจริจธัมม์อันดี พระกัสสปะเจ้าก็สยองเข้ามาสู่ดอยอันเปนที่อยู่อาฬวกยักข์ แล้วก็สั่งสอนปริยายต่างๆ หั้นแล ฯ

---

[๑] ฝั้นฟาย – ปั่นฝ้าย

[๒] แปก – แปลก, แผก

[๓] ทำเนียน – จำเนียร

พระญาอาฬวกยักข์ตนนั้นก็บ่ฟัง บ่ปฏิบัติตามได้ บ่ละมิจฉาทิฏฐิได้ พระกัสสปเจ้าก็ร่ำพึงดูอนาคตกาล ก็รู้ด้วยประหญาสัพพัญญูว่า แต่นี้คืนหลังพระกกุสันธะเจ้ามาสอนก็บ่ได้ พระโกนาคมนะเจ้ามาสอนก็บ่ได้ ในกาละปางนี้ *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๕๐๕]* กูตถาคตะมาสอนก็ยังบ่ฟังสันนี้ พายหน้ายังจักมีปุคละเจ้าตนใดจักมาสั่งสอนพระญาอาฬวกยักข์ผู้นี้ ร่ำพึงดั่งนี้แล้ว ก็ตรัสรู้ว่าในกาละพายหน้ายังจักมีพระเจ้าตน ๑ ชื่อว่าโคตมะ จักมาเกิดเปนศูแก่โลวก จักมาสั่งสอนหื้อได้ถอดเสี้ยงพิสอันร้ายแห่งยักข์ผู้นี้เสีย แล้วหื้อได้ถึงเอตสังฆถานันตระ อันเปนโสมนสะชาแล ร่ำพึงสันนี้แล้ว พระกัสสปะเจ้าก็บ่อาจจักสอนได้ ก็ไปย่ำประบาทไว้ซ้อนรอยตีนพระเจ้าทังหลายไว้ แล้วก็จระเดินไปสู่ชนบททังหลายด้วยลำดับรอดทัมมิละ เข้าก็บ่ละมิจฉาทิฏฐินั้นได้สักอัน พระเจ้าจิ่งเลงดูพายหน้า ก็รู้ด้วยคำว่าดั่งนี้ พระเจ้าสองตนอันล่วงแล้วก็ยังบ่สั่งสอนได้ ในกาละบัดนี้ ส่วนตนกูก็บ่สั่งสอนได้ เขาก็บ่ละมิจฉาทิฏฐิ ในกาละพายหน้า เจ้าตนใดจักมาสั่งสอนหื้อได้นั้นชา ว่าอั้นหั้นแล ก็รู้ว่าดั่งนี้ ทัมมิละฝูงนี้พายหน้าพระเจ้าตนชื่อโคตมะจักมาสอนได้แล พายหน้าแต่นั้นพระเจ้าเมตเตยยะเจ้าเกิดมาสั่งสอนก็บ่อาจจักได้ชาแล ข่าว้า *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๕๐๗]* ฝูงนี้เปนอันแหน้นหนามากนักแล ก็จักได้เกิดวงสาข่าว้าดั่งเก่าไจ้ๆ ตราบอันม้างกัปป์ หมื่นชาแลว่าอั้น แล้วก็สระเดจไปสู่ที่อื่น ๑ หั้นแล ฯ

พระกัสสปะนิพพานไปแล้วเสี้ยงกาละนานนัก คืออายุคนได้อสงไขยขึ้นลงถึง ๓ ทีแล้ว อายุสัตต์ทังหลายถอยลงตั้งอยู่ร้อยปีเมื่อใด ในกาละนั้น กูตถาคตะจักได้มาเปนศูแก่โลวก ยังธอระมานอยู่ได้สิบ ๗ วสา ในกาละนั้นกูตถาคตะก็จระเดินมาผวดสัตต์โลวกทังหลาย ก็มาสั่งสอนปันนะสัตต์อันอยู่ใน**เมิงวิเทหะ**ที่นี้ ไป่ทัดรอดเมิงอาฬวีเทื่อ *อถ* มักว่า *ปถมกาลํ* ในกาละเมื่อก่อน ยังมีพระญาตน ๑ อยู่สวยราชสัมปัตติบ้านเมิงในอาณารัฏฐะที่นี้ เทียรย่อมเอาเสนาอามาตย์ปริสัททังหลายไปขับไล่ยังระมั่ง กวางคำ ในป่าไม้ไจ้ๆ ฯ

ยังมีในกาละคาบ ๑ พระญาก็เอาปริสัททังหลายก็ไปสู่ดง ขับไล่ยังเนื้อเถิ่นกวางฟานหั้นแล เขาก็ไปจวบพบยังเนื้อตัว ๑ ยิงก็บ่จับ ก็ชวนกันขับไล่ไปซอมในดอยป่าไม้ที่นั้น ต่างคนก็ต่างไปซอมรอยตีนระมั่งตัวนั้นหั้นแล คนทังหลายฝูง

เปนปริวาร *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๕๐๙]* ก็อิดหอดเสแล้ว จักไปพายหน้าก็บ่ได้แล ก็เอากันพอกคืนมาหาชนบทบ้านเมิงแห่งตน แล้วมีตัณหาติดข้องในอาหาร ไปไล่ชอมเนื้อไปสุดวิสัยแห่งคนทังหลายฝูงไปชอมนั้น พระญาก็เท่าตนเดียว ก็หาหมู่หาชุมบ่ได้ ก็หลงป่าไม้ดงไฟ[๑] ก็เข้าไปเขตอาณารัฏฐะแห่งพระญา อาฬวกยักข์หั้นแล ฯ

อาฬวกยักข์ได้หั้นแล้ว ก็แล่นไปสับยับเอาแขนแห่งพระญาแล้วก่าวว่า ท่านหากเปนอาหารแห่งกูชาแล ว่าอั้นแล้วพระญาอาฬวีก็สะดุ้งตกใจกัว มีตนสั่นระสาย จิ่งร่ำพึงอุบายอัน ๑ ก็ไหว้แลขอชีวิตซึ่งพระญาอาฬวกยักข์ว่า ดูราพระญายักข์ ผู้ข้าก็หากควรเปนอาหารแก่ท่านแท้แล เท่าว่าข้าจักขอต่อเจ้า จุ่งไว้อภัยชีวิตแก่ข้าก่อนเทิอะ คันว่าเจ้ากูไว้ชีวิตแก่ข้า ก็ยังจักได้กินหลายมาก นักชาแล คันบ่ไว้ชีวิตแก่ข้า ก็จักได้กินผู้เดียวชาแลว่าอั้น พระญายักข์จิ่งถามว่า คันเราไว้ชีวิตแห่งท่านแล้ว จักหื้อเราได้กินอาหารเยิ่งใดชา พระญาก่าวว่า *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๕๑๑]* ผิว่าท่านไว้ชีวิตแห่งเราแล้วดั่งอั้น เราจักพอกไปหาที่อยู่ แล้วเราจักแต่งคนหื้อเปนอาหารแก่เจ้าแลวันแลคน ว่าอั้นหั้นแล ฯ

อาฬวกยักข์ได้ยินคำปฏิญาณแห่งพระญาแล้ว จิ่งจักปงวาง แล้วส่งหื้อเมิอบ้านแล คันพระญาเมิอรอดแล้ว ก็บอกยังกรียาอันนั้นหื้อแจ้งแก่เสนาอามาตย์ ทังมวรได้รู้ชู่พระการหั้นแล คนทังหลายได้รู้แล้วก็บ่เหลือได้ ก็หื้อคนไปแต่งแปง สาลาห้อง ๑ ในที่ตีนดอยที่นั้น เพื่อจักเอาคนเมิอถวายหื้อแก่พระญายักข์หั้นแล พระญาแลเสนาอามาตย์ทังหลาย (ก็หื้อเอาคน) ฝูงผิดอาญาใส่กังคา[๒] ไว้นั้น เอามาไว้ในสาลาที่ตีนดอยที่นั้นชู่วันชู่วันหั้นแล ถึงกาละเมื่อจวร[๓] ฝูงผิดอาญา เสี้ยงแล้วดั่งอั้น ก็หาสังเมิอถวายแก่ยักข์บ่ได้ดั่งอั้น ก็ชุ่มนุมมายังหมู่เสนาอามาตย์ ทังหลายมา แล้วก็ฟ้อมกันหาคนจักเมิอถวายแก่ยักข์ก็บ่ได้สักคนดั่งอั้น เสนา อามาตย์ทังหลายก็มาฟ้อมกันออกแลคน ก็จักได้แต่งปันกันด้วยชนบทแล เหียดว่า ลูกอ่อนก็ยังมีพ่อแม่ จักเอาผู้เถ้าผู้แก่ก็ยังมีลูกหลาย ตกไผก็ลำบากผานใจ มากนักแล *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๕๑๓]* เราทังหลายจักควรกะทำดั่งรฤชา ฯ

---

[๑] ดงไฟ – ดงไพร

[๒] กังคา, คังคา – อุปกรณ์จองจำนักโทษ

[๓] จวร – โจร

อถ ในกาละเมื่อนั้น ยังมีเสนาผู้ ๑ สลาดนัก จิ่งจักก่าวว่า อันวินาสจิบหายแลตายนี้ ไผก็กัวตายเหมินกันชุคนแล ดั่งข้าจักล่ำพึงดูนี้ คนที่เมิงนี้นับอ่านล้านอ่านโกฏิ ปุคละผู้ใดพ้อยจักเอาความจิบหายมาใส่บ้านใส่เมิงก็บ่มีสักคนแล ก็เท่ามีพระญาเจ้าเรานี้แล ชาติเปนเจ้าแก่รัฏฐปชานราสฎร์ สวยราชสัมปัตติก็บ่มีบัดนี้แล พ้อยว่าบ่อิ่มบ่ค่าย บ่แตม[๑] ใจในตัณหา พระญาเจ้าเราบ่ไต่ตามคลองราชปเวณีราชธัมม์สิบพระการ พ้อยส่งอาหารอันบ่ชอบ วิบากตอบถึงตนมันก็จักตายดาย บัดนี้พ้อยจักเปนกังวลแก่เราอันเปนเสนาอามาตย์ เราก็จักตามบ่ได้แล ว่าอั้นแล้วเขาก็ฟ้อมกันเมิอไหว้ แลก็ขอไว้อภัยชีวิตแล้ว *ราชา* อันว่าพระญาก็บ่ปากได้ ก็เท่าร้องไห้อยู่วอนตายหั้นแล ฯ พระญาก็ซ้ำมาเอาคนในเรินแห่งมันเมิอถวายแก่ยักข์วันแลคน คนในเรินก็พอซ้ำเสี้ยงเสแล้วดั่งอั้น ก็หาปุคละผู้จักเมิอถวายก็บ่ได้ เท่ายังมีราชบุตต์ตนเดียวหั้นแล วันฟูกก็จักได้เมิอ *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๕๑๔]* ถวายแก่อาฬวกยักข์หั้นแล ฯ

อถ ในกาละเมื่อนั้น ก็เปนวันพระสุมชุ่มนุมแก่ยักข์ทั้งหลาย ก็มารอดมาถึงหั้นแล ในวันอันจักเอาเจ้าราชบุตต์เมิอถวายแก่ยักข์นั้น ก็เปนวันประสุมชุ่มนุมกันในสำนักพระญาเวสสุวัณณ์ ตามปเวณีชู่ปีก็มีแล ฯ

อถ ในเมื่อพระญาอาฬวี ก็มาประดับประดาราชบุตต์กุมารด้วยราชอลังการต่างๆ แล้วก็หื้อเจ้าราชบุตต์สวยเข้าน้ำโภชนะอาหารอันประหนีต แล้วก็หื้อคนทังหลายเอาเจ้าขึ้นใส่สีวิกายคำ[๒] แล้วก็หามแห่แต่นิเวสนะออกจากเวียงไปด้วยลำดับตราบถึงสาลา แล้วก็เอาเจ้าราชบุตต์ใส่ไว้ในคอกสาลา แล้วคนทังหลายก็พอกคืนมาดั่งเก่าหั้นแล ฯ

ราชาปิ แม่นพระญาแลนางเทวีก็ดี ก็บ่สวยเข้าน้ำโภชนะอาหารได้ ก็ตีอกร้องไห้ผัดแผ่ไปมาหั้นแล *มนุสฺสา* อันว่าคนทังหลาย มีต้นว่าเสนาอามาตย์ชาวเมิงทังหลายก็ดี เขาก็มาบังเกิดความสวกทุกข์ร้องไห้ไปมา เปนอุกขะหลุกมี่นันมากนักแล ฯ

---

[๑] แตม – เต็ม

[๒] สีวิกายคำ – เสลี่ยง, คานหาม

อถ ในกาละเมื่อคืนจักใกล้รุ่งนั้น พระพุทธเจ้าแห่งเรา *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๕๑๖]* แลงดู[๑] สัตต์โลวก หันแจ้งด้วยทิพพจักขุญาณแห่งตน ก็รู้ว่าเจ้าราชบุตต์อันเปนลูกพระญาเอาเมิอถวายเปนอาหารแก่ยักข์แล ฯ

พระการ ๑ บุญสมพารแห่งพระญาผู้นี้ก็มีมากนักแล ยังบ่ควรสั่งสอนได้แล ก็ตั้งอยู่ในโสตาปฏิผละควรตั้งถานันตระผู้ ๑ หั้นแล ฯ

พระการ ๑ เจ้าราชบุตต์ก็มีบุญสมพารกตาธิการมาบัวรมวรแล้ว จักได้ถึงอรหันตาผละในชาติน ี้แท้ พระพุทธเจ้าก็สันเข้าแล้วก็เอาอรหันตาขีณาสาวกะเจ้าก็สยองมาด้วยลวงบนหนอากาสหยาดลงมาปรากฏในอังคารเจดีย์ อันมีที่จิ่มใกล้ตีนดอยโลหกูฏะ**ดอยจอมทอง**ที่นั้น แล้วพระพุทธเจ้าก็เข้าไปสู่นิเวสนะเรินหลวงพระญาอาฬวีหั้นแล ฯ

ราชาปิ แม่นพระญาก็ดี นางเทวีก็ดี ก็ร้องไห้ เข้าไปไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล ก่าวว่า *ภนฺเต ภควา* ข้าแด่พระพุทธเจ้า *อยํ* อันว่าข้าทังสองก็ดี ราชบุตต์ก็ดี ล้ำผู้ ๑ ผู้เดียวควรเปนสายสืบเชื้อวงสาแห่งเขิอข้า *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๕๑๘]* ทังสองอันจิบหายวินาส คาดจากสัมปัตติ ก็ร้องไห้กิ้งเกิกไปมาสันนี้แล ฯ *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้าตนประเสิฏ จุ่งบังเกิดกรุณาผวดเมตตาเขิอข้าทังสอง หื้อถึงคองสวัสสดีแด่เทิอะ ฯ

เมิอนั้นพระพุทธเจ้าก็เล้าโลมพระญา แล้วนางราชเทวีหื้อถ้วยใจมา หาใจได้แล้วก็เทสนาธัมม์อันบ่หมั้นบ่เที่ยง คองอันเปนแก่นเปนสารแก่โลกทังมวรแก่พระญาหั้นแล นางเทวีคันได้ฟังแล้ว พระพุทธเจ้าก็สั่งอำลา แล้วก็สระเดจไปสู่อังคารเจดีย์ แล้วสระเดจไปด้วยลวงบนหนอากาส ไปตน ๑ ตนเดียว แล้วก็เข้าไปตามลวงแม่น้ำอันไหลมาแต่ดงนั้น *ยกฺข* อันว่ายักข์ทังหลายฝูงเปนปริวารแห่งพระญาอาฬวกะอันอยู่เฝ้าเวียงนั้น ก็หันพระเจ้าเข้ามา เมิอตามขุนแม่น้ำ เข้าก็โจทนาว่า ปุคละผู้ใด มีหัวอัน *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๕๑๙]* เปิย[๒] พึงเข้ามาสู่ประเทียดแห่งเรานี้ชา ว่าอั้นแล้วก็ฟ้อมกันไปห้ามเส บ่หื้อเข้ามาว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็บ่ฟังก็แล่นเข้ามาสู่นิเวสนะเรินหลวงพระญายักข์ แล้วคันเข้าไปแล้วด้วยสีหนาท บ่กัวขามสักอัน ยักข์ทังหลายก็ยกตีนยกมือบ่ได้ มีตนอันสั่นระสายมากนักหั้นแล ฯ

---

[๑] แลงดู – เล็งดู

[๒] เปิย – เปลือย, โล้น, ปราศจากสิ่งห่อหุ้ม

พระพุทธเจ้าก็สระเดจไปขึ้นนั่งเหนือแท่นปัลลังการแห่งพระญาอาฬวกะ แล้วก็หันเจ้าราชบุตต์กุมารอันยักข์ทังหลายหากผูกมัดไว้แล้ว มาเฝ้าอยู่ถ้าอาฬวกะพอกมาค่อยกินว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็เทสนาสั่งสอนยักข์ทังหลายไจ้ๆ เขาก็มีใจยินดี แล้วก็ไหว้แลปูชาอ่อนน้อมคบยำมากนักแล ก็นั่งอยู่ฟังธัมม์หั้นแล ฯ

อถ ในกาละนั้น ยังมีพระญายักข์ตน ๑ ชื่อว่า**สตาคิรียักข์**[๑] มันก็บ่เมิอชุ่มนุมฟ้อมกับด้วยยักข์ทังหลายในสำนักพระญาเวสสุวัณณ์ว่าอั้น มันก็มาด้วยลวงบนหนอากาส ก็มากายดงที่นั้น ก็รู้ว่าพระเจ้ามาเมตตาอยู่ในเรินอาฬวกยักข์ที่นั้นแล้ว มันก็ลงมาไหว้พระพุทธเจ้าด้วยอันคบยำ แล้วก็หนีไปสู่ที่สุ่มนุมแห่งยักข์ทังหลาย ก็ไปก่าวแก่ *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๕๒๑]* อาฬวกยักข์ว่า ดูราเจ้าสหายเจ้าได้ลาภะดูอันประเสิฏแท้แล พระญาอาฬวกะรู้แล้วบ่แจ้ง จิ่งถามว่า ลาภะอันประเสิฏนั้นมื่อดั่งรฤชา **สตคิรียักข์** ก็ก่าวว่าดูราสหาย บัดนี้พระพุทธเจ้าก็รู้ด้วยหูทิพพ์ ตาทิพพ์แห่งตน พระเจ้ามานั่งตั่งอาฬวกยักข์หั้นแล ฯ

อาฬวกะก็ร้องก่าวว่า ปุคละผู้ใดมานั่งที่นั่งแห่งกูนั้นชา ว่าอั้นแล้วมันก็แต่งรัทธีเปนดั่งวัวอุสุภราช ร้องโอดโอโอดโอเข้ามา พระพุทธเจ้าก็เนรมิตเปนเสิอใหย่ลายก่ายกลอนตัว ๑ ไล่ขบงัว มันก็แล่นหนีไปหั้นแล ฯ

พระญายักข์เนรมิตเปนนาค ปกพังพานแล่นเข้ามา พระพุทธเจ้าก็เนรมิตเปนครุฑตัวใหย่ ไล่เลิยสักตอด มันก็แล่นหนีไปหั้นแล ฯ

มันก็เนรมิตเปนช้างเข้ามา พระพุทธเจ้าก็เนรมิตเปนราชสีห์เลิยไล่ มันก็แล่นหนีไปหั้นแล ฯ

พระญายักข์ก็เนรมิตห่าฝนเท่าร้อน[๒] ห่าฝน น้ำเหลก น้ำทอง ตกลงมามีเมดหิน เมดซาย ฝนหอก ฝนดาบ ห่าฝนธนูตกมา *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๕๒๓]* พระพุทธเจ้าก็อทิฏฐานหื้อเปนภิดานคำกั้งบังเส บ่อาจจักมาถึงพระพุทธเจ้าได้หั้นแล ฯ

ยักข์ก็มีผ้าทิพพ์ผืน ๑ วิเสียดกับตน ซัดไปในดอยก็ค้านเกิ่น[๓] เปนคระจวณไปเสี้ยงหั้นแล พระญาก็เท่ามีรัทธีผ้าผืนเดียว ๑ นั้นแล เปนรัทธีแห่งมัน

---

๑ ในที่นี้น่าจะหมาย ถึง สาตาคิรียักข์

๒ เท่าร้อน – ขี้เถ้าร้อน

๓ เกิ่น – พัง

จักหื้อเปนน้ำก็ได้ จักหื้อเปนไฟก็ได้ มันก็ซัดผ้าผืนนั้นไปหาพระพุทธเจ้าหั้นแล มันก็คระนิงใจว่าจักหื้อผ้าผืนนั้นไปคำราบพระเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้ารู้แล้ว ก็กะทำอทิฏฐานอิทธิริทธี ตีฟาดย่ำเส แล้วก็เอาผ้าผืนนั้นมาเชดตีนเสหั้นแล ฯ

ในกาละนั้น ยักข์ก็เอาหัวลงต่ำ แล้วมีใจอันหม่นหมองอยู่ มีรัทธีอันใดก็เสี้ยงเสแล้ว พระพุทธเจ้าก็แพ้[๑] ยักข์ ยักข์ก็สะดุ้งตกใจกัว ก็ยอมือไหว้แทบตีน แล้วมันก็ขออภัยชีวิตซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็บังเกิดกรุณา ก็เล้าโลมเมตตา แล้วก็เอายักข์เข้าสู่นิเวสนะเรินหลวง แล้วพระพุทธเจ้าก็เทสนาธัมม์สั่งสอนไปไจ้ๆ หั้นแล ฯ พระญายักข์ก็สะดุ้งตกใจกัวแต่บาปมากนัก ก็ลวดได้ถึงโสตาปฏิมัคคญาณ เปนโสดาปุคละ แล้วก็ก้มแทบตีนพระพุทธเจ้า แล้ว *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๕๒๕]* ก็ขอเอาแก้วทัง ๓ เปนที่พึ่ง พระพุทธเจ้าก็สอนสีล ๕ หื้อแก่มัน มันก็รับเอา แล้วก็ขออุปัฏฐากสักการะปูชาแห่งพระพุทธเจ้าตราบต่อเท้ายาวชีวังหั้นแล ฯ

พระญาอาฬวกยักข์เปนประธานกว่ายักข์ทังหลายมวร อันพระพุทธเจ้าฅอบงำ ถอดเสยังพิสอันร้ายนั้นแล ก็เอาแก้วทัง ๓ เปนที่พึ่ง แล้วก็บังเกิดปสาทะสัทธาเหลิ้มใสในคุณพระพุทธเจ้ามากนัก ก็สักกระปูชาฅบงำ ฟังรัสสธัมมเทสนาตราบเสี้ยงคืนนั้น รุ่งแจ้งแล้วพระญายักข์ก็เอาราชบุตต์มาน้อมเวียนเคียน[๒] หื้อแก่พระพุทธเจ้าว่าดั่งนี้ *ภนฺเต* ข้าแก่พระพุทธเจ้า ส่วนเจ้าราชบุตต์ตนนี้ก็หากเปนอาหารแห่งข้าแล ข้าก็ฟังคำสอนแห่งพระพุทธเจ้า ก็ถือเอาสรณาคมน์แล้ว จำสีล ๕ บ่ขาด บ่ข้าสัตต์ลักท่าน บ่ก่าวคำล่าย คำฟาง บ่กินน้ำเมาแล สมาธานเอาสุจริตสัมมาทิฏฐิตามคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าชู่พระการแล้ว ข้าก็เอากุมารตนเปนลูกพระญาอาฬวีนี้ หื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๕๒๗]* บัดนี้แล พระพุทธเจ้าจุ่งเอากุมารตนนี้เทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็เอาแล้ว ก็เมตตาสั่งอำลาพระญายักข์ทังหลายแล้ว ก็เล้าโลมเอาอาฬวกะผู้ใหย่นั้นไปตามหั้นแล พระญายักข์ก็เหลิอบ่ได้ ก็พาเอาบาตรพระพุทธเจ้าแล้วก็ไปตามหลังพระพุทธเจ้า กับทังราชบุตต์ แล้วก็ลงจาก

---

[๑] แพ้ – ชนะ

[๒] น้อมเวียนเคียน – (น้อมเวนเคน) ยกยื่นยอถวาย

จอมดอยที่นั้นลงมาตามหนทาง มารอดสาลาที่คนทังหลายส้างไว้เอาฅนมาถวายนั้น พระญายักข์ก็สะดุ้งตกใจกัวด้วยคำร่ำพึง ในกาละเมื่อก่อนกูก็ได้บิบเบียนกะทำร้ายแก่คนทังหลาย หื้อวินาสจิบหายตายมากนักแล บัดนี้กูหาพิสบ่ได้ ละเสแล้ว ฅนทังหลายหันกูก็จักกะทำร้ายแก่กูชาแล ว่าอั้นแล้วก็ไหว้พระพุทธเจ้า ขอพอกคืนเมิอหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เล้าโลมว่า ดูรามหาราชะกูตถาคตะยังเปนที่พึ่งแก่ท่าน จักกัวแต่เภยยะเยิ่งใดชา ว่าอั้นแล้วก็หื้อพาบาตรลงมาสู่เมิงหั้นแล แม่นพระญายักข์หันฅนก็กัว เขาก็แล่นไปเตียดไปลี้[๑] อยู่ที่ใดที่ ๑ เสหั้นแล ฯ

พระเจ้าก็บอกก่าวแก่ฅนทังหลายว่า ดูราฅนทังหลายอย่าได้หย้านกัวเทิอะ *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๔๒๙]* พระญายักข์ผู้นี้ พระตถาคตะหากสั่งสอนได้แล้ว ท่านก็มีสีลแลสรณาคมน์เปนที่พึ่งแล้ว ก็อาไสรซึ่งบุญแลคุณแห่งกูตถาคตะ ก็มาตามหลังแห่งกูตถาคตะนี้แล ฅนทังหลายหันก็จากันว่า พระเจ้าแห่งเราเมิอสอนพระญายักข์ได้แล้ว ชวนกันออกมาแลว่าอั้น ลางฟ่องก็ว่าพระญายักข์ถือเอาพระเจ้าได้แล้วก็พากันลงมาแลว่าอั้น พระเจ้าก็หื้ออาฬวกยักข์พาเอาบาตรมาตามหลัง แล้วจระเดินแอ่วไปที่หัวบ้านเขา ในเมิงอาฬวีทุกแห่ง ก็เข้าไปสู่อังคเจดีย์ แล้วก็สันเข้าหั้นแล ฯ

ในเมื่อสันเข้าแล้ว พระพุทธเจ้าก็เอาพระญาอโสก พระญาอินท์ พระญายักข์กับทังอรหันตา กับทังเจ้าราชบุตต์กุมาร เข้าไปสู่เวียงหั้นแล ฅนทังหลายหันพระญายักข์เข้ามาสันนี้ เขาก็กัว ก็แล่นไปเดียดลี้[๒] อยู่หั้นแล แม่นอาฬวกยักข์ก็กัวแต่ฅนทังหลายเยาว่ามากะทำแก่ตน มันก็ฟั่งไปหั้นแล แล้วก็หนีเมิอหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็เล้าโลมบอกเติมพระญายักข์แลฅนทังหลายหื้อบานใจได้แล้วบ่หื้อมีคำสังกาแก่กัน แล้วพระพุทธเจ้าเปนประธาน ก็เข้าไปสู่คุ้ม *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๔๓๑]* น้อย ขึ้นเมตตาพระญาอาฬวี ก็บอกเหียดการทังมวรแต่ต้นถึงปายแล้วหื้อมีไมตรีรักแก่กันทังผีทังฅน แล้วพระเจ้าก็ปกเติมหื้อพระญาได้รู้ว่าดูรามหาราช แต่นี้เมิอหน้า มหาราชจิ่งหื้อเพิ่นแต่งเรินหลัง ๑ แล้วหื้อเปนที่ถวาย

[๑] ลี้ – ซ่อน

[๒] เดียดลี้ – หลบซ่อน

ส่วยไรพระญายักข์ตามราชวัตรอันพระญาเวสสุวัณณ์หื้อนั้นเทิอะ หื้อได้อุปถาก รักสาตามปเวณีด้วยดีเทิอะ ว่าอั้นหั้นแล พระญาก็ปฏิบัติตาม แล้วก็หื้อเพิ่นแต่ง แปงเรินหลัง ๑ หื้อเปนถวายส่วยไรตามราชปเวณีพระญาเวสสุวัณณ์ปันหื้อแก่ อาฬวกยักข์สืบสายไป ก็มีแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สั่งสอนอาฬวกยักข์แลพระญาอาฬวี หื้อมีไมตรีซึ่งกันไปมา สันนี้ แล้วก็น้อมเวียนหื้อเจ้าราชบุตต์แก่พระญาแลนางเทวีดั่งเก่าหั้นแล คนทังหลาย ก็สาธุการซึ่งบุญแลคุณแห่งพระพุทธเจ้ามากนัก ก็พร้อมกันทานแลสักกระปูชา หื้อเปนมหาปางอันใหย่ แล้วพระญาอาฬวีเปนประธานกว่าคนทังหลาย เขาก็ ฟ้อมกันราทธนาขอพระพุทธเจ้าอยู่เข้าวัสสาที่นั้นหั้นแล *ภควา* ส่วนอันว่า พระพุทธเจ้า ก็รับเอา *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๕๓๓]* นิมนต์ด้วยตุยหิ[๑] อยู่บ่ปากหั้นแล พระญายักข์ก็อยู่อุปถากพระพุทธเจ้าตามกาละอันควร แล้วก็พอกคืนเมิอสู่ที่อยู่ แห่งตน ก็มีหั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าตนประกอบด้วยมหากรุณา ก็อยู่เข้าวัสสา ในข่วงอังคเจดีย์ อันมีที่ใกล้เขตโลหอุตตรปัพพตะ คือที่ใกล้ดอยจอมทองที่นั้นได้ ๓ เดินหั้นแล ฯ

ดั่งจักรู้มานี้ นับแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระมาถึง วัสสาดั่งนี้ ได้สิบ ๗ วัสสานี้แล ก็ออกจากวัสสาแล้ว พระพุทธเจ้าก็ร่ำพึงหัน อังคเจดีย์ที่นั้นเปนสัณฐานที่วิเสสนัก ก็เทสนาทำนายว่า ดูราอานันทเถียร ในเมื่อตถาคตะนิพพานไปแล้ว พระญาอโสกธัมมราชา กับอรหันตาก็จักเอาธาตุ ดูกคระหม่อมก้ำ ๑ มาถปันนะตั้งไว้ในอังคเจดีย์ที่นี้แล้ว เปนสัณฐานอันวิเสียด เปนที่ตถาคตะมาสำรานเข้าวัสสาที่นี้ ก็จักมีจิ่มใกล้โลหอุตตรปัพพตะ คือ ดอยจอมทองที่นี้ หมื่นชาแล ทำนายว่าสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปวันนั้นแล ฯ

ตโต แรกแต่นั้นไปหน้า ส่วนอันว่าเจ้า *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๕๓๕]* ราชบุตต์ตนนั้น ก็พ้นจากมือยักข์ แล้วคืนพอกมาเมิงดั่งเกล่าแล้วดั่งอั้น คนทังหลายก็เรียกใส่ชื่อว่า **เจ้ารักขณกุมาร** ว่าอั้นก็มีแล ถึงเมื่อเจ้าขึ้นใหย่มาแล้ว ก็ร่ำพึงหันอนิจจธัมม์ อันบ่หมั้นบ่เที่ยงสักอัน จิ่งจักออกไปบวช ลวดได้ถึงอรหันตา ปรากฏชื่อว่า **มหาหถกะอาฬวกเถียร** ก็มีแล *เตน* เหียดดั่งอั้น พระญาอาฬวกะผู้นี้ พระพุทธเจ้า

---

[๑] ตุยหิ – (บาลี.– ตุณฺหี) นิ่ง, เงียบ

มาอยู่เข้าวัสสาในอาฬวะอังคเจดีย์แล้ว ในกาละเมื่อพระพุทธเจ้ามาเมตตาเขาทังหลาย ลวดปสาทะสัทธาเพื่ออั้นแล เขาทังหลายก่าวว่า (เจ้า) กูบ่ควรมานั่งแท่นแห่งผู้ข้าแลว่าอั้น พระการ ๑ เมื่อตถาคตะได้นั่งแท่นพระญายักข์แล้ว อารักข์ทังหลายจากันว่า ปุคละเจ้าตนนี้มานั่งแท่นพระญาเจ้าเรานี้แลว่าอั้น เมื่อนั้นอาฬวกยักข์เคียด แล้วเข้ามาก่าวว่า ปุคละผู้ใดมานั่งแท่นแห่งกูนี้ชาว่าอั้น เหียด *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๕๓๖]* ดั่งอั้น ดอยอันนี้จิ่งได้ชื่อว่า**ดงนั่ง** ประบาทกูอันนี้ จักได้ชื่อว่า**ประบาทดงนั่ง**ชาแล ฯ ป่าอันอยู่ใต้ดอยตถาคตะย่ำประบาทไว้นี้ ยักข์ทังหลายก่าวว่า พระเจ้าย่ำประบาทไว้ว่าอั้น เหียดดั่งอั้นจักได้ชื่อว่า**ดอยประย่ำ** พายลูนจักแผ่ไป **พระยำ** ว่าอั้นชาแล ฯ น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**พระยำ** หมื่นชาแล ฯ เทวดาอารักข์ทังหลายก็เอาซายงน ซายคำมาไว้ใน**ถ้ำกวางคำ**ที่ใกล้ประบาทนั้น พายหน้าจักได้ชื่อว่า**ถ้ำกวางคำ** หมื่นชาแล ฯ แม่น้ำอันไหลแต่พื้นถ้ำใกล้ประบาทนี้จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำซายคำ**ชาแล แม่น้ำสองอันนี้อันพระตถาคตะเข้ามาหัวทีนั้นเขาจากันว่า ปุคละผู้ใดมีหัวอันเปีย ตัวก็เปียผ่าย ๑ แล้วเข้ามาสู่เขตแดนเรานี้ชาว่าอั้น น้ำสองอันนี้จักได้ชื่อว่า**แม่น้ำเปียน้อย เปียหลวง**ชาแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็เทสนาทำนายประบาทดั่งนี้ แล้วก็เอาอรหันตา แลพระญาอินท์พระญาอโสก ออกจากที่นั้น ฅืนพอกจากเมิง เมิอสู่ทิสะหัวน้ำ มารอดที่ ๑ ก็ยั้งเซาอยู่หั้นแล ฅนทังหลายก็มาไหว้แลปูชา แล้วก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำ *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๕๓๘]* ประบาทไว้ หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลายหั้นแล ฅนก็จากันว่า พระเจ้ามาตั้งสาสนาไว้หื้อเราทังหลายได้ปูชาแลทานดาย เราทังหลายก็ควรใส่ใจฟ้อมกันทานลวงสาลา[๑] โกม[๒] ประบาทไว้ เราทังหลายก็จักได้ไหว้แลปูชาชู่ปีชู่เดินเทิอะว่าอั้น ลัวะทังหลายก่าวว่า พระพุทธเจ้ามาไว้ประบาทแห่งเราแล รักใจรักฅอมากแล ปูชาแลทานชู่ปีชู่เดินมาแลว่าอั้น เหียดดั่งอั้นพระพุทธเจ้าจิ่งจักทำนายว่า น้ำวังแม่นี้ จักได้ชื่อว่า**วังทอง**ชาแล หาดน้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**หาดใหม่** เหียดอันน้ำอันนี้ไหลร้ายฅนทังหลายว่าพระเจ้าไว้สาสนาใหม่ว่าอั้น หมื่นชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า

---

[๑] ลวงสาลา – โรงศาลา

[๒] โกม – กวม, ครอบ

ประบาทหาดใหม่ชาแล ฯ เขาทังหลายว่ากันว่า เราพ้อยมาหื้อปูชาหื้อทานชู่ปี ชู่เดินว่าอั้น ลัวะบ้านนี้จักได้ชื่อว่า**ชู่ปี**ชาแล พายลูนจักแผ่ไปว่า**บ้านชู่** ชาแล ฯ

พระเจ้าฟากที่นั้นไปรอดที่ ๑ ก็ข้ามน้ำอัน ๑ ใต้บ้านอันนั้น เขาบอกกันว่า ดูราชาวเราทังหลายเอิย พระเจ้ามาข้ามน้ำท่งนาเราไป เพียงดั่งจักบินไปนั้นหั้นแล มันก็เมิอบอกไทบ้านดั่งนี้ แล้วเขาทังหลายก็ชวนกันเอาเข้าตอก *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๕๔๐]* ดอกไม้คันธะของหอม เข้าน้ำโชนะอาหาร ผ้าผ่อนท่อนแรเมิอทาน พระพุทธเจ้าก็อนุโมทนากับเขา แล้วเขาก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ไว้ประบาทรอย ๑ หื้อเขา แล้วก็ทำนายว่า ถานะที่นี้พายหน้า บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านทวงยาง** บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านเพียง** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปรอดที่ ๑ คนทังหลายก็เอาเข้าตอก ดอกไม้คันธะของหอม เข้าน้ำโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงีนคำ มาปูชาพระพุทธเจ้า แล้วก็ขอเอาประบาทหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เมตตาไว้ประบาทหื้อเขาได้ไหว้แลปูชา แล้วจิ่งทำนายว่า เราตถาคตะมารอดที่นี้ เขาทังหลายมาแต่งแปงของทาน ฟ่องก็ตกแต่งใส่หว่านเตมแล้ว พ้อยตักออกเสนั้น หมื่นชาแล ด้าวลวงอันนี้ชื่อว่า**บ้านงอก ประบาทบ้านงาม** ฯ อัน ๑ เขาจากันว่า พระเจ้ามาปกห่มหื้อชุ่มเยนใจดีแล บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านสางหวานเตม**แล ฯ น้ำแม่อันนี้จักได้ชื่อว่า**ใสงาม** ที่ ๑ ก็จักก่ำเปนดั่งน้ำแกงนั้น หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าทำนาย**ประบาทลวงสูงลวงคำ** สันนี้แล้วก็สระเด็จไปรอด *[หน้าลานที่ ๔๑, น.๕๔๒]* ที่ ๑ คนทังหลายก็มาปูชาแลหื้อทาน แล้วก็ขอเอาประบาทไว้หั้นแล พระพุทธเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชา แล้วจิ่งทำนายว่า เมิ่อเราตถาคตะมารอดนั้น ชาวบ้านอันนี้เขาก็ไปหาหลัวยังในป่า เขาก็รู้ว่าพระพุทธเจ้ามาเมตตาว่าอั้น เขาก็ฟ้าวมา ลวดละฟ้า[๑] แลกวาน[๒] เสในป่า แล้วแล่นมาหาพระตถาคตะหั้นแล บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**ฟ้าวจอม** หมื่นชาแล ฯ บ้านอัน ๑ อยู่พายเหนิอ ก็ฟ้าวมาหากูตถาคตะแล บ้านอันนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านวาว (ฟ้าว) ใต้ วาว (ฟ้าว) เหนิอ** หมื่นชาแล ฯ

---

[๑] ฟ้า – พร้า

[๒] กวาน – ขวาน

พระพุทธเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็เอาอรหันตาแลพระญาอินท์ พระญาอโสก ก็สระเดจไปเมตตาอารักข์ทังหลายหั้นแล เทวดาอารักข์ทังมวร เอาปะลา[๑] มาปูชา เข้าตอกดอกไม้คันธะของของ ผ้าผ่อนท่อนคำ แก้ว ๗ พระการ กับทังอ้อยมาทานแก่พระพุทธเจ้ามากนักหั้นแล พระเจ้าก็ไปย่ำ (ซ้อน) รอยตีนพระเจ้า ๓ พระองค์ อันล่วงแล้วนั้น ไว้อุปถากรักสาหั้นแล พั่นดั่ง**ประบาทสี่รอย**นั้น พระเจ้าก็ไว้ชู่ตนดั่งอั้น เทวดาอารักข์ *[หน้าลานที่ ๔๒, น.๔๔๔]* ทังหลาย ก็เปนอันเคียดร้ายนัก ก็จักกะทำหื้อเปนอนทรายแก่คนทังหลายมากนักหั้นแล เหียดดั่งอั้น พระเจ้าทังสี่พระองค์ จิ่งถปันนาตั้งไว้หื้อหายเภยยะทังมวร เพื่ออั้นแล เข้าของงืนคำชู่พระการอันเทวดาอารักข์ปูชานั้นเอาไว้ในถ้ำหั้นแล น้ำอันไหลแต่ปากถ้ำออกมาจิ่งได้ชื่อว่า**น้ำถ้ำแก้ว** ก็มีแล แม่นน้ำอันไหลแต่เมิง บัดนี้แล ฯ

พระเจ้าทำนาย**ประบาทเมิงจัน** สันนี้แล้วก็สระเด็จไปรอดที่ ๑ พระพุทธเจ้าก็เป่งรัสมีแผ่ไปในอากาส รุ่งเริงงามมากนัก พระพุทธเจ้าก็มาเซาอยู่ในบ้านอัน ๑ หั้นแล คนทังหลายหันรัสมีดั่งนั้น ก็สะดุ้งตกใจกัวมากนักหั้นแล พายลูนจิ่งรู้ว่าพระเจ้ามาเมตตา เขาก็เอาเข้าตอกดอกไม้คันธะของหอมโภชนะอาหาร ผ้าแผ่นงืนคำ มาปูชาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้หื้อเขารอย ๑ แล้วก็ทำนายว่า ดูราอานันทเถียร เมื่อพระตถาคตะมารอดนั้น คนทังหลายเอาเข้ามารอมกัน ลางภ่องก็ทวงติงกันว่า เข้าสูสังแพ่มาก่ำดำแกมขาวแดงไว้สันนั้นชา *[หน้าลานที่ ๔๓, น.๔๔๖]* สูทังหลายพ้อยบ่เลิก บ่แจงเสนั้นชา คนฝูงเปนเจ้าเข้าจิ่งก่าวว่า ตูข้าก็เลือกก็แชง[๒] มากนักแล เมื่อจักไว้เปนเข้าหน่วยเชิ้อ[๓] ก็เลิกเชิ้อดี ๑ แล ยามตำ ยามฝัด ยามขิง ก็เลิกแล หากเลิกบ่แจง บ่แพ้เสแล้ว หากเปนหน่วยหย้าหวังตกแกมเสแล้ว หย้าหวังก็มาเกิดแกม บ่พาเลิกเสแลว่าอั้นแต่นี้เมิอหน้า เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**เมิงหวัง**แล พายลูนจักแผ่ไปว่า**เมิงวัง** ชาแล ฯ

พระการ ๑ เขาไปแต่งอาหารนั้น ก็ว่าหื้อแก่กันพอห้าวชะว่าอั้น คนชาวเมิงที่นี้เขาออกปากว่าพอห้าวชะ ว่าอั้น พายหน้าเขามีอันใดก็จักเสบ่หลายก็น้อยชาแล ก็ด้วยปากเขาว่า**ห้าวชะ** ว่าอั้นหั้นแล คันบ่ตายก็จักตกใจชาแล ฯ อัน ๑

---

[๑] ปลา – ผลา, ผลไม้

[๒] แชง – ระวัง

[๓] เชิ้อ – เชื้อ, พันธุ์, อย่าง

เขาว่าหื้อกันว่า ฟ้าเถี่ยนเก่าใหย่ ก็บ่เอามาชะรฤ เอาฟ้าเถี่ยนน้อยมานั้นชาว่าอั้น ฯ อัน ๑ ว่าหาฟ้าจักฟันดูกก็บ่ได้นั้น พ้อยเอาดูกมาต้มทังแท่ง ลางฟ่องก็มาท้วงว่า ต้มทังแท่งดั่งรฤ เอาฟ้ามาฟันนิ้นอว่าอั้น เหียดนั้น น้ำอันไหลแต่หนเหนือช้วยวันตกมานั้น *[หน้าลานที่ ๔๔, น.๕๔๘]* จักได้ชื่อว่าแม่**น้ำแทงดูก**ชาแล ฯ แม่น้ำอันไหลมาแต่หัวน้ำแทงดูก จักได้ชื่อว่า**น้ำพระมาเมิง** ว่าอั้นชาแล ฯ แม่น้ำอันไหลวันออกหนใต้นั้นก็ดี แม่น้ำอันลุกแต่หนใต้ น้ำผ่าเมิงมานั้นก็ดี แม่ ๑ ลุกแต่วันออกมาวันตกก็ดี ได้ชื่อว่า**น้ำฟั่ว** ชาแล ฯ แม่ ๑ ลุกวันตกมานั้น จักได้ชื่อว่า**ภะมาเมิง**ชาแล ฯ แม่น้ำอันลุกแต่หนพยัพมา จักได้ชื่อว่า**น้ำแก้วมาเมิง**ชาแล ปุคละผู้ใดมากินแลอาบ ก็จักมีกำลังแรง ฯ แม่ ๑ ก็ได้ชื่อว่า**น้ำน้อย**ชาแล ฯ แม่ ๑ ก็ได้ชื่อว่า**แสงราชา** หมื่นชาแล ฯ ดอยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ดอยทอง**ชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทรับฟ้า ๑** ชาแล ฯ น้ำห้วยอันนี้ชื่อว่า**น้ำห้วยฟ้าเมิง** ชาแล ฯ

พระก็สระเด็จไปสู่ริมน้ำใหย่ที่ ๑ คนทังหลายรู้แล้วก็มาต้อนมารับพระพุทธเจ้า แล้วก็เอาเข้าตอกดอกไม้มาปูชาพระพุทธเจ้าหั้นแล เถาดอกไม้ก็ฟุ้งผายตกน้ำเร่รายไหลไปมามากนัก เขาก็จากันว่า น้ำทังแม่ก็เปนดอกไม้ทังมวรนอว่าอั้น คันเขามาทานแล้วก็ขอเอาประบาทหั้นแล *[หน้าลานที่ ๔๕, น.๕๕๐]* พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้แก่เขา แล้วก็ทำนายว่า ดูราอานันทเถียร เมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**ของดอกไม้**ชาแล ฯ แม่น้ำอันนี้จักได้ชื่อว่า**น้ำของดอกไม้**ชาแล ฯ ประบาทอันนี้จักได้ชื่อว่า**ประบาทของดอกไม้**ชะแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปรอดบ้านทัมมิละที่ ๑ เขาก็มาหื้อทานแล้วขอเอาประบาทหั้นแล พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ ไว้หื้อแก่เขาหั้นแล พระเจ้าก็ทำนายว่า กูพระตถาคตะมารอดที่นี้ ทัมมิละทังหลายก็มาก่าวว่าผู้ข้าทังหลายเปนอันอืบหยาก หาสังจักกินก็บ่ได้ เท่ามีน้ำผักน้ำหน่อเปนอาหารข้าแล ประบาทอันนี้จักได้สะติงบานสับสี ตีนฟองท้องใค่ **บ้านน้ำไคลสีติง**ชาแล ฯ น้ำแม่นี้จักได้ชื่อว่า**น้ำแม่สีติง**ชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปรอดที่ ๑ ยังมีทัมมิละผู้ ๑ ไปแอ่วป่ามาหันพระเจ้าหั้นแล มหาอานันทเถียรจิ่งไหว้พระพุทธเจ้าว่า ข้าแก่พระพุทธเจ้า

ในที่นี้ก็เปนอันหลากเสแล้วว่าอั้น ก็ถือเอาไว้ที่ควร ๑ ก่อน *[หน้าลานที่ ๔๖, น.๔๕๒]* เทิอะว่าอั้น แล้วก็ลวดอยู่ปฏิบัติพระพุทธเจ้าตราบต่อเท้าถึงรุ่งแจ้ง มันจิ่งบอกแก่ชาวบ้าน เขาก็เอาเข้ามาทานพระพุทธเจ้าหั้นแล มหาอานันทเถียรจิ่งไหว้พระพุทธเจ้าว่าข้าแก่พระพุทธเจ้า ในที่นี้ก็เปนขงเมิง พายหน้ายังจักเปนเมิงอัน ๑ ชาแล ขอพระพุทธเจ้าไว้ประบาทแก่เขา หื้อเปนที่ไหว้เทิอะ พระพุทธเจ้าก็ย่ำประบาทไว้รอย ๑ แล้วก็ทำนายว่า บ้านลัวะผู้อันมาก่าวหื้อชาวบ้านหื้อเข้ามาทานนั้น ก็ได้ชื่อว่า**บ้านแจ้งแควน** หมื่นชาแล ฯ บ้าน ๑ จักได้ชื่อว่า**บ้านเราทาน** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเด็จไปสู่ชนบทลำดับไป ก็ไปรอดที่ ๑ ก็ย่ำประบาทซ้อยรอยตีนพระเจ้าทัง ๓ ตน คือกกุสันธะ โกนาคมนะ กัสสปะนั้นแล ทำนายว่า**ประบาทผาผึ้ง** หมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ทำนายสันนี้ แล้วก็สระเดจไปสู่ด่านทัมมิละข่าว้าทังมวร ก็สั่งสอนเขาทังหลาย เขาก็บ่ละมิจฉาทิฏฐิได้ พระเจ้าก็สั่งสอนบ่ได้ *[หน้าลานที่ ๔๗, น.๔๕๔]* ก็สระเดจจากด่านทัมมิละข่าว้า ก็มารอด**เมิงแช** ไว้**ประบาทเชียงผา** แล้วไว้**ประบาทเมิงมาง** แล้วก็สระเดจไปเมตตาทัมมิละชนบทใน**เมิงเขมรัฏฐะ** คือ**เชียงตุง** คือเปนระแว่นแคว้นเมิงฅนทังมวร ก็ย่ำประบาทไว้ตามอันควร เปนที่ไหว้แลปูชาแก่ฅนแลเทวดาทังหลาย ก็มีด้วยพระการดั่งก่าวมานี้แล ฯ

สตฺตมปาทธาตุกถา นิฏฺฐิตา ฯ กรียาสังวัณณนาเทสนาทำนายประบาทผูกถ้วน ๗ ก็สระเดจบัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแลแล ฯ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ มุลลสัทธาผู้ข้าส้างทาน ชื่อว่าอุดวงแก้ว ภริยาชื่อว่านางบัวฟองเปนเค้า พ่อแม่ลูกเต้าญาติกาสัมพันธะ กุลพงส์วงสาทังหลายมวน ชวนกันส้างทาน ค้ำวรพุทธสาสนา ๕ พันวสา ผู้ข้าทังหลายก็ขอเปนผละอานิสงส์โช่นี้แลชาติหน้าแด่บุญเหิย ฯ

เชียงตุง พระธาตุจอมคำ (ด้านขวา)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

เชียงแสน (มุมซ้ายด้านไกล)-น้ำของ
ภาพ : เสาวรีย์ ชัยวรรณ

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก
ผูก ๘

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ เย คาถา กสฺมึ ราชา คจฺฉริตฺวา กุญฺจรติ ฯ

ดูราโสตุชนะสปุริสสะทังหลาย *สตฺถา* อันว่าสัพพัญญูพระพุทธเจ้าแห่งเรา ก็เอาอรหันตา แลพระญาอินท์ แลพระญาอโสก จระเดินผวดสัตต์ทังหลายใน**เมิงเขมรัฏฐะ**ชู่แห่ง แล้วก็สระเดจเข้ามาในระแวกแกว้น**เมิงโยนกะโลวก** คือ **เมิงยอย (ยอน)** ก็มีแล ฯ

พระเจ้าก็เข้าไป**ภะยาก** ไปถึงแม่น้ำอัน ๑ ชื่อว่า**แม่น้ำพระยักข์**ว่าอั้น พระเจ้าก็ซ่วยหน้า แล้วก็นั่งอยู่ในที่นั้น ยังมีชาวทมิลัวะผู้ ๑ มันก็จระเดินแอ่วป่า มันได้หันพระเจ้า ก็มีใจยินดีมากนัก ก็เอาเข้าห่อแห่งมันหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าสันแล้วก็ลงมาตามแม่น้ำ ก็ไปถึงดอยอัน ๑ ชื่อว่า **เจ่ขุ่มเท้า**หั้นแล พระเจ้าก็นั่งอยู่เหนิอดอยที่นั้น ยังมีลัวะผู้ ๑ ชื่อว่าอ้ายอง มันเปนขุนหั้นแล มันหันพระเจ้าก็มีใจยินดี แล้วก็เอาหมากพูมาทาน พระเจ้าก็รับเอา แล้วก็ร่ำพึงว่าถานะที่นี้ยังจักเปนเมิงอัน ๑ ชื่อว่า**พยัคฆรัฏฐะ** คือว่า **เมิงภะยาก** ชาแลว่าอั้น พระญาอโสก แลอรหันตา แลมหา *[หน้าลานที่ ๒, น.๕๕๘]* อานันทเถียร ได้ยินจิ่งพร้อมกันขอซึ่งพระพุทธเจ้าว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ในที่นี้ควรตั้งสาสนาที่ ๑ แล ขอพระพุทธเจ้าจุ่งไว้ธาตุแด่ว่าอั้น พระเจ้าก็เอามือลูบหัว ก็ได้เกสาธาตุเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตา แลพระญาอโสก แล้วก็เอา (หื้อ) อ้ายขุนลัวะอ้ายองหั้นแล ขุนลัวะก็รับเอาเกสาธาตุแล้วก็เอาไว้บอกไม้รวก แล้วในใส่อูบคำใหย่ ๗ กำ แล้วเอาเข้าของใส่ในคะอูบคำ หื้อเปนเคิ่งปูชา แล้วขุดขุมลึก ๗ สอก กว้างก็ได้ ๗ สอก แล้วขุนลัวะก็เอาเข้าของลงใส่ไว้ ได้ล้าน ๗ แสน เพิ่อ

หื้อเปนของปูชาธาตุพระพุทธเจ้า แล้วก่อเปนเจดีย์คำสูง ๓ สอก แล้วพระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ผัด[๑] ไว้ เพื่อบ่หื้อเปนสาธารณ์ แก่เกสาธาตุเจ้า ก็ถมเสดีงาม แล้วพระพุทธเจ้าก็สั่งอรหันตา แลพระญาอินท์ พระญาอโสก ว่าดั่งนี้ ในเมื่อกูตถาคตะแลนิพพานไปแล้ว สูทังหลายจุ่งเอาธาตุมือก้ำกวา[๒] แห่งกูมาไว้ที่นี้เทิอะ ฯ

ว่าอั้นแล้วก็สระเดจไปสู่ดอยอัน ๑ ชื่อว่าโลหปัพพตะ คือ**ดอยจอมทอง** มีที่จิ่มขอก *[หน้าลานที่ ๓, น.๕๖๐]* ***เมิงภะยาก***หั้นแล ทัดกาละยามนั้น ยังมีพระญายักข์ตัว ๑ มันก็อยู่ดอยที่นั้น ยังมีขุนผู้ ๑ ชื่อว่า**อุตตระ** เปนเจ้าเมิงภะยากที่นั้น ก็เอาปู่พระญายักข์ผู้นั้นกิน แลเดินแลคนหั้นแล ยักข์คันหันพระเจ้ามาแล้ว มันก็ว่าจักกินพระเจ้าว่าอั้น พระเจ้าว่ามึงจักกินกูแท้แลรฤ ยักข์ว่าจักกินแท้แลว่าอั้น พระพุทธเจ้าก็เหยียดมือเบิ้งซ้ายไปว่า จักกินกู ก็กินทรา ว่าอั้นก็อ้าปากจักคาบแท้ ก็กายเปนดอกบัว ดอกไม้งน ดอกไม้คำ เปนแก้วปทัมราคหั้นแล ยักข์หันอัสจรีย์เยิ่งนั้น ก็บ่อาจจักกินได้ พระก็ผายปาฏิหารย์สันนั้น จิ่งรู้ว่าเจ้ากูลักเปนพระเจ้าดาย ว่าอั้น พระเจ้าจิ่งก่าวว่า มึงบ่รู้จักกูรฤว่าอั้น มันก็ว่าข้าบ่รู้เสมิอตายแล ว่าอั้นหั้นแล พระเจ้าก็สอนว่า มึงข้าสัตต์สันนี้ มึงจักได้ไปเกิดในนารก แลจักได้เกิดเปนยักข์ ๕ ร้อยชาติเล่าแล มึงจุ่งละการอันเปนบาปเส แล้วจุ่งกะทำบุญเทิอะ ยักข์ก่าวว่าจักหื้อข้ากะทำบุญดั่งรฤชา พระเจ้าก่าวว่า มึงจุ่งมารับเอาสีล ๕ เทิอะ มันจิ่งก่าวว่า เอาสีล ๕ นั้น จักเยดดั่งรฤชา *[หน้าลานที่ ๔, น.๕๖๒]* พระเจ้าก่าวว่า มึงจุ่งคุบเข่ามาหนี้ว่าอั้น พระญายักข์ก็คุบเข่ายอมือมา แล้วพระเจ้าก็ปันสีล ๕ แก่มัน แล้วมันก็รับเอา แล้วเขี้ยวมันเหล้มพ้นปากนั้น ก็ถอนออกเส เลบมือทังสิบนิ้วอันยาวนั้น ก็หล่อนตกเส ลวดกายเปนคนผู้ดีผู้งามมาแล มันจิ่งไหว้พระพุทธเจ้าว่า *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นแล้วก็หนีไปหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็สำรานนอนอยู่เหนิอจอมดอยที่นั้นคืน ๑ แล้วถึงวันลูนรุ่งเช้า พระญายักข์ก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาหื้อเปนทานแล้ว เมื่อนั้นขุนลัวะผู้อยู่เมิงนั้นก็คะนิงใจว่า สองเดินมาคอบ ก็ได้หื้อคนแก่ยักข์กินหั้นแล บัดนี้พระเจ้ามาสอนเสยังพิสอันร้าย ก็จักมีแล ว่าอั้นแล้วก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารเมิอทานถึงดอยที่นั้น

[๑] ยนต์ผัด – ระหัดวิดน้ำ, กังหันวิดน้ำ

[๒] ก้ำกวา – เบื้องขวา

พระพุทธเจ้าก็รับเอา แล้วก็กะทำอนุโมทนาแล้วจิ่งก่าวว่า ถานะที่นี้ควรเปนที่ตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอามือลูบหัว ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตา แลพระญาลัวะตนชื่ออุตตระ จิ่งเอาใส่บอกไม้รวกไว้ ใส่อูบแก้วบัวระกต[๑] ใหย่ ๗ กำ *[หน้าลานที่ ๕, น.๕๖๓]* กับทังเข้าของแล้วก็ก่าวซึ่งพระญาอโสกว่า ดีดีแล ว่าอั้น ฯ

แล้วพระญาอโสกแลอรหันตา แลพระญาอินท์ แลขุนลัวะนั้น เขาก็ฟ้อมกันปูชาเอาธาตุ ใส่ไว้ยังเข้าของทังหลายล้าน ๗ แสน ในถ้ำที่นั้น พระญาอินท์ก็แต่งยนต์ชักผัดไว้ในท่ำกางถ้ำ ริมธาตุ แล้วพระญาอินท์ก็เอาหินก้อน ๑ เตง[๒] กับปากถ้ำเสแล้ว ปากปะตูมีสองอัน มีทางวันออกปะตู ๑ มีทางวันตกปะตู ๑ มีห้วยอัน ๑ ขดเมิอต่อปากถ้ำนั้น ยังมีห้วยอัน ๑ เมิ่อเช้าแดดถ่อง[๓] ปะตูถ้ำวันตกหั้นแล พระพุทธเจ้าก็ลุกไปย่ำรอยตีนไว้เหนือหินก้อน ๑ กว้างแลยาวได้ ๖ สอก ที่จิ่มใกล้เค้าไม้มากคะหนุน[๔] ต้น ๑ แล้วเทสนาแก่อรหันตา แลพระญาอโสกว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว สูจุ่งเอาดูกด้ำมืดฝ่ายซ้าย มาไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็สระเดจไปสู่**เมิงเชียงแสน** ก็ไปพบยังภิกขุสองตนนอนจิ่มกัน เจ้าภิกขุสองตนนั้น หันพระพุทธเจ้ามา ก็ชวนกันมาไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าหันก็ถามว่า เขิอ[๕] ทังสองมานอนที่นี้ เหียดใดชา ภิกขุทัง ๒ *[หน้าลานที่ ๖, น.๕๖๕]* ไหว้ว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า เขิอข้าทังสองเอากันมาไหว้ไม้สรีมหาโพธิต้นนี้ จิ่งเอากันมานอนที่นี้แล พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า ท่านทังสองมาไหว้ไม้สรีมหาโพธิต้นนี้ ก็เปนอันดีนักแล ไม้ก็หากเปนลูกไม้มหาโพธิกูมาเกิดที่นี้ดาย จุ่งเอากันมาไหว้เทิอะ ฯ

ว่าอั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็ขึ้นเมิอหัวดอยกล้ำวันออกหั้นแล เมิ่อนั้นยังมีช้างแห่งขุนลัวะผู้กินเมิงนั้นตัว ๑ เขาก็เอามามัดกับเสาไว้ ช้างตัวนั้นหันพระเจ้ามา

---

๑ บัวระกต – มรกต

๒ เตง – ทับ

๓ ถ่อง – ส่อง, สาดแสง

๔ คะหนุน – ขนุน

๕ เขิอ – เขือ, ท่าน

ปิณฑิบาตเข้าเมื่อเช้า ช้างตัวนั้นก็สะดุ้งตกใจ ก็เต้นไปมา เชิก[๑] ก็ขาด แล้วก็ร้องแส่นสะเทียนเสียง แล้วก็แล่นหนีไปลี้อยู่หนองสระอัน ๑ พายวันออกพุ้นหั้นแลเหียดดั่งอั้น เมิงอันนั้นจักได้ชื่อว่า**ช้างแส่น**ว่าอั้น พายลูนแผ่ไปว่า**เชียงแสน**ชาแล ฯ เหนิอสระพายวันออกนั้น จักได้ชื่อว่า**เมิงหนอง** ชาแล คนทังหลายก็เอาเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่าถานะที่นี้ ก็ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุ *[หน้าลานที่ ๗, น.๓๖๗]* หั้นแล ฯ พระพุทธเจ้าก็เอามือลูบหัว ได้เกสาธาตุเส้น ๑ ก็เอาหื้ออรหันตา ลัวะผู้ชื่อ**ขุนแสนทอง** ผู้เปนเจ้าเมิงนั้นแล ก็เอาใส่บอกไม้ซางไว้แล้วใส่ในคะอูบคำใหย่ได้ ๗ กำ เข้าใส่ในคะอูบคำ แล้วก็ขุดรูลึกได้ ๕ ร้อยวาแลเอาอูบธาตุใส่ในท่ำกาง แล้วเอาเข้าของใส่ล้าน ๗ แสน แล้วพระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ผัดไว้ปากปะตูกล้ำวันออกหั้นแล พระพุทธเจ้าก็สั่งอรหันตา แลพระญาอโสกว่าเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปแล้ว สูจุ่งเอาธาตุดูกแค่งกล้ำกวา กูมาไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วก็สระเดจถึง**เมิงเชียงราย**ที่นั้น ก็ขึ้นไปสู่หัวดอย แล้วก็ลงมาสู่แม่น้ำก็อาบน้ำแม่**กุฏนที** คือว่า**แม่น้ำกก**แล ยังมีชีม่านผู้ ๑ มันก็เมาเปนบ้า เทียรย่อมเอาค้อนบุบตีคนทังหลาย ย่อมเอาดาบฟันคนที่นั้นหั้นแล พระเจ้าก่าวว่า ชีม่านผู้นี้ร้ายนักสันนี้ชาว่าอั้น ชีม่านก็เอาดาบฟันมาเพื่อจักฟันพระเจ้าว่าอั้น พระเจ้าก่าวว่า มึงบ่รู้จักกูชะรฤว่าอั้น พระเจ้าก็ยื่นมือซ้ายไป แล้วก่าวว่า มึงจุ่งฟันดูทราว่าอั้น ชีม่านยกดาบจักฟันมือพระเจ้า ก็ลวดกายเกิด *[หน้าลานที่ ๘, น.๕๖๙]* เปนดอกบัวคำหั้นแล ชีม่านก็ฟันแท้ดาย มันก็กายเกิดเปนดอกบัวทังแท่ง พระเจ้าก็กะทำปาฏิหารย์หื้อชีม่านหันอัสจัรย์อันนั้น มันจิ่งรู้ว่าเปนพระเจ้า มันก็มาแก้ผ้าผืนร้ายนั้นเส แล้วก็มาไหว้พระพุทธเจ้า แล้วขอบวชหั้นแล พระพุทธเจ้าก็หื้อบวช หื้อเปนภิกขุ แล้วพยาธิอันเปนบ้า ก็ลวดหายไปบัดเดียวนั้นแล ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

คันพระพุทธเจ้าอาบน้ำแล้ว ก็ขึ้นสู่จอมดอยแล้วก็นั่งอยู่หั้นแล ก็ก่าวว่าในที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาแล ถานะที่นี้ยังจักเปนเมิงอันใหย่ ๑ คือว่า**เมิงเชียงราย**หมื่นชาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอา

---

[๑] เชิก – เชือก

มือลูบหัว ก็ได้เกสาเส้น ๑ ก็เอาหื้อแก่อรหันตา แลพระญาอโสก กับทังชีม่าน พระญาลัวะผู้กินเมิง ก็เข้ามาไหว้พระเจ้า ก็รับเอาเกสาธาตุใส่ในอูบแก้วปทัมราคใหย่ ได้ ๗ กำมือ ใส่เข้าของปูชา **ลัวะเชียงทอง** กับทังอรหันตา แลพระญาอโสก ก็เอาธาตุใส่ไว้ในถ้ำ ขุนลัวะเชียงทอง เอาเข้าของสี่ล้านใส่เสี้ยง พระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ฝังไว้ *[หน้าลานที่ ๙, น.๕๗๑]* ท่ำกางถ้ำกล้ำวันตก ใกล้น้ำแม่กกนั้นแล แปงรูปช้างหินไว้ตัว ๑ ใส่เข้าของเสี้ยงแสน ๑ ไว้ที่พระเจ้าอาบน้ำนั้นแล พระพุทธเจ้าก็สั่งอรหันตา กับทังพระญาอโสกว่า ในเมื่อพระตถาคตะนิพพานไปแล้ว สูทังหลายจุ่งเอาธาตุนิ้วตีน นิ้วมือ มาไว้ในที่นี้เทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วพระเจ้าก็สระเดจไปสู่**เมิงภะยาว** ไปพบช่างตีทองผู้ ๑ แล้วพระเจ้าก็ขึ้นไปห้วยดอยกล้ำวันออก หว่ายหน้ามาวันตกหั้นแล ยังมีพระญาตน ๑ กินเมิงชื่อว่า**สุตโสมราชา** ว่าอั้น ก็หื้อเพิ่นแต่งแปงสลอบทอง[๑] มาทานพระเจ้า ช่างทองก็เอาเข้าทาน พระเจ้าก็ได้สันแล้ว พระเจ้าก็ก่าวว่า ถานะที่นี้ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาเกสาธาตุหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เอามือลูบหัว ก็ได้เกสาธาตุเส้น ๑ แล้วก็หื้อแก่อรหันตา แลพระญาอโสก แล้วก็หื้อแก่พระญาโสมะ ก็เอารักสาไว้ในอูบแก้วมหานิล แล้วใส่อูบแก้วได้ ๗ กำมือ แล้วพระญาอโสกก็ก่าวว่า ถานะที่นี้ยังมีถ้ำอัน ๑ มีปะตูสองอัน *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๕๗๓]* อัน ๑ มีพายวันตก อัน ๑ มีพายวันออก พระเจ้าก่าวว่า ดีนักแลว่าอั้น อรหันตา แลพระญาอโสก กับทังพระญาอินท์ พระญาสุตโสม ก็เอาธาตุไปไว้กางถ้ำที่นั้น พระญาสุตตโสมก็แปงแท่นคำไว้ใส่ธาตุ แล้วใส่เข้าของไว้เสี้ยง ๙ ล้านปูชาธาตุ แล้วพระญาอินท์ก็เอายนต์ผังไว้หั้นแล ปะตูก้ำวันออกนั้น มีแม่น้ำปะตูก้ำวันออกนั้นเอาหิน ๓ ก้อน กมมน[๒] เปนดั่งบาตรนั้นแลว่าอั้น ฯ

พระพุทธเจ้าก็สระเดจไปถึงที่ ๑ มีจิ่มใกล้ปะตูถ้ำที่นั้นหั้นแล พระเจ้าก็สั่งอรหันตา กับทังพระญาอโสกไว้ว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว เอาธาตุกูมาไว้ที่นี้เทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ ลัวะผู้ ๑ ชื่อว่า**อ้ายคอน** ก็มาหื้อทานหมากพ้าว ๕ ลูก แก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับสันลูกไม้

[๑] สลอบทอง – ขันทองเหลืองขนาดเล็ก

[๒] กมมน – กลมมน

ทังหลายฝูงนั้น แล้วก็ทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ ลัวะผู้ ๑ ชื่อว่าอ้ายคอน ก็มาหื้อทานหมากพ้าว หมากเดิ่อแล้ว ที่นี้ยังจักเปนเมิงใหย่อัน ๑ ชาแล ในถานะที่นี้จักควรตั้งสาสนาแล ว่าอั้นแล้วอรหันตา แลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้าก็เอามือลูบหัว ก็ได้ *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๕๗๕]* เกสาเส้น ๑ เอาหื้ออรหันตา แลพระญาอโสก ลัวะอ้ายคอน เอาใส่บอกคำ แล้วขุดขุมลึก ๔ วา ปูชาด้วยเข้าของงืนคำ แล้วพระญาอินท์ก็เอายนต์ผังไว้หั้นแล พระพุทธเจ้าก็สั่งอรหันตา พระญาอโสกว่า กูนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาธาตุดูกกล้ำหน้า มาไว้ที่นี้เทิอะ ธาตุอันนี้จักได้ชื่อว่า**เจติยะคำละพูน** ชาแลว่าอั้น แล้วก็ไว้ประบาทรอย ๑ หั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สระเดจไปสู่เมิง ก็ไปรอดแม่น้ำที่ ๑ ก็ลงอาบน้ำว่าอั้น ยังมีพระญามารผู้ ๑ นางเทวีชื่อว่า**สุนามิตตรา** ว่าอั้น พระญาตนนั้นหันพระเจ้ามาเมตตา มันก็ยินดี ก็เอาผ้าขาวผืน ๑ มาทานพระพุทธเจ้า เพื่อหื้อเปนผ้าอาบน้ำหั้นแล พระเจ้าก็อาบน้ำ แล้วแก้ผ้าเส ลวดกายเปนคำไปหั้นแล พระญาหันก็ซ้ำยินดีนักแล จิ่งซ้ำว่าด้วยนางเทวี จุ่งเอาอาสนา[๑] กับทังเข้าน้ำโภชนะอาหารมาพลันนานเทิอะ จักหื้อพระเจ้านั่นสันเข้าแลว่าอั้น นางก็แล่นเมิอตามคำพระญาผัวตนหั้นแล พระญาก็ร้อนใจ มีคำติเตียนว่าดั่งนี้ นางก็นานมาว่าอั้น แล้วมันก็ลุกแล่นเมิอสับยับเอาอาสนากับทังเข้าน้ำ *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๕๗๗]* โภชนะอาหารมาพลันนัก หื้อทานแก่พระพุทธเจ้าอันสำรานข้างแม่น้ำพายวันตกแล้ว หื้อพระเจ้าสันเข้าหั้นแล พระเจ้าทำนายว่า กูตถาคตะมารอดที่นี้ พระญาก็ใช้นางไปเอาวัตถุมาทาน ก็เปนอันนานสันนั้น พายหน้าเมิงอันนี้จักได้ชื่อว่า**นานมา** ว่าอั้น พายลูนจักแผ่ชื่อว่า**นามา**ชาแล เมิงอันนี้ควรตั้งสาสนาแล พระญาอโสกแลอรหันตาก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้าก็เอามือลูบหัว ก็ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาแลพระญาอโสก แล้วก็ใส่ในตะอูบแก้ว แล้วใส่ในน้ำต้นคำลูก ๑ ขุดขุมลึกร้อย ๓๐ วา แล้วเอาธาตุใส่ท่ำกาง พระญาก็ใส่คำ ๓ แสน นางก็ใส่ ๓ แสน คนทังหลายก็ปูชา พระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ผังไว้ แล้วก็ถมเพียงดี แล้วก็ก่อเปน

---

[๑] อาสนา – อาสนะ, ที่นั่ง

เจติยะสูง ๓ สอก แล้วพระเจ้าก็สั่งไว้ว่า กูนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาธาตุมือก้ำซ้าย กูมาไว้ที่นี้เทิอะ ว่าอั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สระเดจไปสู่เมิงอัน ๑ พระเจ้าก็ไปนั่งสำรานที่เค้าไม้กอ ๑ สูงได้ ๑๕ วา ใหญ่ ๘ กำ ยังมีลัวะผู้ ๑ ชื่อว่า**อ้ายคอม** ว่าอั้น มันหันพระเจ้าเข้ามา มันก็ไหว้ *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๕๗๙]* หั้นแล พระเจ้าจิ่งถามว่า หมากต้นนี้ใหย่สูงนักนอ ลัวะก่าวว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า หมากต้นนี้เปนอันยิ่งนัก ผู้ใดกินก็ย่อมเปนบ้าเปนวินไปแล พระเจ้าจิ่งก่าวว่า มีสันนี้มึงจุ่งขึ้นเอาลงมาดูลูก ๑ ทืน แล้วเอาปูนกับพูมาทืนว่าอั้น มันก็ขึ้นเอามาตามคำพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับเอาสัน ก็เปนอันลำ[๑] นัก ก็เอาหื้อมันกินก็ลำนัก ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล มันก็ถามว่า พระพุทธเจ้ามาแต่ที่ใดชา พระพุทธเจ้าก่าวว่า กูก็จระเดินผวดสัตต์ทังหลายมาแลว่าอั้น ก็กะทำปาฏิหารย์หื้อมันหันอัสจรย์เยิ่งนั้น ก็ยินดีเหลิ้มใส ในคุณพระเจ้าตนประเสิฏแท้แลว่าอั้นแล จิ่งจากับด้วยเมียมันว่า จุ่งเมิอเอาอาสนา แลเข้าน้ำโภชนะอาหารมาพลันเทิอะ เมมันก็ลุกแล่นเมิอเอามาทานแก่พระพุทธเจ้า ก็รับสันแล้ว ในเมิ่อพระพุทธเจ้าสันเข้าแล้ว ก็ก่าวว่า ถานะที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาแล ว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้าก็เอามือลูบหัว ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาหั้นแล พระญาอโสก แลลัวะอ้ายคอม *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๕๘๑]* ก็หื้อเมมันไปเอาอูบแก้วมาใส่เกสาธาตุเทิอะว่าอั้น เมมันก็เถียงว่ายังบ่ทันแล มันก็เคียดว่า ยิงผู้นี้จักแพ้ผู้ชายนี้ชา มันก็แล่นเมิอเอามาด้วยตน แล้วก็เอาธาตุใส่หั้นแล พระเจ้าก็ถามว่า ถ้ำยังบ่มี ลัวะว่ายังมีแลว่าอั้น พระเจ้าก็ถามว่า ปะตูถ้ำมีหนใดชา มันว่าปะตูถ้ำมีก้ำวันออกว่าอั้น พระเจ้าถามว่า ลึกเท่าใดชาว่าอั้น มันว่าลึก ๕ ร้อยวาแลว่าอั้น พระเจ้าก่าวว่า ผิแลมีดั่งอั้น สูทังหลายจุ่งเอาธาตุกูไปไว้ที่นั้นเทิอะว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก แลลัวะปูชาคำล้าน ๑ แล พระญาอินท์ก็เอายนต์ผังไว้ แล้วเอาหินก้อน ๑ ทับหับ แล้วพระเจ้าก็สั่งอรหันตาว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาดูกสอกก้ำซ้าย มาไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สระเดจไปเสี้ยงโยชนะ ก็ไปถึงบ้านลัวะที่ ๑ เขาไปนาอยู่ต่อแดนเมิงหงสา เขาย่อมค้าขายหังสาวดีอยู่แม่น้ำระมิง แล้วขึ้นนั่งอยู่เหนิอดอยอัน ๑

---

[๑] ลำ – อร่อย

ก้ำวันตกหั้นแล พระเจ้าก็ไปรอดยามวันเที่ยง ลวดไปด้วยตีน ฅนทังหลายก็ก่าวว่า พระเจ้ากูมารอดดีแลว่าอั้น เขาก็ราทธนาพระเจ้าอยู่ พระเจ้าก็เซาอยู่หั้นแล *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๕๘๓]* ก็ลงไปอาบน้ำระมิง แล้วขึ้นนั่งอยู่ดอยอัน ๑ พาย ๑ เปน น้ำรัก พายนึ่งเปนห้วย หากแวดอยู่ มีก้ำวันตกบ้านลัวะอันนั้น แล้วพระเจ้า ก็นั่งอยู่จิ่มเค้าไม้ฅะหนุนต้น ๑ ใหญ่ ๕ กำ ยาวสิบสองแล เมื่อนั้นยังมีลัวะผู้ ๑ เอาบอกน้ำผึ้งมา หันพระเจ้ามันก็ยินดีมากนัก มันก็ขึ้นเอาหมากฅะหนุนลูก ๑ ใหญ่ ๗ กำ มาหื้อทานพระพุทธเจ้า กับน้ำผึ้ง พระเจ้าก็สันแล้วก่าวว่า สัณฐาน ที่นี้ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้า ก็เอามือลูบหัว ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาแลพระญาอโสก รับใส่ในฅะอูบคำ ใหญ่ ๗ กำ หื้อฅนทังหลายขุดขุมลึกร้อย ปาย ๒๐ สอก เอาเกสาไว้ แล้ว พระญาอินท์ก็เอายนต์ผังไว้ แล้วพระเจ้าก็สั่งอรหันตา แลพระญาอินท์ว่า คันกูนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาดูกแค่งก้ำซ้ายกูมาไว้ที่นี้เทิอะ ว่าอั้นแล้วก็ทำนายว่า พายหน้าที่นี้จักปรากฏชื่อว่า**ธาตุท่าส้อย** ว่าอั้นชาแล ฯ

ก็สระเดจไปถึงดอยที่ ๑ สูงได้ ๓๐ สอก จิกดอยอันนั้นมีหินก้อน ๑ หนา สอก ๑ มีไม้หวาน ไม้รัง ๓ กอ พระก็ยินดีนัก ก็ขึ้นนั่งเหนือหินก้อนนั้น *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๕๘๕]* ยังมีลัวะ ๗ ฅน เปนพ่อค้าเกวียน ผู้เปนแก่นั้นชื่อ**อุปปถาเน** ว่าอั้น เขาก็ชักเกวียนเพื่อจักไปขายตัวหั้นแล เขาก็ชักเกวียนไปถึงที่นั้น เขาก็มา ปลดเกวียนไว้ว่าจักกินเข้าว่าอั้น เขาหันพระเจ้าอยู่สำรานที่นั้น เขาก็ยินดีนัก มีใจมักใค่หื้อทาน เขาจิ่งเลงดูตาวัน ก็รู้ว่ากาละยามนี้ควรดีทานเข้าแลว่าอั้น เขาต่างฅนก็ต่างเอาเข้าห่อมาทานพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็สันแล้วหื้อแก่อรหันตา คันกินแล้วก็ซัดตองเข้าห่อนั้นไปก็ลวดกายเปนคำทังแท่ง พ่อค้าได้หันก็ซ้ำยินดี ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้านั้นก็มีมากนักแล เกิอซายเรา ๗ เกวียนนี้ อย่าไว้เทิอะ เราจุ่งอาปูชาพระเจ้าเทิอะว่าอั้น เขาก็เอาเกิอทัง ๘ เกวียนนั้น ปูชา พระเจ้าหั้นแล เกิอ ๘ เกวียนนั้นก็กายเปนคำนับเสี้ยง ด้วยอานุภาพแห่ง พระพุทธเจ้าหั้นแล เขาก็ยินดีมากนักกว่าเก่า เขาจิ่งจากันว่า อันนี้ก็เกิดด้วยบุญ พระพุทธเจ้าแล เขาก็ซ้ำยินดีมากนักกว่าเก่าหั้นแล ฯ

พระเจ้าถามว่าดั่งนี้ สูทังหลาย ๘ คนนี้ เปนทุกข์นักแลรฤ เขาก็ *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๕๘๗]* ก่าวว่า ตูข้าก็เปนทุกข์นักแล พระเจ้าถามว่า เข้าของบ่มีแลรฤ เข้าของในเรินตูข้าก็บ่มีแล เปนทุกข์เขนใจ จิ่งเอากันมาค้าเกิอมาขายข้าแล พระเจ้าก่าวว่า ผิแลมีดั่งอั้น สูจุ่งมาหนี้ กูจักหื้อเข้าของแก่สูทังหลายว่าอั้น เขาก็เข้ามาไหว้พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก็หื้อสีล ๕ แก่เขา เขาก็รับเอาสีล ๕ แล้วก็พอกไปเกวียนก็เกิดเปนคำทัง ๘ เหล้มนั้น เขาก็ซ้ำยินดีมากนัก แลก่าวว่า พระเจ้าปันสุขแก่เราแท้แลว่าอั้น แล้วก็ชักเกวียนไปสู่เริน แล้วก็หันห่อเข้าห่อแกงทังมวรเกิดเปนคำ ฟ้า มีด ถ้วยหว่าน[๑] ก็เกิดเปนคำซ้ำทุกอัน เขาก็ยินดีมากนัก อันว่าเข้าของฝูงนี้ ก็บังเกิดแก่บุญพระเจ้าเสี้ยงแล เราทังหลายอย่าอยู่เรินเราเทิอะเราจุ่งชวนกันไปบวชเทิอะว่าอั้น แล้วเขาก็สั่งลูกสอนเมเขา แล้วเวียนเข้าของทังมวรหื้อลูกเมเขา แล้วเขาก็เข้าไปสู่สำนักพระพุทธเจ้า แล้วก็ขอบวชหั้นแล พระเจ้าก็บวชเขาหื้อเปนภิกขุเสี้ยง แล้วลวดชื่อว่า**อุปปฐาเสนเถียร**หั้นแล ฯ

พระเจ้าก็เทสนาธัมม์แก่ลัวะทังหลาย เขาก็หื้อเข้าปิณฑิบาตแก่พระเจ้าแล้วพระเจ้าก็สันเข้า แล้ว *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๕๘๙]* ก็ก่าวว่า ถานะที่นี้ดีนักแล ควรตั้งสาสนาไว้แล ลัวะทังหลายทานเกิอซายแก่กู ประเทียดที่นี้พายหน้า จักได้ชื่อว่า**ท่าซาย** ชาแล ฯ อรหันตาแลพระญาอโสก ภิกขุ ๗ ตน ขอเอาธาตุซึ่งพระเจ้า พระเจ้าก็เอามือลูบหัว ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่เขา แล้วภิกขุ ๗ ตน ก็ก่าวว่า ถ้ำที่นี้บ่มีแลว่าอั้น พระพุทธเจ้าจิ่งก่าวว่า แต่นี้เมิอหน้า พายเหนิอช้วยวันตกไกลประหมาณ ๓ พันปาย ๕ ร้อยวา ฝากน้ำแม่ระมิงก้ำพุ้น ยังมีถ้ำอัน ๑ ดีนักแล สูจุ่งเอาธาตุกูไปไว้หั้นเทิอะ อรหันตาแลพระญาอโสก ภิกขุ ๗ ตนนั้น ก็เอาธาตุใส่อูบคำกับเข้าของใส่ปูชาธาตุพระเจ้ากับซายคำฝูงนั้น มาถึงฝั่งแม่น้ำระมิง ก็ขามไปแล้วก็ขึ้นสู่ดอยอันสูงได้พันปาย ๕ ร้อยวา ก็เมิอพบถ้ำอัน ๑ แล้วก็เอาธาตุใส่ไว้ในถ้ำซายคำที่นั้น แล้วพระญาอินท์ก็เอายนต์ผังไว้ ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็ขึ้นเมิอที่สูง แล้วลงมาสู่แม่น้ำระมิง ก็ไปจวบหิน ๓ ก้อนกองกันไว้เปนดั่งก้อนเส้านั้น ก็มีใจมักใค่อาบน้ำหั้นแล ยังมีลัวะผู้ ๑ แอ่วป่าเพิอจักไป *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๒๙๑]* แสวงหาน้ำผึ้ง ก็พาบอกน้ำผึ้งไป พบพระเจ้าในถานะ

---

[๑] หว่าน – จาน

ที่นั้น มันก็ยินดี ก็เอาผ้าขาวผืน ๑ หื้อพระพุทธเจ้าเปนผ้าอาบน้ำหั้นแล พระเจ้าก็รับเอานุ่งอาบน้ำ แล้วลวดกายเปนคำไป มันหันก็ยินดี พระเจ้าอาบน้ำแล้วมานั่งอยู่เหนือหินก้อน ๑ แล้วลัวะจิ่งไขถงมัน เอาสลอบทองแดงใส่น้ำผึ้งมาทานแก่พระพุทธเจ้าสันหั้นแล ฯ

พระเจ้าก็รับเอายังสลอบทองแดงใส่น้ำ (ผึ้ง) นั้นกิน ก็ลวดกายเกิดเปนคำแดงไป มันหันอัสสจีรย์ก็ยินดี แล้วมันก็ก่าวว่า สลอบข้าหากเปนทองแดงดายบัดนี้พระเจ้าหยุบเอา พ้อยเกิดเปนคำสันนี้ ข้าก็บ่เอาแล ข้าก็ลวดหื้อเปนทานแลจุ่งไว้ซ่วยหน้าซ่วยมือเทิอะว่าอั้น พระเจ้าก็หื้อสีล ๕ แก่มัน แล้วก็พอกเมิอสู่เรินมันก็ผ่อดูวัตถุอันมีในเรินทังมวรนั้นก็เกิดเปนคำเสี้ยงหั้นแล มันจิ่งบอกหื้อเมมันว่าวัตถุฝูงนี้ก็บ่ใช่ของกู หาเปนของท้าวพระญาดาย เมมันว่า บ่เปนของท้าวพระญาแลหากย้อนบุญพระพุทธเจ้าแลว่าอั้น มันก็ซ้ำยินดีกว่าเก่าหั้นแล ฯ

พระเจ้าก็ขึ้นสู่ดอยไม้ แล้วก็ย่อรอยประบาทไว้รอย ๑ เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แก่ *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๕๙๔]* ตนแลเทวดาทังหลาย แล้วก็สระเดจขึ้นไปสู่เมิงลื้อ ก็ขึ้นเมิอจอมดอยอัน ๑ พายวันตกจิ่มแม่น้ำอันนั้น พระเจ้าก็นั่งอยู่จิ่มต้นหมากคะหนุนต้น ๑ มีลูก ใหย่ได้ ๗ กำ เมิ่อนั้นยังมีลัวะผู้ ๑ ไปป่ามาหันพระเจ้าที่นั้น มันก็ไหว้พระเจ้าก่าวว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ตนหมากคะหนุนดายว่าอั้น มันก็ขึ้นเอามาทานแก่พระพุทธเจ้า ๓ ลูก พระเจ้าก็สันเสี้ยงแล้ว ก็ลงไปหันหินก้อน ๑ กว้างสี่สอก ก็นั่งอยู่หั้นแล ฯ

อถ ในกาละเมิ่อนั้น ยังมีรสีตน ๑ ชื่อ**อตุรารสี** จิ่งก่าวว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้าผู้ข้าได้หันพระเจ้ามาเมตตาดั่งอั้น ข้าก็ยินดีนักแล ขอพระพุทธเจ้าจุ่งยั้งอยู่ที่นี้ก่อนเทิอะว่าอั้น มันก็ไปบอกแก่ลัวะทังหลายสิบ ๗ เรินนั้น เอาเข้าสานกับทังอาหารมาหุงในห้วยที่นั้น แล้วก็เอาหื้อเปนทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็รับสัน แล้วจิ่งก่าวว่า กูตถาคตะมาถึงห้วยที่นี้ ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น ลัวะผู้อันเอาเข้ามาหุงสุกนั้นแลมาใส่บาตรหื้อแก่กู แล้วเขาก่าวว่า ห้วยอันนี้ตุ่มปูน ว่าอั้นพายหน้าห้วยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ตุ่มปูน**ชาแล พระเจ้าก่าว *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๕๙๖]* ว่าถานะที่นี้ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุหั้นแลพระเจ้าก็เอามือลูบหัว ก็ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาแล ก็ก่าวว่า ถานะที่นี้

เปนบ้านน้อยเมิงน้อยดาย จักหาคนกับธาตุ บ่ได้ อัน ๑ ถ้ำก็บ่มีในที่นี้ เหียดดั่งอั้น บ่ควรจักไว้ธาตุแห่งกูแล กูจักไว้รอยประบาทหื้อเขาได้ไหว้แลปูชาเทิอะว่าอั้น แล้วก็ย่ำประบาทไว้ในผาก้อน ๑ แล้วพระเจ้าก็สระเดจไปสู่ทิสะหนเหนือช้วยวันออก ไกลได้พันวา ปาย ๕ ร้อย ก็ไปจวบพบหินก้อน ๑ เปนรูปเต่าหั้นแล ฯ

ส่วนอตุลรสีก็ไปตามพระเจ้าหั้นแล ก็นั่งอยู่เหนือหินก้อน ๑ ยังมีลัวะผู้ ๑ ไปแอ่วป่า ก็มาหันพระเจ้า ก็เอาหมากหาด ๓ ลูก มาทานแก่พระเจ้า พระเจ้าก็เอาหื้อแก่อรหันตาสันฟ่อง[๑] พระเจ้าก่าวว่า เมิ่อกูมาถึงที่นี้ ลัวะผู้ ๑ มาหื้อทานหมากหาดเปนทานแก่กู พายหน้าห้วยอันนี้จักได้ชื่อว่า**ห้วยแม่หาด**ชาแล อรหันตาและพระญาอโสก จิ่งขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้าก่าวว่า ถานะที่นี้ก็เปนบ้านน้อยเมิงเล็ก ถ้ำก็บ่มี แม่น้ำก็น้อยนัก *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๕๙๗]* เปนเมิงแห้งแล้งลมชวย ว่าอั้น เมิงอันนั้นจักได้ชื่อว่า**เมิงลือ** ชาแล กูตถาคตะก็บ่ไว้ธาตุ กูเท่าควรไว้รอยตีน แล้วพระญาอโสกก็เอาเกิบตีนมาสุบสอดหื้อพระเจ้า แล้วพระเจ้าก็ย่ำรอยประบาทหินอันพระเจ้านั่งนั้นแล พระญาอโสกก็ยินดีนัก จิ่งก่าวว่า กูเอาคำมา ๖ พัน มาปูชารอยตีนพระเจ้าชาแลว่าอั้น ฯ

แล้วพระพุทธเจ้าก็สระเดจไปสู่บ้านเหนือช้วยวันตก ไกลประหมาณหมื่นวาก็ไปจวบเจ้า**อสชิตเถียร** อยู่สำรานถ้ำในป่าที่นั้นหั้นแล เจ้าอสชิตเถียรหันพระเจ้าก็มาไหว้ พระเจ้าจิ่งถามว่า ท่านอสชิตเถียร มาหากูรฤาอั้น เจ้าอสชิตเถียรก็ไหว้ว่า ข้ามาอยู่ถ้ำสงัดที่นี้ ข้าก็ได้ยินพระเจ้ามาเมตตา ข้าจิ่งมาไหว้แล ส่วนอสชิตเถียรนั้นเปนลูกทัมมิลัวะที่นั้น พระเจ้าก็อยู่เหนือผาก้อน ๑ สูงเพียงกางแค่งพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็ยินหยากน้ำนัก จิ่งถามว่า น้ำยังมีชา อสชิตะก่าวว่า พระญาอินท์เนรมิตไว้ยังน้ำบ่ออัน ๑ แก่ข้าแลว่าอั้น เมิ่อนั้นพระญาอินท์รู้ว่าพระเจ้าหยากน้ำ ก็ไปตักน้ำมาหื้อพระเจ้าสันหั้นแล *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๕๙๙]* พระเจ้าซ้ำตักเอาน้ำอันนั้นมาซ่วยตีนเล่าแล อสชิตะก็บอกแก่ลัวะทังหลาย เขารู้แล้วก็แต่งเข้าน้ำโภชนะอาหารมาใส่บาตรพระเจ้า เข้าก็เหลือบาตรเส พระญาอินท์ก็เนรมิตหมากหินสองลูก ลูก ๑ ใส่เข้า ลูก ๑ ใส่โภชนะอาหาร หื้อพระเจ้าสันหั้นแล แล้วก็ก่าวว่า ในที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสกก็ขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้า

---

[๑] ฟ่อง, ภ่อง – พร่อง, บ้าง

กล่าวว่า ที่นี้หินผาก็มีเท่าเปนหินผาอันน้อยสิ่งเดียว ผาใหย่ก็บ่มี หินอันกูนั่งนั้นก็น้อยนักแล ฯ พระการ ๑ ถ้ำอันควรไว้ธาตุก็ยังมีแล เท่าคนบ่หลาย จักรักสาบ่ได้ กูเท่าเอาไว้ประบาทชาแล พระเจ้าก็ย่ำรอยประบาทไว้เหนือผาก้อนนั้นแล้วด้วยคำทังแท่งหั้นแล เมื่อนั้นอตุลรสีถามพระเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ผู้ข้าก็บวชเปนรสี ก็ชอบดีแล เท่าว่าบ่ได้ถึงธัมม์วิเสียดอันใดสักอัน ข้าก็ขอบวชในสำนักพระพุทธเจ้าแด่ว่าอั้น พระเจ้าจิ่งก่าวว่า ผิท่านใค่บวชในสาสนากูแท้จุ่งสิกเสแล้วเย่บวชเทิอะว่าอั้น อตุลรสีก็สิกเส แล้วก็บวชใน *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๖๐๑]* สำนักพระพุทธเจ้า เปนเอหิภิกขุแล ปรากฏได้ชื่อว่า**อตุลเถียร** ก็มีแล พระเจ้าก็สอนกัมมัฏฐานหื้อแก่ขาทังสองแล้วก่าวว่า เขิอทังสองจุ่งภาวนาอยู่รักสารอยประบาทกูนี้เทิอะว่าอั้น เมื่อใดเขิอทังสองได้ถึงมัคคผละธัมม์ แล้วเย่ไปหากูตถาคตะพายวันตกพุ้นเทิอะว่าอั้น ฯ

แล้วพระเจ้าก็สระเดจไปทิสะพายวันตก ไกลประหมาณหมื่นวา ก็ไปถึงแม่น้ำระมิง แล้วก็ขึ้นไปสู่ผาเริอที่นั้น แล้วพระเจ้าจิ่งก่าวว่า ผารูปเริอนี้ ผู้ใดมาไว้ที่นี้ชา พระอโสกจิ่งไหว้ว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า แต่ก่อนปถมกัปป์วันนั้น ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อพระญาสรีสุ ว่าอั้น ยังมีอ่างผาอัน ๑ ก็มีสิบ ๘ วา พระญาสรีสุก็ลากเริอตกอ่างผาลูกนี้ ก็เอาออกบ่ได้ มันจิ่งชักหัวเมิอวันตกหั้นแล ผู้บ่พิจจรณาก็บ่รู้ว่าเปนเริอแล ปุคคลผู้ใดมีบุญก็หากจักได้หันแลว่าอั้น แล้วมันก็หนีเมิอทางบกแล้วบ่ทันเมิอรอดเมิง แต่นั้นมาน้ำสมุทท์ก็แห้งไปไจ้ๆ ก็แห้งเหือดเปนเมิงอ่างเริอตำนั้นแล ลวดกายเปนผาเริออยู่หั้นแล เหียดใดน้ำสมุทท์พ้อยแห้งนั้นชาแท้แล น้ำ *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๖๐๓]* สมุทท์นั้นเปนรูกว้างได้ร้อยโยชนะ ก็ปั้นตกไปเปนเปียวนารก เกี้ยวเปนดั่งน้ำมันใส่ไฟนั้นแล ผิบ่มีเปนดั่งอั้น เปนดั่งน้ำจิ่งหยาดตกหน้าทั่งเหลกนั้นแล ฯ ยังมีปูตัว ๑ ใหย่กว่า ๕ ร้อยโยชนะ มันมีวิบากเกิดกับโลกตราบเสี้ยงกัปป์นั้นชา ปูตัวนั้นตืดรูอันนั้นแล้ว เพื่อเปียวไฟขึ้นต้องหน้าอกมันร้อนก็หดเหี่ยวปั้นลงเปนรูไปนั้น เมื่อนั้นน้ำสมุทท์ก็แห้งลงไปสักหน้อย เมื่อนั้นเปียวไฟนารกก็บ่ต้องยินกัดเยนแล ลวดว่าอกลงตืดรู้นั้นเส เมื่อดั่งอั้นน้ำสมุทท์ก็ยิ่งขึ้นมา ปูตัวนั้นยินร้อน ลวดยกตัวมันขึ้นแทบน้ำสมุทท์ตกบ่ขาด น้ำสมุทท์ลวดแห้งไปแลเทิ่อแลน้อย เหียดดั่งอั้น พระญาสรีสุ ลวดเอาเริอมาละไว้ตีนดอยที่นี้

น้ำก็แห้งไปแลปีแลน้อย ลวดกึด[๑] เสที่นี้ ลวดกายเปนเริอคำอยู่ในผาอ่างที่นี้เปนหมั้น จักเอาออกก็บ่ได้ ลวดละไว้ตีนดอยที่นั้น พายลูนลวดได้ชื่อว่า**ดอยผาคำ**เพื่ออั้นแล ฯ

ถึงในกาละเมื่อพระเจ้าแห่งเราเกิดมาเปนศูแก่โลวกนั้น เปนเมิงลัวะผู้ ๑ เปน**ขุนแสนทอง** เปนเจ้าแก่ลัวะทังหลายแล ยังมีลัวะผู้ ๑ อยู่ในอาณารัฏฐะที่นั้นก็มากะทำมิตต์กับ *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๖๐๖]* ด้วยโยคีผู้ ๑ เอามาแต่**เมิงผาสี** หื้อขาแปงเข้าของหื้อแก่มัน โยคีผู้นั้นมีตัวอันสูงได้ ๕ สอก มีกำลังเท่าช้างสาร ๕ ตัว เหียดว่าได้กินน้ำบาก[๒] มันเกิดในสาสนาพระกกุสันธะ กกุสันธะนิพพานไปแล้ว มันก็มาหลิ่ม[๓] กินน้ำบาก ๕ ร้อย ลวดมีอายุยืนมาตราบถึงพระโกนาคมนะเกิดมาเปนศูนิพพานไปแล้ว พ้อยหลิ่มกินยาน้ำบากอันนั้น ๕ ร้อยแถมเล่าซ้ำมีอายุยืนมา ตราบถึงพระกัสสปะเกิดมาเปนศูนิพพานไปแล้ว มันก็มาหลิ่มกินน้ำบาก ๕ ร้อย ลวดมีอายุยืนมา ตราบถึงพระโคตมะเจ้านี้ ขุนแสนทองจิ่งกะทำมิตต์กับด้วยกัน เอามันมาแปงเข้าของหื้อแก่มัน แต่ที่ใกล้หัวเริอคำนั้นใกล้ประหมาณสิบวา ยังมีถ้ำอัน ๑ งามนัก เปนเข้าของอยู่หั้น ท้องดอยถ้ำสูงเท่าวิหาร ปากก็ใหย่นัก โยคีผู้นั้นอยู่ปากถ้ำหั้นแล ฯ

ถัดนั้นยังมีอรหันตาตน ๑ ชื่อว่า**จุนทเถียร** ท่านหากเปนลูกชาวเมิงกุสินาราย ท่านก็เขียนธัมม์ปิฎกะทัง ๓ ใส่กับอากกัสสวจนะทังมวร ได้ผงลานเตมคอบมือ ๑ แล้วโยคี *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๖๐๗]* ผู้นั้น แปงหีดคำ ๗ หีด ใส่ธัมม์ไว้ในถ้ำ คุงเปน ๓ ชั้น ราบเพียงเข้าไป ๓ วา ถ้ำอันนั้นก็สุดเสหั้น ชั้นลูนนั้นเปนที่อยู่แห่งเจ้าจุนทเถียรสงัดภาวนา ชั้นกางนั้นเปนที่อยู่แห่งโยคีผู้นั้น แปงเจดีย์คำสูง ๕ สอก มันจิ่งส้างรูปพระเจ้าไว้ ๓ องค์ องค์ ๑ สูง ๗ คืบ ตั้งแต่รูปพระเจ้าไป ๓ สอก ก็แปงรูปพระเจ้าองค์ ๑ นอน ยาว ๗ สอก มีหว่ายเมิอวันออกแล้ว ชั้นบนนั้นเปนแท่นคำไว้ ๗ อัน ใส่หีดธัมม์ปิฎกะทัง ๓ อันจุนทเถียรหากเขียนไว้นั้นแล ฯ

---

[๑] กึด – ค้าง

[๒] น้ำบาก – น้ำสกปรก ?

[๓] หลิ่ม – ดื่ม

ถัดนั้น มันก็แปงค้องคำลูก ๑ มีปากกว้างได้ ๒ วา เสี้ยงคำล้านปายหมื่นแกวน[๑] ไว้ริมปะตู ชั้นอันขึ้นรอดเจดีย์นั้น เทวดาก็มาตีปูชาทุกปักขสีล เมิ่อเที่ยงคืนแล หากยังได้ยินเสียงเปนดั่งแมงพู่บินในถ้ำนั้นแล เมิ่อเจ้าจุนทเถียรยังธอระมานอยู่ดั่งอั้น ปุถุชนเจ้าก็ดี นักปราชญ์เจ้าก็ดี จักสูตต์ จักเรียนก็มาขอยืมเอาหนังสือแห่งจุนทเถียรไปเรียน เอาเปนจบับ เหียดว่าอรหันตาเขียนชอบนัก เมิ่อท่านจัก *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๖๐๙]* นิพพาน จิ่งหื้อเอามาไว้ในหีดคำดั่งเก่าแล ก็นิพพานไปในถ้ำที่นั้นดั่งเก่าแล ฯ

ทีนั้น ขุนแสนทองก็เอาไทยวัตถุทานทังหลาย มีต้นว่าเข้าน้ำโภชนะอาหารมาทานพระพุทธเจ้า แลอรหันตาเจ้าชู่ตน อันมานั่งอยู่ผาเริอคำที่นั้นหั้นแล ยามนั้นโยคีผู้นั้น มันก็ออกมาไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็ถามว่า ดูราโยคีมึงมาอยู่ที่นี้ดั่งรฤชา โยคีขานว่า อรหันตาตน ๑ เปนลูกสิกข์พระเจ้า ตนชื่อจุนทเถียรว่าอั้น มาอยู่ส้างในถ้ำที่นี้ มาเขียนหนังสือธัมม์พระเจ้าทัง ๓ ปิฎกะขาจิ่งมาแปงหีดคำใส่ธัมม์ไว้ที่นี้ เจ้าจุนทเถียรนิพพานไปก่อนหน้าพระเจ้ามานี้น้อย ๑ แล ฯ

ถัดนั้น ข้าก็มาแปงเจดีย์คำดวง ๑ สูงได้ ๗ สอก บ่เท่านั้นก็มาแปงพุทธรูปคำ ๓ องค์ รูปพระเจ้านอน องค์ ๑ ยาว ๘ สอก ค้องคำลูก ๑ ยาว ๔ วา ข้าก็มาส้างไว้ที่นี้แล พระเจ้าก่าวว่า เปนอันดีนักแล กะทำสันนี้ก็เปนบุญแก่ท่านแล อานิสงส์ก็มีหาที่สุดบ่ได้แล ลัวะทังหลายมีขุนแสนทองเปนต้น ก็เอากันมาไหว้ *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๖๑๑]* พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก็ลุกไปย่ำรอยตีนก้าว ไว้ในแท่นคำแท่นผาคำอันพระพุทธเจ้านั่งไว้หั้นแล แล้วพระเจ้าก็ขึ้นไปจอมดอยผาเริอที่นั้น พระญาอินท์ก็มาถือสัตต์กั้งพระเจ้า ขุนแสนทองหันก็ยินดีนัก มันจิ่งร่ำพึงว่าแต่กูเกิดมาชาตินี้ จิ่งได้หัน ได้ไหว้พระเจ้าบัดเดี่ยวนี้ดาย มันจิ่งแล่นเมิอเอาเกิ้งคำ[๒] มากั้งพระเจ้าอยู่ทิสะหนเหนิอบ่ทันขึด[๓] มันก็แล่นไปตามพระเจ้าจิ่งทันพระเจ้าก็ยั้งอยู่จอมดอยที่นั้น พระเจ้าก็นั่งอยู่ท่ำกาง มีอรหันตาแลพระญาอินแวดล้อมเปนปริวารรอดชู่ก้ำชู่พายหั้นแล ฯ

---

[๑] แกวน – แขวน

[๒] เกิ้งคำ – ฉัตรทองคำ

[๓] ขึด, กึด – ทัน

เมื่อนั้น ขุนแสนทองก็เอาเกิ้งคำมากั้งพระเจ้าอยู่หนเหนือช้วยวันตกหั้นแล อรหันตาแลพระญาอโสก หันสัณฐานที่นี้ เปนอันงามยิ่งนัก จิ่งขอเอาธาตุ ซึ่งพระเจ้า ข้าแด่พระพุทธเจ้า สัณฐานที่นี้งามนัก ควรตั้งสาสนาข้าแลว่าอั้น พระเจ้าก็ร่ำพึงว่า สัณฐานที่นี้พึงเปนบ้านเปนเมิง สาสนากูตถาคตะก็รุ่งเริง ฅนก็จักมาไหว้นบมากนักชาแล ว่าอั้นก็เอามือลูบหัวได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาแลพระญา *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๖๑๒]* อโสก เอาไม้รวกแปงอูบใส่เกสา แล้วใส่อูบคำใหย่ ๘ กำ แล้วจิ่งไหว้พระเจ้าว่า ถ้ำยังมีบ่ชา พระเจ้าก่าวว่า ยังมีในดอยอันนี้แล ลูกสิกข์กูตน ๑ ชื่อจุนทเถียร ท่านหากเปนลูกชาวเมิงกุสินาราย มากะทำสงัดอยู่ถ้ำที่นี้ ท่านก็นิพพานก่อนกู แต่เมื่อกูไป่มานี้แล หีดกู ๗ หีด ก็ตั้งอยู่ถ้ำที่นี้แล สูจุ่งเอาธาตุไปไว้ที่หั้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วอรหันตาแลพระญาอโสก ก็เอาธาตุแต่จอมดอยลงไป ๗ ร้อยวา จิ่งไปจวบปากถ้ำ ก็หันโยคีผู้นั้น ก็เข้าไปพายในก็หันเจติยะคำ ฝูงอันโยคีส้างไว้นั้นแล ก็ขึ้นไปชั้นบนนั้น หันหีดคำอันใส่ธัมม์ไว้นั้น แล้วก็เอาอูบธาตุตั้งไว้เหนือแท่นคำ จิ่มหีดคำนั้นแล ฯ

ตั้งแต่จอมดอยมาถึงธาตุไกล ๘ ร้อยวา ปายสอกสปุริสะ ลุกแต่ปากถ้ำเข้าไปถึงธาตุไกลสี่ร้อยวาแห่งมัชฌิมปุริสะแล ปะตูถ้ำนั้นยังมีไม้รวกกอ ๑ แต่นั้นไปปากถ้ำกล้ำวันออกไว้หื้อเทวดาอยู่รักสาสองตน ตน ๑ ชื่อ**ทารเทวดา** ว่าอั้นพระญาอินท์ใส่ยนต์ไว้ *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๖๑๕]* พายในถ้ำก้ำวันออกนั้นแล ก็เอากันไปด้วยปากถ้ำนั้น ก็ได้ข้ามน้ำที่ ๑ ลึกเพียง..น้ำอันนั้นหากมีในถ้ำอันนั้นแล เจ้าทังหลายก็ขึ้นเมิอด้วยปากปะตูไกลได้ ๘ พันว่า ก็แปงรูปยักข์ไว้สองตัวแล้ว เสี้ยงอยู่สองแสนคำ ตาก็เอาแก้วปทัมราคแปง หน้าผากก็เปนแผ่นคำแดง มีมือถือกัญไชย ใพ้[๑]ปากถ้ำ แล้วจิ่งออกมาหาพระพุทธเจ้าเหนือจอมดอยที่นั้นหั้นแล พระพุทธเจ้าว่า สูท่านทังหลาย เปนอันนานมานั้นชา อรหันตาจิ่งก่าวว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ข้าทังหลายไปพิจจรณาแปงรูปยักข์สองตัว อยู่ก้ำวันตกพุ้น ลวดนานมาเพื่ออั้นดาย พระเจ้าจิ่งก่าวว่า ดีนักแล ว่าอั้นแล้วพระเจ้าจิ่งก่าวซึ่งอานันทเถียรว่า บัดนี้อายุกูก็ได้ ๗๐ ปายปี ๑ แล้ว เมื่อใดกูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ธาตุดูกก้ำซ้าย จักมาตั้งอยู่ดอยอันนี้ ก็จักเปนที่ไหว้แก่ฅนแลเทวดาทังหลาย

[๑] ใพ้ – เฝ้า, ดูแลใกล้ชิด

เสมิอดั่งตนกูตถาคตะยังธอระมานอยู่นั้นชาแล สัณฐานพายทิสะวันออกนั้น เปนอันราบเพียงเลียงงามแล พายวันตกยังจักเปน**เมิงอตุตรนคร**ชาแล เมิงอันนี้ จักเปนที่อยู่แห่งนักบวชทังหลาย จักเปนที่อยู่คน *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๖๑๗]* ฝูงมีบุญ นักแล จักอยู่รักสาธาตุเจ้า หันหีดธัมม์ ๗ อันชาแล จักรุ่งเริงด้วยแก้ว ๓ พระการ ประกอบด้วยเถียรเจ้าทังหลาย จักตั้งอยู่ในสรณาคมน์ ฟ้อมกันชู่วัน เทวดา หากจักนำเอาธาตุออกมาหื้อคนแลเทวดาทังหลายได้ไหว้แลปูชาแล ตนกูตถาคตะ ยังธอระมานอยู่ จักหื้อแล้วสุข ๓ พระการ แก่คนแลเทวดาทังหลายชาแล ฯ

เมื่อนั้น อานันทเถียรไหว้พระพุทธเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ดอย ที่นี้เปนอันประเสิฏนัก พายหน้าจักปรากฏชื่อรฤชา พระเจ้าก่าวว่า ดูราอานันท์ ตถาคตะมารอดที่นี้ ลัวะขุนแสนทองก็เอาเกิ้งมากั้งกูไว้ ดอยที่นี้เปนกับด้วยนิมิต อันกั้งเกิ้งสันนี้ พายหน้าปรากฏชื่อว่า**ดอยเกิ้ง**ชาแลว่าอั้น ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้ว ยามเมื่อพระเจ้าอยู่จอมดอยที่นี้ เทสนาธัมม์แก่ ลัวะทังหลาย มีขุนแสนทองเปนต้น ก็มาหื้อทานเข้าปิณฑิบาตชู่วันหั้นแล ในเมื่อ พระเจ้าอยู่ ๕ วันแล้ว ส่วนอัสสชิเถียร แลตุลารเถียร ขาทังสองอันเปนเจ้า ก็รักสา **ประบาทผาน้อยเมิงลา** อันมีในเมิงลื้อ คือ**เมิงอาฬวีที่**นั้น ขาเจ้าทังสองก็อยู่ อุปปัฏฐาก *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๖๑๙]* ผาน้อย มีหัว**เมิงลา เมิงห้อ** ต่อกันนั้น ก็ภาวนา ได้ถึงอรหันตาแล้ว ก็เจียรจากันว่า *อาวุโส* ดูราเจ้า พระเจ้ายังเมตตาสอนราไว้ว่า คันท่านทังสองภาวนาได้ถึงอรหันตาแล้ว เขิอทังสองเย่ค่อยไปชอมกูพระตถาคตะ พายวันตกช้วยหนใต้พุ้นเทิอะว่าอั้น บัดนี้ราทังสองได้ถึงอรหันตาแล้ว ราทังสอง ควรไปไหว้พระพุทธเจ้าแล ฯ

เจ้าทังสองก็เอากันไปชอมพระพุทะเจ้า ก็มาขืดพระเจ้าอยู่สำรานในดอย เกิ้งคำที่นั้นหั้นแล พระเจ้าก็ถามว่า ท่านทังสองมารีบพลันนักชาว่าอั้น ขาทังสอง ก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า *อาม* เอิอ เขิอข้าก็ไหว้พระพุทธเจ้าแล ข้าทังสองก็ได้ถึง ธัมม์วิเสียด ก็มาไหว้พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก่าวว่า ดีแล เขิอทังสองได้ถึง อรหันตาแล้วดั่งอั้น ก็เปนอันดีนักแล เท่าว่าเขิอทังสองจุ่งเอากันพอกเมิออยู่ รักสา**ประบาทผาน้อย**ที่นั้น ก็เสมิอดั่งได้อุปปัฏฐากกูตถาคตะชู่วันแลว่าอั้น เถียรเจ้าทังสองก็รับเอาคำพระเจ้าว่า *สาธุ* ดีแล ว่าอั้นแล้วก็สั่งอำลาพระเจ้า

แล้วก็เอากันเมิอสู่ผาน้อย อันเปนที่อยู่แห่งตน แล้วก็อยู่ *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๖๒๑]* อุปปัฏฐากประบาทได้ ๓ วัน ลวดนิพพานไปในวันเดียวกันทังสองหั้นแล เทวดาทังหลายก็เลิกซากส่งสการขาทังสอง ไฟก็บ่ไหม้หั้นแล ยามนั้นหินปัณฑุกัมพลสิลาบาต ก็สำแดงร้อนคะด้างแขงหั้นแล พระญาอินท์ก็เลงดูก็รู้ว่าอสชิตเถียรแลตุลารเถียรนิพพานไปแล้ว ก็ลงมาฟ้อมกันเผาก็บ่ไหม้ พระญาอินท์ก็สยองไปไหว้พระเจ้าถึง**ดอยเชียงใหม่** ก็ไหว้แลก่าวแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าจิ่งก่าวว่า ดูรามหาราช เหียดอันจักเผาขาทังสองนั้น ในกาละบัดนี้บ่ไหม้เทื่อแล สองขาจักอยู่ถ้าอริยเมตเตยยะมาเผาชาแล พระญาอินท์ได้ยินคำพระเจ้าสันนั้นก็พอกมาเนรมิตหีดผา[๑] สองอัน ใส่ขาทังสอง แล้วเอาเข้าไว้ในถ้ำท้องดอยที่นั้นตราบต่อเท้าอริยเมตเตยยะเจ้าชาแล เมื่อใดพระอริยเมตเตยยะเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูเปนพระแล้ว หากจักเผาตามวิบากเขาชาแล ฯ

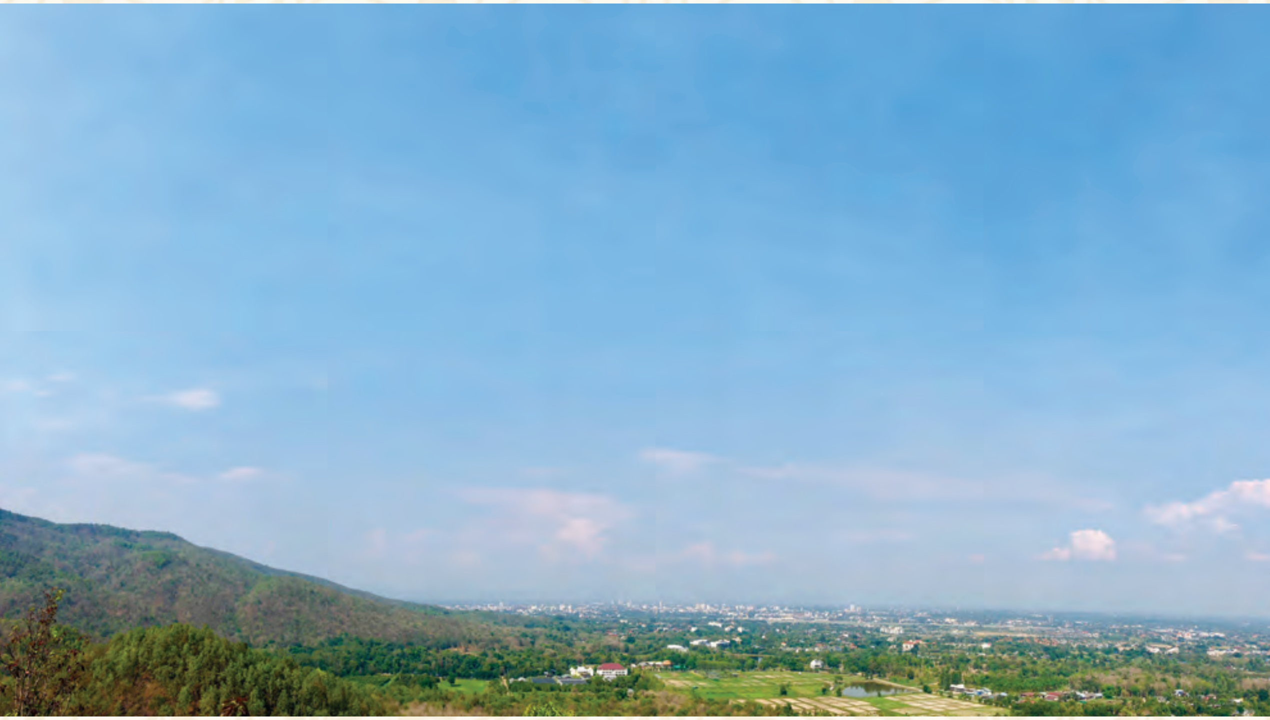
ส่วนอรหันตาเจ้านิพพานไปแล้ว ยังมี *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๖๒๒]* ศาบตนอยู่นั้นยังมี ๗ ตน ฯ มหากัสสปเถียรตน ๑ นิพพานแล้วยังศาบในระหว่างดอย ๓ ชั้นอันมาสุมกัน ในระแวกแคว้นเมิงราชคหะ มีวันตกช้วยหนเหนือ**เมิงอางวะ** ตน ๑ ฯ จุนทกัสสปเถียร นิพพานในระหว่างดอยมิถิลานคร คือ**เมิงแส** ในกาละบัดนี้แล ฯ อสชิตเถียร อตุลารเถียร สองตนนี้นิพพานใน**ดอยประบาทน้อยเมิงลา** เอาใส่หีดผาแก้วไว้ที่นั้นหั้นแล พระญาอินท์ก็พิจจรณารักสาศาบ[๒] มหาเถียรเจ้าทังสองใน**ถ้ำประบาทผาน้อย**ที่นั้นแล ก็สยองไปด้วยลวงบนหนอากาส ก็ไปทันขึดพระพุทธเจ้าที่**ดอยเกิ้ง เชียงใหม่**ที่นั้นเล่า ก็มีวันนั้นแล ฯ

อฏฺฐมํ ปาทธาตุกถา นิฏฺฐิตา ฯ ก่าวห้องตำนานประบาทธาตุ ผูกถ้วน ๘ ก็สระเดจบัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

---

[๑] หีดผา – โลงศพทำด้วยหิน

[๒] ศาบ – ซาก, ร่าง

เชียงใหม่ เชิงดอยสุเทพ มองจากดอยคำ (ด้านทิศใต้ของเมือง)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก
ผูก ๙

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ ตถา สตโห ภควา วิหริตฺวา ภาวนา อญฺญตรสฺมึ สมโต ภควา ฯ

ดูราสัปปุริสะทังหลาย *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าแห่งเรา ก็อยู่สำราญในดอยเกิ้งที่นั้นนานได้ ๗ วัน แล้วก็สระเดจออกจากจอมดอยที่นั้น ก็ไปตามราวป่าอัน ๑ แล้วก็ลงไปสู่แม่น้ำระมิง คือ**แม่พิง**ที่นั้น แล้วก็เลียบขึ้นไปฝั่งน้ำขึ้นเมิอพายเหนือไกลประหมาณหมื่นวา ก็มาจวบ[๑] ลัวะผู้ ๑ มันมาแปงควงพัดน้ำ[๒] ขึ้นใส่นาเข้าดอน[๓] มันก็หันพระเจ้ามาที่นั้น มันก็มาแก้ผ้าสไบแห่งตนเช็ดตีนพระพุทธเจ้า แล้วมันว่าจักเอาขึ้นใส่หัวว่าอั้น ก็มาหยุบเอาผ้าอันนั้นก็ลวดเกิดเปนคำทังแท่งหั้นแล ลัวะผู้นั้นหันก็ยินดีนัก จิ่งราทธนาพระเจ้าว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า จุ่งอยู่ที่นี้โผดข้าทังหลายก่อนเทิอะว่าอั้น พระเจ้าก็นั่งอยู่ดอยอัน ๑ พายวันตกบ้านลัวะผู้นั้น มันแล่นเมิอหุงเข้าหุงแกง เข้าสองห่อ แกงสองหม้อ ก็ลวดกลายเกิดเปนเข้าทิพพ์ น้ำทิพพ์ มาทานแก่พระเจ้าหั้นแล พระเจ้าสันแล้วก็เหลือหื้อทานแก่ *[หน้าลานที่ ๒, น.๖๒๗]* อรหันตาก็เหลือหั้นแล ฯ

ในเมิ่อแล้วภัตตกิจ พระเจ้าแลอรหันตาแล้ว จิ่งก่าวลัวะผู้นั้นว่า ขุนหลวงเพิ่นมาแปงควงพัดน้ำนั้นขึ้นใส่นาดอนนั้น อย่าเยดหื้อยากใจเทิอะ ท่านจุ่งมาเอาสีลพระเจ้าเทิอะ คันจักกินบัวระโภคก็หากจักมีเหลือแหล่ชาแล ฯ ลัวะผู้นั้นก็เข้ามาเอาสีลพระเจ้า แล้วก็พอกเมิอเรินมันหั้นแล มันก็มาเล็งหันประตูอันมีในเรินนั้น

[๑] จวบ – พบ
[๒] ควงพัดน้ำ – ระหัดวิดน้ำ
[๓] เข้าดอน – การปลูกข้าวนาดอน

ก็ลวดกลายเปนคำเสี้ยงทังมวร มันก็มาร่ำพึงว่า แต่ก่อนกูเยดนาก็พอหลอตาย ก็ยังบ่พอกินดาย บัดนี้กูก็เอาสีลพระเจ้าแล้วพอกมาเริน อันใดก็เปนคำเสี้ยง สีลพระเจ้านี้ก็เปนอันประเสิฏแท้แล กูจักรักสาต่อเท้ายาวชีวังชาแลว่าอั้น ฯ

พระเจ้าก็หื้อสีลลัวะ แล้วจิ่งจากับด้วยอรหันตาว่า ดูราภิกขุทังหลาย ในเมิ่อตถาคตะมารอดที่นี้ ก็มาจวบลัวะแปงควงพัดน้ำขึ้นใส่นา ถามมันก็ว่าแล้งหอดด้วยน้ำ ข้าก็แปงพัดขึ้นใส่นาแลว่าอั้น พายหน้าจักได้ชื่อว่า**เมิงหอดน้ำ** ชาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสกก็ไหว้ว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ถานะที่นี้ดีนักควรตั้งสาสนาที่ ๑ แล *[หน้าลานที่ ๓, น.๖๒๘]* ขอพระเจ้าเมตตาไว้ธาตุแด่เทิอะว่าอั้น พระเจ้าก็ก่าวว่า ถานะที่นี้ถ้ำก็บ่มี จักไว้ธาตุก็บ่ควรแลว่าอั้น ฯ พระเจ้าก็ลุกไปผ่าแม่น้ำระมิงเมิอเหนิอไกลพันวา ก็ไปจวบหินก้อน ๑ เปนรูปช้าง นั่งอยู่เหนิอผาก้อนนั้นหั้นแล ในกาละนั้นพระญานาคตัว ๑ ก็ออกมาจากที่อยู่มันนั้น ก็มาไหว้พระพุทธเจ้าหั้นแล เมิ่อนั้นอรหันตา แลพระญาอโสก พระญานาค ก็ขอเอาธาตุซึ่งพระเจ้าว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า ถานะที่นี้ก็ควรดีตั้งสาสนาที่ ๑ แลว่าอั้น พระเจ้าก่าวว่าสัณฐานที่นี้ถ้ำก็บ่มี บ่ควรไว้ธาตุแลว่าอั้น อรหันตา แลพระญาอโสกจิ่งไห้พระพุทธเจ้าว่า ข้าแด่พระพุทธเจ้า คันบ่ไว้ธาตุดั่งอั้น ขอจุ่งไว้รอยประบาทเทิอะว่าอั้น พระเจ้าก็ย่ำรอยประบาทไว้เหนิอผาก้อน ๑ ลึก ๔ นิ้วมือขวางไว้หื้อเปนที่ไหว้แลปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลาย ฯ ก็สระเดจออกจากที่นั้นไปเลียบขึ้นไปพายเหนิอไกลได้ ๗ พันวา ก็ไปจวบพระญานาคตัว ๑ เปนอันหยาบช้ากล้าแขง มันหันพระเจ้ามารอดที่นั้น มันว่าจักกะทำร้ายแก่พระเจ้าว่าอั้น *[หน้าลานที่ ๔, น.๖๓๐]* พระเจ้าก็รู้ใจมันว่าพระญานาคเยิ่งนั้น ก็กะทำอิทธิริทธีบ่หื้อมันยอตัวได้ มันจิ่งร่ำพึงว่า กูนี้มีริทธีแลดาย มันผู้นี้พ้อยมีริทธีแก่กูนี้ชาว่าอั้น พระเจ้าจิ่งผายปาฏิหาริย์มันหัน จิ่งรู้ว่าเปนพระเจ้า มันก็ก่าวว่า ข้าบ่รู้จักเจ้าแลเจ้าจุ่งโผดข้าหื้อได้ยอหัวยอตัวได้พร่องเทิอะ ข้าบ่รู้แลได้กะทำผิดแก่เจ้ากูแท้แล ข้าจักท้วงจักติง[๑] ก็บ่ได้แลว่าอั้น เมิ่อนั้นพระเจ้าก็รู้ใจอันอ่อนน้อมแห่งมันแล้ว พระเจ้าก็หื้อมันท้วงติงได้ แล้วมันก็ลุกได้ ก็ไปเอาอาสนามาปูหื้อพระเจ้านั่งเหนิอผาก้อน ๑ กว้างได้ ๗ สอก ยาวสิบสอกแล ก็ไปเอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร

[๑] ติง – ขยับตัว

มาทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล ทีนั้นหาน้ำจักหื้อพระเจ้าสันก็บ่มี มันก็หื้อน้ำบุออกมาแต่สะหลัง[๑] แห่งมัน แล้วมันก็เอาหื้อพระเจ้าสันหั้นแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้าสันเข้าแล้ว มันก็ขอเอาสีลซึ่งพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าก็หื้อสีล ๕ แก่มัน แล้วมันก็บังเกิดสัทธาปีติยินดีเหลิ้มใส ลวดขวักเอาตาทังสองออกมาทานพระพุทธเจ้าหั้นแล แล้วก็ปกพังพานเปนสัตต์กั้งร่มพระเจ้า *[หน้าลานที่ ๕, น.๖๓๒]* อยู่หั้นแล มันก็ขอเอารอยตีนไว้เหนือผาที่นั้น ยามนั้นพระเจ้าก็หว่ายหน้าไปวันออก แล้วก่าวว่า ถานะที่นี้พระญานาคตัวหื้อเปนทานแก่พระเจ้า พายหน้าจักเปนเมิงอันใหย่ ๑ คือว่า**มหานคร** ว่าอั้นชาแล ฯ พระเจ้าก็ลุกย่ำรอยตีนเหนือผาที่นั้น แล้วพระญานาคก็ไหว้พระเจ้า แล้วก็หนีไปสู่เมิงนาคอันเปนที่อยู่แห่งตนยามใด ส่วนว่าตาทิพพ์นั้นก็เกิดมีแก่มันในขณะบัดเดียวนั้น ตามันก็แจ้งใสกว่าเก่าด้วยเตชะอันหื้อตาเปนทานแก่พระเจ้านั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สระเดจจากที่นั้นแล้วขึ้นเมิอพายเหนือไปสู่สัณฐานที่ ๑ พระเจ้าก็หว่ายหน้าไปวันออก ก็ร่ำพึงว่าอายุกูก็ได้ ๖๐ ปีแล้ว เท่ายัง ๒๐ ปี แล้วก็จักนิพพานไปชาแล ธาตุกูก็ยังจักตั้งอยู่ในเมิงที่นี้ จักมากหลายกว่าเมิงอันอื่น ๑ ชาแลว่าอั้น ธัมม์สังเวคก็เกิดมีแก่พระเจ้าสันนี้แล้ว พายหน้าที่นี้จักได้เปนดีหมื่นชาแล ฯ

พระเจ้าก็ย้ายไปวันออกได้พันวา ก็ไปรอดบ้านกุมภารสัฏฐีหั้นแล ยังมีลัวะผู้ ๑ เปนช่างหม้อ มันเปนนายบ้านที่นั้น มันก็หันพระเจ้ามา *[หน้าลานที่ ๖, น.๖๓๔]* มันก็ถามว่าเจ้ากูลุกที่ใดมานี้ชา พระเจ้าจิ่งก่าวว่า กูจระเดินเทสันตรีมารอดบ้านเมิงที่นี้ เพื่อโผดสัตต์ทังหลายดายว่าอั้น กุมภารสัฏฐีจิ่งก่าวว่า เจ้ากูเปนพระเจ้าอั้นชะรือ มันก็ราทธนาพระพุทธเจ้าจุ่งอยู่สำรานที่นี้โผดผู้ข้าทังหลายหื้อเสี้ยง ๗ วันก่อนเทิอะว่าอั้น มันก็มาแปงกุฏีวิหารหลัง ๑ หื้อพระเจ้าอยู่สำรานหั้นแล ชาวบ้านก็หื้อเข้าปิณฑิบาตเปนทานแก่พระพุทธเจ้า แล้วพระเจ้าก็รับเอาแล้วสันเข้าแล้วจิ่งก่าวซึ่งอรหันตา แลพระญาอโสกว่า ดูราภิกขุทังหลาย เมิอกูตถาคตะมารอดที่นี้ ลัวะทังหลายเขาเข้ามาขอราทธนาว่า พระเจ้าจุ่งรับเทิอะว่าอั้นพายหน้าจักเปนเมิงอันใหย่ ก็ปรากฏชื่อว่า**กุญชนคร** ว่าอั้นชาแล ฯ

---

[๑] สะหลัง – สันหลัง

ยามนั้นอรหันตาแลพระญาอโสกก็ไหว้ว่า ถานะที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาพระเจ้าที่ ๑ แล ขอพระเจ้าไว้ธาตุเทิอะว่าอั้น พระเจ้าก็เอามือลูบหัวได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตา แลพระญาอโสก แล้วลัวะทังหลายมีกุมภารสัฏฐีเปนต้น ขุดขุมลึกร้อยเอ็ดวาปายสอก แลก็เอาบอกไม้ซางคำ ใส่คระอูบใหญ่ ๘ กำ *[หน้าลานที่ ๗, น.๖๓๖]* แล้วก็เอาธาตุลงใส่ในขุม ลัวะทังหลายก็เอาเข้าของใส่ ๗ ล้าน ปูชาแล้วก็แปงปราสาทคำสูง ๗ สอกปายใส่ธาตุแล พระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ไฟดีแล้ว พระเจ้าสั่งว่าเมื่อใดพระตถาคตะนิพพานไปแล้ว สู่จุ่งเอาธาตุดูกกระหม่อมหัวกล้ำขวามาไว้ที่นี้เทิอะ ฯ

ว่าอั้นแล้วพระเจ้าก็สระเดจขึ้นเมิอประหมาณว่าได้พันวา ก็ไปรอดบ้านลัวะที่ ๑ ยังมีม่านผู้ ๑ ก็หื้อหมากพลูกับสีเสียด ยาควัน มาทานแก่พระพุทธเจ้าข้าแด่เจ้ากู จุ่ง**ค้อมชิชา**เทิอะว่าอั้น บ้านนี้จักได้ชื่อว่า**บ้านชีชา**แล พายหน้าจักได้ชื่อว่า**เวียงอุปการ** ว่าอั้นชาแล ฯ อรหันตาแลพระญาอโสกจิ่งไหว้ว่าถานะที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาพระเจ้าที่นี้แลว่าอั้น จิ่งขอเอาธาตุหั้นแล พระเจ้าจิ่งเอามือลูบหัวก็ได้เกสาเส้น ๑ หื้อแก่อรหันตาแลพระญาอโสกหั้นแล ลัวะทังหลายมีม่านผู้นั้นเปนต้น ก็เอาใส่บอกไม้รวก ใส่อูบคำใหญ่ ๗ กำ ม่านผู้นั้นใส่เข้าของล้าน ๑ ปูชา แล้วพระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ ถมเสียดีแล้วก่อขึ้นสองสอกพายบน แล้วพระเจ้าก็ทำนายว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว จุ่งเอาดูกข้างกล้ำขวา มา *[หน้าลานที่ ๘, น.๖๓๘]* ไว้ที่นี้เทิอะ ฯ

อรหันตา แลพระญาอโสก พระญาอินท์ แลอานันทเถรก็นอนที่นั้น แล้วพระเจ้าก็ไปนอนดอยอัน ๑ พายวันตกใกล้ต้นไม้ขามต้น ๑ ใหญ่ ๘ กำ สูงสิบ ๕ สอก อยู่เมตตาเสี้ยงรวายตรีคืนนั้น เทวดาก็ชมชื่นยินดี แล้วก็หื้อห่าฝนแก้วห่าฝนงึน ห่าฝนคำ ตกลงมาปูชาพระเจ้าแล คันรุ่งแจ้งแล้วแก้วแหวนงึนคำทังหลายฝูงนั้นก็ไหลเข้ามาสู่พื้นดอยเสี้ยง ด้วยอานุภาพพระพุทธเจ้าแล เหียดดั่งอั้นดอยอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่า**ดอยหลวง** เพื่ออั้นแล ฯ เมื่อนั้นเทวดาก็ขอเอารอยตีนซึ่งพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าก่าวว่า หาที่จักไว้ก็บ่ได้แล ฯ

ถึงวันลูนรุ่งเช้า พระเจ้าก็ไปสู่ทิสะกล้ำวันออก ก็ไปหันหินก้อน ๒ กมงามนัก พระเจ้าก็นั่งหว่ายหน้าไปสู่ทิสะกล้ำวันออก แล้วก็ทำนายว่า เมิงอันนี้จักมี

อารามใหญ่ ๘ หลัง ดีนักแล เมื่อกูตถาคตะมานั่งภาวนาในที่นี้เปนอันวิเสียดเหมินดั่งกูนั้น โสตถานะ ๖ แห่ง ในเมิงลังกาทวีปนั้นแลว่าอั้น พระเจ้าก็ย่ำประบาทไว้เหนือหินอันตนนั่งนั้นแล ฯ

พระเจ้าก็ไปนั่งอยู่จิ่มเค้าไม้บัวนาก[๑] ต้น ๑ ยังมีฅนสองฅนเอาบัวนากไปขายเลี้ยงชีวิต สองขาก็มาอยู่จิ่ม *[หน้าลานที่ ๙, น.๖๔๐]* ใกล้ไม้บัวนากอันพระเจ้านั่งอยู่ สองขาก็เอาดอกบัวนากมาปูชาพระเจ้าหั้นแล พระเจ้าจิ่งก่าวว่า ถานะที่นี้ฅนทังหลายจักส้างอารามใหญ่หลัง ๑ จักปรากฏชื่อว่า**บุปผาราม**ชาแล อรหันตาแลพระญาอโสกก็ไหว้พระพุทธเจ้าว่า ในที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาพระเจ้าแลว่าอั้น พระเจ้าก็เอามือลูบหัวได้เกสาเส้น ๑ เอาหื้ออรหันตาแลพระญาอโสกจุไว้ในที่นั้นหั้นแล พระเจ้าก่าวว่า ที่อันไว้ธาตุนั้น บ่เท่าที่นี้สิ่งเดียวดาย ยังมี ๘ แห่งก่อนแลว่าอั้น พระเจ้าก็เอาธาตุวางไว้เหนือฝ่ามือ แล้วอทิฏฐานว่า ในถานะที่นี้ยังจักเปนที่ตั้งสาสนา ยังเปนที่มหาอารามแท้ดั่งอั้น เกสาเส้นนี้จุ่งบังเกิดเปน ๘ เส้นบัดเดียวนี้เทิอะ พระเจ้าก็อทิฏฐานสันนี้ เมื่อนั้นเกสาเส้นนั้นก็ปรากฏหันมา ๘ เส้น ก็บ่ใหย่บ่น้อย เท่ากันบ่สั้นบ่ยาว บ่หื้อผิดแผกหลากคลาสังสักอันเหมินกันชู่เส้น พระญาอโสกหันสันนั้นจิ่งขอเอาธาตุเส้น ๑ เอาจุไว้ที่พระเจ้านั่งแลจิ่งปรากฏชื่อว่า**บุปผาราม วัดสวนดอก**ในกาละบัดนี้แล ฯ

ถัดนั้น พระพุทธเจ้าก็ย้ายไป *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๖๔๒]* สู่ทิสะวันออกช้วยหนเหนือก็นั่งอยู่เค้าไม้หกกอ ๑ พระเจ้าก็ทำนายว่า ในที่นี้พายหน้าจักได้ชื่อว่า**ป่าเวฬุวันอาราม** ชาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสกก็ขอเอาเกสาเส้น ๑ ถปันนาตั้งไว้ที่นั้น ลวดปรากฏชื่อว่า**เวฬุวันป่าหก** บัดนี้แล ฯ

ถัดนั้น พระเจ้าก็ไปทิสะกล้ำใต้ ก็นั่งอยู่ที่ ๑ แล้วทำนายว่า ถานะที่นี้ฅนทังหลายจักมาส้างอารามใหญ่อัน ๑ ก็ปรากฏชื่อว่า**บุพพาราม** ตามนิมิตวันออกนั้นชาแล อรหันตาแลพระญาอโสกก็ขอเอาธาตุแล้วตั้งไว้ที่นั้น ลวดชื่อว่า**บุพพาราม** ตราบถึงบัดนี้แล ฯ

ถัดนั้น พระเจ้าก็ย้ายไปทิสะหว่างนั้น ยังมีชีม่านนักบวชสองตน นุ่งผ้าผางร้ายสองขาหันพระเจ้ามาก็มาไหว้พระเจ้า หื้อลูกไม้เปนทานนั้นแล พระเจ้าก็ถามว่า

---

[๑] บัวนาก – ต้นบุญนาค

เขือทังสองนุ่งผ้าอันผางร้าย[๑] เช่นแล บ่เปนสมณะสักอันแลว่าอั้น ชีม่านสองตนนั้น ยินละอายนัก ลวดสิก[๒] เสียแล้วขอบวชใหม่หั้นแล พระเจ้าก็ลวดบวชหื้อเปน เอหิภิกขุ แล้วก่าวซึ่งพระญาอินท์แลพระญาอโสก อรหันตาว่า ในถานะที่นี้ พายหน้าจักเปนที่อยู่แห่ง *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๖๔๔]* ท้าวพระญาตนใหย่ชาแล ในชีม่าน มาละเพสเก่าเสีย แล้วลวดบวชเปนเอหิภิกขุ พายหน้าจักปรากฏเปนเวียงอัน ๑ ชื่อ**อภินวนคร** คือว่า**เมิงเชียงใหม่**ชาแล ฯ

พระเจ้าก็พรากเสียที่นั้น ก็ไปทิสะกล้ำวันตก ยังมีลัวะสองฅนยินค้าวัวเถิ่น ก็เอาชิ้นมาหย้างไฟไว้ ขาทังสองก็หื้อเข้าปิณฑิบาตเปนทานแก่พระเจ้ากับ ชิ้นแห้งนั้น พระเจ้าก็รับสัน แล้วจิ่งทำนายว่า ถานะที่นี้ พายหน้าฅนทังหลาย จักส้างอารามใหย่ ๑ ปรากฏชื่อว่า**อโสการาม** ตามนิมิตอันทัมมิละมาหย้าง ชิ้นแห้งนั้นชาแล ว่าอั้นแล้วอรหันตาแลพระญาอโสก ก็ขอเอาธาตุจุไว้ที่นั้นหั้นแล จิ่งได้ชื่อว่า**อโสการาม** บัดนี้แล ฯ

พระเจ้าก็พรากจากที่นั้นไปสู่ทิสะหนใต้ ก็นั่งอยู่ที่ ๑ ยังมีลัวะสองฅนก็เอา หมากม่วงสองลูก มาหื้อทานแก่พระพุทธเจ้าหั้นแล บ่เท่าแต่นั้น ก็เอาหมากส่า หมากขนุน เข้าต้ม เข้าหนม มาเปนทานแก่พระเจ้าสัน แล้วก็เอาน้ำส้มป่อย น้ำมันหอมเปนทาน น้ำซ่วยหน้าแห่งพระพุทธเจ้าหั้นแล แล้วก็นั่งอยู่ที่นั้น เทสนาธัมม์แก่ลัวะทังหลายตราบเสี้ยง ๓ วัน *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๖๔๖]* ๓ คืน แล้วจิ่ง ทำนายว่า ในที่นี้พายหน้าฅนทังหลายจักส้างอารามใหย่ ๑ ปรากฏชื่อว่า **พิชชอาราม**ชาแล พระญาอโสกก็ขอเอาธาตุตั้งไว้ที่นั้นแล ฯ

ถัดนั้นพระเจ้าก็ย้ายจากที่นั้นเข้าไปสู่ทิสะหนวันออกช้วยหนเหนิอ ก็นั่งอยู่ ที่ ๑ เมิ่อนั้นยังมีชีม่าน ๕ ฅน มานอนอยู่ที่นั้นหั้นแล เขาหันพระเจ้ามารอด ก็เข้ามาไหว้พระพุทธเจ้าแล พระเจ้าก็ก่าวว่า สัณฐานที่นี้ชีม่านมานอน พายหน้า ฅนทังหลายจักมาส้างอารามใหย่หลัง ๑ ปรากฏชื่อว่า**สังฆอาราม**ชาแลว่าอั้น พระญาอโสกก็ขอเอาเกสาธาตุตั้งไว้ที่นั้นหั้นแล จิ่งได้ชื่อว่า**สังฆอาราม** ถึงกาละบัดนี้แล ฯ

---

[๑] ผางร้าย – ดูน่าเกลียด

[๒] สิก – ลาสิกขา

ถัดนั้น พระเจ้าก็สระเด็จจากที่นั้นไปหนอาคไนย ยังมีลัวะผู้ ๑ หันพระเจ้ามา มันก็รังแปงตูบอัน ๑ แล้วก็ราทธนาพระเจ้าอยู่สำรานหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เมตตาในที่นั้นเสี้ยงคืน ๑ แล้วพระเจ้าก็ทำนายว่า กูมารอดที่นี้ ทัมมิละก็ยินดีก็มาแปงตูบที่สำรานกู ถานะที่นี้คนทังหลายจักส้างแปงอารามใหญ่ ๑ ปรากฏชื่อว่า **นันทอาราม** แลว่าอั้น อรหันตา แลพระญาอโสกก็ขอเอาธาตุเส้น ๑ แล้วจุไว้ *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๖๔๘]* ที่นั้นหั้นแล ฯ

ถัดนั้น ทัมมิละก็ราทธนาพระเจ้ามาเมตตาในบ้าน พระเจ้าก็ย้ายจากที่นั้นไปรอดบ้าน ๑ แล้วก็นั่งอยู่เหนิออาสนาในกลางบ้านที่นั้น ยังมีลัวะผู้ ๑ มันก็ยินดีปสาทะสัทธา ก็ปกกางทุงปูชาพระเจ้าหั้นแล ในกาละนั้นยังมีนักบวชตน ๑ มีอายุได้ ๒๐ ปีเตมแล้ว พระเจ้ามาเมตตาก็บังเกิดสัทธายินดีว่ากูเกิดมาได้ซาวปีนี้แล กูบวชในสาสนาหาประโยชนะบ่ได้ บัดนี้กูก็ได้จวบพระพุทธเจ้ามาถึงสันนี้ดีนักแลว่าอั้น ก็แก้ผ้ามาชุบน้ำมันมาปูชาพระพุทธเจ้าหั้นแล พระเจ้าจิ่งก่าวว่ากูตถาคตะมารอดที่นี้ เขาก็มาปกกางทุงโคมปูชา ชีม่านก็มาเจาะผ้าสไบปูชา ถานะที่นี้พายหน้าคนทังหลายจักมาส้างแปงอารามใหญ่ ๑ ปรากฏชื่อว่า **โชติกอาราม**ชาแลว่าอั้น พระญาอโสกแลอรหันตาก็ขอเอาธาตุหั้นแล ก็เอาใส่บอกไม้ซาง ก่อเจติยะสูง ๓ สอก แล้วพระเจ้าก็สั่งอรหันตาแลพระญาอโสกว่า กูตถาคตะนิพพานไปแล้ว สูจุ่งเอาธาตุฝ่ามือกล้ำขวา มาไว้ที่นี้เทิอะว่าอั้นแล ฯ

พระเจ้าก็สระเดจ *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๖๕๐]* จากที่นั้น ก็ไปบ้านกุมภสัฏฐีช่างปั้นหม้อ ก็อยู่เมตตาเทสนาอานิสงส์อันส้างรูปพระพุทธเจ้าหื้อมหาสัฏฐีฟังหั้นแล รสธัมมเทสนาอันนั้นมันก็ยินเข้าใจนัก มักใค่ส้างพุทธรูปดั่งอั้น ก็ป่าวเตินชาวบ้าน เขาก็มารอมเข้าของวัตถุทานแลก็มาชักชวนกันเอาดินปั้นหม้อนั้นมาปั้นเปนพุทธรูปได้ ๓ ล้าน ๓ แสนตน ใส่แท่นชองมาปูชาพระเจ้าหั้นแล ทัมมิละทังหลายมีกุมภสัฏฐีเปนเค้า ก็พากันมาไหว้นบสักการะปูชาพระเจ้าพิมพาสารูป ๓ ล้าน ๓ แสนตนนั้น ตามกำลังสัทธาแห่งเขาก็มีแล พระเจ้าก่าวว่า *สาธุ* ดีนักแล ดูรากุมภสัฏฐี สูพร้อมกันส้างพุทธรูปเจ้าไว้สักการะปูชาก็ดีนักแล เมื่อใดกูตถาคตะนิพพานไปแล้ว ถานะที่นี้จักเปนเมิงใหย่อัน ๑ สาสนากูจักมาตั้งอยู่ในเมิงที่นี้ จักก้านกุ่งรุ่งเริงมากนัก จักเปนที่ชุ่มนุมพระภิกขุสามเณรแลนักบวชอาจารย์ผู้รู้มากนัก ฯ

พระการ ๑ ท้าวพระญาเสนาอามาตย์ยิงชายทังหลายฝูงเกิดมาในเมิงอันนี้จักก้านกุ่งรุ่งเริง มีหั้นชาแล คนเกิดมาในเมิงอันนี้ จักได้พ่ำเพงบุญ *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๖๕๑]* มากนัก เขาจักได้ถึงมัคคผลธัมม์ในสาสนากูตถาคตะ ผิบ่ได้ถึงมัคคผลธัมม์ในสาสนากูดั่งอั้น เขาทังหลายก็ได้ถึงมัคคผลธัมม์ในสาสนาอริยเมตเตยยะเจ้าชาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสกก็ขุดขุมลึก ๗ สอก แล้วก็เอาพุทธรูป ๓ ล้าน ๓ แสนตนนั้นเข้าใส่ขุม ถมเสียแล้วพระพุทธเจ้าจิ่งเล็งดูอนาคตะ รู้แจ้งแล้วก็ทำนายว่า กูนิพพานไปแล้ว พายหน้าพุทธรูปดินฝูงนี้ คนทังหลาย แลเทวดาออกมาไหว้แลปูชา ในกาละนั้นสาสนากูตถาคตะจักก้านกุ่งรุ่งเริงในเมิงที่นี้ชาแล ฯ

พระเจ้าทำนายสันนี้แล้วก็สระเดจออกไปสู่ดอยนางนอนที่นั้น แล้วก่าวว่าถานะที่นี้ก็ควรตั้งสาสนาแลว่าอั้น อรหันตาแลพระญาอโสกก็ขอเอาธาตุกูไว้ที่นั้นแล้วพระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า ธาตุกูอันนี้จักปรากฏชื่อว่า**ดอยนางนอน** ว่าอั้น ฯ แล้วก็สระเดจไปสู่**เมิงยอม (ยอน)** ไว้ประบาทรอย ๑ ฯ แล้วก็ไปสู่**เมิงทราง** ย่ำประบาทไว้รอย ๑ ฯ แล้วก็ไปสู่**เมิงเซง** แล้วก็เข้าไปสู่เมิง**ทะคุ่ง** แล้วก็ไปสู่เมิงกุสินาราย แล้วก็เข้าไปสู่ป่าเชตวันอารามดั่งเก่า ถึงกาละ *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๖๕๓]* อันควรเข้าวัสสาก็มีแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็จระเดินโผดสัตต์แล้วก็ทำนายประบาทพระธาตุปางนั้นไปรอดเมิงใดคนทังหลายก็เทียรย่อมมาหื้อทานแลปูชาทุกที่ทุกแห่งก็มีแลในกาละเมื่อพระเจ้าได้ตรัสประหญาเปนพระแล้วได้ ๒๕ วัสสา อายุได้ ๖๐ ปีก็มีด้วยพระการดั่งนี้แล ฯ

เอกํ สมยํ ภควา หริภุญฺชนคเร มหาปพฺตเต เอกํ มหายกฺข ทิสทลิ กญฺจิมเนติ ฯ ดูราสัปปุริสะทังหลาย *เอกํ สมยํ* ยังมีในกาละคราบ ๑ *ภควา* อันว่าพระพุทธเจ้าตนมีมหากรุณาร่ำพึงหันพระญายักข์ตน ๑ อยู่ในดอยสูงที่นั้นมีใน**เมิงหริภุญเชยยนคร** พระเจ้าก็สระเดจไปรอดในระโวงโขงเขตดอยสูงที่นั้นหั้นแล ฯ

ในกาละนั้นพระญายักข์ตนอยู่ดอยที่นั้น มันเทียรย่อมไปแสวงหาคนแลสัตต์มาเปนอาหารบ่ขาดสายหั้นแล ในวันนั้นพระญายักข์ผู้นั้นก็จระเดินไปหาอาหารที่ใดแลก็บ่ได้ มันก็ไปจวบพบพระพุทธเจ้า หันแล้วมันก็บ่รู้ว่าเปนพระพุทธเจ้า

มันก็คระนิงใจว่า บัดนี้โชคลาภกูมีแท้แล *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๖๕๕]* จิ่งมาจวบพบหันชายผู้นี้ทึงหล้า อาหารแห่งกูก็มาหากูแท้แลว่าอั้น มันก็มาสำแดงด้วยอิทธิริทธีอันเปนยักข์ ก็แล่นเข้าไปสู่พระพุทธเจ้า มันก็จักสับยับเอาพระพุทธเจ้าหั้นแล ฯ

อถ ภควา เมื่อนั้นพระพุทธเจ้าก็รู้ใจแห่งยักข์ผู้นั้น ก็กล่าวว่า *มหายกฺข* ดูรามหายักข์ผู้ใหญ่ มึงอย่าว่าจักมากินกูด้วยง่ายเทิอะ จักเปนบาปอันหนักแก่มึงชาแล กูนี้บ่ใช่ฅนโยยานสามานย์แล *อหํ* อันว่ากูนี้ หากเปนตนประเสิฏกว่าโลกทัง ๓ ดายว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้นพระญายักข์ตนนั้นได้ยินคำพระเจ้ากล่าวเท่านั้นแล้ว *ภิโต หุตฺวา* มันก็สะดุ้งตกใจกัว มีตนอันสั่นระสายกัวตายมากนัก ก็ขออภัยชีวิตซึ่งพระพุทธเจ้าหั้นแล ก็ถอยหนีเมิอหาที่อยู่อาณารัฏฐะเขตแดนเมิงแห่งตน เมิอบอกเหียดการณ์อันนั้นแก่เมียมันว่าดั่งนี้ *ภทฺเท* ดูรานาง ในวันนี้กูก็ไปแอ่วหาอาหารก็บ่จวบบ่หัน กูก็ไปจวบชายผู้ ๑ ทรงรูปโสมโนมพัณณ์วัณณะอันงามบัวรสุทธิ์มากนัก กูก็ใส่ใจว่าเปนฅนโยยานสามานย์ กูก็แล่นเลิยไปแท้ ด้วยคำ *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๖๕๗]* คระนิงใจว่าจักสับยับเอามาเปนอาหารแห่งราว่าอั้น มันก็กล่าวคำสีหนาทว่าดูรายักข์ มึงอย่าได้ว่าจักกินกูเทิอะ จักเปนบาปแก่มึงชาแลว่าอั้น กูนี้หากเปนตนประเสิฏกว่าโลกทังมวรแลว่าอั้น ฯ กูได้ยินคำเยิ่งนั้นก็สะดุ้งตกใจกัว มีตนอันสั่นระสายกัวตายมากนัก ก็ก้มกราบไหว้ก็ถอยหนีมาหาที่อยู่แห่งราบัดนี้แลว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้นเมียมันได้ยินคำผัวกล่าวสันนั้น มันก็กฏหมายรู้ว่าหากเปนสัพพัญญูเจ้าสิ่งเดียวแล ร่ำพึงสันนี้แล้วก็กล่าวซึ่งผัวตนว่าดั่งนี้ *สามิ* ข้าแก่เจ้ากู ปุคละอันหันมาปานสันนั้น บ่ใช่ฅนโยยานสามานย์ดาย ก็หากเปนตนมีบุญสมพารชาแล เจ้ากูได้จวบพบสัพพัญญูตนประเสิฏแท้แล เจ้าอย่าว่าจักได้กินเทิอะ จักเปนบาปอันหนักชาแล บัดนี้เจ้าตนประเสิฏนั้นยังอยู่ที่ใดชา พระญายักข์ก็กล่าวว่า ยังไป่หนีเทิ่อแลว่าอั้น เมียมันจิ่งกล่าวว่า ข้าแด่เจ้ากู จุ่งเรนขันเข้าตอกดอกไม้คันธะของหอม แล้วไปขอสมมาพลันนักเทิอะ จุ่งหื้อพระเจ้าขมาอดโทสปันเทิอะว่าอั้น ฯ *ตํ สุตฺวา* พระญายักข์ได้ *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๖๕๘]* ยินคำเมียบอกดั่งอั้น ก็รีบขงขวายหาปรมามิสปูชา ได้แล้วก็รีบแล่นเข้าไปสู่สำนักพระเจ้า แล้วก็ขอสมมาคารวะด้วยคำว่า *ภนฺเต* ข้าแด่พระพุทธเจ้า ตนหาทุกข์บ่ได้ ผู้ข้าก็ขอซึ่งพระพุทธเจ้า

จุ่งบังเกิดกรุณาแก่ข้าเทิอะ ข้าก็บ่รู้จักพระพุทธเจ้า จิ่งจักแล่นเลิยเข้ามาเพื่อว่าจักกินพระพุทธเจ้าสันนั้น ก็เปนโทสแก่ข้าแท้แล ขอเจ้ากูจุ่งขมาโทสแก่ข้าแด่เทิอะว่าอั้น ฯ

อถ ในกาละนั้นพระเจ้าก็เล็งหันพระญายักข์ผู้นั้นมีบุญสมพารอันมาก จิ่งจักรับเอาปรมามิสปูชา แล้วขมาเสียยังโทสยังพระญายักข์ตนนั้น แล้วพระเจ้าก็สอนสรณาคมน์แลสีล ๕ หื้อแก่มันหั้นแล พระญายักข์ก็รับเอาแล้วมันก็จำสีลบ่ข้าสัตต์นั้นแล ก็นั่งอยู่ปฏิบัติพระพุทธเจ้าหั้นแล พระพุทธเจ้าก็เทสนาทำนายว่าดูราท่านยักข์ผู้ใหย่ อนาคตะพายหน้าในระหว่างสาสนาพระตถาคตะนิพพานไปแล้ววันนั้น ท่านจักได้เกิดเปนพระญาธัมมิกราชาตน ๑ ในสาสนาพันถ้วน ๓ นั้นแล ท่านเกิดมาก็จักได้ *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๖๖๐]* เลิกยกยอสาสนากูหื้อก้านกุ่งรุ่งเริงมากนัก พายหน้าบ่อย่าชาแล พระญาธัมมิกราชาตนนั้นจักมีอายุยืนได้ ๗๐ ปีชาแล ฯ

ในกาละนั้นอตีตสาสนากูตั้งไว้ ๕ พันวัสสา แรกแต่ตถาคตะนิพพานไปนั้น พระญาธัมมิกราชาก็เกิดมาลำดับถัดกันมีสี่ตนก่อนแล ฯ

ตน ๑ จักเกิดมาใน**เมิงปาตลีบุตต์** นามปัญญัตติชื่อว่า**วตมาริกะ** คือว่าพระญาอโสกธัมมราชาว่าอั้นก็มีแล ฯ

ตน ๑ จักเกิดมาใน**เมิงสาวัตถี** คือว่า**เมิงหังสาวดี** ท่านตนนั้นจักกะทำกิจค้าขายเหมี้ยงชาแล ยามนั้นเหมี้ยง[๑] ก็แพง จักขายได้ ๗ สิบงืนตริงชาแล ฯ

ตน ๑ จักเกิดมา**เมิงอางวะ** ท่านตนนั้นจักเปนพ่อค้าเกิอ เกิอก็จักแพงขายได้ ๗๐ งืนตริงแล ฯ

ตน ๑ เกิดมาเมิงใต้**เมิงอโยธิยา** จักเปนพ่อค้าพลู พลูก็จักแพง จักขาย ๓๐ งืนตริงแล ฯ

ตน ๑ เกิดมาเปนพ่อค้าเข้าสาร เข้าสารก็จักแพง ขายเปนงืนตริงแล ฯ

ล้ำพระญาธัมมิกราชาสี่ตนนั้น จักเกิดมาใน ๕ พันวัสสานี้สิ่งเดียวแล ใน (พัน) วัสสาถ้วน ๕ นั้น บ่เกิดสักตนแล เหียดว่าฅนปาปธัมม์มากนัก บ่อาจจักสั่งสอนได้ ลวดบ่เกิดเพื่อ *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๖๖๒]* อั้นแล ฯ

---

[๑] เหมี้ยง – เมี่ยง, ชาอัสสัม

ล้ำพระญาธัมม์สี่ตนนั้น ตน ๑ ชื่อ**ปตมาลิกอโสกราชา**ตนนั้นจักเกิดก่อนแต่พันวัสสาหัวทีนั้นแล ฯ

ตนถ้วนสอง จักเกิดมาชื่อว่า**ตัมพุละอนุรุทธธัมมิกราชา** จักเปนพ่อค้าเหมี้ยง เกิดใน**เมิงพูกล่ำ** ในทวารติคือว่าหังสาวดี ในพันวัสสาถ้วนสองนั้นชาแล ฯ

ตน ๑ จักเกิดมาเปนพ่อค้าเข้าสาร จักเกิดมาในเมิงโยนกะคือว่าเมิงหริภุญเชยยนคร ในพันวัสสาถ้วน ๓ นั้นชาแล ฯ

ตน ๑ จักเกิดมาใน**เมิงอางวะ** จักเปนพ่อค้าเกือ ในพันวัสสาถ้วนสี่นั้นมีหั้นชาแล ฯ

ดูราท่านยักขราชา ท่านจักได้เปนพระญาธัมมิกราชา ในพันวัสสาถ้วน ๓ นั้นชาแล ฯ คันกูตถาคตะนิพพานไปแล้วได้สองพันแลเข้ามา ๓ พันกาละเมื่อใดในกาละนั้นยักขราชาจักได้เกิดใน**เมิงเชียงดาว**ที่นั้น จักได้เลิกยอสาสนากูตถาคตะหื้อก้านกุ่งรุ่งเริงมากนักชาแล ฯ *อยํ ปพฺพโต* อันว่าดอยอันนี้คือว่า**ดอยอ่างสลุงใหญ่** กว้างได้โยชนะ ๑ ยังมีถ้ำใหย่อัน ๑ สูงพันวา ยังมียักข์สี่ตัวตั้งอยู่รักสาพุทธรูปหั้นแล ดูราท่านยักข์ ในกาละพายหน้า *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๖๖๔]* สาสนากูตถาคตะข้ามพ้นสองพันวัสสาแล้ว เข้าไปเขต ๓ พันวัสสานั้น ใน**เมิงหริภุญชัย** ภาสาว่า**พระญาหัวเวียง**ว่าอั้น ก็เสวยราชสัมปัตติในเมิงหริภุญชัยที่นี้จิ่มแม่กำลังผู้ ๑ ก็มาสนส่อหื้อพระญาตนนั้นหื้อบีบเบียนเสนาอามาตย์ไปร่ไทยหื้อวินาสสิบหายบ่หนีชาแล ฯ

พระการ ๑ พระญาตนนั้นมักมัวเล่น จระเดินไปแอ่วกาดแลวันแล ๓ ที เสนาอามาตย์บ่พึงใจ ลวดพร้อมกันยกออกเสียเมิง หื้อพลัดพรากราชสัมปัตติเอาตนอื่นแทนเมิงตราบเสี้ยง ๒๗ ตนแล ในเมื่อลูกพระญาตนถ้วนสองนั้นกินเมิงบ่นานเท่าใดสึกหมู่ ๑ ก็เกิดมาแต่เมิงโกสัมพี ก็มาตกเมิงหริภุญเชยย์ที่นี้ก็จักเปนโกลาหลมากนักชาแล สงครามอันนั้นก็จักประจญแพ้ริพลหาญบ่มีแลเท่าประจญแพ้ด้วยคนผีบ้าเปนวินผู้ ๑ ชาแล ฯ

ปตฺถาย แรกแต่นั้นไปหน้า จักหาท้าวพระญาสืบเมิงแทนก็บ่ได้ มีหั้นชาแล ฯ

ตั้งแรกแต่นั้นมาด้วยลำดับถึงปีกัดได้ ไปถึงปีกัดเร้า ยามนั้นท่านจักได้เกิดเปนพระญาธัมมิกราชา ก็มาเลิกซากสาสนากูตถาคตะในกาละ *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๖๖๖]* ยามนั้นชาแล ฯ

ในปีเปิกสันนั้น พระญาอินทาธิราชเปนเจ้าแก่เทวดาทังหลาย ก็ลงมาจากชั้นฟ้าตาวติงสา แล้วก็มาเป่าหอยสังข์ลูก ๑ หื้อคนทังหลายในชุมพูทวีปหื้อได้ยินชู่แห่ง เพื่อหื้อชาวเจ้าหมู่สรมณ์ คนทังหลายมวรหื้อได้กะทำบุญ มีต้นว่าหื้อทานแลรักสาสีลฟังธัมม์ เมตตาภาวนาบ่ขาดสายชาแล ฯ

พายหน้าแต่นั้น ยังมีปุพนิมิตอันใหย่ ๑ คือว่าพระอาทิตย์แลพระจันท์จักมาปรากฏแก่โลก หันเปนสองลูก ก็จักมีพายหน้าชาแล ฯ ในกาละนั้นยังจักมีพระญาตน ๑ จักเกิดมาในปีกัดเร้า เดิน ๗ เพง เมงวัน ๗ ท่านก็จักได้เปนพระญาธัมมิราชตนประเสิฏ มีหั้นชาแล ฯ

เมื่อนั้นพระญาธัมมิกราชาตนนั้นเกิดมา คนทังหลายพาลาใจบาป เขาเทียรย่อมชังกัน บ่สู้บ่มักกันชาแล พระญาตนนั้นจักเกิดในกระกูลช่างหูก เกิดประเทสพายหล้าน้ำหั้นแล ท่านตนนั้นเปนผู้มีประหญา สั่งสอนชาวเจ้าแลคนทังหลายหื้อกะทำบุญหั้นแล เหียดดั่งอั้นแลชาวเจ้าทังหลายฝูงใจบาปนั้น จักชังท่านเพื่ออั้นแล ก็จักขึ้นไปเลี้ยงชีวิตแห่งตนในแม่น้ำระมิง ฯ

แล้วตั้งแต่ *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๖๖๘]* นั้นไปพายหน้า สรมณ์แลคนทังหลายจักได้ต้องอุบาทว์นานาต่างๆ ชาแล คนทังหลายเกิดมายามนั้นจิ่งจักะทำบุญหื้อทานแลรักสาสีลฟังธัมม์ เมตตาภาวนาไปไจ้ๆ ในกาละนั้นทุภิกขเภยยะก็จักเกิดมาคือว่าจักสิบหายด้วยแพง เข้าสารหมื่นไหนหมื่นน้ำหนัก ๗๐ สองลูกงึนซึก เปน ๓ ร้อย ๓ เถ้ หาคนจักขายก็บ่ได้ชาแล ยามนั้นเจ้าตนบุญนั้นเปนพ่อค้าเข้าสารชาแล ฯ

ในกาละนั้นท่านจักได้เปนพ่อค้าเข้าสาร ท่านจักยั้งใน**ดอยผาคอม** คือ **พูผาดินแดง** ในระโวงโขงเขตเมิงที่นั้นหั้นแล ในกาละนั้นพระญาอินท์ก็เล็งหันแล้วก็เอาม้าทิพพ์ตัว ๑ ชื่อว่ามณีกัณฐกะ จักเข้ามาสู่ดอยดินแดง ในประเทสเมิงฝางที่นั้น แล้วอินทมานวะผู้นั้นก็จักเอาม้าเข้ามาสู่พ่อค้าผู้นั้น แล้วก่าวว่าดูราเจ้าพ่อค้าจุ่งอินดูทือเชิก ม้าหื้อข้ายาม ๑ ก่อนเทิอะ ข้าจักไปกินน้ำ ๓ สบ ยาม ๑ ก่อนว่าอั้น

อินทมานวะก็จิ่งเอาเข้าต้ม ๓ ลูก หื้อแก่พ่อค้าว่าเจ้ากูจุ่งรักสากับม้าแห่งข้าไว้ก่อนเทิอะ ผิเจ้ากูอยากเข้าจุ่งกินเข้าต้ม ๓ ลูกนี้เทิอะ ผิว่าม้าตัวนี้ *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๑๗๐]* หากเต้นแลหิแห่นดั่งอั้น เจ้าจุ่งขึ้นขี่ มันหากจักเซาชาแลว่าอั้น อินทมานวะก็ลวดไปลี้อยู่ที่ ๑ หั้นแล ฯ

ในกาละนั้นพ่อค้าผู้นั้นยินอยากเข้ามากนัก ก็ไข[๑] เข้าต้มกินห่อ ๑ แล้วประหญาทิพพ์ก็เกิดในบัดเดียวนั้น ม้าตัวนั้นก็หิแห่นแล่นไปมาหั้นแล ยามนั้นพ่อค้าผู้นั้นก็ขึ้นขี่ม้าตัวนั้น แล้วม้าตัวนั้นก็พาเอาท่านสยองขึ้นไปในอากาสหั้นแล ยามนั้นท้าวจตุโลกทัง ๔ แลเทวบุตต์เทวดา ยักขะคันธัพพะทังมวรก็จักพร้อมกันลงมาตีตุริยดนตรี ๕ พระการ สงเสพปูชาเปนโกลาหลอุกขุกมี่นันทั่วจักรวาลก็มีแล ฯ

ในกาละนั้นคนทังหลายมีในสักกละชุมพพูทวีป เขาก็บ่ห่อนทอนได้ยินคันเขาได้ยินแล้วก็สะดุ้งตกใจกัวมากนักหั้นแล ในกาละนั้นพระญาอินท์แลท้าวจตุโลกแลเทวดา ยักขะ คันธัพพะ กุมภัณฑะ อสุรา อสุรินท์ทังหลายก็พร้อมกันเอาเจ้าตนบุญขึ้นสู่ชั้นฟ้าสวัรคเทวโลก แล้วก็อุสสาราชาภิเสกด้วยเคิ่ง ๕ พระการ อันเปนทิพพ์นั้น จิ่งจักนำเอาพระญาธัมม์ตนนั้นมา แล้วก็พร้อมกันทังคนแลเทวดาทังหลายอินท์พรหม มาอุสสาราชาภิเสก *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๑๗๒]* ใน**เมิงเชียงดาว** โขงเขตภุญชัยนครที่นั้น มีหั้นชาแล ฯ

ตโย ปาสาโท อันว่าปราสาท ๓ หลัง หลัง ๑ แล้วด้วยคำ ฯ หลัง ๑ แล้วด้วยงึน ฯ หลัง ๑ แล้วด้วยแก้ว สูงได้ ๖๗ วา กว้างได้ ๓๗ วา ก็บุออกแต่แผ่นดินขึ้นมาปรากฏท่ำกลางเวียงที่นั้นหั้นแล ยามนั้นคำสี่สิบก้อน อันมีในห้วยหนองไคร้ที่นั้น ก็ออกมาตั้งอยู่แจ่งปราสาทนั้น มีหั้นชาแล ฯ

ถัดนั้นจักมีลินคำ[๒] อัน ๑ ก่าย[๓] ใต้ดอยอ่างสลุงพุ้นลงมา แล้วพระญาอินท์แลท้าวจตุโลกแลเทวดาทังหลายก็มาพร้อมกันหดหล่อน้ำสงเสพพ่อค้าเข้าสารลูกชาวหูกขึ้นเปนธัมมิกเอกราชา มีหั้นชาแล ฯ พระญาตนนั้นได้เปนธัมมิกราชาแล้วดั่งอั้น *กปฺปรุกฺขานิ* ต้นกาลพฤกษ์ทิพพ์ทังหลายได้พันปาย ๖ สิบต้น

---

[๑] ไข – แกะ, เปิด

[๒] ลินคำ – รางน้ำทำด้วยทองคำ

[๓] ก่าย – พาด

ก็บุแต่แผ่นดินออกมาแวดล้อมปราสาทรอดซู่เบิ้งซู่พายใน**เวียงเชียงดาว**ทังมวร ก็ก้านกุ่งรุ่งเริง จักปรากฏไปสักกละชุมพูทวีปทังมวรชาแล ฯ

สพฺเพ ชนา ปาโย อันว่าฅนยิงชายทังหลายเขาก็มาแก้เสียยังเสื้อผ้าอันเก่าเสีย แล้วกองไว้สูงประหมาณ ๗ สอก แล้วลมจักมาพัดเสีย ๗ ที แล้วฅนทังหลายฝูงมีบุญนั้นก็จักได้บัวระโภค *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๖๗๔]* วัตถุอาภารณะอันเปนทิพพ์ซู่ฅนแล ฯ *ยทา* ในกาละเมื่อใด *ตทา* ในกาละเมื่อนั้น *โกสมฺพิ* อันว่าฅนทังหลายอันอยู่ใน**เมิงโกสัมพี**ทังมวร ก็ได้มาชอบข่ายสมพารจักเปนพ่อครัวธัมมิกราชา มีหั้นชาแล ฯ

ในกาละนั้น ชาวเจ้าทังหลายฝูงใดปฏิบัติบ่ชอบสิกขาบทพระเจ้านั้น ก็หื้อสิกข์เสียชาแล ชาวเจ้าทังหลายฝูงดีมีสีลประกอบด้วยธัมมวินัยพระพุทธเจ้าแท้ก็จักหื้ออยู่รักสาพุทธสาสนาแท้แล ส่วนว่าชาวเจ้าฝูงชอบธัมมิกราชานั้นในชุมพูทวีปทังมวรเท่าจักมี ๓ ร่มไม้นี้โครธต้นใหย่นั้น มีหั้นชาแล พระญาธัมมิกะตนนั้นจักได้เสวยสัมปัตติตามบุญสมพารตราบได้ร้อยปีเปนเขตชาแล ดูราท่านยักขราชา ถึงกาละเมื่อท่านได้เปนธัมมิกราชานั้น เภยยะอันตรายก็จักมีแก่ฅนทังหลาย ก็จักได้ต้องวินาสสิบหายมากนักชาแล ฯ

ในเมื่อเภยยะจักเกิดมีนั้น ปีร้วงได้นั้นยังมีกวางคำตัว ๑ มาแต่ทิสะหนเหนือ จักมีเทวดาตน ๑ เนรมิตเปนกระต่ายเผิกตัว ๑ จิ่งขึ้นมาทิสะหนใต้แล กวางคำแลกระต่ายก็มาพบกันในที่ ๑ แล ฯ

กวางคำก็จักถามซึ่งกระต่ายว่าเจ้าสหายท่านลุกแต่ที่ใด *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๖๗๖]* มานั้นชา กระต่ายจิ่งก่าวว่า ข้าก็ลุกแต่ทิสะหนใต้แลว่าอั้น ฯ

กวางคำจิ่งก่าวว่า ดูราเจ้าสหาย โลกทังหลายสมมุติสสาปัณฑิต ว่าดั่งรือ ฯ กระต่ายจิ่งก่าวว่า *อาม* เออ สสาปิณฑิตนั้นคือหากตัวข้าแล ฯ

กวางคำจิ่งถามว่า ดูราเจ้าสหาย ข้าก็ขอถามซึ่งเจ้ากูแล เจ้ากูบอกแก่ข้าเทิอะบ้านเมิงกระต่ายนั้นยังมีสุขแลทุกข์ เปนดั่งรือชาว่าอั้น ฯ กระต่ายจิ่งขานว่าดูราเจ้าสหาย บ้านเมิงพายใต้นั้น ดั่งข้าได้ยินมานี้ *มหาภยํ* อันว่าเภยยะอันมากก็จักเกิดมีมากนักแล คือว่าน้ำขุ่นมากวนเกลาด้วยน้ำใสเสีย คือว่าฅนใจบาปมาเข้าใจบุญมากนัก ชาวเจ้าฝูงสรมณ์ก็เข้าใจบาป มากวนเกลาฝูงใจบุญ ฯ

พระการ ๑ นิมิตอันสิบหายแห่งสัตต์ทังหลายก็จักเกิดมีมาก คือว่าม้ากินหย้าด้วยวัว คนพ้อยมีหัวกับหน้าปกตา คนพาถงหลวงกับดาบอันยาวดั่งรั้วนา *คนทือชาหูลับหน้า* ฝูงเปนพ่อค้ามักสืบคำโจร ผีหลวงเทียวอากาส นักปราชญ์บ่หุมบุญ เปนขุนนายบ่รู้ตัดแต่ง คนทังหลายมักเอาผ้าสี่แจ่งเปนถง ฝนตกลงบ่ใช่เมื่อ *[หน้าลานที่ ๒๙, น.๖๗๗]* นักปราชญ์เจ้าบ่เชื่อคลองธัมม์ คนคระหัฏฐ์แลนักบวชทังหลายได้ยินธัมมเทสนาพระเจ้าอันเปนบุญแลใส่ใจจักบ่รู้ บ่หื้อทานรักสาสีลเมตตาภาวนา ลางพร่องก็กะทำ ลางพร่องก็บ่กะทำ บ่เหมินกันแลว่าอั้น อันเปนบาปพ้อยใส่ใจว่าบ่ร้ายบ่ดี แม่นกะทำบาปไปไจ้ๆ ก็บ่ได้สังมา ยังจักสมริทธีเปนดีดาย ว่าอั้นหั้นแล ฯ คนบ่ครบยำนักบวช อาจารย์จักโจทย์ครูบา คนทังหลายหันนักบวชบ่ตามวินเนยยะธัมม์พระเจ้า ลวดบ่เข้าใจว่าเปนนักบวช บ่รักสาอินทรีย์บ่ไต่ตามคลองนักบวช ก็เท่าอยู่แลกิน บ่ปากจาลีลาอาการทรงเคิ่งแลเอาเพสเปนดั่งคน ฯ

อัน ๑ หาความครบยำบ่ได้ มีหั้นชาแล แม่นนักปราชญ์มีประหญาหันเปนสันนั้น ยินอินดูกรุณาสั่งสอนเขาก็บ่ฟัง ก็ลวดก่าวคำพาลาว่าร้าย นักปราชญ์เจ้าก็จักแต่งอุบาย เหียดหลอนผ่อนเสีย แม่นรู้ก็บ่ปากบ่ว่าสังแล ลวดบัวราณแต่งไว้นั้นคือว่าเปนวาทะคลองครูบาอาจาริยะแทกเทียมไว้ในธัมม์นั้น สรมณ์ทังหลายก็จักละเสีย บ่ตามคลองอันดี ฯ

ในกาละนั้นคนทังหลาย *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๖๗๙]* ก็จักทุกข์ไร้เข็ญใจ บ่รู้เบ่าหายก็มีความกล้าหาญหันร้าย แม่นท้าวพระญาก็บ่ตามบัวราณราชผู้เฒ่าผู้แก่ก็จักแต่งอันใหม่ใส่แถมชาแล ยามนั้นผู้ไร้ก็จักเปนดี บ่รู้กัวตาย มีใจกล้าหาญการสึก ลวดกะทำตามคำใบ้ว่าเปนนั้น ลวดจักมียสศักดิ์มากด้วยสัมปัตติเข้าของชาแล ฯ

อัน ๑ คนยิงชายสิบปีเขามีชู้นั้น เปนทุกข์ผลาญการมาก ลูกยิงสาวบ่พอกาละเอาผัวเทื่อ พ่อแม่ญาติเล้าโลมหื้อเอาผัว บ่พอรู้วัตรคลองก็จักอยู่ปมาทะซึ่งกัน ก็จักหาไผสอนบ่ได้ จักพากันสิบหายชาแล ฯ

อัน ๑ ฝูงเปนชีนั้น ชาวเจ้าตนประกอบชอบคลองวินัย ลวดบ่พึงใจนักบวช ฝูงนั้นแล คนฝูงใจบาปก็คำราบคำราม ก็จักขับหนีไปชาแล คนใจบาปอยู่กับด้วยกัน ใส่ใจว่าดีว่าชอบชาแล ฯ

อัน ๑ สายฟ้าตีเปนดั่งทุง[๑] นั้น ก็จักหยาดตกลงมาเปนอุบาทว์แก่คนทังหลาย หาเมื่อหายามบ่ได้ชาแล ฯ

อัน ๑ ผีรุ้งเทียวอากาส ก็จักลงมากินน้ำในบ้านในเวียง จักเปนอันตรายแก่คนทังหลาย มีหั้นชาแล ฯ

อัน ๑ เปนนักปราชญ์ *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๖๘๑]* รู้ล่ายรู้พราง คือคนพาลาอสัปปุริสะ พอรู้คลองสักหน้อย คนทังหลายสมุตติว่าเปนนักปราชญ์ มันก็ซ้ำเร่งกะทำมายาอวดอ้าง แม่นบ่แม่นก็นับว่าตามวิสัย หื้อท่านดูดีดูงาม ด้วยแท้ ก็เปนคำล่ายคำพราง พายหน้าเปนวิบากแหน้นหนา มีหั้นชาแล ฯ

อัน ๑ คนเทียวทางมักยอโทสหื้อ คนพาลาหาประหญาบ่ได้จระเดินกับด้วยกันก็ดี อาชญาผู้เปนใหย่ก็ดี หลอนหากได้หื้อท่านผู้อื่นได้ผิดน้อยมากก็ดีจักเก็บเอาคำหื้อท่านได้ตกใส่ แม่นโทสท่านมีน้อยก็ยกใส่หื้อหนักหื้อสิบหาย แม่นบ่มีคำพิจารณาแลยกโทสใส่ พากันไปกว้านหื้อวินาสสิบหาย บ่หนีชาแล ฯ

อัน ๑ เปนนักบวชบ่เรียนธัมม์นั้น คือปุคละทังหลายขี้คร้านหย้านการทุกข์ไร้เข็ญใจ มักไปบวชเลี้ยงชีวิตเลี้ยงท้อง เท่ามักหย้องมักกิน บ่จำสีลหื้อบัวริสุทธิ์ประกอบด้วยโลภะตัณหาในลาภะสักการ บ่แสวงหาหนทางนิพพาน บ่ยินดีในแก้ว ๓ พระการ มีหั้นชาแล ฯ

อัน ๑ ทุกข์เภยยะจักเกิดมี เอางืนเอาคำแอ่วหาซื้อ ฯ

อัน ๑ คนทังหลายจักแต่งการกังวล *[หน้าลานที่ ๓๒, น.๖๘๓]* อันตรายข่มเหงเอาเข้าของงืนคำแก่กัน แม่นเอามาเท่าใดก็บ่ทือค่าคุณสัง ฯ

อัน ๑ จักเอางืนคำแต่งเปนเติ่งบัวรโภค ก็บ่ทือค่าทือคุณ คนทังหลายจักประหมาทงืนคำ มีหั้นชาแล แม่นจ่ายเบี้ยก็บ่พอร้อย จักสมุตติว่าเปนร้อยพายหน้างืนจักถ่อยเถียวไปเปนดั่งเบี้ย*ลวด* ๓ ร้อยนั้นแล ฯ

อัน ๑ บ้านเมิงน้อยไป เจ้าใหย่จักกลายเปนเจ้านั้นแล ฯ

---

[๑] ทุง – (ตุง) ธง

อัน ๑ ชาวเมิงจักมักใค่พ่ายนั้น ชาวเมิงขี้คร้านหย้านการเสีย ช่างล่ายช่างพรางกัน คันขับได้ไต่ชอบจักเปนโทสเปนเภยยะ ได้ตกได้เสียลวดสิบหายไปมีหั้นชาแล ฯ

ผู้น้อยมักม่ายกินเมิงนั้น คันว่าขุนผู้น้อยพ้อยได้กินเมิง ผู้ใหย่บุญบ่หลายก็จักพากันสิบหายวายวอดชาแล ฯ

ขุนไปค้านั้น คือว่าเจ้าเบียนไปร่ฝ้าข้าเมิง วัตถุมากหลาย พายลูนไปร่ฝ้าทังหลายจักเปนโทสเปนเภยยะ เอาวัตถุออกต่างๆ แล้วเอามาเปนข้าเปนข้อยก็จักมีหั้นชาแล ฯ

อัน ๑ ฟ้าร้องเปนดั่งเสียงกา หมู่กาตอมอากาส ตกหยาดเค้ากลางเวียงเสียงนันเนิงบ่ขาด ฝูงนักปราชญ์ *[หน้าลานที่ ๓๓, น.๖๘๕]* เลี้ยงผีมิจฉาทิฏฐิ ฝูงเปนชีมักช่างค้า หุ่มนุ่งผ้าผืนเหลิง พ่อค้าเนิงช่างลัก นักปราชญ์มักกินเหล้า ลูกเต้าบ่ยำพ่อแม่เถ้าแก่ลุงอาว ชาวสรมณ์มักทือกุบ ฝูงเปนชีมัวทือดาบ ตัณหาด้วยลาภแลมีเมื่อใด อาจารย์มักกินเหล้า เมดเข้าจากเสียรวง ทุกข์ทังหลวงหลายแห่งน้ำบ่อแห้งเขาะกิน พระแลคนหาสีลบ่ได้ ดอกไม้เผยบ่ชอบ สัตรูจักแผ่กว้างส้างบ่ลุกปลูกบ่เปน เรินหลวงกลายเปนตูบ พี่น้องบ่อู้กันจักผิดแผ่ บ้านเมิงแยกบ่เปนกัน ฝูงคนงันเรินไม้ ลูกอ่อนไห้ในยุม เมิงใหย่จักเปนขอกนิคม ตนสรมณ์จักแอ่วค้า ติ้วผ้าวาดเหน็บแอว ฝนตกบ่ตามชอบ ฟ้าร้องรอบปูนกัว เตนชาเริงแห้งแดด เขตน้ำร่องเปนนา เมื่อนั้นท้าวพระญาจักเอาส่วยไรมาก คนทังหลายจักทุกข์จักยาก ฅนผลาญูหากครางตาย ฅนยิงชายช่างโลภตาชัง ฅนรังจ่านงึนผิดเมิงสมริทธิ์จักถ่อย สัตต์จัญไรจักมากินกล้า ฟ้ามืดฝนบ่มา ฅนแปงนาจักกลั้นเข้าไว้เปล่าจาก *[หน้าลานที่ ๓๔, น.๖๘๖]* เสียเยีย จักเรรนอิดหอด อึบเข้ารอดทุกปี จักได้หาบครัวหนีเสียบ้าน ฅนจักค้านเสียเมิง ผีหลวงเนิงอากาส จักบอกโอวาทสอนฅนจักมาปองปุนแต่ง มีชู่แห่งชู่พาย ลูกน้องบ่ยำนาย ลูกชายบ่ยำพ่อแม่ ฅนเถ้าแก่บ่รักลูกหลาน เยดของทานมักกินเหล้า ชาวเจ้าสูตรเหมินขับ ไปเวียกท่านจักร้องเรียงหาการ ยินผลาญูใจอกจักแตก ฝูงแขกการสงครามจักเกิด ฅนจักได้ไห้เปนเลิดตาแดง ขัดดาบแฝงกับข้าง วันคืนอ้างฅางตาย ก็จักมีชาแล ดูราเจ้าสหายนิมิตทังหลายเกิดมีราชธานีที่ใด ก็เภยยะทังหลายจักเกิดมีชู่แห่งชาแล ฯ

ในกาละนั้นฅนทังหลายในชุมพูทังมวร จักเปนทุกข์ลำบากยากใจ จักเลี้ยงชีวิตก็บ่ได้แล กระต่ายว่าอั้น กวางคำก็ซ้ำถามกระต่ายว่าดูราสหาย อันว่าเคราะห์บ้านเกนเมิงทังมวร เมี้ยนเท่านี้ดั่งรือ กระต่ายจิ่งขานว่า ดูราสหาย เคราะห์บ้านเกนเมิงบ่เมี้ยนเทื่อแล ตั้งแต่ปีก่าไจ้นั้น เภยยะกลียุคเปนเปียว ๗ ที ก่อนแล เหียดว่าในรัฏฐะหว่างกลางชุมพูนี้ จักปองข้าฟันกันตาย *[หน้าลานที่ ๓๕, น.๖๘๘]* มากชาแล เลิดพอถ้วมกีบช้างชาแล ฯ

กวางซ้ำถามว่า มีเท่านี้ดั่งรือชา ฯ กระต่ายก่าวว่า ไป่เมี้ยนเทื่อแล ตั้งปีรวายไจ้ถึงปีเปิกยี ยังจักมีเมิง ๑ มีช้างม้ามากนัก พ้อยหาฅนขี่บ่ได้ จิ่งมีเมิง ๑ มีท้าวพระญาหลายนัก หาช้างม้าขี่บ่ได้ มีหั้นชาแล ฯ ยังมีเมิง ๑ มีลูกยิงสาวหลายมาก หาผู้ชายบ่ได้แล ฯ จิ่งยังมีเมิง ๑ มีเข้าน้ำมาก เข้าตาง ๑ งึนซีก ๑ ก็หาฅนซื้อบ่ได้ มีเข้าไว้ฅนกินก็บ่มี มีฅนไว้หาฅนอยู่บ่ได้ชาแล ฯ ยังมีเมิง ๑ มีฅนมาก หาเข้าบ่ได้ เข้าหมื่น ๑ ค่า ๒ ร้อยปาย ๒ เถ้ หาผู้จักขาย บ่ได้ชาแล ฯ ข้าจักอุปมาหื้อแจ้งก่อนแล อุปมาดั่งหนองสระใหย่ กว้างได้แสน โยชนะ ยาวก็แสนโยชนะ ลึกค่าข้อมือ ๑ สระอันนั้นก็มีสัตต์แลปูปลาหอย เท่ามีมาก่อนแล เหียดว่าหยากเหยื้อมากนัก น้ำก็แห้งเสีย แล้วสระใหย่อันนั้น หาผู้จักรักสาบ่ได้แล ฯ

เมิ่อนั้น กวางก็ถามกระต่ายว่า เคราะห์ทังหลายหากมีเท่านั้นอั้นดั่งรือ ฯ กระต่ายจิ่งก่าวว่า ตั้งแต่ปีนั้นไปปีหน้า ยังจักมีพระญาตน ๑ จักมา ๔ ทิสะ จักมาชุ่มนุมกันในหนองสระอันนี้ พระญาตนพายวันออกนั้นมา จักถาม ซึ่งพระญา *[หน้าลานที่ ๓๖, น.๖๙๐]* ใหย่ ๓ ตนนั้นว่า ดูราเจ้าทัง ๓ ดั่งได้ยินมานี้ ในบ้านเมิงชุมพูนี้มีน้ำมากนัก สงสัณฐานดั่งหน้าวัวนั้น แต่ปถมกัปป์มาน้ำมหาสมุทร ท่วมเสียโยชนะ ๑ เปนป่าไม้หิมพานต์เสีย ๓ พันโยชนะ เปนที่อยู่ฅนสองพันโยชนะ ยังมีแม่น้ำใหย่ ๕ พระการ คือว่าคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหิ แม่น้ำทังหลาย ฝูงนี้ ก็ไหลไปสู่ราชธานีเมิงฅนเสียเสี้ยง ในเมิงปัญจเทส (ปัจจันตประเทส) บ่มีสักแห่งแล เมิงปัญจเทสอันนี้ เท่ามีน้ำไคร้ อัน ๑ หากเปนทางหนองแห่ง **พระญากาจักร** ในเมิงมิถิลานคร ไหลมาผ่าเมิงไทยทังมวร แล้วไปสู่**เมิง สุวัณณภูมิ**พุ้น ผ่า**น้ำห้วยไคร้**พายวันตก หากเปนเขตแดนเมิงโกสัมพีเสี้ยงแล

แม่นกุสินาราย เกสี เมิงหังสาวดี ก็มีพายหน้าเสี้ยงแล **ผาน้ำห้วยไคร้**พายวันตก ลำดับถึงทางหนองแห่งพระญากาจักร หากเปนเกาะพายหลายกว้าง ๑ ดาย พายทิสะหนเหนือหากเปนเขตอาฬวี เมิงลื้อ พายหลังน้ำห้วยไคร้นั้นหากเปน **เมิงยวน เมิงไทย**ทังมวร ฯ

อัน ๑ **เมิงโกไท** แลเมิงจามปานคร แลเมิงสุวัณณภูมิ ก็ตั้งอยู่พายนั้น *[หน้าลานที่ ๓๗, น.๖๙๒]* น้ำทางหนองพระญากาจักร แขวดแวดเมิงสุวัณณภูมิทังมวรแล ผ่าน้ำทางหนองแสพระญากาจักร พายวันออกนั้นเปนเมิงปัญจาลนคร เมิงจุฬามณี เมิงตักกสิลา แลเมิงปาเวยยะ แลเมิงอนุรัฏฐะ แลเชฏฐรัฏฐะ เมิงพาราณสี ล้ำเมิงใหย่ทังหลายฝูงนี้ ข้าก็บ่ก่าวได้แล ตั้งแต่เขตแดนเมิงเราพายหนเหนือ หากเปนป่าไม้เสี้ยงแล ล้ำแต่ป่าไม้เมิอเหนิอ หากเปนเขาสิเนโรตั้งอยู่แล ผ่าน้ำห้วยไคร้พายวันออกวันตกนั้น เมิงทังหลายนั้นหากเปนภาสาอันเดียวกันแล ฅนทังหลายฝูงอยู่ป่านานา ทางน้ำหนองแสพายวันออกช้วยหนเหนิอนั้น เขาก็มีภาสาต่างกันแล แผ่นดินในชุมพูนั้นมาผ่าเปน ๓ ส่วนสันนั้น พระญาใหย่ตนอยู่ทิสะพายวันออก ก็มาบอกก่าวสันนี้ มีหั้นชาแล ฯ

กระต่ายก่าวสันนี้ แล้วก็ถามซึ่งกวางคำตัวนั้นว่า ดูราเจ้าสหาย เจ้าตนมีบุญมาก เปนที่พึ่งแก่ฅนชาวชุมพูทวีปทังมวร เจ้ากู้ยังแจ้งว่าอั้น

เมิ่อนั้นกวางคำจิ่งก่าวว่า ดูราสหาย ส่วนเจ้าตนมีบุญมาก ข้าก็ยังได้ยินมาแล เจ้าว่าบ่ควรก่าว *[หน้าลานที่ ๓๘, น.๖๙๔]* ท่านฝูงมีบุญนั้นเทิ่อแล ข้าจักก่าวอุปมาหื้อรู้แล ดั่งเจ้าตนมีบุญนั้น อันฅนทังหลายหากปราถนาหันหน้าท่านตนนั้นซู่วันซู่ยาม จักได้หันก็ยินยากนักแล เหียดกาละบ่ควรเทิ่อแล ดั่งข้าได้ยินมานี้ ท่านยังจักได้มาเปนพ่อค้าเข้าสารก่อนชาแล เจ้าตนมีบุญนั้นท่านเปนลูกช่างหูกผู้ ๑ อยู่บ้านปัจจันตะที่ ๑ แล เหียดใดแลว่าอั้นชา แท้แลเมิงมัชฌิมเทสนั้นอุปมาเปนดั่งสระน้ำอันแห้งหอด หาน้ำบ่ได้นั้นแล เจ้ามีบุญพ้อยหาเติ่งบัวรโภคบ่ได้ เหียดดั่งอั้นเมิงปัจจันตเทสช้อมแควบ ที่ใดยังช้อมเยนสบายใจ ก็เอาตนไปเลี้ยงชีวิตตามสุขสำรานก่อนหั้นแล ฯ เมิ่อใดสระน้ำอันเก่านั้นแลเตมบัวรมวรเมิ่อใด คือว่าบ้านเมิงสุขเกสมราบเพียงเรียงงามแล้วดั่งอั้น ในกาละเมิ่อใดพระญาอินท์ก็จักลงมาชาแล ท้าวจตุโลกแลเทวบุตต์เทวดาทังหลาย กุมภัณฑ์

คันธัพพะยักข์ก็จักมาพร้อมกันลงมาเลงดูโลกทังมวร คนฝูงมักบุญมักบาป ฝูงหยาบช้ากล้าแขงนั้น ก็จักมาเลิกออกเสีย ตามวิบากเขาทังหลาย มีต้นว่า เสือขบ งูตอด ฟ้าผ่า *[หน้าลานที่ ๓๙, น.๖๙๖]* ร่าเกน ตายด้วยพยาธิต่างๆ ก็จักข้าฟัน กันตายชาแล คนทังหลายหันก็สะดุ้งตกใจกัวแต่เภยยะฝูงนั้นแล เขาก็จักเว้น จากบาป แล้วก็จักพร้อมกันกะทำบุญต่างๆ ตั้งแต่ปีเปิกยี ตราบถึงปีสง้า มีหั้นชะแล ฯ

ยามนั้นท้าวจตุโลกแลเทวดาทังหลายก็จักมาเลียบผ่อดูชู่บ้านชู่เมิงแล คนทังหลายก็จักเอาแก้ว ๓ พระการ เปนที่พึ่ง แล้วสับเพราะซึ่งบุญอันเปนแก่น เปนสารดั่งอั้น เทวดา อินท์ ฟม ก็จักมาพร้อมกันอุสสาภิเสกยังเจ้าตนมีบุญนั้น เปนพระญาธัมมิกราชา เสวยราชสัมปัตติใน**เวียงเชียงดาว**ที่นั้นแล เทวดา ก็จักนำเอานางแก้วอุดร มาเปนอัครมเหสีเทวีแล ฯ

กวางคำแลกระต่ายอันเนรมิตนั้นก็วิสัชนาถามซึ่งกันสันนั้น แล้วก็สั่งอำลา ซึ่งกัน แล้วต่างตัวก็ต่างไปสู่ที่อยู่แห่งตนวันนั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็เทสนาทำนายหื้อแก่พระญายักข์ แล้วเทวดาทังหลาย ก็ได้ฟังสันนี้ ก็มีวันนั้นแล ฯ

ยักขราชาตนนั้น ได้ยินธัมมเทสนาแล้วก็มีใจชมชื่นยินดี ก็หนีไปสู่ที่อยู่ แห่งตนก็มีวันนั้นแล ฯ *[หน้าลานที่ ๔๐, น.๖๙๗]* พระเจ้าก็พรากจากที่นั้น แล้วก็ไป โผดสัตต์ทังหลายหั้นแล ฯ

ธมฺมราชากถา นวโม ปาทธาตุ นิฏฺฐิตํ ฯ ก่าวห้องตำนานธาตุพระเจ้า ผูกถ้วน ๙ ก็บัวรมวณกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ เจตนาข้า ดวงแก้ว บ้านเชียงจาม ภริยาชื่อว่านางบัวฟอง เปนเค้า พ่อแม่ลูกเต้าญาติกาวงสาทังหลาย ส้างทานค้ำวรพุทธสาสนา ๕ พันวัสสา ฯ

ผู้ข้าก็ขอเปนผลอานิสงส์ ขอหื้อนาบุญคุณธัมม์ นำเอาตนตัวหัวใจเข้าสู่เวียงแก้วกู่นิพพาน ๑ แด่ ฯ

ผู้ข้าลิขิตตัวข้าบ่งามสักอิดสักหน้อยแล พิจารณาไปเทิอะเจ้าเหิย ฯ ผู้ข้าก็ขอเปนผลอานิสงส์ชั่วนี้แลชาติหน้า ๑ แด่แล ฯ

ดอยหลวง หรือ "ดอยอ่างสลุง" เชียงดาว
ภาพ : เสาวรีย์ ชัยวรรณ

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๑๐

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ เอกํ สมยํ ภควา จาริยปพฺพ วิหรนฺติ อตโน สโก นเทโว วิทิตฺวา เตสํ ปุจฺฉิตฺวา เทวโลกโต โอมาริตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเตตฺวา ปุจฺฉิ สุตรํ ฯ

ดูราสัปปุริสะทังหลาย ยังมีในกาละคราบ ๑ พระพุทธเจ้าก็อยู่สำราน ในจาริปัพพตะ แต่พระตถาคตะได้ตรัสประหญาเปนพระมาได้ ๒๐ วัสสานั้นแล ฯ ในกาละเมื่อนั้น พระญาอินทาธิราชได้ยินธัมมรสสาสนาแห่งพระพุทธเจ้า แล้วกะทำบุญในสาสนากูพระตถาคตะก็มีผละอานิสงส์มากนัก ใค่รู้อานิสงส์ ผู้กะทำบุญนั้น จิ่งสระเดจมาจากชั้นฟ้าตาวติงสาสวัรคเทวโลก ก็เข้าไปสู่สำนัก พระเจ้าในดอยจาลีปัพพตะที่นั้น แล้วก็ไหว้แลปูชา แล้วก็ถามซึ่งพระเจ้าว่า *ภนฺเต ภควา ผลมาโน เทวมนุสฺสานํ กตํ ปุญฺญํ มหาผลํ โสตฺถิ ภวนฺติ* ฯ ดั่งนี้

ข้าแด่พระพุทธเจ้า คนแลเทวดาทังหลายกะทำบุญหื้อทานแลรักสาสีล ครบยำเมตตาภาวนา ได้กะทำเมื่อพระเจ้ายังธอระมานก็ดี ได้กะทำเมื่อพระเจ้า นิพพาน *[หน้าลานที่ ๒, น.๗๐๑]* ไปแล้วก็ดี ยังจักมีอานิสงส์ดั่งรือชา ในกาละนั้น พระพุทธเจ้าได้ยินแล้วยังปัญหาเยิ่งนั้น อันจักสำแดงหื้อแจ้งแก่พระญาอินท์ จิ่งก่าวว่า *พุทฺโธ โลกนายโก ปญฺจวสฺสสสตสนิ สาสนํ มมฏฺฐสฺสติ* ดั่งนี้ *มหาราช* ดูรามหาราช กูตถาคตะก็เทสนาโทสแลคุณอันมีในสาสนาทังมวรแล *ปรินิพฺพุโต* ในเมื่อกูนิพพานไปแล้ว ก็ยังจักตั้งไว้สาสนาตราบ ๕ พันวัสสา เพื่อจักไว้โผด สัตต์ทังหลายแล ฯ

ปถมวสฺสา สาสนํ ปุญฺญํ อปฺปริกาหุกา โยนเกน วิสุก วสโน นจิตส นวโกฏิ สตสตสานิ ผลํ ลพฺภติ ทายโก ฯ ดูรามหาราช คนทังหลายฝูงใดมากะทำบุญในพันวัสสาหัวทีนั้น จักได้ผละอานิสงส์แสนโกฏิชาติแล ฯ

ทุติโยสาหเย กานห นจิกฺกตํ ปุญฺญํ สตสสตสานิ ผลํ ...ทายโก ฯ ดูรามหาราช คนทังหลายฝูงใดกะทำบุญในพันวัสสาอันถ้วน ๒ นั้น ไทยทานก็บัวรสุทธิ์ *[หน้าลานที่ ๓, น.๗๐๒]* หลาย ใจก็บ่เหลิ้มใส จักได้อานิสงส์แสน ๑ มีหั้นชาแล ฯ

ตติยวสฺสา สหสกตํ ปุญฺญํ อปปฺปิ พหุกํ ทสฺสสหสํ อสุทฺธํ ผลํ ทายโก ฯ พระการ ๑ คนทังหลายกะทำบุญน้อยมาก ในพันวัสสาถ้วน ๓ นั้น คนทังหลายบ่มีสัทธา ก็จักข่มเหงเต็กกันกะทำบุญ เท่าจักได้อานิสงส์หมื่น ๑ ชาแล ฯ

จตุตฺโถ วสฺสสหสต กตํ ปุญฺญํ พหุกปฺปิ กทย ธมฺมิสฺส อสุตฺถุสฺส สจ สหผลํ ลภนฺติ ทายโก ฯ ดูรามหาราช คนทังหลายกะทำบุญน้อยมากก็ดี ในพันวัสสาถ้วน ๔ นั้น ไทยวัตถุทานก็บ่บัวริสุทธิ์ จิตใจบ่เหลิ้มใส ได้อานิสงส์พัน ๑ ชาแล ฯ

ปญฺจเมวสฺสตเส ปุคฺคลปูชา จนฺทนเมเต นากตํ จิตฺตปสาเท อปฺปกตํ ลภนฺติ ทายโก ภวิสฺสติ ฯ ดูรามหาราช คนทังหลายกะทำบุญหื้อทานน้อยมากก็ดี จิตใจบ่เหลิ้มใส ในพันวัสสาถ้วน ๕ นั้น จักได้อานิสงส์พอใดพอนั้นชาแล ฯ เหียดดั่งรือแลว่าอั้นชา แท้แล คนทังหลายก็จักประกอบด้วยสัพพลาสะโมหะ *[หน้าลานที่ ๔, น.๗๐๔]* ด้วยปาปธัมม์แล ฯ เภยยะ ๓ พระการ ภิกขเภยยะ แลพยาธิเภยยะ จักบีบเบียนข้าฟันกันมากนักชาแล ฯ

พระการ ๑ ในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปได้ ๔ ร้อยปีนั้น ผู้ยิงทังหลายบวชเปนภิกขุณี ก็ยังจักได้แต่นั้นก็บวชได้แล ฯ

ปถเมวสฺสา สหสฺเส อเนคตา ปตมลิโก พหุสฺตฺโต มหา มม ธาตุ สมเณตฺวา วิถาเลสติ ฯ ดูรามหาราช ในเมิ่อตถาคตะนิพพานไปแล้วได้พันวัสสาหัวทีนั้น ยังจักมีพระญาตน ๑ ชื่อ**ปตริกาอโสกธัมมราชา**ว่าอั้น ก็จักมารอมเอาธาตุกูได้แล้วก็แผ่ไปก่อเจติยะได้ ๘ หมื่น ๔ พันหลัง จักไปถปันนาตั้งไว้ในเมิงทังหลาย ๘ หมื่น ๔ พันเมิงแล พระญาตนนั้นก็สุบส้างปูชาธาตุนั้นได้ ๗ ปี ปาย ๗ เดิน ปาย ๗ วัน จิ่งจักแล้วชาแล ฯ

ตโต วสฺสาหสฺสาสปฺปเต ปพฺพชิต ภินาจ ตุวิธาสนฺติ เอโก สหสฺสา เอโก อสีติสหสฺสา เอโก สฏฺฐี สหสฺเส จตฺตาฬีสหสฺสา ชนา วาทานานา ปต อโย อญฺญํ วสนฺติ ฯ ดูรามหาราช *ตโต [หน้าลานที่ ๕, น.๗๐๖]* ในเมื่อตถาคตะนิพพานไปแล้วได้ ๓ พัน ปาย ๗ วัสสานั้น สังฆะอันเปนลูกสิกข์กูตถาคตะก็จักแผกม้างผ่ากันเปน ๔ หมู่ชาแล หมู่ ๑ มีแสนตน ฯ หมู่ ๑ มีลูกสิกข์ ๘ หมื่นตน ฯ หมู่ ๑ มีลูกสิกข์ ๖ หมื่นตน ฯ หมู่ ๑ มีลูกสิกข์ ๔ หมื่นตน เขาทังหลายจิ่งมีวาทะต่างกัน จักก่าวคำต่างกัน หมู่หมู่ ๑ ว่ารู้ว่าหลวก จักจระเดินไปชู่บ้านชู่เมิงแล จักไปสั่งสอนฅนทังหลาย ต่างประเทสบ้านเมิงชาแล ฯ

เตสํ ปกฺขา มหาชนา อปฺปสนาสนฺติ เมื่อนั้นฅนทังหลายอุปัฏฐากสังฆะหมู่ใดก็จักว่าหมู่นี้ดี ลวดจักเปนปักขะสี่วาทะต่างกันไป จักหาสัทธาเชื่อในคุณสังฆะบ่ได้ ลวดบ่มีอันเหลิ้มใส ลวดจักมีคำสลั้ง หาที่หมั้นที่เที่ยงบ่ได้ มีหั้นชาแล ฯ

สตปญฺจธิกาสตวสฺสา ในเมื่อตถาคตะนิพพานไปแล้วได้พันปาย ๕ ร้อยวัสสานั้น สังฆะทังหลายก็จักประสุมชุ่มนุมกันหลายแห่งหลายที่ มีหั้นชาแล เหียดว่าภิกขุสังฆะทังหลายจักเปนต่างหมู่ต่างชุมเสียชู่ที่ชู่แห่ง มีหั้นชาแล ฯ เหียดว่าภิกขุสังฆะทังหลายในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปแล้วได้พันปาย *[หน้าลานที่ ๖, น.๗๐๘]* ๖๐ วสา ท้าวพระญาในชุมพูทวีปทังมวรมีในที่ใด เขาก็จักมาพระสุมชุ่มนุมกัน แจงดูบ้านไผเมิงมัน ก็จักขัดขวางเขียดแดนไผมันชาแล แล้วก็จักยุงขึ้นไผมันเปนใหย่ชาแล ฯ

ในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปได้พันปาย ๗ ร้อยวสานั้น ท้าวพระญาชุมพูทวีปทังมวร มีในที่ใด ก็จักมาฅุบชิงเอาบ้านน้อยเมิงใหย่ ไร่นาคามเขียดประเทียดบ้านเมิงแล ก็จักผิดเถียงกัน ฅอบงำเอาของกันมากนักแล ฯ กูตถาคตะนิพพานไปได้พันปาย ๘ ร้อยปีนั้น พระญาธัมมิกะตน ๑ จักเกิดมาเปนเจ้า มีเตชะรัทธีพอปาน ๑ ท้าวพระญาแลฅนทังหลายจักสมุติว่าธัมมิกะว่าอั้น ด้วยแท้ก็จักเปนธัมมิกะตนประเสิฏ จักมีฅนหย้านกัวพระญาตนนั้น จักหยุดเซาเส บ่หาขียุคบ่ได้ ในกาละยามนั้น ท้าวพระญาแลฅนทังหลยจักได้อยู่ดีมีสุข เสี้ยงกาละหว่างนั้นก่อนแล ฯ

ในเมื่อกูตถาคตะนิพพานไปได้พันปาย ๙ ร้อยวสานั้น ภิกขุสังฆะทังหลาย ในทวีปนี้ จักขับหาอรหันตาตนวิเสียดแท้ ก็หาบ่ได้สักตนชาแล ฯ

ในเมื่อกูนิพพานไปได้ (สอง) พันปาย ๗๐ วสานั้น ชาวเจ้าสม *[หน้าลานที่ ๗, น.๗๑๐]* เณียรทังหลาย ก็จักอนาทระย่ำยีธัมม์คำสอนแห่งกู แล้วจักสิกข์ที่นี้ไปบวชที่นั้น บ่หมั้นบ่เที่ยงชาแล บ่เท่าแต่นั้น เขาทังหลายก็บ่ตามวินัย เขาก็บ่กัวแต่สิกขาบทปาราชิก ครุบชิงเอาวัดวาอารามซึ่งกัน ลวดจักยากใจมากนักชาแล ฯ

ในเมื่อสาสนากูได้สองพันปาย ๘ สิบ ๘ วัสสานั้น กลียุคอันอยากเข้าก็จักเกิดมี ฅนทังหลายจักมีวาทะผิดเถียงกันต่างๆ เมิงใต้ก็จักฟันเมิงเหนือ บ้านเหนือจักฟันบ้านใต้ เรินใต้จักฟันเรินเหนือ พ่อจักข้าลูก ลูกจักข้าพ่อ ผัวเมียจักข้ากัน ลูกสิกข์แลครูก็จักข้ากัน ก็จักมีในกาละยามนั้นชาแล ฯ

พระการ ๑ ในเมื่อสาสนากูได้ (๒) พันปาย ๙ สิบปีวันนั้น ท้าวพระญาในชุมพูทวีปทังมวร จักกะทำหิงสาราวีกับด้วยแก่กัน เต็กเอาข้าไปร่ไทยเมิงแห่งกันชู่ที่ชู่แห่ง แล้วลูกหลานท้าวพระญาทังหลายก็จักชิงกันกินเมิงแทนพ่อแลจักฟันกันสิบหายตายมากนักชาแล ฯ แม่นลูกก็จักปองข้าพ่อแม่ น้องก็จักปองแพ้พี่ ยามนั้นเจ้าหนุ่มปองแพ้เจ้าแก่ ลูกสิกข์ก็จักปองแพ้ครู จักเปนสัตรูแก่กันด้วยวัดวาอาราม สิกข์โยม *[หน้าลานที่ ๘, น.๗๑๒]* ก็จักมีใจต่างกัน ไผก็ว่ามันรู้มันหลวก ท้าวพระญามหาคระสัตรนักปราชญ์ไผก็ว่ามันรู้มันหลวก จักกะทำมีมากในโกธะผิดเถียงกัน ด้วยคามเขตประเทสสมบัติสวนเริก[๑] มัน แล้วจักเปนโกลาหลข้าฟันกันตายมากนักแล ฯ

เทฺวสราสหสฺเส ในเมื่อสาสนากูได้ (๒) พันปายพระวัสสานั้น ฅนทังหลายก็จักล่ายพรางซึ่งกันว่าพระญาธัมมิกะเกิดมาในเมิงที่นี้แล ลางพร่องก็ว่ากูนี้เปนพระญาธัมมิกะราชาแล เคิ่งทิพพ์ แลกงจักรแก้ว ดาบสรีกัญชัยทังหลายก็เกิดมีแล้ว แม่นเทวดาอินท์พรหมก็จักมาค้ำชูกูด้วยเคิ่งทิพพ์ทังหลายเชื้อนี้เชื้อนั้นแลว่าอั้นลวดจักเปนสึกข้าฟันกันตายมาก เหียดว่าไว้ใจว่ากูจักปราบแพ้ฅนแท้แลว่าอั้น ฯ

ทิวเสสหสฺส สปฺปนฺโน ภวิสฺสนฺติ ปญฺจอรหนฺตา ธมฺมจุฬา นเมโก กริสติ มิคพิมฺพํ ทิสโม นามโก เจลสวณกาเลสนฺติ นารทนาเมโก มหาเถโร กเรสติ

---

๑ สวนเริก – สวนเรือก, เรือกสวน

รตมฺพย กตา กุโต จ นามโก เสวมฺพิตฺถํ วเรสนฺติ โพธิสมฺภาคร [หน้าลานที่ ๙, น.๗๑๔] มยํ กเรสติ พิมฺพํ ฯ

ดูรามหาราช ในเมื่อสาสนากูได้ ๓ พันวัสสา ยังจักมีมหาเถรเจ้า ๕ ตน

ตน ๑ ชื่อ**สัทธัมมจุฬา** จักมาหล่อรูปกูตถาคตะ แล้วด้วยทองชาแล ฯ

ตน ๑ ชื่อ**ทิสปาโมกข์** จักมาหล่อรูปกูแล้วด้วยคำทังแท่งชาแล ฯ

ตน ๑ จักมาหล่อรูปกูแล้วด้วยแก้วชาแล ฯ

ตน ๑ ชื่อ**กุตตเถร** จักมาหล่อรูปกูด้วยหินทังมวรชาแล ฯ

ตน ๑ ชื่อ**เนปติสภา** จักมาแปงรูปกูแล้วด้วยแก่นจันทน์แดงชาแล ฯ

สารูปพระเจ้าทังหลายฝูงนี้ ส่วนว่าสารูปพระเจ้าทองไปตั้งอยู่บ้านเมิงใด ก็จักวุฒิจำเริญแล ลูกท้าวหลานพระญาในเมิงที่นั้นมักคดเลี้ยวหากันจักกินเมิงด้วยเภยยะต่างๆ ชาแล แม่นชาวเจ้าทังหลายก็จักมีใจคดเลี้ยวต่อครูอุปัชฌาย์มีหั้นชาแล ฯ

สารูปพระเจ้า (คำ) ตั้งอยู่บ้านเมิงที่นั้นจักสมริทธี เปนดีด้วยงืนคำ สุขสำรานบานใจ หาเภยยะบ่ได้ มีหั้นชาแล ฯ

สารูปพระเจ้าไม้จันทน์ ตั้งอยู่บ้านเมิงใด บ้านเมิงนั้นจักมีข้าสึกสงคราม บ่ขาดสายชาแล ฯ

สารูปพระเจ้าหินตั้งอยู่บ้านเมิงใด บ้านเมิงนั้นก็จักชมชื่นยินดีมีสุขมากนัก ฟ้าฝนก็บัวรมวรยิ่งนักชาแล ฯ

สารูปพระเจ้า *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๗๑๖]* แก้วตั้งอยู่บ้านเมิงใด เมิงนั้นชาวเจ้าแล เสนาอามาตย์คนทังหลายจักชิงกันเปนเจ้าเปนนายชาแล ฯ แม่นภิกขุสังฆะก็จักผิดกันด้วยวัดวาอารามแล ฯ เมื่อใดสาสนากูได้สองพันปายวัสสาพายหน้านั้น สารูปพระเจ้า ๘ พระองค์นี้ จักออกมาปรากฏตน ๑ ชาแล ได้ ๓ พันปี จักออกมาปรากฏตน ๑ ชาแล ฯ

สุวณฺณพิมฺโพ อุสรฏฺฐโก รตนพิมฺโพ อุตฺตรรฏฺฐ เกฏฺโต นาครฏฺโฐ เสลกํ จนฺทพิมฺพํ กถํ พุทฺธสฺส ฯ

ดูรามหาราช รูปพระเจ้าคำ ก็ตั้งอยู่ใน**เมิงทสรัฐ**

รูปพระเจ้าแก้ว จักตั้งอยู่เมิงอุตตรรัฐ คือเมิงทิสะหนเหนือ ฯ

รูปพระเจ้าหินจักอยู่ในเมิงนาครัฐ คือ**เมิงนายหลวง** ฯ

รูปพระเจ้าไม้จันทน์ รูปพระเจ้าทอง ก็ตั้งอยู่เมิงลังกาทวีป ชาแล ฯ

อิเม ปญฺจพุทฺธานํ ยตฺถรฏฺฐ สมาคมา กอสุโก ภวิสติ สหสฺเสวสฺสฐาเน ปาทสาสนํ ปโชตกํ ปญฺจพุทฺธา ตถาคต พุทฺธา กโลวโส ภวิสติ ฯ

ล้ำสาสนาสารูปพระเจ้า ๕ องค์นี้ ไปประสุมชุ่มนุมกันที่เดียวที่ ๑ ดั่งอั้น ก็ปรากฏรุ่งเริงมากนัก *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๗๑๘]* กว่าถานะฝูงอื่นแล เหมินดั่งกูตถาคตะยังธรมานไป่นิพพานเทื่อนั้นแล ดูรามหาราช พุทธรูป ๕ องค์นี้ อรหันตาส้างไว้เพื่อหื้อเปนที่ไหว้แก่คนแลเทวดาทังหลายสืบไปตราบต่อเท้า ๕ พันวัสสา มีหั้นชาแล ฯ

ดูรามหาราช พุทธรูป ๕ องค์นี้ ไปชุ่มนุมกันบ้านใดเมิงใด อันว่าว่า บ้านเมิงที่นั้นก็จักชุ่มเยนเปนสุขมากนัก *ธมฺมิกราชาปิ* ส่วนว่าพระญาธัมม์ตนนั้นจักมาเลิกสาสนากูในพันวัสสาอันถ้วน ๓ นั้น จักเกิดมาในเมิงอันนั้น มีหั้นชาแล ฯ

ดูรามหาราช ในเมื่อกูนิพพานไปแล้วได้ ๓ พัน ปาย ๑๗ วัสสานั้น ชาวเจ้าจักอุเปกขาซึ่งกันไปมา ไผก็หาไผบ่ได้ เท่าชุ่มเยนเปนสุข หากจักพร้อมกันตามวิเนยยะปัญญัตติตั้งไว้นั้นแล ฯ

ใน ๗ วัสสาอันสังฆะอุเปกขาแก่กันนั้น ชาวเจ้าทังหลายก็จักสิบหายตายมากนักชาแล นักบวชแลคระหัฏฐ์ยิงชายทังหลายฝูงมีประหญาจุ่งรักสาสีลแลเมตตาภาวนาไปไจ้ๆ จิ่งจักพ้นจากเภยยะอันใหย่นั้น มีหั้นชาแล ฯ

ในเมื่อสาสนากูได้สองพันวัสสา ปาย *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๗๒๐]* ๑๑ วัสสานั้นพายหน้า ส่วนว่าพระญาธัมมิกะตนประเสิฏจักเกิดมาเลิกสาสนากู เสมอดั่งพระญาปตมัลละอโสกธัมมิกราชานั้นแล ฯ

พระญาอโสกธัมมิกราชา เกิดมาปีเต่าสีแล ฯ

ธัมมิกราชาตนนั้นก็เกิดมาปีเมิงเร้าแล ฯ

ตนเกิดมาในสาสนาถ้วน ๓ นั้น เกิดมาปีกาบสันแล ฯ

ตนเกิดมาในวัสสาถ้วนสี่นั้น ปีเป้าแล ฯ

ในพันวัสสาอันถ้วน ๕ ธัมมิกราชาบ่เกิดสักตน เหียดคนทังหลายแหน้นหนาปาปธัมม์ บ่เชื่อในธัมม์เสียแล้ว ลวดบ่เกิดเพื่ออั้นแล ฯ

ในเมื่อกูนิพพานไปแล้วได้ ๒ พันวัสสา เข้าเขต ๓ พันนั้น จักมีอุบาสกผู้ ๑ ประกอบด้วยสัทธาเชื่อใสมากนัก มันก็จักมีคำตริอุบาย เหียดว่าพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้ว จิ่งจักแปงสารูปไว้ไหว้แลปูชาอุปัฏฐากที่ใกล้บ้านนี้เทิอะว่าอั้น มันก็มาแปงสารูปอัน ๑ แล้วก็มาแปงกุฏีวิหารไว้ซู่ที่ซู่แห่ง ซู่บ้านซู่เมิง หั้นแล ฯ

ในกาละนั้นพายหน้า เจ้าภิกขุสังฆะทังหลายปฏิบัติตามคำพระตถาคตะนั้น ย่อมไปอยู่วัดในป่าที่ไกลบ้านไกลเมิง ๕ ร้อยวาปกติแล อันจักมาอยู่วัดใกล้บ้านนั้นบ่มี *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๗๒๒]* สักตนเทื่อแล ก็เท่าจักอยู่ว่าไกลบ้าน ๕ ร้อยวาสิ่งเดียวแล ฯ พายหน้าแต่นั้น ภิกขุไปปิณฑบาตเข้าในบ้านก็จักหันวิหารแลพุทธรูปเจ้าตั้งอยู่สันนั้น เขาก็จักไปจอดไปเซาอยู่ แล้วควรนอน ก็จักนอนเพราะคร้านเทียวทาง เขาก็ปราไสรคุ้นเคยอุบาสกเจ้าสัทธา ลวดจักเมตตาเปนกาละหว่างคราวก่อน เมื่อควรหนีก็จักหนีไปชาแล ฯ

พายหน้าแต่นั้นอุบาสกทังหลายก็จักร่ำพึงว่า ผิแลชาวเจ้าอยู่เฝ้าพุทธรูปแลวิหาร กวาดเผี้ยวชำระรักสาก็จักดีชาแล ว่าอั้นแล้วก็จักเอากันราทธนาอยู่ ก็จักชูคำคร้านตัณหา ก็จักอยู่เมตตารับทานสัทธาในอาวาสใกล้บ้าน แล้วลวดจักสืบจักเรียนกันซู่แห่งซู่เมิงชาแล ฯ พายหน้าแต่นั้นภิกขุฝูงอยู่ป่าก็จักสิบหายเสีย เท่ายังหลอแต่เมิงแลอาวาสพายใกล้บ้าน ก็จักเปนแพร่พอกออกมามากนัก ร้อยแห่งพันแห่งชาแล ฯ

พายหน้าแต่นั้นชาวเจ้าฝูงอยู่ป่าก็จักละวัดป่าเสีย แล้วก็จักอยู่ที่จิ่มบ้านชาแล วัดบ้านก็จักมีหมื่นแลแสนชาแล ฯ พายหน้าแต่นั้น บ้าน ๑ ก็จักมีวัด ๒ ๓ หลัง สิบหลัง ซาวหลังชาแล เมิงน้อย *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๗๒๔]* ก็จักมีวัดร้อยหลัง พันหลัง เมิงใหย่ก็จักมีหมื่นหลัง แสนหลังชาแล ฯ คนทังหลายฝูงก่าวมานี้ จักมีในพันวัสสาถ้วน ๓ นั้น มีหั้นชาแล ฯ คนทังหลายเกิดมายามนั้น เขาก็จักใส่ใจว่าหากมีเท่าอาวาสบ้านสิ่งเดียว หากเปนเค้าเปนมูลสิ่งเดียว ก็จักใส่ใจว่าชาวเจ้าฝูงอยู่ป่าก็บ่ควรรับกฐินทานว่าอั้น ชินบุตต์ฝูงอยู่ป่านั้นก็จักหอดตายหายไปไจ้ๆ ทังเมิงตน ๑ สองตน ลางเมิงก็จักหาบ่ได้สักตนชาแล ฯ

พระการ ๑ สาสนากูเข้ามาเขต ๓ พันวัสสานั้น ทัมมิละทังหลายก็จักบังเกิดสัทธาเหลิ้มใส ก็จักมารักสาสีลฟังธัมม์เมตตาภาวนา เขาก็จักแต่งส้างกุฏีวิหารอุปัฏฐากชาวเจ้าแลภิกขุสังฆะชู่ที่ชู่แห่งชาแล ฯ

พระการ ๑ ฅนเทียวทางแลพ่อค้าก็จักไปจอดไปเซาวัดวาอาราม แลกะทำอนาทระไปจอดสาลานั้นชาแล ฅนทังหลายอันบ่ตามคำสอนดั่งอั้น ชาวเจ้าก็บ่หุมเรียนวินัย บ่ปฏิบัติตามธัมม์คำสอนบ่หุมปฏิบัติตามธัมมนิบาตนิกาย วิสุทธิมัคค์สักอันชาแล ฯ ชาวเจ้าฝูงอยู่บ้านนั้น ก็บ่เชื่อกันรักแพงกัน ลวดเข้าหากัน เขาทังหลายก็หาความยินดีในคุณชาวเจ้าฝูงอยู่ป่านั้นจักได้ตามคำ *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๗๒๖]* สอนแท้พ้อยมาใส่ใจประกอบด้วยวิเนยยะว่าอั้น เขาเท่าใส่ใจว่าชาวเจ้าฝูงอยู่ป่าชอบธัมม์ ลวดยินดีมีคำพัดพรองกันสักหน้อย หากจักยกโทสใส่ แล้วลวดจักขับชาวเจ้าฝูงชอบธัมม์หนีเสีย ก็จักมีหั้นชาแล ฯ

พระการ ๑ ฅนทังหลายบ่หุมส้างวัดป่า บ่รู้หื้อผ้ากฐินทานแก่ชาวเจ้าฝูงอยู่ป่านั้น มีหั้นชาแล ฯ

พระการ ๑ ภิกขุบ่รักสาสีลสิกขาบท เท่าหุมฟังยังธัมมนิบาต ๕ ร้อยชาติโวหารสิ่งเดียว บ่รู้หุมวิเนยยะ ก็จักมียามนั้นชาแล ฯ กรียาอาการฝูงก่าวมานี้จักเกิดมีแต่ ๒ พันวัสสาเข้าเขต ๓ พัน ตราบถึงพันวัสสาอันถ้วนสี่นั้นชาแล ฯ

ในกาละเมิ่อสาสนาเข้าเขต ๓ พันวัสสานั้น ชาวเจ้าทังหลายก็จักละคลองอันชอบเสีย แล้วจักกะทำอนาทระด้วยตนด้วยปากด้วยใจ นอนก็ดี ยืนก็ดีเทียวก็ดี ก็จักเยดลัทธิอาจิณ จักละวิเนยยะคำสอนกูตถาคตะ แล้วจักมาเมาด้วยกามคุณทัง ๕ เปนดั่งฅนคระหัฏฐ์ ทรงเคิ่งประดับตามโลภะตัณหาใจ้ๆ คันตายก็จักได้ไปไหม้อยู่ในอบายทังสี่ชาแล ฯ ในปัจจุปันนะเท่ามีคำตัณหา *[หน้าลานที่ ๑๖, น.๗๒๘]* เร่งแสวงหาลาภะสักการะได้วัตถุงึนซีก ๑ มาเลี้ยงชีวิต แล้วก็จักสิกไปชาแล ลางพร่องก็ขี้คร้านหย้านการ ก็จักกุมใจอยู่ล่วงคำสอน กะทำผิดวินัยธัมม์นับอยู่นับกินในสาสนา ตราบต่อเท้าพอตาย หาความเผิดละอายบ่ได้ ก็จักได้ไปเสวยทุกขเวทนาในนารกมากนักชาแล ฯ ในชาติอันนี้ ก็จักได้ต้องทุกข์สิบพระการชาแล ฯ

พระการ ๑ ตั้งแต่พันวัสสาถ้วน ๓ พายหน้า ชาวเจ้าแลคระหัฏฐ์ทังหลายจักกะทำบุญน้อยมากก็ดี พ้อยปราถนาถึงนิพพานดับทุกข์ในสงสารในสาสนากูตถาคตะอันนี้ พ้อยบ่ปราถนาเอานิพพานไป แล้วไว้สาสนา ๕ พันวัสสา พระอริยเมตเตยยะเจ้าสิ่งเดียวดั่งอั้น ก็พึงว่าจักมีในวัสสาในพันถ้วน ๓ นั้นชาแล ฯ

ดูรามหาราช สักขีแห่งสาสนากูพึงรู้ดั่งนี้เทิอะ กูตถาคตะนิพพานไปแล้วไว้สาสนา ๕ พันวัสสา ฯ

ใน (พัน) วัสสาหัวทีนั้น ฅนในบ้านในเมิงมัชฌิมประเทสเมิงใหย่สิบ ๖ เมิงนั้นจักมีตนสูง ๖ สอกมัชฌิมปุริสะชาแล ฯ

ใน (พัน) วัสสาถ้วนสองนั้น จักมีตนสูง ๕ สอกชาแล ฯ

ในพันอันถ้วน ๓ นั้น จักมีตนสูงได้ ๔ สอก พายหน้าชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๗๓๐]*

ใน (พัน) วัสสาถ้วนสี่นั้น จักมีตนสูงได้ ๓ สอกชาแล ฯ

ในพันถ้วน ๕ นั้น จักมีตนสูงสองสอก พายหน้ามาแล ฯ

สอกมัชฌิมปุริสะสอก ๑ เปนสองสอกฅนเราบัดนี้แล ฯ

คันว่าสักขีในพันวัสสายังมีคำไว้ว่า (วิ) ย สุ ส ทา ดั่งนี้ ใน*พันวัสสาหัวทีนั้นชื่อวิมุติยุค คือยิงชายคระหัฏฐ์นักบวชจักได้ถึงมัคคผลธัมม์ ได้ฟังธัมม์แลจักได้ถึงพายมากชาแล ฯ ในพันถ้วนสองนั้น สัตต์ทังหลายจักใส่ใจรักสาสีลหื้อบัวริสุทธิ์แล้วปฏิบัติคลองมัคคผลธัมม์ไจ้ๆ แล้วจักได้ถึงสุขพายหน้ามากชาแล ฯ ในพันถ้วน ๓ นั้น สัตต์ทังหลายจักอุตสาหะ[๑] สูตรเรียนแลฟังธัมม์คำสอนกูแท้ใส่ใจปฏิบัติภาวนาไปไจ้ๆ ก็จักได้ถึงมัคคผลธัมม์ มีหั้นชาแล ฯ ในพันวัสสาถ้วน ๕ นั้นมาถึง ปัณณสัตต์ทังหลายจักชวนกันส้างไทยทานแล้วจักเอาทานผลเปนปัจจัย แล้วใส่ใจปฏิบัติภาวนาไปไจ้ๆ ก็จักได้ถึงมัคคผล* มีหั้นชาแล ฯ

กูตถาคตะนิพพานไปแล้วได้สองพันวัสสา ปายปี ๑ เข้าเขตใน ๓ พันนั้นชื่อว่ากลาง ๕ พันวัสสาแล ยามนั้นหมากน้ำเต้าจักจม หมากหินจักฟูชาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๗๓๒]* ฅนทังหลายฝูงมิจฉาทิฏฐิมีทัมมิละเปนต้น เขาก็จักมีใจเหลิ้มใสในแก้ว ๓ พระการ แล้วจักรู้หื้อทานรักสาสีลฟังธัมม์ เมตตาภาวนา อุปัฏฐากแก้ว

---

[๑] ต้นฉบับว่า อทิสะ

๓ พระการ แลส้างกุฎีวิหารก้านกุ่งรุ่งเริงมากนัก คันตายก็ได้ถึงมัคคโมกขธัมม์ ลวดนิพพานไปชาแล อันนี้หมากหินฟูแล ฯ

พระการ ๑ คระหัฏฐ์แลนักบวชทังหลายหากเกิดมาทำ่กางแก้ว ๓ พระการ ร่ำพึงหันกัมม์อันเปนบาปเปนบุญพ้อยบ่เอา ลวดเปนคนแหน้นหนาหั้นแล คันเขาตายก็ได้ไปจมอยู่อบาย อุปมาเปนดั่งหมากน้ำเต้าจมนั้นแล ฯ

ดูรามหาราช ท้าวพระญาชุมพูทวีปทังมวร ก็จักมีใจอันหยาบช้า บ่ไต่ตาม ทสราชธัมม์สิบพระการ จักละเสนาอามาตย์ผู้เฒ่าผู้แก่เสีย แล้วจักยกเอาเสนา อามาตย์ตนหนุ่มตั้งไว้พิจารณา ลวดบ่กะทำตาม จักกะทำหิงสาราวีข้าไปร่ บ้านไทยเมิงทังมวรหื้อสิบหายชาแล ฯ ในเมื่อท้าวพระญาเสนาอามาตย์บ่ระกอบ ชอบธัมม์แท้ เทวดาอยู่รักสาโลกทังมวรก็จักเคียด จักแต่งแปงอันบ่วุฒิจำเริญใจ ถึงกาละฝนตกพ้อยหื้อแดด ยามแดด *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๗๓๔]* พ้อยจักหื้อฝนตกชาแล ฯ หน่อพิชชะเข้ากล้าของปลูกของแปงทังมวร ในเมื่อคนทังหลายกินเข้าแลลูกไม้ ทังมวร ย่อมได้กินง้วนสาร อันเทวดาหากเอาใส่ไว้นั้น ก็จักแผ่ไปในดูกในเอ็น ในไส้ในปุมเสี้ยงแล คนทังหลายลวดเปนพยาธิต่างๆ บ่นับบ่อ่านได้ ก็จักบังเกิด เปนฝีสาน สัพพะพยาธิต่างๆ แลตายไปก็จักมีชาแล ฯ ลางพร่องฟ้ามืดมาแล้ว พ้อยสว่างหายไปหาฝนบ่ได้ ก็จักมีชาแล ฯ

พระการ ๑ ท้าวพระญาจักขับเอาเข้าของงืนคำกับด้วยชาวบ้านชาวเมิง ทังหลาย อึดไหม้ไส้แท้ชู่ปีชู่เดิน อุปมาไหน้ำมีน้ำหากเตมแล้วพ้อยตักเอามา แถมเล่า ไหน้ำอันเปล่านั้นซ้ำจักเขาะออกเสียไจ้ๆ ก็มีแล ฯ

พระการ ๑ โขงเมิงอันเดียวกันกึ่งเมิง ๑ ฝนตก กึ่งเมิง ๑ ฝนบ่ตกก็มีแล ฯ

พระการ ๑ ท้าวพระญาจักแต่งการแก่ไปร่ฝ้าทังหลายหื้อหาหว่างหาช่อง บ่ได้ ก็จักมีชาแล ฯ พายหน้าแต่นั้นคนทังหลายจักทุกข์ลำบากเข็ญใจ ไผอยู่ที่ใด ลวดบ่เยดบ่ส้างสังนั้น ก็จักหอดแห้งไปชาแล ฯ ท้าวพระญาจักขับเอาเข้าของ งืนคำ เอาหื้อวินาสสิบหาย คนทังหลายก็จักมีใจฟุ้งแตก จักเอากันหนีเสียบ้าน เสียเรินแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๗๓๖]* ก็จักไปลี้เตียดอยู่สรอกห้วยราวเขาเสีย แล้วจัก เอากันไปอยู่ประเทสที่ไกลเมิงชาแล ฯ

พระการ ๑ ท้าวพระญามหากษัตริย์ก็จักปลูกปลงวางลูกยิงชายอันเปนเชื้อขัตติยะวงสาหื้อเปนเมียแก่ข้าขุนหาญ ลวดจักเสียเชื้อชาติกระกูล อุปมาเปนดั่งหมาจิ้งจอกขี้ใส่ไตรคำนั้นแล พ้อยจักหาเตชะริทธีบ่ได้ ลวดจักได้ไหว้แลปูชาเปนปริวารท้าวพระญาฝูงใจบาป อุปมาเปนดั่งหงส์คำได้เปนปริวารแห่งกาดำนั้นแล ฯ

พระการ ๑ ผัวเมียอยู่กินกับด้วยกันพ้อยคดเลี้ยวต่อกัน ลักเอาไปจ่ายเสีย อุปมาเปนดั่งชายผู้ ๑ ฟั่นเชิกหนัง ได้เท่าใดเอากองไว้พายหลัง ยังมีหมาตัว ๑ มาอยู่ทางหลังยอกินเสีย บ่หื้อยาวได้นั้นแล ฯ

พระการ ๑ ลูกยิงสาวน้อยมีอายุได้ ๑๑ ๑๒ ปี ก็จักหื้อเอาผัวแล้วจิ่งมีลูกหลานเชียวเถ้าเชียวตาย อุปมาเปนดั่งไม้ไผ่กอน้อยพ้อยแตกเปนกิ่งเปนค่าไปนั้นแล ฯ

ดูรามหาราช แม่นชาวเจ้าก็จักบังเกิดโลภะตัณหาด้วยลาภะสักการะ แล้วก็จักเอาธัมม์กูไปเทสนาแก่อุบาสกอุบาสิกาทังหลายแล คองได้ลาภะสักการะมากินบัวรโภค ล่วงสุดบ่ควร *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๗๓๘]* ไป มีต้นว่ากลางบ้านประตูเวียง ทางหลวง ก็จักไปนั่งเทสนาแลกเอาเคิ่งปูชามากิน เปนดั่งชายผู้ ๑ เอาท่อนไม้จันทน์แดงอันวิเสสไปแลกเอาน้ำปลาเน่ามากินนั้นแล ฯ

พระการ ๑ กูนิพพานไปได้ ๓ พันวัสสามาถึงนั้น บ้านเมิงอันมีในท่ำกลางชุมพูก็จักเปนโกลาหน ข้าสึกฟันกันตายเปนขุ้นเปนมัวมากนัก เท่าจักมีบ้านนอกขอกเมิงแจ่งจักอยู่เยนเปนสุข ยุท่างกะทำบุญไจ้ๆ เปนดั่งน้ำสระอันใหย่ท่ำกลางพ้อยขุ่นมัวเสีย ขอบแจ่งพ้อยใสงาม อุปมาเปนดั่งสระน้ำนั้นแล ฯ

ดูรามหาราช ในเมื่อ ๓ พันวัสสามาถึงเมื่อใด เภยยะจักเกิดมีชาแล คือว่านักบวชบ่ตั้งอยู่ในคลองคำสอนพระตถาคตะใจบาปนัก ร้อยตนพันตนจักชอบแลตน แม่นท้าวพระญาเสนาอามาตย์อันประกอบด้วยคลองธัมม์ร้อยคน พันคนก็บ่มีสักคนแล เหียดว่าปาปธัมม์แหน้นหนา เทวดาอินท์พรหมทังหลายจักแต่งกุมภัณฑ์คันธัพพะลงมาหิงสาราวีสัตตโลกทังหลาย หื้อเปนโทสเปนเกนหื้อวินาสสิบหายตายมากนักชาแล ฯ

อัน ๑ ยักขเทวดาก็จักมายุยงหัวใจหื้อนักบวชทังหลายถ่อยช้า *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๗๔๐]* หื้อได้เคียด ปมาทะแก่กัน ตนหนุ่มบ่ยำตนแก่ ตนแก่บ่ยำตนหนุ่ม ลูกสิกข์บ่ยำครู อาจารย์บ่ยำลูกสิกข์ ไผสอนไผก็บ่ได้ เท่าจักหอมหยับบาปไจ้ๆ ก็จักต้องทุกข์เภยยะฝูงนั้นชาแล ฯ แม่นท้าวพระญามหากษัตริย์แลเสนาอามาตย์ ยักข์หากบันดลเข้าหัวใจก็บ่รักบ่ยำกัน ไผก็ว่ามันมีบุญมีคุณ มีเตชะริทธี มียัสสปริวารกล้าหาญ ตนหน้อยก็ดูแควนตนใหญ่ ไปร่ก็จักดูแควนขุน ลูกน้องก็บ่ยำนาย ลูกชายก็บ่ยำพ่อแม่ ผู้เปนเจ้าเปนใหญ่ก็จักบิบเบียนข้าไปร่ไทย โทสน้อยก็จักเปนโทสใหญ่ โทสบ่พอตายก็จักข้าแล ก็จักครุบชิงเอาเข้าของหื้อวินาสสิบหาย ลูกเมียก็จักเปนข้าท่านชาแล ฯ

พระการ ๑ เทวดาก็จักยุยงหิงสาหื้อผู้น้อยผิดผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ผิดผู้น้อย เมิงน้อยผิดเมิงใหญ่ เมิงใหญ่ผิดเมิงน้อย บ้านเหนือผิดบ้านใต้ บ้านใต้ผิดบ้านเหนือ เรินเหนือผิดเรินใต้ พ่อแม่ลูกหลานผิดเถียงกัน ด้วยข้าสัตต์ ลักท่าน เหล้นชู้สู่เมียกัน ครุบชิงเอาวัตถุไร่นาคามเขต ฯ

อัน ๑ ท้าวพระญาเสนาอามาตย์พิจารณาบ่ชอบ แต่งฉันทาคติ โมหาคติ โทสาคติ *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๗๔๒]* เภยยะธัมม์ ตริอุบายกินจ้าง หล้างแพ้พ้อยหื้อค้าน อันค้านพ้อยหื้อแพ้ ปาปธัมม์แรงนักผิดข้องต้องโทส ลวดจักผิดกันเปนโกลาหล สึกใหญ่ ข้าฟันกันตายมากนัก ก็จักเกิดมีในท่ำกลาง ๕ พัน วัสสาอันถ้วน ๓ นั้นชาแล ฯ

พระการ ๑ เสิอจักกินคน จักเข็บ แมงป่อง งูจักขบสัตต์แลคนมากนัก ก็จักเกิดเปนอุบาทว์ต่างๆ เปนพยาธิเจ็บท้อง เจ็บคอ ลงเลิดตาย ลุกอยู่ก็จักตาย นั่งอยู่ก็จักตาย นอนอยู่ก็จักตายไป เภยยะหลายพระการต่างๆ ก็จักเกิดมีในท่ำกลางสี่พันวัสสานั้นแล ฯ

ยามจักแดดก็จักร้อนมากนัก เมิ่อลมก็จักลมร้าย เมิ่อฝนก็จักฝนร้าย ฟ้าร้องก็บ่ตามปกติ ฟ้าก็จักผ่าคนแลสัตต์ทังหลาย น้ำก็จักร้อน อุบาทว์ก็จักเกิดมีตามวิบากปาปกัมม์ชู่อันชาแล ฯ

เภยยะฝูงว่ามานี้ ปรากฏมีประเทสที่ใดเมิงใด ประเทสอันนั้นก็จักสิบหายวายวอดแห้งหอดบ่มีคน เมิง ๑ สองเมิง สามเมิง มารอมกันเปนเมิง ๑ แล ฯ

เริน ๑ สองเริน ๓ เริน มารอมกันบ่พอเริน ๑ ได้แล ฯ ดูรามหาราช สองเริน ๓ เริน ก็จักมีควายแลตัวชาแล เภยยะฝูงนี้จักเกิดมีพันวัสสาอันถ้วน *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๗๔๔]* ๓ นั้น ชาแล ฯ ในกาละยามนั้น สาสนากูตถาคตะก็จักหม่นหมองไปมีหั้นชาแล ฯ

อิ ปญฺจ มม สาสนํ ปเกตุ วิเทวินฺท เอกเมเก วสฺสาสห เอกเมธมฺมิกเทวปุตฺต อนาเป หินฺติ เทวินฺโท ฯ

ดูรามหาราช ตนเปนเจ้าแก่เทวดาทังหลาย ท่านจุ่งเลงดูยังสาสนากูอย่าขาด จุ่งอาณัติหื้อเทวบุตต์ตนชอบประกอบด้วยธัมม์นั้นหื้อลงมาเกิดแลตนแลพันวัสสา เพื่อหื้อเลิกยอสาสนากูตราบเสี้ยง ๕ พันวัสสานั้น หื้อรุ่งเริงไปจุ่งมีเทิอะ ว่าอั้นหั้นแล ฯ

ตํ สุตฺวา พระญาอินทาธิราชได้ฟังธัมมเทสนาแห่งพระพุทธเจ้าเยิ่งนั้นก็บังเกิดโสมนัสสะชมชื่นยินดีมากนัก ก็ไหว้นบครบยำพระพุทธเจ้า แล้วก็สระเดจไปสู่ชั้นฟ้าอันเปนที่อยู่แห่งตนแล *อาทาย* ก็หื้อเอาทิพพวัง ยังดอกลีลัวทิพพ์ต้น ๑ *โลโปตฺวา* ก็มาปลูกไว้ *ปพฺพต มถมสฺมึ* เหนิอยอดดอย *สีมนฺตเร กส อเทสิ มนฺตส* เหนิอเขตแดน เมิงอันเปนแว่นแคว้นเมิงโยนกะที่นั้น แล้วก็บอกก่าวถ้อยคำอันพระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๗๔๖]* เทสนาทำนายไว้นั้นแก่เจ้ารสีตนชื่อ **อินทสัมปละ** อยู่ในดอยที่นั้น ฯ

เอกเมกสฺมึ ภนฺเต วสหสฺเส สมฺปนฺโน อยํ ทิพฺพปลโวทิกนฺโต ทิพฺพคนฺโธ สตปุปฺโผ ภวิสฺสติ ฯ ดั่งนี้ว่า *ภนฺเต* ข้าแด่เจ้ารสี ในกาละเมื่อบัวรมวรแห่งพันวัสสาแลอันแลอัน *อยํ ทิพฺพปลโว* อันว่าดอกไม้ลีลัวทิพพ์อันนี้ *ทกนฺโต* อันประกอบด้วยก้านสองอัน *สตปุปฺโผ* จักเผยงามบาน คือมีกลีบได้แลร้อย *ภวิสฺสติ* ก็จักไว้ปูชาพระญาธัมมิกราชาชู่ตน ก็มีแล ฯ

ยทา จ ปน สนฺเต ปิปส โอสนํ วสฺสปปฺเต สพฺพรุกฺขติรตาสโย อากาลปุปฺผผลาลิโล โหนฺตุ ฯ ภนฺเต ข้าแด่เจ้ารสี เจ้ากูอย่าได้ประหมาท จุ่งเล็งดูกาละอันเปนไปแห่งพุทธสาสนาแล ภาวะเภยยะอันจักเกิดมีนั้นแล เจ้าจุ่งก่าวแก่คนทังหลายในภาวะพายหน้าเทิอะ ข้าแด่เจ้ารสี ในเมิ่อสาสนาพระเจ้าได้ ๒ พันวัสสาเตมแล้วเมิ่อใด *สพฺเพรกฺขา ติ กรโต ทโย* อันว่าสิ่งทังหลาย มีต้นว่า *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๗๔๘]*

ดอกไม้ เครือเขาเถาวัลย์ทังหลาย *อากาลปุปฺผา รธาริโน* ก็จักทรงดอกแลลูกอันบ่ใช่ฤดู ก็จักเกิดมีชู่ที่ชู่แห่งชาแล ฯ

นิมิตลูกไม้ทังหลายฝูงนั้น หากจักสำแดงเภยยะอันจักเกิดมีพายหน้าว่า *มนุสฺสา วา ปิกา หิริกา เนภปา เภรริกา มสาวาทิโน สติ* ฯ ดั่งนี้ เปนต้นว่าแรกแต่นี้เมิอหน้า คนทังหลายผู้ใหย่ผู้น้อยในชุมพูทวีป ก็บ่ปฏิบัติตามคำเขาก็จักเกิดมีใจอันหยาบช้า หาความเผิดละอายบ่ได้ จักยุยงหื้อเปนสึกเปนจวรข้าฟันกันตายมากนัก ฯ

พระการ ๑ คนทังหลายจักล่ายพราง หาสีลหาสัจจะบ่ได้ ว่าพระญาธัมม์เกิดมีที่นี้แลว่าอั้น ลางคนก็จักล่ายว่า กูเปนพระญาธัมมิกราชาแลว่าอั้น ฯ

มาตาปิตโร ปุตฺเต ปิเทนฺติ ปุตฺตาปิ มาตาปิตโร วิเทคคนฺธะ อโกสนฺติ ปริภาสนฺติ ฯ ข้าแห่งเจ้ากู อันว่าคนผู้เฒ่าแก่พ่อแม่ก็ดี มีวาทะผิดเถียงกันกับด้วยลูกหลาน ก็จักพรองด่ากัน *ปริภาสนฺติ* เขาก็จักด่ารำ่ไรด้วยการต่างๆ มีหั้นชาแล ฯ

นิมิตฺตา ภนฺเต วา สิกฺขคุรุ อาจริยา วิปฏิโน วิวาทนิ อเโกสาทีริ [หน้าลานที่ ๒๗, น.๗๕๐] โท ทกฺขิ อสทฺธา อปน ปากการิ ปญฺจวสฺสสหสฺสานิ จตุสาสนํ สรกฺขาเปตุํ อาโรเจมีติ ฯ

*ภนฺเต ข้า*แก่เจ้ารสี เจ้ากูจุ่งเล็งดูมนุสย์โลกแลสาสนาพระพุทธเจ้าเทิอะ *อหํ* อันว่าข้า ก็มาบอกก่าวแก่เจ้ากู เพิ่อหื้อได้แขวดกฏหมายรู้ ยังกาละพุทธสาสนา ๕ พันวัสสานี้ดีหลีแล ฯ

ภนฺเต ข้าแด่เจ้ารสี เจ้ากูจุ่งฟังปุพพนิมิตร้อยเอ็ดภาสา แล้วเจ้าจุ่งบอกแก่คนทังหลายพายหน้าเทิอะ ปุพพนิมิตฝูงนั้น คือว่าม้ากินหย้าด้วยวัว คนทือกุบ[๑] หุ้มหน้า มือลูบหน้าปกตา ทือถงพากับดาบ แบกม้าวยาวดั่งทั่งรั้วนา ถือชาหูลับหน้าพ่อค้าสืบคำจวร ผีหลวงบินอากาส นักปราชญ์บ่รู้คลองบุญ ฝูงเปนขุนบ่รู้ตัดแต่ง[๒] ผ้า ๔ แจ่งเอามาเปนถง ฝนตกลงบ่ใช่เมิ่อ นักปราชญ์เบื่อคลองธัมม์ คนบ่ยำ[๓] นักบวช พาละโจทย์อาจารย์ ผิดบัวราณแต่งใช้ ผู้ไร้เกิดเปนดี ยิง ๔๕ ปีมีชู้ผู้รู้ท่านนับขับ (หนี) ฝูงชี...สายฟ้าควี่เหมินทุง ผีรุ้งบินอากาส นักปราชญ์

๑ กุบ – หมวก

๒ ตัดแต่ง – ในที่นี้หมายถึง พิจารณาตัดสินคดีความ

๓ ยำ, อยำ – เคารพยำเกรง

รู้ล่ายพราง คนเทียวทางยกยอโทส นักบวชบ่ยำกัน งืนคำถูกกว่าเบี้ย เบี้ยร้อยชูดเสียซาว[๑] *[หน้าลานที่ ๒๘, น.๗๕๒]* ชาวเจ้าตริช่างล่าย ผู้น้อยปราบกินเมิง ขุนนันเนิงใต่ข้า ฟ้าร้องดังเสียงแขง ก็มีเมื่อนั้นแล ฯ

คนฺติ ปริภาสนฺติ ฆเปสนฺติ ข้าแด่เจ้ารสี ในกาละนั้นลูกสิกข์ก็จักเถียงกับด้วยครูบาแห่งตนชาแล คนก็จักผิดเถียงกันด้วยเข้าของงืนคำ จักร่ำไรแก่กันชาแล ฯ

ราชาโน ปิ อญฺญมญฺญํ ยุชิตา ธนธญฺญา ทาสํ ทาสี หนฺติ อสฺส โคณ มหึสา ทาโย คณฺหสนฺติ ฯ *ภนฺเต* ข้าแด่เจ้ากู *ราชาโน* อันว่าท้าวพระญาทังหลายในทวีปทังมวร จักครุบชิงเอาราชสัมปัตติซึ่งกัน มีต้นว่าเข้าเปือกเข้าสาร ช้างม้าวัวควาย ไร่นาคามเขต ก็จักมีชาแล ฯ

วินิปิยามา จ อธมฺมิกา วินิจิยา รฏฺฐปพฺพชาโน วิกินิสนฺติ ฯ ข้าแด่เจ้ารสี ในกาละนั้น ท้าวพระญาเสนาอามาตย์พิจารณาไต่ถ้อยจ่าคำก็บ่ชอบ บ่ประกอบคลองธัมม์ ตัดตามฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ โลภคติ ภยาคติ ได้แล้วปันกันกิน ฯ รัฏฐปัชชาไปร่ไทยบ้านเมิงก็ตระหมอดหอดไร้ถ่อยไปชาแล ฯ

ปถม วิวรโส เหฏฺฐ โอตริตสฺมึ ปถ [หน้าลานที่ ๒๙, น.๗๕๓] วิวา ปิตาสรณา ทาโย อเสชาตํ ขทิตา อวิปุลา ภวิสฺสติ ฯ ข้าแด่เจ้ารสี ในกาละเมื่อนั้น รสแผ่นดินก็จมลงไปพายใต้ ลวดหารสบ่ได้ ส้างลูกปลูกบ่เปน พิชชะเข้ากล้าถั่วงาเปนต้น ฯ *อเสชาตา* ก็หารสบ่ได้ แม่นสัตต์ทังหลายต่าง ๆ เปนต้นว่านก หนูทังหลาย *ขาวิกา* ก็จักลงบีบเบียนกินเข้ากล้าพิชชะทังมวร ลวดตระหมอดหอดหายไปชาแล ฯ

สพฺเพ ราชาโน มนุสฺสา หิปิรตา อเลธโน ปา ฯ เมื่อใดแร้งกาตอมอากาส คนเปนพยาธิหาผี ฝูงเปนชีใจบาปกล้า พ่อค้าช่างลักของ คนหนุ่มบ่ยำผู้เถ้า ชาวเจ้าช่างทือกุบ ฝูงเปนชีทือดาบทือกุบล่าหางืน บ่มืนนานก็หม่นเส้า ต้นเข้าจากเสียรวง นาท่งหลวงจักตายแห้ง น้ำบ่อแห้งเขาะกิน แผ่นดินปานไฟไหม้ คนใบ้จักลักกิน เสียงมี่นันก้องอากาส ปานฟ้าหยาดลงมา แผ่นดินหนาไหวหวั่น ลมพัดปั่นไปมา อเวจีร้อนไหม้โลก คนจักตัดโสกคำพรอง คนจักหาปองขาวลา เหื่อย้อยหน้าพระสัตถา สองตาไหลหลับอยู่ *[หน้าลานที่ ๓๐, น.๗๕๔]* เจติยะบุเปนควันแผ่นดินหนายะแตก สายฟ้าแถกคนตาย สระหนองกลายเปนเลิด แมงบังเกิด

---

๑ ชูดเสียซาว – มีค่าลดลงเหลือแค่ยี่สิบ

เตมนา หมูหมาหอนสะสู่ ช้างม้าลู่ตกเมิง ผียักข์เนิงเทสท้อง ผีลุกก้องกลางคืน นกหนูคืนกัดเข้า ไก่เถิ่นเข้ามาเมิง เสนาเริงไหมไปร่ ได้แล้วแจกกันกิน นักบวช แลคนจักหาสีลบ่ได้ ผู้ไร้หากเปนทุกข์ เที่ยงหาสุขบ่ได้ ปลดหาบไว้กลางทาง คนจักร้องอวยครางนักเล่า ถ้วยใจเส้าครางตาย ฯ

นิมิตทังหลายจักเคริงขวด[๑] ฝูงนักบวชแลคนจักสิบหาย ฝูงยิงชายบ่ยำ บ่เชื่อ ก็เที่ยงว่าจักได้ทือหอกดาบเริงถือตน เลิดคนแลช้างม้าพอเพียงว่าตาตีน ชาแล ฯ เมื่อใดฝูงเภยยะเบียนแล้ว พระญาอินท์ตนผ่านแผ้วก็จักเล็งหาธัมมิกรา ชาตนมีอานุภาพ จักลงมาปราบชุมพู มาเลิกสาสนาสัพพัญญูเริงราบ หื้อตั้งอยู่ มีนนาน ยามปานกลางที่กึ่ง ในที่กึ่ง ๓ พัน สืบปรัมปราแต่เค้า ตราบต่อเท้า ชุมนุมธาตุ เปนปริโยสานชาแล ฯ

สกฺโก เทวราชา ปิ ปิจนา สคกายํ อปฺปกามีติ ฯ *สกฺโก* อันว่าพระญาอินท์ ตนเปนเจ้าแก่เทวดา คันว่าบอกก่าว *[หน้าลานที่ ๓๑, น.๗๕๗]* คำเท่านั้น แก่เจ้ารสีตน ชื่ออินทสมพาร ตนอยู่เขาหลวงในเมิงหริภุญเชยยนครที่นั้นแล้ว ก็สระเดจไปสู่ ที่อยู่แห่งตนก็มีวันนั้นแล ฯ

ทสมํ ปาทธาตุกถา นิฏฺฐิตา ฯ กรียาเทสนาตำนานผูกถ้วนสิบ ก็สระเดจ บัวรมวรกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ มูลสัทธาข้าชื่อว่าชายดวงแก้ว บ้านเชียงจาม ภริยาชื่อว่านาง บัวฟอง เปนเค้า พ่อแม่ลูกเต้าหลานเหลนส้างทานค้ำวรพุทธสาสนา ๕ พันวัสสา ผู้ข้าทังหลาย ก็ขอหื้อเปนผลอานิสงส์ชั่วนี้แลชาติหน้าแด่ ฯ ทานกับวัดจอมทอง แล ฯ

ผู้ข้าลิขิตลูกชายบ้านยางมวน เขียนค้ำชูพ่อรามดวงแก้วบ้านเชียงจาม ๑ แด่ ฯ ตัวข้าบ่งาม ไผอย่าได้ติเตียนข้าแด่ ฯ ผู้ข้าก็ขอเปนผลอานิสงส์ชั่วนี้ แลชาติหน้าแด่ ฯ

---

[๑] เคิงขวด – โกรธเคือง

พระธาตุหริภุญไชย ลำพูน
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

เชียงใหม่ หรือ "อภินวนคร"
(แนวคูเมือง/กำแพงเมืองเก่า ๔ ด้าน กลางภาพ)
ภาพ : วสันต์ ปัญญาแก้ว

ตำนานพระเจ้าเลียบโลก

ผูก ๑๑

นโม ตสฺสตฺถุ ฯ นมิตฺวา นตโต กายา มาหุ ปฏิสนฺธิ คเหตฺวา มหามายาเทวิ ปิย กุจฺฉิมฺหิ ฯ

ดูราสัปปุริสะทังหลาย พระพุทธเจ้าแห่งเรา จุติจากชั้นฟ้าตุสิดาสวัรคเทวโลวก ก็ลงมาเอาปฏิสนธิในท้องนางมหามายาเทวีในปีก่าเร้า เดิน ๙ เพง ฤกษ์ ๒๐ ตัว ฯ ในเมื่อเจ้าออกไปบวชในปีก่าเร้า เดิน ๖ เพง เมงวัน ๕ ฤกษ์ฟ้าได้ ๑๓ ตัว เมื่อเจ้าได้ตรัสประหญาสัพพัญญูในปีเต่าสัน เดิน ๘ เพง เมงวัน ๕ ฤกษ์ได้ ๑๓ ตัว ยามรุ่งแจ้งหั้นแล ฯ

พระพุทธเจ้าก็ธอระมานอยู่สั่งสอนคนแลเทวดาหื้อแล้วพุทธกิจ ในวัสสาปฐมหัวทีนั้น ก็ไปเทสนาธัมมจักกปวัตตนสูตรสั่งสอนปัญจวัคคีย์ ๕ ตน ในป่าอิสิปัตตนมิคคทายวัน ในเมิงพาราณสีที่นั้น อยู่นานได้ ๔ วัสสา แล้วก็เข้าไปในป่าเวฬุวัน ในเมิงราชคหะ ฯ

ในวัสสาถ้วน ๖ นั้น ก็เข้าไปเมิงเวสาลี

ในวัสสาอันถ้วน ๗ นั้น ก็เข้าไปในดอยกุลปัพพตะ ฯ

วัสสาอันถ้วน ๘ นั้น ก็เข้าไปในชั้นฟ้าตาวติงสาแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒, น.๗๖๐]*

วัสสาอันถ้วน ๙ ก็เข้าในป่ากาสกลปนะ ฯ

วัสสาอันถ้วนสิบ ก็เข้าในเมิงโกสัมพี ฯ

วัสสาอันถ้วนสิบเอ็ด เข้าในป่าลิไลย์แล ฯ

วัสสาอันถ้วน ๑๒ เข้าในบ้านอันชื่อนาพาคิริคามแล ฯ

วัสสาอันถ้วน ๑๓ เข้าไปในเมิงเวรัญชคาม ฯ

วัสสาอันถ้วน ๑๔ ๑๕ นั้น เข้าไปสู่มหาวิหารอันพ่อส้างไว้นั้นแล ฯ

วัสสาอันถ้วน ๑๖ นั้น เข้าในนิโครธสักกอาราม ฯ

วัสสา อันถ้วนสิบ ๗ นั้น เข้าในอังคเจดีย์ ที่จิ่มใกล้คลาหะปัพพตะ คือตีนดอยจอมทองนั้นแล ฯ

วัสสาอันถ้วน ๑๘ ๑๙ นั้น เข้าในป่าเวฬุวัน ฯ

วัสสาอันถ้วนซาวนั้น เข้าไปในดอยจาลิปัพพตะแล ฯ

พระเจ้าไปเข้าวัสสาในบุปผาอาราม ๖ วัสสา แล้วเข้าในป่าเชตวันอาราม ๑๙ วัสสาแล ฯ

สัพพัญญูพระพุทธเจ้าอยู่สั่งสอนสัตต์ทังหลาย ๔๕วัสสา แล้วอายุก็ได้ ๘ สิบเตมบัวรมวร แล้วพระพุทธเจ้าก็เข้าไปสู่เมิงกุสินาราย ก็นิพพานไปวันนั้นแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปแล้ว ภิกขุสังฆะอรหันตา กับทังคนแลเทวดาก็พร้อมกันส่งสะการพระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๓, น.๗๖๒]* ในปีก่าไส้ เดิน ๖ เพงเมงวัน ๔ ฤกษ์ฟ้าได้ ๒ ตัว วันนั้นแล ฯ

ในเมื่อส่งสะการบัวรมวรแล้ว อรหันตาสาวกะแลเทวบุตต์เทวดา ท้าวพระญาทังหลายจักมาเอาธาตุพระเจ้ามีดั่งนี้ ธาตุทังมวรบ่แตก บ่ม้างมี ๗ องค์ คือดูกกระหม่อม ๑ ดูกด้ำมีด ๒ อัน เขี้ยวฝางคำ ๔ เหล้ม ๗ อันนี้บ่แตกบ่ม้างยังเปนก้อนเปนแท่งอยู่แล ฯ

ธาตุฝูงเสสหลอเหลือกว่านั้นก็แตกย่อยเปน ๓ ถ้าน ฯ ถ้าน ๑ ใหย่เท่าเมดถั่วควาง[๑] หักกึ่ง มีวัณณะเหลิงเปนดั่งคำนั้นแล ฯ ถ้านกลาง ใหย่เท่าเมดเข้าสารหักกึ่ง มีวัณณะเปนดั่งแก้วหอยมุกนั้นแล ฯ ถ้านน้อยนั้นเท่าเม็ดฟันผักกาด มีวัณณะขาวเปนดั่งปีกนกยางนั้นแล ฯ ถ้านใหย่ได้ ๖ ทวง ถ้านกลางได้ ๕ ทวง ถ้านน้อยได้ ๖ ทวงแล ฯ

เกสาธาตุทังมวรก็ดี ขนทังมวรก็ดี เขี้ยวได้ ๓๖ แท่ง นอกกว่านั้น เขี้ยวเค้า ๔ เหล้ม เล็บตีนเล็บมือ ฯ

ในเมื่อยกหีดพระเจ้าขึ้นสู่กองหลัวนั้น เทวดาอินท์ฟมทังหลายอันอยู่จักรวาฬ หมื่นโลกจักรวาฬ อนันตจักรวาฬ แสนโกฏิจักรวาฬ เขาก็มาอุปัฏฐาก

[๑] ถั่วควาง – ถั่วเขียว

เอาแต่เมื่ออยู่เหนิอกองไฟนั้นไปไว้จักรวาฬแล ฯ อรหันตาเจ้าทังหลายก็นำ *[หน้าลานที่ ๔, น.๗๖๔]* ก็นำเอาธาตุพระพุทธเจ้าไปตั้งไว้ที่ทังหลายต่างๆ ตามดั่งพระเจ้าทำนายไว้นั้นแล ฯ

ดูกกระหม่อมก็เอาไปจุไว้**เมิงหริภุญเชยย์นคร**หั้นแล ฯ

ธาตุดูกด้ำมีดกล้ำขวา ไปจุไว้ฟมโลวก กับผ้าอันพระเจ้านุ่ง พระญาฟมเอาเมิอจุไว้ ก่อเปนเจติยะสูงได้ ๑๒ โยชนะ ปรากฏชื่อว่า**ทุสสเจติยะ**วันนั้นแล ฯ

ดูกด้ำมีดกล้ำซ้าย ไว้ใน**ลังกาทวีป** กับทังเขี้ยวฝางคำกล้ำซ้าย ก็มีวันนั้นแล ฯ

ธาตุเขี้ยวฝางคำกล้ำพายลุ่ม ไว้ใน**เมิงตักกสิลานคร**หั้นแล **เมิงคัณฐรัฐนคร** หากเปนแคว้นอันเดียวกันแล ฯ

ธาตุเขี้ยวฝางกล้ำขวาพายบน เมิอไว้ในชั้นฟ้าตาวติงสา กับทังเกสาจุฬามณีเจดีย์ สูงได้ ๗ โยชนะนั้นแล ฯ

เขี้ยวฝางคำกล้ำซ้ายพายลุ่ม ไปไว้ในนาคทวีปแล ฯ

นลาฏะดูกหน้าผาก **พระญากากวณติสราชะ** เอาไปจุไว้ในลังกาทวีปแล ฯ

ธาตุทวง ๑ จุไว้สักกละชุมพูทวีปทังมวร เปนเจติยะไว้ใน**เมิงราชคหะ** หลัง ๑ ไว้**เวสาลี** แลไว้ใน**เมิงกัปปิลวัตถุ** ไว้ใน**เมิงอเวลกัปปะ** ไว้ใน**บ้านลัมภคาม**หลัง ๑ ไว้ใน**เมิงปาเวยยะ** *[หน้าลานที่ ๕, น.๗๖๖]* นคร คือว่า**เมิงสังคโลวก**นั้นแล ฯ

ธาตุดูกคอ ไว้ในเมิงนาคทวีปแล ฯ

ธาตุต่อมน้ำหมาก ไว้ในเมิงวิเทหะนครหั้นแล ฯ

กับเข็ม ไว้ใน**เมิงอินทปัตถะนคร** ฯ

เกิบตีน อันประจิตรด้วยแก้ว ๗ พระการ สายสนุก บาตร แลตีนบาตรไว้ในบ้านพราหมณ์ชื่อ**ภุสิลคาม** ฯ

หมอนอิง ไว้ใน**เมิงกุฏานคร** ฯ

ผ้า ๓ ผืน ไว้ใน**เมิงอินทมตินคร** ฯ

บาตรพระเจ้า ไปไว้ใน**เมิงมาตุลนคร** ฯ

วี ไว้ใน**เมิงกุรุรัฏฐะ** คือ**โกสัมพี**แล ฯ

ถัดนั้น อรหันตาเจ้าทังหลายก็เอาธาตุในตน แลธาตุนอกตนทังมวรไปถปันนะตั้งไว้เปนเจติยะตามดั่งพระเจ้าหากทำนายนั้นก็มีแล ฯ

พั่นดั่ง**สัมภุตเถรเจ้า** ก็มาเอาดูกคอกล้ำหน้า กล้ำหลังแห่งพระพุทธเจ้าเมื่อไฟพรองจับตนพระเจ้าอยู่นั้น ได้แล้วก็เอาไปก่อไว้ใน**ดอยอาฬวีปัพพตะ** คือเจติยะบัดนี้แล ฯ

ถัดนั้น ยังมีมหาเถรตน ๑ คือ**เขมรเถร** มาถอดเอาธาตุดูกกล้ำซ้ายเมื่อไฟยังจับตนพระเจ้าอยู่นั้น ได้แล้วก็เอาไปถปันนะตั้งไว้ใน**ดอยมหิยังคะประเทียด** เขียด**เมิงนาคทวีป**นั้นก็มีแล ฯ

ในเมื่อแล้วสรีระส่งสะการพระเจ้าแล้วดั่งอั้น เมื่อนั้นยังมีมหาเถรตน ๑ คือว่า**อุตตรเถียร** แล**รัตนเถียร มหาอานันทเถียร** *[หน้าลานที่ ๖, น.๗๖๗]* เขาเจ้าก็มาจารจากับด้วยกัน แลพระญาอโสก แลพระญาอินท์ ว่าดูรามหาราช เมื่อพระพุทธเจ้าจระเดินไปโผดสัตต์ทังหลายบ้านน้อยเมิงใหย่ ก็เทสนาธัมม์สั่งสอนไปชู่แห่ง ว่ากูนิพพานไปแล้วดั่งอั้น สูทังหลายจุ่งเอาธาตุชื่อนั้นชื่อนี้ มาไว้ที่นั้นที่นี้เทิอะว่าอั้น เราทังหลายก็ควรเอาธาตุไปไว้ตามดั่งพระพุทธเจ้าหากเทสนาไว้นั้นก็ควรแล ฯ ว่าอั้นแล้วมหาเถรทังสอง กับทังพระญาอโสก แลพระญาอินท์ก็เอาธาตุพระพุทธเจ้า เตมตัมพนาฬี คือว่า ๓ กวก[๑] หมากพ้าว ก็เอาธาตุมาจุไว้ใน**ดอยทุลกุตะ** คือด**อยจอมไกล**แล ฯ

เอาเกสากับทังธาตุ (ไว้ดอย) ปู่หลาน ฯ

แล้วเอาดูกหน้าผาก กับทังฝ่ามือ แลเกสา ไว้ใน**ดอยจิขุ่มเท้า** คือ**ดอยเมิงพะยาก** ฯ

แล้วเอาดูกมือซ้าย กับเกสา ไว้ใน**ดอยทอง เมิงพะยาก** ฯ

แล้วเอาแขนขวา กับเกสา ไว้**ดอยจอมกิติ** คือ**ดอยทอง เชียงแสน**แล ฯ

เอาธาตุนิ้วมือซ้าย ไว้**ดอยจอมทอง เชียงราย**แล ฯ

ธาตุดูกแขนซ้าย ไว้ใน**ถ้ำเมิงแกบ** ฯ

เอาธาตุดูกสอกกล้ำขวาแลเกสา ไปไว้**ท่าสบลาน** คือ**ท่าส้อย** ฯ

แล้วเอาธาตุกลางสอกกับเกสา มาไว้**ท่าซาย**แล ฯ

---

๑ กวก – กะลา

เอาดูกหน้าผากกล้ำซ้าย กับเกสา ไว้ *[หน้าลานที่ ๗, น.๗๖๙]* **ดอยเกิ้งสบหาดบ้านซาง** ฯ

เอาดูกกระหม่อมหัว ไว้**เมิงหริภุญเชยย์นคร**แล ฯ

เอาดูกคางกล้ำขวา กับเกสา ไว้กู่คำใน**เวียงกาบซะบงป่าซาง**นั้นแล ฯ

เอาดูกคางกล้ำซ้าย กับเกสา ไปไว้**โชติอาราม** กลางเชียงใหม่ **มหาเจติยะหลวง**นั้นแล ฯ

เกสาเส้น ๑ ไปไว้**อโสกอาราม** คือ**วัดพระสิงห์หลวง**นั้นแล ฯ

เกสาเส้น ๑ ไปไว้ใน**พิชชอาราม** คือ**วัดสรีหลวง**นั้นแล ฯ

เกสาเส้น ๑ ไปไว้ใน**ดอยนางนอน เมิงติง** ฯ

เกสาเส้น ๑ ไปไว้ใน**ดอยภะเบิย** ฯ

พระการ ๑ ในเมื่อมหาเถรเจ้าทัง ๔ แลพระญาอโสก แลพระญาอินท์ ก็นำเอาธาตุเข้ามารอด**ดอยเกิ้งคำ**ที่นั้นแล้ว ก็เอากันไปจอดเซาที่จิ่มใกล้ (ขุน) แสนทองกล้ำใต้ แทบเค้าไม้ซางต้น ๑ ใกล้ฝั่งน้ำแม่ระมิงที่นั้น ได้พอสบายแล้ว ก็จิ่งจากับด้วยขุนแสนทองแล้วว่าดั่งนี้ ธาตุอันเราเอามา ก็จักถปันนาตั้งไว้ใน ดอยเกิ้งคำที่นี้ คือว่านลาฏะธาตุดูกหน้าผากกล้ำซ้าย เปนอันประเสิฏดีหลีแล เราทังหลายควรแปงก่างคำ[๑] อันใหญ่หื้อสมควรแก่ธาตุเจ้าก่อนเทิอะว่าอั้น ฯ

ในกาละนั้น พระญาอโสกก็บอกก่าวแก่ขุนแสนทอง กับ *[หน้าลานที่ ๘, น.๗๗๑]* ทังโยคี จุ่งอยู่รักสายังที่นี้ชู่อันหั้นแล ฯ ขาทังสองก็ยินดีปีติปสาทะสัทธามากนักแล ก็เอาคำมาหื้อแก่พระญา แล้วก็มาสักการะปูชาธาตุพระพุทธเจ้าด้วยอามิสปูชา เข้าตอกดอกไม้งืนคำมากนักแล ฯ ลัวะทังหลายก็มาไหว้แลอนุโมทนา แล้วพระญาอโสกก็แต่งแปงโกฐคำใหญ่สิบกำ แล้วแต่งเคิ่งปูชาทังหลาย มีต้นว่าสัตต์ แลพัดควัดไม้ไล่จามร ช่อทุง ไม้เท้า บาตร เกิบตีน น้ำต้น อาสนา หมอน ธัมมกรกตรองน้ำ แล้วด้วยคำทังมวร พั่นดั่งธาตุเจ้าองค์นั้นใหญ่กว่าธาตุทังหลายฝูงอื่น ใหญ่เท่าหน่วยหมากบ้า มีวัณณะอันเขียวงาม เปนดั่งดอกเองชันนั้นแล เอาใส่เหนือขันแก้ว แล้วใส่ในโกฐคำน้ำ เมิอด้วยขุนแม่น้ำแสนทองนั้นแล ฯ

---

[๑] ก่างคำ – หีบทองคำ

ส่วนอินทาธิราชก็ถือสัตต์กั้งธาตุเจ้าแล พระญาอโสกก็เอาก่างคำอันใส่ธาตุเจ้าตั้งเหนือหัว แล้วขึ้นสู่ดอยไปถึงปากถ้ำ แล้วก็เขาไปถึงหีดคำอันใส่ธัมม์หนังสือ ๗ อัน อันพระญาอินท์ใส่ยนต์ผัดไว้นั้น แล้วก็ขึ้นไปสู่แท่นคำอันตั้งหีดคำไว้นั้นแล ก็ยกโกฐคำอันใส่นลาฏะธาตุ แลเกสาอันใส่อูบคำ *[หน้าลานที่ ๙, น.๗๗๓]* ใหญ่ ๘ กำมือ แล้วก็เอาตั้งไว้เหนือแท่นคำ ๗ ชั้นนั้น แล้วก็ออกไปที่จิ่มใกล้หนังสือแล พระญาอินท์ก็ใส่ยนต์ชักผัดไว้หั้นแล พระญาอโสกก็แปงประตูชั้นนอก กว้างสอกปายคืบ ลวงสูงสองสอก แล้วแปงรูปยนต์ทิพพ์ใส่ หื้ออยู่เฝ้ารักสาประตูชั้นนอก แล้วชั้นกลางอันสู่เจติยะคำนั้น แต่งแปงรูปมหาฟมตน ๑ ถือดาบสรีกัญไชยอยู่เฝ้ารักสาประตูซ้ายขวา แล้วก็มาสั่งโยคีแลขุนแสนทองว่า ดูราโยคี แลขุนแสนทอง ธาตุพระเจ้าแห่งเรานี้ เราทังหลายมีอรหันตาเปนประธาน หากนำมาไว้ถานะที่นี้ แล้วเราทังหลายก็รู้ก็หันเสี้ยงชู่คนแล ตราบใดเขิอทังสองไป่ตายเทื่อ ยังมีชีวิตเปนไปดั่งอั้น เขิอทังสองอย่าได้ละเสีย จุ่งเอากันรักสาดีเทิอะ แม่นตายไปเปนเทวดาอยู่รักสาเทิอะว่าอั้น เมื่อนั้นโยคีแลขุนแสนทองก็ก่าวว่า ข้าแด่เจ้ากู อย่าได้เคริงใจเทิอะว่าอั้น ข้าทังสองหากจักอยู่รักสาดี บ่หื้อธาตุพระเจ้าหม่นหมองเสีย หากจักปึกสาปูชาหื้อรุ่งเริงชาแล แม่นขาทังสองตายก็จักเปนเทวดาอารักข์อยู่เฝ้าประตูถ้ำที่นี้ *[หน้าลานที่ ๑๐, น.๗๗๕]* บ่หื้อเปนอันตรายแก่ธาตุเจ้าแลว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้น พระญาอินท์จิ่งคระนิงใจว่าสันนี้ เมื่อพระเจ้ายังธรมานนั้น กูก็ได้กั้งกางสัตต์ดวงนี้หื้อพระพุทธเจ้าเมิอสู่ดอยอันนี้ บัดนี้พระเจ้าก็นิพพานไปแล้ว เอาธาตุมาปูชาดอยอันนี้เล่าสันนี้ กูบ่ควรเอาสัตต์อันนี้คืนเมิอแล ว่าอั้นแล้วก็น้อมเอาสัตต์อันนี้ปกกางไว้เหนือจอมดอยที่นั้นกั้งธาตุเจ้าหั้นแล ฯ อรหันตา อานันทเถรแลพระญาอินท์ แลพระญาอโสก ก็พร้อมกันเลิกยกยออัญชุลีตั้งกระหม่อมน้อมนมัสการปูชาคารวะธาตุพระพุทธเจ้าตามอันพึงใจ แล้วก็เอาธาตุเจ้าฝูงเสสหลอเหลือกว่านั้นไปถปันนาตั้งไว้ตามอันพระเจ้าหากทำนายไว้นั้นแล ต่างตนก็ต่างเมิอสู่ที่อยู่แห่งตนก็มีวันนั้นแล ฯ

ตโต ปฏฺฐาย แรกแต่พายนั้นไปหน้า เมื่อใดธาตุพระพุทธเจ้ากะทำอิทธิริทธีผายปาฏิหารย์ดั่งอั้น พระญาอินทาธิราช ก็เอาท้าวจตุโลกทัง ๔ กับทังเทพคณาทังหลายลงมาถือสัตต์กั้งกางปูชาธาตุพระพุทธเจ้าชู่ปีก็มีแล ฯ ส่วนว่า

ขุนแสนทองก็อยู่รักสาธาตุพระพุทธเจ้าเสี้ยงชีวิตแห่งตน *[หน้าลานที่ ๑๑, น.๗๗๗]* ก็มีแล ฯ

ยังมีในวัน ๑ ขุนแสนทองก็ร่ำพึงว่าดั่งนี้ อันว่ารอยตีนพระพุทธเจ้าก็ยังมีรอยผาเริอคำที่นี้แล เมื่อราทังสองเสี้ยงอายุไปแล้ว จักหาผู้รักสาก็บ่มีแล ก็จักเปนสาธารณะแก่สัตต์ทังหลายเสียชาแล ฯ ราทังสองควรไปถมเสียหื้อดีเทิอะ ว่าอั้นแล้วขาทังสองก็เอาหินก้อน ๑ มาถมไว้ ลึกสิบเอ็ดสอกหั้นแล ฯ

ในกาละเมื่อโยคีจุติตายไปนั้น สองขาก็เอาผาก้อน ๑ ใหย่เท่าชองนอนมาตึดปากถ้ำอันนั้นไว้ แล้วโยคีผู้นั้นก็ชำระเนื้อตนเสีย แล้วก็นอนหว่ายเมิอพายในเอาตนออกมาพายนอกถ้ำ แล้วก็เสียงชีวิตตายไปวันนั้นแล โยคีผู้นั้นก็เปนเทวดาตน ๑ ก็อยู่รักสาธาตุพระพุทธเจ้าหั้นแล แม่นขุนแสนทองผู้นั้น มันตายก็มีจิตใจอันติดข้องด้วยวัตถุเข้าของแห่งมันมากนัก คันมันตายก็เปนอารักข์อยู่เฝ้าเข้าของแห่งมัน อยู่ดอยกล้ำวันออกช้วยใต้ผาเริอคำที่นั้นหั้นแล เหียดดั่งอั้น ปุคละยิงชายคระหัฏฐ์นักบวชตนใดรู้ดอยเกิ้งนั้นแล ควรขึ้นเมิอไหว้ธาตุพระพุทธเจ้าดั่งอั้นจุ่งชำระเนื้อตนเสีย แล้วอาบน้ำดำหัวนุ่งผ้าใหม่บัวิรสุทธิ์ แล้วเยียะขึ้นเมิอเทิอะยามเมื่อขึ้นเมิอนั้น ไผอย่า *[หน้าลานที่ ๑๒, น.๗๗๙]* เอาชิ้นอั่วปาเหม็น ชิ้นซากปาเน่ามาปูชา เทวดาบ่ชอบใจพึงใจ อารักข์ที่นั้นแลหื้อมีเข้าสาลีอันขาว แลน้ำอ้อยน้ำผึ้ง ปูชาจิ่งชอบแม่นใจเทวดา จิ่งบ่มาหิงสาเยดร้ายแล บ่อั้นก็จักบ่ดีชาแล ฯ

แม่นชาวเจ้า ก็หื้อชำระสีลหื้อบัวิรสุทธิ์ แล้วเทสนาอาโรจนะเสียก่อนเยียะขึ้นเทิอะ แม่นคระหัฏฐ์ก็หื้อสมาทานเอาสีล แล้วร่ำพึงมีพุทธคุณ ธัมมคุณ สังฆคุณ ในตีนผารางที่นั้น แล้วแต่งเคิ่งปูชาสองส่วน แล้วส่วน ๑ ปูชาประบาทเจ้าส่วน ๑ ปูชาเทวดาที่ผาเริอนั้นแล เอาเข้าต้มเข้าหนม เข้ามธุปายาสลูกใหย่เท่าหมากพินนั้นปูชาธาตุเจ้า แล้วปูชาเทวดา โยคีที่ผาเริอหลวงนั้นแล (คันบ่) บอกมันหื้อรู้ดั่งอั้น มันจักะทำอันเปนอันตราย หื้อเปนฝนเปนลม แลโยคีเทวดาตนนั้นมันก็รักสาประตูถ้ำที่นั้นแล พ้นดั่งผู้ยิงทังหลาย คันจักขึ้นไหว้ธาตุเจ้าในดอยอย่าล่วงผาเริอนั้น อย่าเมิอเหนิอเทิอะ จักขึ้นไหว้ธาตุเจ้านั้นก็เท่าแต่นักบวชตนมีสีล แลผู้ชายผู้มีสีลบัวิรสุทธิ์แท้ จิ่งควรขึ้นแล ฯ เหียดธาตุเจ้าอันมีในดอยที่นั้นเปนอันวิเสสนักแล ฯ *[หน้าลานที่ ๑๓, น.๗๘๑]* หิ ด้วยมีแท้แล ในเมื่อพระพุทธเจ้า

นิพพานไปแล้ว อรหันตาเจ้าทังหลาย ก็เากันแจกไว้ตามดั่งพระเจ้าเทสนาทำนาย ไว้นั้น ก็มีดั่งนี้แล ฯ

ตั้งแรกแต่กาละนั้นไปหน้า เมื่อพระเจ้านิพพานไปได้ ๔ เดินนั้น อรหันตาเจ้าทังหลาย ๔ ร้อยตน มีมหาอานันทะ กัสสปะเถรเจ้าเปนประธาน ก็เอากันสังคายนาธัมม์เปนปฐมะหัวทีก่อนแล ฯ

ตโต ปฏฺฐาย แรกแต่นั้นไปพายหน้า พระเจ้านิพพาน ไปได้ ๓ ร้อยวัสสานั้น อรหันตาเจ้าทังหลาย ๗ ร้อยตน ก็สังคายนาธัมม์เปนถ้วนสองก่อนแล ฯ

ตโต ปฏฺฐาย แรกแต่พระพุทธเจ้านิพพานไปได้ ๒ ร้อย ปาย ๘ วัสสา อรหันตาเจ้าทังหลายพันตน มีมหาโมคคัลลีปุตติสเถรเปนต้น ก็พร้อมกันสังคายนาธัมม์ ๘ หมื่น ๔ พันขันธ์เปนถ้วน ๓ แล ฯ ยังมีพระญาตน ๑ ชื่ออโสกธัมมิกราช ปราบพื้นชุมพูแล้ว ก็บังเกิดสัทธา ทังภิกขุสังฆะทังหลายก็พร้อมกันไปขงขวายเอาธาตุในเมิงราชคหะ ทังมหากัสสปะเถร แลพระญาอชาตสัตรูหากถปันนาตั้งไว้ในเมิงที่นั้น แล้วก็เอาคระอูบคำ *[หน้าลานที่ ๑๔, น.๗๘๓]* ได้ ๘ หมื่น ๗ พันลูก ใส่บาตรแล้วไปตั้งไว้ในเมิงทังหลายอันมีในชุมพูทวีปทังมวร อันได้ ๘ หมื่น ๔ พันเมิง แล้วก็เอามาก่อไว้เปนเจติยะไว้ในเมิงทังมวรเล่า ก็เอาธาตุมาตั้งไว้ในเมิงอาฬวีที่ ๑ ไว้ในเมิงโยนกทังมวร ตามดั่งพระเจ้าหากทำนายไว้หื้อคนทังหลายกะทำตามอาชญาตน หื้อขุดขุมลง ๗ วา พอไว้ธาตุเจ้าเทิอะว่าอั้น เขาก็เอาธาตุไปไว้ในอูบคำ แล้วใส่อูบทอง แล้วใส่อูบชืน แล้วเอาบุไว้ ก่อดินละอิดขึ้นเปนเจติยะไว้ในดอยพูน้อยแห่ง ๑ ไว้ในดอยพัง ๑ ไว้ดอยผาตูบแห่ง ๑ ไว้ดอยขางเมิงแห่ง ๑ ไว้ ถ้ำพระเจ้าเมิงแห่ง ๑ ไว้ในดอยยางเค้าแห่ง ๑ ไว้ตีนเป็ดแชนายแห่ง ๑ ไว้ในดอยถ้ำกูดแห่ง ๑ ไว้ดอยลวงน้ำแห่ง ๑ ไว้เมิงเทิงแห่ง ๑ ไว้ดอยเต่าน้ำแห่ง ๑ ไว้ดอยผาสะแคงแห่ง ๑ ไว้ดอยคำแชแห่ง ๑ ไว้ดอยทุมิเมิงเพียงแห่ง ๑ ไว้ดอยเหลก เชียงรายแห่ง ๑ ไว้ดอยพูกวาง เชียงแสนแห่ง ๑ ไว้ดอยแม่ยางเงี้ยวแห่ง ๑ ไว้ดอยแช่ *[หน้าลานที่ ๑๕, น.๗๘๔]* แล้งเข้าน้ำแห่ง ๑ ไว้ดอยแม่เมิงจันแห่ง ๑ ไว้ดอยผง เมิงชันหลัง ๑ ไว้ดอยเทิม เมิงบงแห่ง ๑ ที่อันพระอโสกธัมมราชาเสี้ยง ฯ

เมื่ออโสกธัมมราชาส้างเจดิยะ ๘ หมื่น ๔ พันหลัง ส้างวิหารแลเมิงหื้อท่านทังหลายกะทำบุญต่างๆ ตราบเมี้ยนอายุ ๘ สิบปี ก็จุติตายไปแล้ว ยังมีน้องชายพระญาอโสกตน ๑ ชื่อว่า**ตรีจักขุ**ว่าอั้น ก็เสวยเมิงแทนเล่า มีเตชะริทธีปราบชุมพูแล เหียดมีเตชะริทธีกับด้วยแม่แห่งตน คือว่าแม่มันเปนยักข์หั้นแล แต่นั้นไปพายหน้าสืบส้างวงสาตามกระกูลไปไจ้ๆ ตามโลกปัญญาก็มีแล ฯ

ตโต ปฏฺฐาย แรกแต่นั้นไปพายหน้า ภิกขุสังฆะเจ้าทังหลายก็สืบกันรักสาไปไจ้ๆ แม่นท้าวพระญามหากษัตริย์ทังหลายก็สืบกันรักสาไปไจ้ๆ ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปได้ร้อยวัสสาปายนั้น ยังมีพระญาตน ๑ ชื่อว่า**อภัยทุฏฐาคามณี** เสวยสัมปัตติในเมิงลังกาทวีปนั้นแล ยามนั้นพระญาตนนั้นก็มาตัดสักราชใหม่แต่นั้นมาเสี้ยงกาละนานนักหั้นแล ฯ

ตโต [หน้าลานที่ ๑๖, น.๗๘๖] ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปได้ ๒ พันวัสสาเตมนั้น ยังมีพระญาธัมมิกะตน ๑ เกิดมาในเมิงหังสาวดี มีเตชะริทธีปราบทวีปทังมวรปรากฏชื่อว่า**อนุรุทธธัมมิกราชา** มีปสาทะสัทธาเหลื้มใสใค่เลิกยกยอพุทธสาสนาหื้อก้านกุ่งมากนัก พระญาตนนั้นก็ตัดสักราชเก่าเสีย แล้วตั้งสักราชใหม่ตัว ๑ แต่ปีพระญาใส่....นั้นแล ฯ

ในกาละนั้นยังมีลัวะบุตต์ตน ๑ ชื่อว่า**รัฏฐเทวบุตต์** มีปริวารว่าได้พัน ๑ ก็จุติจากชั้นฟ้าตาวติงสาลงมาเอาโอปาติกะเกิดแทบป่าไม้คระทัน จิ่มใกล้สายน้ำนทีที่นั้น ก็บังเกิดมาด้วยปริวารพัน ๑ บัดเดียวนั้น ก็ปรากฏลือชาชื่อว่า**พระญาอชจุราชา** อยู่เสวย**เมิงชัยราชนคร** คือ**เมิงเชียงราย** ในปีอนุรุทธธัมมิกราชาเสวยเมิงหังสาวติตัดสักราชนั้นแล้ว พระญาลวะจักกราชะเสวยเมิงเชียงรายนั้นในเมื่อสาสนาล่วงแล้วได้ ๒ พันวัสสาเตมนั้นชาแล พระญาลวะจังกะก็มีเตชะริทธีปราบเมิงไทยทังมวรแล คันเมี้ยนอายุร้อยปี ก็จุติตายไป ก็สืบหลานเหลนไปไจ้ๆ ฯ

แต่นั้นไปหน้า พระญาตนเปนเจ้า**เมิง** *[หน้าลานที่ ๑๗, น.๗๘๘]* **เชียงราย**นั้นก็มาเอาลูกยิงสาวแห่งพระญาอาฬวี ตนชื่อว่า**ท้าวรุ่งแก่น**นั้นไปเปนนางเจ้าหั้นแล พระญาตนนั้นก็ได้ราชบุตต์ตน ๑ ใส่ชื่อ**มังรายราชกุมาร** ว่าอั้นก็มีแล ฯ

ในเมื่อมังรายกุมารขึ้นใหญ่มาแล้วก็สวยราชสัมปัตติแทนพ่อแล้วดั่งอั้น พระญามังรายตนนั้นก็บังเกิดโลภะตัณหาใค่ดุบชิงเอาสัมปัตติบ้านแห่งท่าน

ชู่ปีชู่เดินแล ก็ลงไปครุบชิงเอาราชสัมปัตติใน**เมิงหริภุญเชยย์นคร** ได้แล้วก็อยู่สวยเมิงหริภุญเชยย์นครหั้นแล ฯ

พายลูนนั้น พระญามังรายก็เอากันออกมาตั้งเวียงใหม่อยู่ที่ ๑ แทบตีน**ดอยอุจฉุปัพพตะ** คือตีน**ดอยสุภาสุเทพ**ที่นั้น ปรากฏได้ชื่อว่า**อภินวนคร** คือว่า**เมิงเชียงใหม่** เปนอันก้านกุ่งรุ่งเริงด้วยพุทธสาสนา ท้าวพระญาเสนาอามาตย์รัฏฐะปชานราสฏร์ลำดับปีเดิน พระญามังรายมีอายุ ๘๐ เตม ก็จุติตาย ยังมีลูกผู้ ๑ ชื่อว่า**คราม** กินเมิงแทนพ่อ ฯ บ่นานเท่าใดก็ตาย ลูกชายผู้นั้นกินแทนพ่อ ฯ บ่นานเท่าใดก็ตาย ลูกครามผู้นั้นกินแทนพ่อ ก็ตายสืบไปได้สิบเช่น แล้ว**พระญากือนาธัมมิกราชา**เกิด *[หน้าลานที่ ๑๘, น.๗๙๐]* มากินเมิงด้วยชอบธัมม์ ได้ ๘ สิบปี แล้วก็ตายไปเล่า ลูกก็สืบแทน ฯ ลำดับมาถึงพระญาล้านนากินเมิงแล้ว ห้อพายเหนิอเอาริพลลงมารบถึงเวียงเชียงใหม่แล ฟ้าผ่าห้อก็อยู่บ่ได้ ก็ค้านหนีคืนแล แต่นั้นห้อนั้นบ่ลงมารบสักเทื่อ ตราบถึงจุติตายแล้วลูกกินเมิงแทน สืบไปถึงเช่นพระญาตนบ่มีลูก หาผู้จักสืบแทนก็บ่ได้ ก็พร้อมกันไปขอเอาเจ้าราชบุตต์ใน**เมิงล้านช้าง**ตน ๑ ชื่อว่า**อุปโย** สวยเมิงแล้วขัตติยวงสา บ่นานเท่าใดก็เกิดเปนโกลาหลอันตรายต่างๆ ลำดับมาถึงกาละบัดนี้แล ฯ

หิ ด้วยมีแท้แล ทำนายประบาทธาตุฝูงนี้ ปุคละเจ้าตนใดแลได้นำเอามาหื้อปรากฏแจ้งแก่คนแลเทวดาทังหลายสันนี้ชาแล ตำนานธาตุทังมวรก็ดี เทวดาอินท์ฬมทังหลายอันอยู่รักสาธาตุทังมวรก็ดี ก็มากฎหมายเอาที่เขตที่แดนแห่งประบาทธาตุแห่งพระพุทธเจ้าไปต้องไว้ในแผ่นดินทังมวร อัน ๑ ในเมิงลังกาทวีป แป้นหินอันนั้น อัน ๑ ในเมิงลังกาทวีป แป้นหินอันนั้นยาวสิบสองสอก กว้าง ๔ สอก ไปตั้งที่พระเจ้าเมื่อยังธรมานแล *[หน้าลานที่ ๑๙, น.๗๙๒]* เข้าไปในเมิงลังกาปถมะหัวทีนั้นแล ฯ

ในเมื่อพระเจ้านิพพานไปแล้วในปีเต่าสัน เดิน ๖ เพงหั้นแล ฯ

ลูนนั้นมาปี ๑ คนทังหลายก็เอากันตั้งอยู่ในเมิงลังกาที่นั้น ส้างบ้านส้างเมิง คนก็มีมากหลายแล ลำดับมาถึงพระญาเทวนัมปิยติสสะราชาได้เสวยลังกาทวีปที่นั้น ก็มาเปนกัลยาณมิตรเปนสหายกับด้วยพระญาอโสกราชา แล้วก็ขอเอาสาสนาไปตั้งไว้ดั่งอั้น พระญาก็ขอเอายังมหิตเถรตนเปนลูกพระญา อันใหย่กว่า

อรหันตาเจ้าทังหลาย ก็นำเอายังสาสนาแลไม้สรีมหาโพธิไปตั้งไว้ในเมิงลังกาทวีปแล คนทังหลายก็มาส้างวิหารหลัง ๑ กวมแป้นหินตำนานประบาทแลธาตุที่นั้น วัดอันนั้นจิ่งได้ชื่อว่ามหาเสละอาราม วัดพระหินว่าอั้นก็มีแล ฯ

ในเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานไปได้ ๒ พัน ปาย ๔ สิบวัสสานั้น ยังมีพระญาธัมมิกราชาเสวยเมิงหังสาวติราชธานี ปรากฏชื่อว่าอนุรุทธธัมมิกะว่าอั้น ท่านก็มีใจใสสัทธามักใค่รู้สาสนาพระพุทธเจ้าไปตั้งไว้ในร้อยเอ็ดเมิงในชุมพูทวีปที่ใด ก็รุ่งเริงมักใค่รู้แจ้ง จิ่งแต่ง *[หน้าลานที่ ๒๐, น.๗๙๔]* ใช้ยังมหาเถรเจ้าทังหลายร้อยเอ็ดตน ย่อมทรงปิฎกะทังมวรซู่ตนซู่องค์แล ก็หื้อจระเดินไปบ้านน้อยเมิงใหย่ หื้อไปเมิงราชคหะ ที่มหาเถรนิพพานนั้น ตน ๑ หื้อไปสู่เมิงวิเทหะ ที่จุลกัสสปะนิพพานนั้นแล ก็ใช้ไปยังเมิงแลตนแลตน ร้อยเอ็ดภาสานั้นแล ก็ใช้ยังมหาสวามีตน ๑ ชื่อว่า**ธัมมรัสสะ** เจ้าตนนั้นมีวัสสาได้ ๒๐ วัสสาแล้ว พระญาก็สั่งด้วยคำว่าเจ้ากูจักไปไหว้ประบาทแลธาตุเจ้า ในเมิงลังกาทวีปแล หื้อไปรู้ไปหันที่วิเสสในเมิงลังกาซู่พระการ แล้วเยียะมาแด่เทิอะว่าอั้น ก็หื้อคนทังหลายแต่งแปงสะเภาเหล้ม ๑ หื้อหมั้นคุง แล้วก็ส่งหื้อ**มหาสวามีธัมมรัสสะ**เจ้าตนนั้นไปด้วยสะเพลานานได้ ๖ เดิน จิ่งไปถึงเมิงลังกาที่นั้นหั้นแล ฯ

มหาสามีเจ้าตนนั้นก็ไปรอดแล้ว ก็ไปจอดเซาวัดหลวงที่มหาสังฆราชานายกะเจ้าในวัดพระหินที่นั้นหั้นแล เมื่อนั้นมหาสังฆราชครูจิ่งถามว่า *อาวุโส ธมฺมรสฺส* ดูราเจ้าแสวงแอ่วมาแต่บ้านเมิงที่นี้ ท่านมาประโยชนะสันใดชา เมื่อนั้นมหาสวามีไหว้แลขานว่า *ภนฺเต* ข้าแด่มหาสังฆะ *[หน้าลานที่ ๒๑, น.๗๙๖]* ในกาละบัดนี้ ยังมีธัมมิกราชาตน ๑ ชื่อ**อนุรุทธะ** ได้เสวยราชสัมปัตติเปนเอกราชาใหม่ มีใจใสสัทธาก็เลิกยยอปึกสาพุทธสาสนาในเมิงหังสาวติ ก็ก้านกุ่งรุ่งเริง แลมักใค่รู้พุทธสาสนาอันตั้งไว้ในสักกละชุมพูทวีปที่ใดโชติกะรุ่งเริง ที่ใด (บ่) รุ่งเริงใค่รู้แจ้ง จิ่งหื้อมหาเถรเจ้าทังหลายร้อยเอ็ดตน หื้อไปแลเมิงแลตน คือร้อยเอ็ดภาสาอันเปนนครซู่แห่ง แล้วก็แต่งใช้ผู้ข้าเข้ามาสู่ลังกาทวีปที่นี้นานได้ ๖ เดิน จิ่งมารอดเพื่อจักมาไหว้ยังพุทธสาสนาแลประบาทธาตุเจ้าในลังกาทวีปที่นี้แลว่าอั้น ฯ

เมื่อนั้นมหาสังฆราชาตนนั้นจิ่งก่าวว่า *สาธุ* ดีแล ดูราธัมมรโสเจ้า เอาตัวเข้ามาในที่นี้ เพื่อจักมาเอาสรีรธาตุ แลไม้สรีทักขิณะสาขามหาโพธิเจ้า ก็เปนอันดี

แก่ท่านแล *หิ* ด้วยมีแท้แล ประบาทแลธาตุแลไม้สรีมหาโพธิ อันประเสิฏก็มีมากนักแล *หิ* ด้วยมีแท้แล ในเมื่อพระพุทธเจ้าแห่งเรายังธรมานตั้งอยู่ไป่เข้าสู่นิพพานเทื่อนั้น พระพุทธเจ้า *[หน้าลานที่ ๒๒, น.๗๙๘]* ก็เอาอรหันตาสาวกะเจ้าทังหลายไปโผดสัตต์ทังหลาย ก็ไปไว้ประบาท เกสาธาตุ แล้วก็ทำนายไว้ว่าหื้อเอาธาตุไปถปันนาตั้งไว้ในบ้านน้อยเมิงใหย่ทังหลายซู่ที่ซู่แห่งแล้วดาย ในเมื่อพระพุทธเจ้านิพพานไปแล้วดั่งอั้น อรหันตาสาวกะเจ้าทังหลายแลพระญาอินท์พระญาอโสก ก็พร้อมกันนำเอาธาตุพระพุทธเจ้าไปตั้งไว้ที่พระเจ้าทำนายไว้ซู่ที่ซู่แห่งหั้นแล เทวดาก็อยู่รักสาเฝ้าแหนยังประบาทแลธาตุเจ้านั้น ก็นำเอาชื่อบ้านชื่อเมิง ชื่อประเทส ชื่อถ้ำ พูดอย อันไว้ประบาทแลธาตุเจ้าทังหลายในชุมพูทวีปนั้นมาเขียนไว้ในแป้นหิน ไว้แทบฝามหาวิหารที่นั้นด้วยคำว่าดั่งนี้ ประบาทแลธาตุชื่อนี้ ไว้ในเมิงชื่อนี้ชื่อนั้น ถ้ำนี้ถ้ำนั้น ก็มีแล เปนสารตราไว้ในวิหารที่นี้แลคันท่านใค่รู้ใค่หันก็จุ่งอ่านดูเทิอะว่าอั้น แล้วมหาสวามีธัมมรัสสะเจ้าก็ไปอ่านดูซู่ที่ซู่แห่งหั้นแล

อันว่าธาตุพระพุทธเจ้าอันถปันนาตั้งไว้ในระโวงโขงเขตประเทสเมิงหังสาวดีมี ๔๒ แห่งแล

ทำนายธาตุอันสั่งไว้ในระโวงโขงเขตหริภุญเชยย์นคร ๒๓ แห่ง *[หน้าลานที่ ๒๓, น.๘๐๐]* ประบาทมีสิบสองแห่งแล ฯ

ธาตุในเมิงลื้อ เมิงไททังมวร กับทังประบาทเจ้ามี ๗๐ แห่ง ก็รู้แจ้งทังร้อยเอ็ดเมิง ฯ

แล้วมหาสวามีเจ้าก็คระนิงใจว่า ทำนายประบาทแลธาตุเจ้าอันมีในร้อยเอ็ดเมิงทังมวร แม่นว่ากูเขียนเอาทังมวรก็บ่จักได้ไปไหว้ซู่แห่งแล เหียดว่าไกลมากนักแลกูเท่าจักแต้มเขียนเอาแต่ค่ากูจักได้ไปรอดนั้นเทิอะ ว่าอั้นแล้วก็แต้มเอาทำนายอันตั้งอยู่ในเมิงลื้อแลเมิงไทยทังมวรหั้นแล ฯ

มหาสวามีธัมมรโสตนั้นก็เข้าวัสสาในเมิงลังกาทวีปที่นั้นได้ปี ๑ แล้วจิ่งพอกคืนมาด้วยสะเพลานานได้ ๖ เดินว่าอั้น แล้วก็มารอดเมิงหังสาวติดั่งเก่าก็มีแลคันมารอดแล้วก็บอกก่าวกรียาอาการอันตนได้ไปหันนั้นแก่**อนุรุทธธัมมิกราชา**ตามอาการอันตนได้ไปไหว้แลปูชานั้นซู่พระการแล ฯ

ส่วนว่ามหาสวามี *[หน้าลานที่ ๒๔, น.๘๐๒]* เจ้าก็จระเดินไปแอ่วไหว้ประบาทแลธาตุเจ้าในเมิงหังสาวติชู่ที่ชู่แห่ง แล้วก็แอ่วไหว้ประบาทธาตุในเมิงลื้อเมิงไทยทังมวร แล้วไปไหว้ประบาทธาตุเจ้าในเมิงยวน แลเมิงหริภุญเชยย์นครรอดชู่แห่งตามอันออกในตำนานนั้น แล้วก็ลงไปตราบต่อเท้าถึงดอยเกิ้งคำ เมิ่อรอดท่าหัวเคียนพุ้นแล้ว ฯ

ในกาละนั้นยังมีภิกขุตน ๑ ชื่อมหาโพธิสมพารว่าอั้น ท่านก็เปนลูกชาวบ้านนาคคลโคตร บ้านช่างแปงเริอ อยู่วัดใกล้ตีนดอยเกิ้งคำที่นั้น ก็คระนิงใจว่าดั่งนี้ อันว่าตำนานอันวิเสียดสันนี้ก็หายากนักแล กูจักขอเอาเฝียดไว้เทิอะว่าอั้น ก็ไปสู่มหาสวามีตนนั้น ขอแต้มเขียนเอาไว้ในปีก่าเม็ด เดิน ๗ ดับ เมง วัน ๓ ไทยรวายยี จุพสักราชได้ ๘๘ (๘๘๕) ตัว วันนั้นแล ฯ

แต่นั้นไปหน้า ปุคละเจ้าตนใดมีเจตนาหากใค่แต้มเขียนเอาดั่งอั้น หื้อเขียนเอาทังมวรหื้อเสี้ยงถ้อยคำแท้ อย่าได้หยูดผ่อนเสียสักตัว คันว่าอุตสาหะเพียรบ่ได้เสี้ยงบ่ซ้ำดั่งอั้น ก็อย่าหนาเขียนเทิอะ เหียดว่าจักละเสีย บ่ควรแล ฯ *โย ปุคฺคโล* อันว่าปุคละผู้ใดจักเอาหื้อฟังคำเราเทิอะ จิ่งดีแล ฯ *[หน้าลานที่ ๒๕, น.๘๐๔]*

โย ปุคฺคโล ปุคละผู้ใดประกอบด้วยใจใสสัทธาหยั่งเชิ่อในกุสลบุญบัวริสุทธิ์ดั่งอั้น ได้แต้มได้เขียนเอาด้วยตนก็ดี จ้างท่านผู้อื่นก็ดี ได้ระนึกคึดถึงก็ดี *ปูชิตฺวา* ได้สักการะปูชาก็ดี มีต้นว่าเข้าตอกดอกไม้ เข้าเปือกเข้าสาร วัตถุงึนคำ วัตถาอาภารณะ ประทีป ธูปเทียน กั้งสัตต์ช่อทุง น้ำอุ่น น้ำเยน ไม้สีฟันก็ดี ได้เทสนาก็ดี ได้บอกแก่ท่านผู้อื่นก็ดี *ครุวา* คารวะครบยำด้วยตนด้วยปากด้วยใจก็ดี *สุตฺวา* ได้ฟังแล้วด้วยจิตปสาทะสัทธายินดีซึ่งธาตุเจ้าดั่งอั้น แต่เมิ่อยังธอระมานตั้งอยู่ไป่เข้าสู่นิพพานเทิ่อ ในเมิ่อพระพุทธเจ้ามาเมตตาสัตตโลกทังหลาย พระเจ้าก็ลวดถปันนาตั้งไว้ยังธาตุอันวิเสส หื้อเปนที่สักการะปูชาแก่คนแลเทวดาทังหลายก็มีแล ฯ *โส ปุคฺคโล* อันว่าปุคละทังหลายฝูงนั้น ใค่ถึงมัคคผละแลอานิสังสะอันมากนัก บ่อาจจักนับได้แล ปุคละเจ้าตนใดก็จักได้ชื่อว่าวินิปาตก็จักเปนอันชุ่มเยน แม่นเกิดมาพายหน้า ก็บ่จักได้ไปเกิดในอบายทัง ๔ สักคาบตราบต่อเท้านิพพานชาแล ฯ

ปุคละผู้นั้นก็เสมอดั่งได้รู้ได้หัน *[หน้าลานที่ ๒๖, น.๘๐๖]* ได้อุปัฏฐากปฏิบัติพระพุทธเจ้าชู่วันชู่ยาม ตราบถึงพระเจ้านิพพานนั้นแล ฯ

พระการ ๑ ก็เสมอดั่งได้ไหว้นบครบยำแลปูชา หื้อทานปัจจัยทั้ง ๔ แก่พระพุทธเจ้านั้นแล ฯ

พระการ ๑ เสมอดั่งได้ปากได้จาถามปัญหาพระพุทธเจ้าชู่วันชู่ยามตราบถึงเมื่อพระนิพพานนั้นแล เสมอดั่งได้ตามพระพุทธเจ้านั้นแล ฯ

พระการ ๑ เสมอดั่งได้ปึกสาส้างแปงเจดีย์วิหารที่สำรานประบาทธาตุเจ้าทังหลายชู่ที่ชู่แห่งนั้นแล ฯ

พระการ ๑ เสมอดั่งได้ไหว้แลพ่ำเพงกุสลบุญด้วยตนด้วยใจนั้นแล ก็หากจักเกิดเตชะอานิสงส์อันได้ส้างได้เขียนทำนายอันนี้แล ได้ค้ำชูเข้าของงืนคำไว้ค้ำชูสาสนาพระพุทธเจ้าตราบต่อเท้า ๕ พันวัสสาดั่งอั้น ก็หากจักได้คลองธัมม์อันยิ่ง ยัสสกิตติลือชาปรากฏมากนัก ฯ

พระการ ๑ ก็จักมีญาณประหญาสลาดเสลียวด้วยพลันยิ่งกว่าท่านทังหลาย ฯ

อัน ๑ เภยยะอันตรายต่างๆ ก็จักระงับกลับหายเสีย ก็จักสมริทธีด้วยเข้าของงืนคำ เข้าเปือกเข้าสาร ช้างม้าวัวควายในชาตินี้แลชาติหน้าชาแล แม่นสมพารไป่กล้าแก่ดั่งอั้น ก็บ่ได้ *[หน้าลานที่ ๒๗, น.๘๐๘]* เกิดอบายสักคาบตราบได้หันหน้าพระเจ้าเมตเตยยะแล ก็จักได้ถึงมัคคผละในสำนักพระพุทธเจ้าตนนั้นเที่ยงแท้ บ่อย่าชาแล ฯ

ธมฺมปาทธาตุ เอกาทสฺสกณฺโฑ นิฏฺฐิโต ฯ กรียาเทสนาตำนานธาตุประบาทผูกถ้วน ๑๑ ก็สระเดจบัวรมวรกาละควรเท่านี้ก่อนแล ฯ

โย ปุคฺคโล อันว่าปุคละผู้ใดมีใจใสสัทธา มักใค่กะทำกุสลบุญด้วยธัมม์โชฏกะพุทธสาสนา จักใค่เขียนเอาดั่งอั้น หื้อได้ฟังคำเราเติน[๑] ก็จักเปนดีมีผละอันกว้างขวางชาแล ฯ

---

[๑] เติน – เตือน

(บันทึกท้ายเรื่อง)

ธัมม์กับนี้ เจตนาผู้ข้าชายดวงแก้ว บ้านเชียงจาม ภริยาชื่อว่านางบัวฟอง เปนเค้า ลูกเต้าพ่อแม่พี่น้องพันธวงสา ชวนกันส้างทานค้ำจุนพุทธสาสนา ๕ พันวัสสา ทานกับวัดจอมทอง ผู้ข้าทังหลายก็ขอเปนผละอานิสงส์ชั่วนี้แล ชาติหน้า ข้าแด่ ฯ

ดอยเกิ้ง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่)
ภาพ : สุดแดน วิสุทธิลักษณ์

ศัพทานุกรม

กมมน	–	กลมมน
กวก	–	กะลา
กวม	–	ครอบ, ทับ
กวักไกว้	–	กวักไกวแขนพยุงตัวในน้ำ, ว่ายน้ำ
กวัน	–	ขวัญ (แต่งกวัน คือทำขวัญ)
กวาน	–	ขวาน
กว้ำ, กล้ำ	–	ฝ่าย, ทิศ
กองมอง	–	กลองและฆ้อง
ก้อนกี่	–	ก้อนอิฐ
กะทำ	–	กระทำ
กังคา, คังคา	–	ที่คุมขัง, อุปกรณ์จองจำนักโทษ
กัดเยน	–	หนาวเย็น
กัว	–	กลัว
กาง	–	กลาง
ก่างคำ	–	หีบทองคำ
กางฟอง	–	ท่ามกลางคลื่นใหญ่
กางหาว	–	อากาศ, ท้องฟ้า
ก่าย	–	พาด
ก่าว	–	กล่าว
ก้ำกวา	–	เบื้องขวา
กึด	–	ค้าง
กุบ	–	หมวก
เกลือแร่	–	เกลือที่เป็นเม็ดมีและสิ่งอื่นปะปนอยู่มาก
เกิ้งคำ	–	ฉัตรทองคำ

เกิ่น	–	พัง
เกิอ	–	เกลือ
แกวน	–	แขวน
โกด, กวด	–	ตรวจตรา
โกม	–	กวม, ครอบ
ขนัด	–	ขณะ
ขัว	–	(ไทขึน/ไทลื้อ) หัวเราะ
ขัว	–	สะพาน
ข้า	–	ฆ่า
ขิบ	–	?
ขึด, กึด	–	ทัน
ขึน	–	คืน, กลับ
ขุณณา	–	กรุณา
ขุม	–	หลุม
เข่	–	เขี่ย
เข้าดอน	–	การปลูกข้าวนาดอน
เขาสเนโรราช	–	เขาสุเมรุ
เขิ้งขวดกัวธา	–	เครื่องโกรธโกรธา
เขิอ	–	เขือ, ท่าน
เขิอข้า	–	เขือ, ข้า
เขียงตูบ	–	กระท่อม, ที่พักชั่วคราว
เขียด	–	เขต
เขี้ยวฝาง	–	ฟันที่อยู่ระหว่างฟันหน้ากับกราม (เขี้ยวหมา)
ไข	–	เปิด
ครบยำแยง, ครบอยำแอยง	–	เคารพยำเกรง
คระหัฏฐ์	–	คฤหัสถ์, ผู้ครองเริน, ผู้ที่ไม่ใช่นักบวช
ควงพัดน้ำ	–	ระหัดวิดน้ำ

ควงยนต์น้ำ	– ระหัดวิดน้ำ, หลุก
คอมพอ	– ถึงขั้น
คังคา	– เครื่องจองจำ
คึด	– คิด
แควบ	– สั้น, แคบ, ย่อ
ฅบ	– ครอบ, ทับ
ฅบงำ	– ครอบงำ, ปกป้อง, ป้องกัน
ฅบยำ	– เคารพยำเกรง (ล้านนา. ครบอยำ)
ฅะจุมหัว	– พระราชมงกุฎ
ฅะวาส	– ฆราวาส, ผู้ครองเรือน
ฅะหนุน	– ขนุน
ฅาบ	– ซาก, ร่าง
ฅุชชสาร	– คชสาร, ช้าง
ฅุฑ	– ครุฑ
เฅิงขวด	– โกรธเคือง
แฅมตีน	– ด้านข้างเท้า
ใฅ่	– ใค่, อยาก, จะ
งน, งึน	– เงิน
โงม, งอม	– รี่เข้าหา, ตรงเข้าไปหา
จมขมแก้ว	– รัตนจงกรม
จวบ	– พบ
จวร	– โจร
จังกร, จังกอร	– ดอกบัวจงกล
จับ	– ถูก
จาง	– จืด, ไม่มีรสชาติ
จาริด	– จารึก
จำ	– บังคับ

จ้ำกัน	–	ต่อกัน, ติดชิดกัน
จำเดิน	–	จำเริญ, เจริญ
จิบหาย	–	ฉิบหาย
จุกไย	–	พักชั่วครู่
เจ่	–	แบก
เจาะ	–	จุด
เจาะประทีด	–	จุดประทีป
ชอม	–	ตาม
ช่อย	–	ช่วย
ช้อย	–	มาตราชั่ง เท่ากับ ๑.๖ กิโลกรัม
ชะกว้าย	–	อยู่เฉยๆ
ชะรฤ	–	หรือ
ชี	–	แหย่, เจาะ
ชืน	–	ตะกั่ว
ชูดเสียซาว	–	มีค่าลดลงเหลือแค่ยี่สิบ
เชิก	–	เชือก
เชิ้อ	–	เชื้อ, พันธุ์, อย่าง
แชง	–	ระวัง
ซลาบ	–	แผ่ซ่าน
เซา	–	พัก, หยุด
ดงไฟ	–	ดงไพร
ดอกท้ายเหิน	–	ดอกมหาหงส์
ด้อย	–	กิน
ดับ	–	หลับ
เดง	–	กังสะดาน
เดิน	–	เดือน
เดินดับ	–	วันแรม ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ

เดินเทียด – เดินเทสาตรี, เดินทาง
เดินเพง – วันขึ้น ๑๕ ค่ำ หรือวันพระจันทร์เต็มดวง
เดื่อเกลี้ยง – มะเดื่อเกลี้ยง, มะเดื่ออุทุมพร
เดียดลี้ – หลบซ่อน
ต้อง – สลัก, สะกัดให้เป็นรอย
ตองจิง – ตองข้าวต้ม
ตัดแต่ง – ในที่นี้หมายถึง พิจารณาตัดสินคดีความ
ตาง – แทน
ตามแคร่ – จุดคบเพลิง
ติง – ขยับตัว
ตุ้ม – รองรับ
ตุยหิ – (บาลี.– ตุณฺหี) นิ่ง, เงียบ
ตูด – เขาสัตว์, เป่าให้เกิดเสียง
เตง – ทับ
เติน – เตือน
แตม – เต็ม
แต่ออน – แต่เดิม
ได้แปก – จุดคบเพลิง (แปก–เกียะหรือสนเปลือกแดง)
ถปนะ, ถปันนะ, ถปันนา – (บาลี.–ฐาปน), ก่อตั้ง, ก่อสร้าง, ตั้งขึ้น
ถปันนะ – สถาปนา, แต่งตั้ง, ประดิษฐาน
ถมนาคุณ – ตอบแทน, บูชาคุณ
ถ่อง – ส่อง, สาดแสง
ถั่วควาง – ถั่วเขียว
ถิ้ม – ทิ้ง
เถิ่น – เถื่อน, ป่า
เถิ่น, เถื่อน – ป่า
เถิอ – เถือ, แล่

ท้วง	–	ทัก, ห้าม
ทวด	–	โทษ
ทัด	–	ถ้วน, เต็ม
ทำ	–	วาง, ปิด
ทำเนียน	–	จำเนียร
ทุง	–	(ตุง) ธง
ทุ่ม	–	กระทุ่ม
เท่าร้อน	–	ขี้เถ้าร้อน
เทิ่อ	–	เทื่อ, ยัง
เทียว	–	เดิน, เหยียบ
เทียวจมขม	–	เดินจงกรม
แทก	–	วัด, วัดขนาด
ธัมม์	–	ธรรม
ธัมมขก	–	ธรรมกรก, ที่กรองน้ำ
นกเขียน	–	นกกระเรียน
นลกธาตุ	–	นาลฏธาตุ, กระดูกหน้าผาก
น้อมเวียนเคียน	–	(น้อมเวนเคน) ยกยื่นยอถวาย
นารก	–	นรก
นาลาธาตุ	–	นลาฏธาตุ, พระธาตุกระดูกหน้าผาก
น้ำจิง	–	น้ำเปล่า
น้ำบาก	–	น้ำสกปรก ?
น้ำแม่ห้าแม่	–	แม่น้ำใหญ่ ๕ สาย (คงคา, ยมุนา, มหิ, อจิรวดี และสรภู)
น้ำเลิด	–	เลือด
เนียนทา	–	นินทา
บก	–	แห้ง, แห้งเหือด
บันรน	–	บันดล, ทำให้เกิดขึ้น

บัวนาก	– ต้นบุญนาค
บัวระกต	– มรกต
บัวราณ	– โบราณ
เบ้	– เบี้ย, หอยเบี้ย
เบิ้ง	– เบื้อง, ฝ่าย, ด้าน, ข้าง
ปกเติน	– ปลุกเตือน, เตือน
ปชานราสฎร์	– ประชาชน, ราษฎร
ปทักสิน	– ประทักษิณ, การเดินเวียนขวา เพื่อแสดงความเคารพอย่างสูง
ประเทียด	– ประเทศ
ประหาร	– วิหาร
ปราถนา	– ปรารถนา, ต้องการ
ปริภาชิกะ	– ปริพาชก, นักบวชนอกพุทธศาสนา
ปริเยียด	– ปริยัติ, การศึกสาเล่าเรียน (จากคัมภีร์หรือตำรา)
ปลา	– ผลา, ผลไม้
ปะตูขง	– ประตูโขง, ประตูที่มีซุ้มอยู่ด้านบน
ปันนสัตต์	– (บาลี.) ปาณสัตต์, (สันสกฤต.) ปราณสัตต์ คือสัตต์ หรือสิ่งที่มีชีวิตที่มีลมหายใจ
ปาดเนิ้อเถิอหนัง	– ปาดเนื้อเถือหนัง
ป้านฝาย	– ทำคันดินกั้นน้ำ, ซ่อมเหมืองฝาย
ปาย	– ปลาย
ปิ้นปัว	– ปรนิบัติรับใช้
ปุง	– ปลง
เป้, เปี้ย	– เปลี้ย, ร่างกายอ่อนแรง
เปด	– เป็ด
เปิกสา	– ปฏิสังขรณ์, ทำนุบำรุง

เปีย	–	เปลือย, โล้น, ปราศจากสิ่งห่อหุ้ม
แปก	–	แปลก, แผก
ผวด, โผด	–	โปรด
ผางร้าย	–	ดูน่าเกลียด
ผาบ	–	ปราบ
ผาม	–	ปะรำ, ที่พักชั่วคราว
ผาย	–	โปรย
ผาย	–	แสดง (ผายปาฏิหารย์ – แสดงปาฏิหารย์
ผูกเวียร	–	ผูกเวร, อาฆาต
เผียด	–	เปรต
ฝั้นฟาย	–	ปั่นฝ้าย
เฝ้าแร	–	เฝ้ารักษา
พระการ	–	พระการ
พระจญ	–	ประจญ
พระเทียด	–	ประเทศ
พระเพียด	–	ประเภท
พร่าน	–	เกรง, พรั่นพรึงใจ, กลัว, ขยาด
พอก	–	กลับ
พอกเมิอ, พอกเมือ	–	กลับไป
พ้าน	–	บัวสาย
พ่ำเพง	–	บำเพ็ญ, ทำให้เต็ม
พิน	–	มะตูม
พิสง้วน	–	ยาพิษ
พู	–	พลู, ใบพลู
เพง	–	วันเดือนเพ็ญ, ขึ้น ๑๕ ค่ำ
เพิ่อ	–	เพื่อ
แพ้	–	ชนะ

ใพ้	– เฝ้า, ดูแลใกล้ชิด
ฟ่อง, ภ่อง	– พร่อง, บ้าง
ฟ้อม	– พร้อม
ฟ้า	– พร้า
ฟาก	– พราก, จาก
ฟาย, เฟือย	– กิ่งไม้, ท่อนไม้
ฟ้าว	– รีบ, รีบเร่ง
ไฟ่	– ไปร่
ภ้อมกัน	– พร้อมกัน
มหาเถียรเจ้า	– มหาเถรเจ้า
มหาฟม	– มหาพรหม
มโหสรพ	– มหรสพ, งานรื่นเริง
มัชฌัตตา	– ปานกลาง
มาตุธรกมานวะ, มาตุธรักกมานวะ	– มาตุธารกมานวะ
มีดขูด	– มีดโกน
มูบ	– ฟุบ, คว่ำหน้า
เม	– เมีย
เมดซาย	– เม็ดทราย
เมิง	– เมือง
เมิ่อ	– เมื่อ
เมิอ, เมือ	– ไป
เมียก	– เมก, กำแพงดิน
เมี้ยน	– สิ้น
แมบ	– (ฟ้า) แลบ
ยนต์ผัด	– ระหัดวิดน้ำ, กังหันวิดน้ำ
ยำ, อยำ	– เคารพยำเกรง
เย่, เยียะ	– ทำ, จึง, จึงกะทำ

เยด, เย็ด, เร็ด	– ทำ, สร้าง
เยิ่งนั้น	– เยี่ยงนั้น, อย่างนั้น, เช่นนั้น
รดดู	– ฤดู
ร่ม	– ร่วม
รสะ	– รส
รสี	– ฤาษี, นักบวชประเภทหนึ่ง
ระ	– พาด
รุ้ง	– นกเหยี่ยวขนาดใหญ่
รุ่งเริง	– รุ่งเรือง
เรน	– จัดเตรียม
เร่ราย	– เรี่ยราย
ลวงปี	– ดวงปลี
ลวงสาลา	– โรงศาลา
ลวดเจือปู	– ลาด, เท
ละเพียด	– ทิ้งความเป็น, แปงกาย
ลักว่า	– ชะรอยว่า, รอยว่า
ลา	– ชา, ใบชา
ลำ	– อร่อย
ลินคำ	– รางน้ำทำด้วยทองคำ
ลี้	– ซ่อน
ลุกขวาย	– ตื่นสาย
ลุกหล้า	– ตื่นสาย
เล้มธัมม์	– คลังหรือหอเค็บคัมภีร์ธัมม์
เลิด	– เลือด
แลงดู	– เล็งดู
แล่น	– วิ่ง
โลวก	– โลก

วันฟูก, วันพรูก – วันพรุ่งนี้
วิภาติ – วิภัตติ, ชื่อไวยากรณ์ภาษาบาลี สำหรับแจกศัพท์โดยเปลี่ยนท้ายคำให้มีรูปต่างๆ กัน
วิเวียก – วิเวก, สถานที่อันเงียบสงบ
แว่ – แวะ
สกลชุมพูทวีป, สักกละชุมพูทวีป – สากลโลก
สกเสิน – สรรเสริญ
สกเสินยกยอ – สรรเสริญเยินยอ
สงเสียบ – สงเสพ
สตมหาทาน – การให้ทานอันยิ่ง อย่างละ ๑๐๐
สบ – ปาก
สบาแพง – ผาแป้ง, ต้นดับยาง
สปุริสะ (สปฺปุริส) – สัตบุรุษ, คนดี, ผู้มีคุณธัมม์
ส้มสุก – โศก, อโศก
สยอง – เหาะ
สรงเกียด – สรงเกศ, สระผม
สรวย – กรวยดอกไม้
สลอบงน – ขันเงินขนาดเล็ก
สลอบทอง – ขันทองเหลืองขนาดเล็ก
สลั้ง – สงสัย, กังขา, เคลือบแคลงใจ
สลาด – ฉลาด
สวก – โสก, โศก
สวนเริก – สวนเรือก, เรือกสวน
สวย – เสวย (สวยเมิง –ครองเมือง)
สวัรคเทวโลวก – สวรรคเทวโลก คือสวรรค์อันเป็นที่อยู่ของเทวดา
ส้อ – สีเทา
สะแคง – ตะแคง, เอียงไปด้านใดด้านหนึ่ง

สะเพลา, ซะเพลา	– เรือสำเภา
สะเฟาะ	– (ฉับเพราะ) เฉพาะ
สะหลัง	– สันหลัง
สังกา	– สงสัย
สังเกียด	– สังเกต
สัตต์	– ฉัตร
สัน	– ฉัน, ฉันภัตตาหาร
สันเก่า	– ดังเดิม
สันใด	– ฉันใด
สันนั้น	– ฉันนั้น
สัมมเณียร	– สามเณร
สัมมาธาน	– สมาทาน
ส้าง, แปง	– สร้าง, แปลง
สาด	– เสื่อ
สิก	– ลาสิกขา
สีล	– ศีล
สีวิกายคำ	– เสลี่ยง, คานหาม
สูน	– ผสม
เส	– เสีย
เสง	– ถาม, พูดจา (แส้ง – แกล้ง)
เสบ	– แสบ, เสียบ
เสิอ	– เสือ
เสิ้อผ้า	– เสื้อผ้า
แสง	– เพชร
แส่ว	– กลิ่น
หมากหาด	– มะหาด, มะเดื่อหอม
หล้ม	– พังทลาย

หลอ	– เหลือ
หลัก, หลวก	– ฉลาด
หลั้ว	– พลั่ว
หลี่ม	– ดี่ม
หลุ	– พัง, เสียหาย
หลุก	– กังหัน หรือระหัดวิดน้ำ
หว่าน	– จาน
หว่าย, อว่าย	– หันหน้าไป
หอมหยับ	– สะสม, เค็บรวบรวม
หับ	– ปิด
ห้าน, ร้าน	– ชั้น
ห่าย	– ตาข่ายดักสัตว์
หีดผา	– โลงศพทำด้วยหิน
หึงนาน	– เนิ่นนาน
เหงี่ยง	– ตะแคง
เหนิอ	– เหนือ
เหมี้ยง	– เมี่ยง, ชาอัสสัม
เหยี่ยนพอน	– ปลาไหลเผือก
เหลก	– เหล็ก
เหลกน้อย	– เด็กน้อย
เหล้ม	– ต้น, ลำ
เหลิง	– สีเหลือง
เหิน	– เหนือ
เหียด	– เหตุ
อนทราย	– อันตราย
อสงไขย	– อสงขัย

อสาสสะ ปสาสสะ	– อัสสาสะ (ลมหายใจเข้า) ปัสสาสะ (ลมหายใจออก)
อองปู	– กระดองปู
อะหัว	– (ล้านนา.) อะโห
อัจสริยะ	– อัศจรรย์ใจ
อัพภันตระ	– อัพภันดร (มาตรา ๑ อัพภันดร เท่ากับ ๗ วา หรือ ๒๘ ศอก)
อัสริยะ	– (บาลี.–อจฺฉริย) อัศจรรย์, แปลก, ประหลาด
อาการวิชุรตา	– อกาลวิชุรตา
อาญญา	– อาชญา
อาสนา	– อาสนะ, ที่นั่ง
อิดู	– เอ็นดู
อุคัฏฐา	– (บาลี.) อุกฺกฏฺฐ, (สันสกต.) อุตฺกฤษฺฏ คือ อุกฤษฏ์ (สูงสุด, สุดยอด, ยวดยิ่ง)
อุสสหะ	– อุตสาหะ, ความบากบั่น, ความขยัน, ความพยายาม

๖๐ ปี ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๐๗-๒๕๖๗